АОР през 1979

БАН – АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ
КК – ДИРЕКЦИЯ МУЗЕИ, ГАЛЕРИИ
И АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ
ОСК – ОКРЪЖЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – ХАСКОВО

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1979 Г.

XXV Национална конференция в гр. Хасково
(резюмета и доклади)

СОФИЯ, 1980 г.

БАН - АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ
КК - ДИРЕКЦИЯ МУЗЕИ, ГАЛЕРИИ И АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ
ОСК - ОКРЪЖЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ - гр. ХАСКОВО

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1979 г.

XXV Национална конференция в гр. Хасково

/резюмета и доклади/

ПОСВЕЩАВА СЕ НА 750-ГОДИШНИНАТА ОТ
БИТКАТА ПРИ КЛОКОТНИЦА

София, 1980 г.

Под редакцията на
проф.Велизар Велков и ст.н.с.Румен Катинчаров

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРАИСТОРИЯ

Г.И.Георгиев, К.Кънчев

Разкопки на неолитното селище край с. Чавдар,Софийски окръг.................... 16

Г.И.Георгиев,В.Николов

Разкопки на праисторическото селище край град Сапарева баня,Кюстендилски окръг 18

М.Чохъджиев

Разкопки на праисторическото селище до с.Гълъбник, Пернишки окръг 21

Ил.Ангелова

Разкопки на неолитното селище"Овчарово-гората", Търговишки окръг 21

П.Станев

Разкопки на неолитното селище до с. Самоводене,Великотърновски окръг........ 22

П.Станев

Разкопки на праисторическото селище Качица в западната част на гр.Велико Търново 23

М.Кънчев,Т.Кънчева

Разкопки на праисторическото селище от късния неолит,западно от Нова Загора..... 24

А.Радунчева

Разкопки на Чавдарова чешма,Хасковски окръг 26

Б.Николов

Разкопки на праисторическо селище при с.Бреница,Врачански окръг 26

СЪДЪРЖАНИЕ

Л.Перничева, И.Кулов
Разкопки на праисторическото селище при с.Българчево,Благоевградски окръг........28
Ил.Ангелова
Разкопки на праисторически некрополи в гр.Търговище 30
Л.Перничева,И.Кулов
Разкопки на праисторическото селище "Струмско"край Благоевград............... 31
Н.Попов
Разкопки на селищната могила край гр. Смядово,Шуменски окръг 32
Ив.Иванов
Проучвания на варненския халколитен некропол 34
Ив.Иванов
Подводно изследване на наколното селище при ТЕЦ"Варна" 35
Х.Тодорова
Разкопки на обект"Чуката" край с.Галатин, Врачански окръг 37
Х.Тодорова,В.Велков
Разкопки на обект"Големаново кале" край с.Садовец,Плевенски окръг 37
В.Гергов
Разкопки на праисторическото селище в м. "Редутите" при с.Телиш, Плевенски окръг....38
М.Чохаджиев
Разкопки на праисторическото селище в кв."Ленин" на гр.Перник 40

В.Илчева
Разкопки на праисторическото селище в м. Водопада край с.Хотница,Великотърновски окръг 41
Ив.Панайотов
Разкопки на могилен некропол от бронзовата епоха при с.Плачидол,Толбухински окръг 42
Р.Катинчаров, М.Кънчев, Т.Кънчева
Разкопки на селищната могила в гр.Нова Загора 43
Р.Катинчаров, В.Мацанова
Разкопки на селищната могила при с. Юнаците, Пазарджишки окръг 45
Р.Катинчаров, А.Йоцова
Разкопки на праисторическото селище до с.Балей,Видински окръг 48
Ат.Пейков
Разкопки на Небет-тепе в Пловдив 50

АНТИЧНОСТ

П.Делев
Разкопки на тракийска куполна гробница при Малко Търново 50
Ив.Василчин
Разкопки на тракийския некропол при с.Черна, Толбухински окръг 51
Ив.Василчин
Тракийски некропол при с.Кръгулево,Толбухински окръг 52

М.Кънчев, Б.Борисов
Разкопки на антично селище, северно от с. Караново, Сливенски окръг 53
Л.Огненова-Маринова, Ж.Чимбулева
Подводни археологически проучвания в Несебър 54
В.Найденова
Могилен некропол до гр.Троян 55
Т.Иванов, Ст.Калоянов
Спасителни разкопки в м."Мездрата", Разград .56
Д.Николов, К.Калчев
Спасителни разкопки на обект "Надгробни могили-външно насипище Дряново" на рудник 3 в района на "Марица-изток"..................57
П.Алякова
Разкопки на тракийски некропол в м."Карговите търли" /"Тепето"/, с.Катрище, Кюстендилски окръг 58
Г.Китов
Подготовка на Жаба-могила край Стрелча за консервация и реставрация 59
Г.Гинев
Разкопки на тракийска надгробна могила край с.Кралево, окръг Търговишки 60
П.Балабанов
Спасителни разкопки на крепостната стена в гр.Ахтопол 61
Д.Станчев
Спасителни археологически разкопки в м. "Гредата" при с.Батин, Русенски окръг....... 62

Г.Китов, П.Теодосиев, П.Павлов, Т.Тотевски
Тракийски могили в землищата на селата Александрово, Ломец и Смочан, Ловешки окръг 64
Т.Чапъров
Сондажни разкопки и теренни проучвания в северните Родопи 64
Д.Иванов
Разкопки на могилния некропол край с.Борово, Русенски окръг 67
В.Белков, А.Фол, Ал.Милчева, М.Домарадски, Д.Гергова-Домарадска, Г.Лазаров, Н.Танчева-Василева, Сл.Чолаков, арх.Д.Съсълов
Разкопки в Кабиле 69
Н.Гиздова
Разкопки на тракийската крепост в м.Алков камък при с.Костандово, Пазарджишки окръг ...72
Хр.Джамбов, М.Матеев
Разкопки при форумния комплекс на Филипопол 75
Л.Ботушарова
Разкопки на обект "Южен вход" в Пловдив......76
Л.Ботушарова, Е.Кесякова
Разкопки до пл."Цар Шишман" в Пловдив........77
Т.Иванов. А.Балканска, Т.Ковачева, Ев.Генова, Г.Кабакчиева, Хр.Попова и С.Кръстева
Разкопки в колония Улпия Ескус 78
М.Чичикова, Б.Султов, В.Найденова, Ал.Димитрова-Милчева
Разкопки в Нове /български сектор/..........80

Л.Прес, В.Шуберт, Т.Сарановски
Разкопки в Нове /полски сектор/.............. 88
Д.Николов, Д.Янков, Кр.Калчев
Разкопки на обект"Партиен дом"-Ст.Загора...... 84
Я.Младенова,Й.Атанасова, В.Божилова, Ст.Димитрова,
Ант.Николаева и Л.Пашински
Разкопки в Рациария 86
Л.Русева-Слокоска, П.Алякова, Л.Стайкова
Разкопки в Пауталия 88
Б.Султов
Разкопки на керамичния център край
Павликени 93
Б.Султов, М.Цочев
Разкопки на античния керамичен център край
Бяла Черкова 93
Г.Александров
Разкопки на античната крепост в Михайлов-
град 94
Т.Иванов, М.Цочев,
Разкопки на Никополис ад Иструм 95
П.Алякова
Разкопки в Германия /при с.Сапарева баня/..... 97
Ал.Минчев
Разкопки на антична сграда с мозайки в
Марцианопол 98
Ив.Венедиков, Ст.Дамянов, Г.Лазаров
Разкопки в м."Спасовица" при гр.Белово 99
Ив.Василчин
Късноантична гробница при с.Батова,Толбухински
окръг 101

Й.Атанасова
Пещ за строителна керамика от с.Златен
рог, Видинско 101
К.Григорова,В.Младенова
Разкопки на надгробна могила в кв."Левски"
София 103
Цв.Дремсизова-Налчинова
Надгробна могила и некропол в кв.Виселчани,
гр.Кърджали.................................104
Т.Стоянов
Спасителни разкопки в м."Палеокастро"-
Поморие 105
М.Чичикова, М.Караниколова
Разкопки на тракийски могилен некропол
край язовир "Г.Димитров"-Казанлъшко 106
Д.Аладжов
Разкопките на "Констанция" при гр.Марица 107
Ст.Дамянов, Г.Атанасов
Разкопки на късноантичния град при с.Вой-
вода,Шуменски окръг 108
Ив.Василчин
Разкопки на нос Шабла 110
Эл.Гочева, П.Бънов
Разкопки на тракийската крепост при с.
Малък Чочовен,Сливенски окръг 110
Сп.Машов
Спасителни разкопки на античната крепост
Августа при с.Хърлец, Врачански окръг.......111
К.Койчева
Разкопки на късноантична крепост в м."Гра-
дище,Габрово 112

Д.Джонова, М.Радева
Разкопки на късноантичната крепост "Хърол-град" при с.Кипилово, Сливенски окръг........114
Д.Джонова
Разкопки на късноантичната крепост "Калето" в Берковица 116
К.Маджаров
Разкопки на крепостната стена на Диоклецианопол /гр.Хисар/ 118
В.Любенова
Късноантични гробници при рудник "М.Толбухин" Перник 120
Н.Танчева-Василева ......
Разкопки на раннохристоанската църква и гробница при с.Боден, Ямболски окръг 121
Ал.Милчева
Спасителни разкопки на раннохристианската базилика в с.Ореше, Благоевградски окръг 122
С.Иванов
Разкопки в м."Манастира" с.Горановци, Кюстендилски окръг 123
Д.Николов, Д.Янков, Кр.Калчев
Разкопки на ул."Д.Пехливанов"-гр.Стара Загора 124
Т.Ковачева, М.Аспарухов
Разкопки на крепостта Строгозия при гр. Плевен 125
Р.Георгиева, П.Алякова, Т.Спиридонов
Сондажни проучвания в Кюстендилски окръг по долината на р.Разметаница 126

СРЕДНОВЕКОВИЕ

РАЗКОПКИ В ПЛИСКА

Р.Рашев
Разкопки на т.н.Крумов дворец в Плиска 128
П.Георгиев
Разкопки в дворцовия център на Плиска 129
П.Георгиев, Ст.Витлянов
Разкопки във вътрешността на Голямата базилика 130
Р.Василев
Разкопки в североизточната част на първи северен двор на манастирския комплекс при Голямата базилика 132
Л.Дончева-Петкова
Сгради в южния сектор на западната крепостна стена на Плиска 133
Т.Балабанов
Спасителни разкопки във външния град на Плиска 135
Т.Балабанов, Т.Михайлова
Сондажни проучвания по подходите и трасето за маршрутни пътеки в Средновековна Плиска 137

РАЗКОПКИ В ПРЕСЛАВ

М.Ваклинова, Ир.Щерева
Разкопки на дворцовия комплекс в Преслав 139
К.Константинов
Сондажни проучвания в дворцовия комплекс в Преслав 140

Д.Овчаров, Ж.Аладжов, Н.Овчаров
Дворцовата църква в Преслав 142
Ив.Акрабова-Жандова, арх.Д.Василева,Т.Михайлова, Ив.Йорданов
Разкопки на вътрешния град на Преслав 144
Ст.Витлянов
Разкопки на южната крепостна стена на вътрешния град на Преслав 148
К.Попконстантинов
Граждански комплекс в м."Селище" в Преслав 150
Т.Тотев
Разкопки по задача "Църкви и манастири в Преслав" 150
Ст.Бонев
Разкопки на южната крепостна стена на Външния град в Преслав 152
Ж.Аладжов,Ст.Бонев
Сондажно проучване на подходите и комуникациите въвВ Велики Преслав 153
Х.Тодорова, К.Ботов
Разкопки на обект Дуранкулак,Толбухинско /средновековно селище/ 155
Б.Антонова
Разкопки на Шуменската крепост 157
Ст.Михайлов,Л.Дончева-Петкова,Д.Топтанов
Разкопки в с.Одърци,Толбухински окръг 158
Цв.Дремсизова,Д.Димитрова
Разкопки на античната и средновековна крепост "Калето",гр.Мездра 161
Ж.Въжарова
ния Ятрос, с.Кривина,Русенски окръг 161
Ж.Въжарова
Разкопки на средновековното селище в м.Стареца, с.Гарван,Силистренски окръг 162
Ж.Въжарова,Д.Топтанов
Разкопки на средновековен некропол край с.Черниче, Благоевградски окръг........................... 162
Ж.Въжарова
Разкопки на средновековен некропол,с.Пиргово, Русенски окръг 163
Ж.Въжарова
Разкопки на средновековно селище край с.Горни извор,Разградски окръг 164
Л.Бобчева
Разкопки на средновековно българско селище в м. "Кованлъка" до с.Топола,Толбухински окръг 164
Б.Антонова,Д.Владимирова, П.Петрова
Разкопки в местността "Църковището" при с. Хан Крум 166
Ст.Станилов
Разкопки в двора на МНП - София 168
К.Койчева,С.Симеонов
Разкопки край гр.Севлиево 168
Ст.Ангелова
Разкопки в Дуросторум - Дръстър 169
Ал.Кузев,К.Попконстантинов,П.Георгиев
Ранносредновековна църква при с.Равна-Провадийско. .172
Р.Катинчаров, Б.Борисов
Разкопки на селищната могила до с.Дядово, Сливенски окръг 173

А.Радунчева

Разкопки на средновековното укрепление върху праисторическото селище до с.Седларе, Кърджалийски окръг 174

Ст.Михайлов, М.Сестримска

Разкопки на обект"Ж.к.Здравец", гр.Кюстендил..175

Ас.Салкин,К.Порожанов,В.Попов

Подводна археологическа експедиция по добруджанското черноморско крайбрежие -"Гетика-79"..176

Ек.Манова

Теренни проучвания в с.Садовец,Плевенски окръг.177

РАЗКОПКИ ВЪВ В.ТЪРНОВО

Ат.Попов

Разкопки на "Великата лавра" във В.Търново.....178

М.Долмова-Лукановска

Разкопки Царевец - сектор XXI 180

Д.Овчаров

Разкопки на обект 22 на хълма Царевец 181

Ив.Джамбов

Разкопки на Царевец: сектор XXIII,терасата източно от малката порта 182

П.Славчев

Разкопки на Царевец: сектор XXV 183

Зл.Генова

Разкопки на Царевец: - обект XXVI 184

Л.Квинто

Разкопки на Царевец: сектор XXVII 185

Г.Мавров

Разкопки на Царевец: - обект XXVIII 186

Р.Анчева

Разкопки на Царевец: обект XXXI 187

А.Писарев

Разкопки на Царевец: обект XXXII 188

Й.Алексиев

Разкопки на южния склон на хълма Царевец: обект XXXIII и XXXIV 190

Я.Николова

Разкопки на Килифаревския манастир 191

А.Маргос,К.Константинов

Средновековния български надписи от скалните манастири при Иваново 192

Р.Морева

Проучвания на Асенова крепост 194

Р.Морева

Археологически проучвания при с.Воден,Пловдивски окръг 195

Д.Топтанов, П.Петров

Разкопки на средновековната крепост при гр. Петрич 196

Г.Джингов,А.Балканска, М.Йосифова

Разкопки на Калиакра 197

Ек.Манова

Разкопки в Никопол 199

Д.Серафимова,В.Нешева,Д.Димитрова,Б.Цветков,Г.Стоянов, Л.Иванова

Разкопки в Мелник 200

Д.Стоянова-Серафимова
Разкопки на югозападния сектор на Славова крепост в гр.Мелник 203
Д.Димитрова
Разкопки на обект "Подход към Славова крепост" в гр.Мелник 205
В.Василев,П.Дишев, М.Нейкова,инж.М.Михайлов
Боженишки Урвич 206
Д.Димитрова, Ив.Крайчев
Разкопки на укрепителната система на средновековната крепост в гр.Ямбол 207
Н.Танчева-Василева,д-р Сл.Чолаков
Проучвания на средновековния некропол над античния град Кабиле 210
Д.Топтанов, Г.Абдулов
Разкопки на Красенското кале край гр.Панагюрище 211
Ат.Милчев,П.Димитров,Юл.Шулекова
Разкопки на крепостта "Пречиста" при с. Градница,Габровски окръг 212
В.Василев,А.Салкин,Г.Радичков,М.Чохаджиев,арх.Д.Василева, д-р П.Боев, д-р С.Чолаков, д-р Н.Кондова
Разкопки на нос Чиракмана при гр.Каварна ...214
Ст.Михайлов, М.Сестримска
Разкопки на обект"Килийно училище"-Кюстендил. 216
Ст.Михайлов,М.Сестримска,С.Йорданов
Разкопки на обект "Художествена галерия" - Кюстендил 217
П.Гатев,Д.Янков, М.Караниколова
Разкопки на средновековния град Кръм........221

Д.Овчаров, Н.Овчаров
Разкопки на църквата в крепостта "Урвич" при с.Кокаляне,Софийски окръг 223
В.Вълов
Разкопки на средновековния български замък "Баба Вида" в гр. Видин 225
П.Балабанов
Сондажни проучвания в крепостта "Голямото кале" при с.Младежко,Бургаски окръг 227
М.Станчева, К.Рогева
Разкопки и проучвания в района на резервата Сердика 227

ДОПЪЛНЕНИЕ

М.Лазаров
Подводни проучвания в района на фар"Шабла".... 228
М.Лазаров
Подводни проучвания в залива на нос"Св. Атанас" до с.Бяла 230

Обекти, за които са издадени открити листове, но не са представени резюмета

ПРАИСТОРИЯ 231
АНТИЧНОСТ 231
СРЕДНОВЕКОВИЕ 232

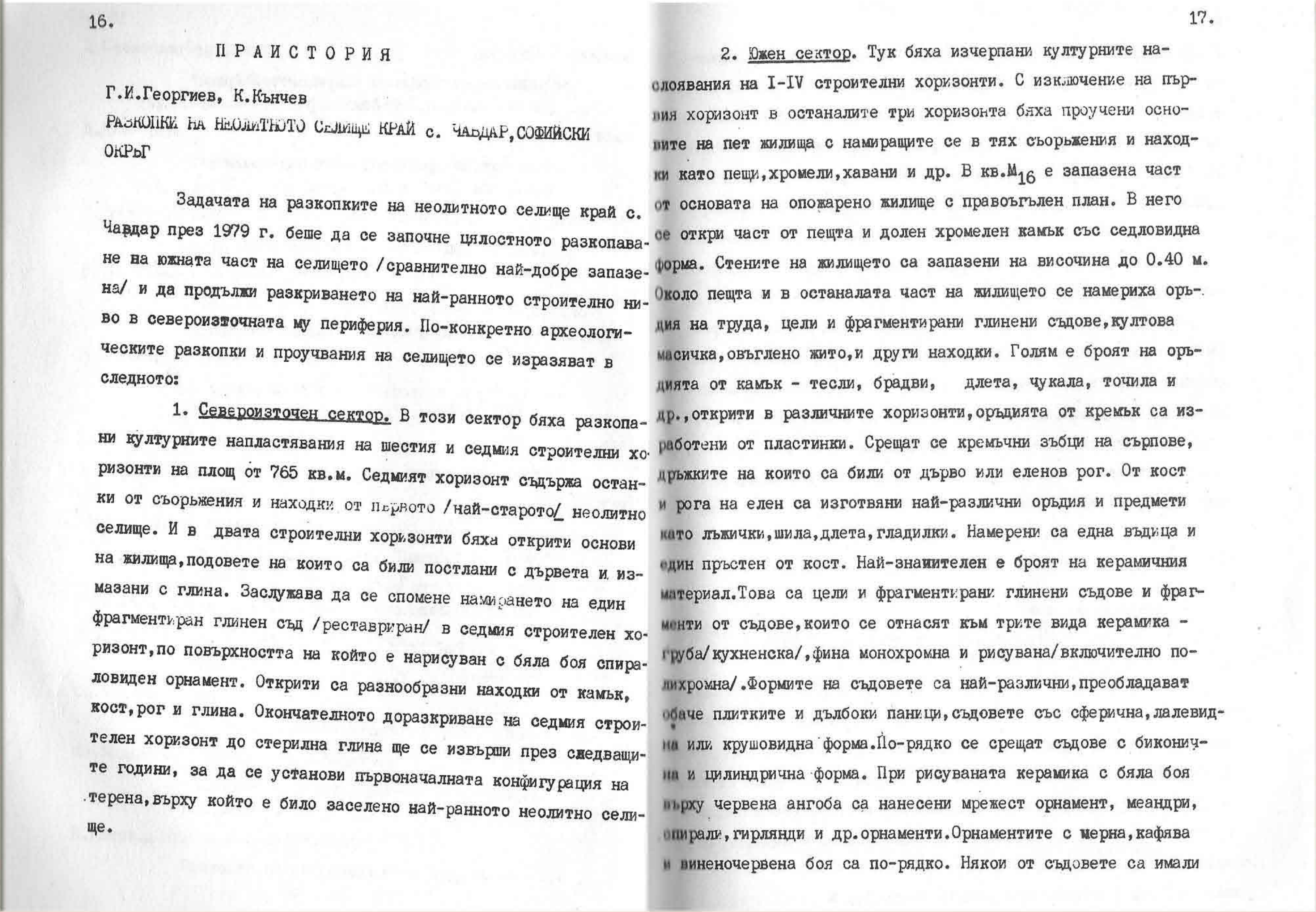

16.

ПРАИСТОРИЯ

Г.И.Георгиев, К.Кънчев

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ с. ЧАВДАР, СОФИЙСКИ ОКРЪГ

Задачата на разкопките на неолитното селище край с. Чавдар през 1979 г. беше да се започне цялостното разкопаване на южната част на селището /сравнително най-добре запазена/ и да продължи разкриването на най-ранното строително ниво в североизточната му периферия. По-конкретно археологическите разкопки и проучвания на селището се изразяват в следното:

1. Североизточен сектор. В този сектор бяха разкопани културните напластявания на шестия и седмия строителни хоризонти на площ от 765 кв.м. Седмият хоризонт съдържа останки от съоръжения и находки от първото /най-старото/ неолитно селище. И в двата строителни хоризонти бяха открити основи на жилища, подовете на които са били постлани с дървета и измазани с глина. Заслужава да се спомене намирането на един фрагментиран глинен съд /реставриран/ в седмия строителен хоризонт, по повърхността на който е нарисуван с бяла боя спираловиден орнамент. Открити са разнообразни находки от камък, кост, рог и глина. Окончателното доразкриване на седмия строителен хоризонт до стерилна глина ще се извърши през следващите години, за да се установи първоначалната конфигурация на терена, върху който е било заселено най-ранното неолитно селище.

17.

2. Южен сектор. Тук бяха изчерпани културните наслоявания на I-IV строителни хоризонти. С изключение на първия хоризонт в останалите три хоризонта бяха проучени основите на пет жилища с намиращите се в тях съоръжения и находки като пещи, хромели, хавани и др. В кв.M_{16} е запазена част от основата на опожарено жилище с правоъгълен план. В него се откри част от пещта и долен хромелен камък със седловидна форма. Стените на жилището са запазени на височина до 0.40 м. Около пещта и в останалата част на жилището се намериха оръдия на труда, цели и фрагментирани глинени съдове, култова масичка, овъглено жито, и други находки. Голям е броят на оръдията от камък - тесли, брадви, длета, чукала, точила и др., открити в различните хоризонти, оръдията от кремък са изработени от пластинки. Срещат се кремъчни зъбци на сърпове, дръжките на които са били от дърво или еленов рог. От кост и рога на елен са изготвяни най-различни оръдия и предмети като лъжички, шила, длета, гладилки. Намерени са една въдица и един пръстен от кост. Най-знаиителен е броят на керамичния материал. Това са цели и фрагментирани глинени съдове и фрагменти от съдове, които се отнасят към трите вида керамика - груба/кухненска/, фина монохромна и рисувана/включително полихромна/. Формите на съдовете са най-различни, преобладават обаче плитките и дълбоки паници, съдовете със сферична, лалевидна или крушовидна форма. По-рядко се срещат съдове с биконична и цилиндрична форма. При рисуваната керамика с бяла боя върху червена ангоба са нанесени мрежест орнамент, меандри, спирали, гирлянди и др. орнаменти. Орнаментите с мерна, кафява и виненочервена боя са по-рядко. Някои от съдовете са имали

похлупаци. От глина са изработвани "култови масички", тежести за стан, статуетки и др. Заслужават отбелязване един фрагмент от съд с ниско столче, върху вътрешната повърхност на който в нисък релеф е моделирано човешко изображение и един фрагментиран зооморфен съд с бяла украса. Намерени са фрагменти от две гривни, изработени от черупката на средиземноморската мида Спондилус, която рядко се среща в нашите земи през неолита, част от мраморна халка, амулет от зъб на глиган и др.

Разкопките на неолитното селище край с.Чавдар през 1979 г. допринесоха в значителна степен за изясняването на основни въпроси от историята му като стратиграфия, периодизация на културата, живота и културата на обитателите и др. Особено ценни са материалите и наблюденията от последните два строителни хоризонти, които в останалата част на селището са много разрушени.

Г.И.Георгиев, В.Николов

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ гр. СЕПАРЕВА БАНЯ, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

Подобно на предишните кампании разкопките на праисторическото селище край гр.Сепарева баня през 1979 г. имаха сондажен характер.Главната им задача беше да се установи стратиграфията на културните напластявания, времето на заселването и продължителността на живота на селището, както и характерът на културата на обитателите му.

Разкопана беше площ от 350 кв.м., разположена западно и непосредствено до разкопаните през предишните години квадрати. Установени бяха пет строителни хоризонти, които са разкопани на различна дълбочина /от 0,40-2,70 м/ в отделните квадрати. В тях е застъпена археологическа култура, която има три главни етапа на развитие: първият етап се характеризира с рисувана керамика, вторият етап - със сивочерна и черна полирана керамика и третият етап - с керамика, която има в ангобата си графит. Културата на първия етап се отнася към ранния неолит, на втория - към средния неолит и на третия - към късния неолит и прехода към ранния халколит /от тледище на Карановската хронологическа система в Южна България/.

Получени са две нови абсолютни дати по метода С-14 за края на строителния хоризонт с рисувана керамика /Кремене I/, а именно: Берлин 2105:6530±50 B.P./4580 B.C./ и Берлин 2106:6475 ± 40 B.P. /4525 B.C./.

Във всички строителни хоризонти бяха открити основи на пещи и огнища, които особено в горните хоризонти са много разрушени. Най-добре е запазена основата на пещта в кв.P_{15}, открита в четвъртото ниво, на дълбочина 1,50-1,70 м, която през 1979 г. беше окончателно проучена.

Сигурен план на жилище не беше установен, а само дупки от колове. Подовете на жилищата от горните хоризонти са били послани с дървени греди. В жилищата е имало вкопани в земята дървени ямиу а извън тях - боклучни ями, запълнени с пепел, въглени и отпадъци от храна.

Открит е голям брой оръдия на труда от камък - тесли, брадви, длета и др., някои отцтях с калъпеста форма. Оръдията от кремък, който има червен цвят, са малко на брой. Между тях има зъбци от сърпове. Намерени са хавани,чукала за тях, долни и горни хромелни камъни, точила и др. От кост и рог са изработвани: лъжички,длета,шила,пръстени и др.

Най-голям е броят на керамичните изделия - съдове и части от тях; тежести за стан, яйцевидни топки за прашка, алтари и др.

Отделните етапи от развитието на културата имат отличителни белези,разбира се с общи елементи, които търпят развитие. Това се отнася и за керамиката.

Първият етап се характеризира с три вида керамика: груба,/кухненска/,фина монохромна и рисувана,включително полихромна, а останалите два етапа с груба и фина керамика.

Керамиката на отделните етапи има всички характерни елементи на керамиката от синхронните на Кременик етнокултурни комплекси в България и на Балканския полуостров.

За отбелязване е намирането на къс от графит,който е бил поставян в ангобата на глинените съдове и на парчета от слюда,примесвана в глиненото тесто/касае се за горните хоризонти/. Откъслечно в горните хоризонти са намерени фрагменти с червена охра. Идолната пластика в долните хоризонти се характеризира със стеатопигия, а в горните - с врязаната си украса.

Културата на праисторическото селище Кременик край гр.Сапарева баня притежава черти,които позволяват тя да бъде синхронизирана от една страна с неолитното развитие на Южна Сърбия, Македония,Северна Гърция /Тесалия/, Пернишкото,Софийското и Пирдопско-Златишко поле, а от друга с неолитното и раннохалколитно развитие в Южна България /Караново I-IV/V/.

М.Чохаджиев

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ДО с.ГЪЛЪБНИК, ПЕРНИШКИ ОКРЪГ

При корекция на р.Блато в м."Гюрица" до с.Гълъбник се прорязва праисторическо селище. То възниква до левия бряг на реката и обхваща площ от 20 дка.

От двете страни на р.Блато са направени два сондажа,с размери 2,5 х 10 х 7,5 х 10,00 м. Дебелината на културния пласт е 3,30 м, в който се разграничават седем, силно разрушени строителни хоризонта. До останките от най-ранните селища не можа да се достигне, тъй като те попадат под нивото на реката.

Откритите материали показват постепенно развитие на културата от края на ранния неолит до началото на средния неолит.

Ил.Ангелова

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНО СЕЛИЩЕ "ОВЧАРОВО-ГОРАТА",ТЪРГОВИШКИ ОКРЪГ

През 1979 г. продължи и приключи проучването на неолитното селище "Овчарово-гората".Целта на проучването бе да се намерят южните граници на селището, да се разкопаят профилите и да се потърси некропола. За целта бе проучена площ от 1450 кв.м.

След премахване на старите насипи в южната и източната част на селището се попадна на чекълест насип, който огражда селището в тази част. Той е дълъг около 80м/широк 5м./ и висок в средната си част 0,80-0.90 м. В източна посока чакъла е силно разнесен, а на югоизток е разрушен от ерозията и от строителните машини.

В една от шестте малки и плитки ями, разположени северно от южния чакълест насип се откриха кости от човешки череп и сърп от еленов рог. В останалите пет ями, както и в тази се откриха керамични фрагменти и други камъчета. Тук по всяка вероятност е бил некрополът на селището.

В южна посока бе проучена яма, в която бе разкрита основа на силно разрушена пещ.

Открити бяха 62 находки и бе потвърдено датирането на обекта към култура Караново-II.

П.Станев

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ ДО с.САМОВОДЕНЕ,ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

Селището е разположено на средно висока тераса на т риторията на съвременното селище, в непосредствена близост до левия бряг на р. Янтра.

През 1979 г. започнаха проучвания на площ от 1 800 кв.м. в централната част на селището /сектор V/ с цел установяване на вертикалната стратиграфия на културните напласт вания.ван

През 1978 и 1977 г. в тази част на селището бяха направени два сондажа, означени като кв.III_6. При проучванията през 1979 г. секторът беше означен в плана на селището

като V. Направеният нов сондаж е значително по-голям от първите два. Средната дебелина на културните напластявания в сондажите на сектор V варира между 3,80 и 4 м. В кв.V^{a}_{1} максималната дебелина на напластяванията достига 4,50 м. В дебелите около 4 м културни напластявания бяха разграничени три културни пласта и единадесет сигурни строителни хоризонта. Културните пластове се отнасят към стария неолит - IX,X и XI хоризонт, прехода от стария неолит към средния неолит VII и VIII хоризонт,средния неолит-I,II,III, IV,V и VI хоризонт.

Културният пласт от стария неолит се синхронизира с Караново II в Тракия,Овчарово и Голямо Делчево в Североизточна България, неолитното селище Градешница в Северозападна България и култера Криш в Румъния.Културният пласт от преходния етап се синхронизира с етап Караново II-III в Казанлъшката селищна могила в Яса тепе в Тракия, а този от средния неолит - с Караново III в Тракия, Усое I - в Северо източна България, Дудещи в Румъния и Винча А в Югославия.

П.Станев

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ КАЧИЦА В ЗАПАДНАТА ЧАСТ НА гр. ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Праисторическото селище Качица е разположено върху две средно високи тераси,пресечени от поток, в западната индустриална част на гр.Велико Търново.

През 1979 г. бяха продължени проучванията в районите, подлежащи на застрояване в сектори VI и VIII.

В сектор VI бяха установени пет строителни хоризонта: V хоризонт-края на средния неолит, III и IV хоризонт - началото на късния или най-рано прехода от средния към късния неолит, II хоризонт- ранния халколит и I хоризонт - останки от зидове на сгради от турското селище.

В сектор VIII бяха проучени III и IV строителен хоризонт,отнасящи се към началото на късния или прехода от средния към **късния** неолит.

Селището от V хоризонт е синхронно на края на култура Караново III и Тракия, Усое I в Североизточна България, началото на фаза Черника на култура Дудещи в Румъния и края на Винча А в Югославия. Селищата от III и IV хоризонт се синхронизират с началото на култура Караново IV - Калояновец в Тракия,Усое II в Североизточна България, фаза Черника в Румъния и началото на фаза Винча B_1 в Югославия. Материалите от II хоризонт принадлежат на халколитна култура, синхронна на култура Караново V-Марица в Тракия и фаза Бидра на култура Боян в Румъния.

М.Кънчев, Т.Кънчева

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ ОТ КЪСНИЯ НЕОЛИТ,ЗАПАДНО ОТ НОВА ЗАГОРА

През 1979 година продължиха спасителните разкопки от късконеолитното селище,западно от гр.Нова Загора. Окончателно беп проучен III строителен хоризонт, като в северната и югозападна част на сондажа се достигна стерилна почва. Разчистиха се редица изкопи,копани вероятно за глина,ползувана при

изграждането на жилищата,след което те са били използувани за боклучни ями. В ямите се намериха предимно праисторически материали,отнасящи се към късния неолит. В три ями се намериха материали от късножелязната епоха. В северната и западна част на сондажа се разчистиха доста голям брой едри късове горяла стенна мазилка, но планове на жилища не се откриха.

Намериха се голям брой фрагменти от глинени съдове и няколко фрагментирани съда. Преобладават биконичните съдове,украсени с коси и отвесни канелюри. Ясно се забелязват преходните форми между периодите Караново III и Караново IV цилиндрични израстъци от дръжки и крачета, скосен навътре ръб на устието и др.

Във връзка с изследване приемствеността в развитието на културата през неолита, на източния бряг на р.Чатал Азмек бе извършен сондаж с размери: 6/7 м. Достига се на дълбочина 1 м. с дебелина на културния пласт 0,70 м. и се установиха два строителни хоризонта,които се отнасят към културата Караново III /Веселиново/. На нивото на II строителен хоризонт се разчистиха едри късове от горяла стенна мазилка с отпечатъци на дървени колове и пръти и замазка от пещ с диаметър 0,75 м. В проучения сектор се разчистиха седем погребения от османското робство.

Намереният археологически материал се отнася към средния неолит. Представляват интерес манисто от мрамор и зъб на глиган с пробити дупчици за окачване.

В I строителен хоризонт се намериха няколко фрагмента от глинени съдове с врязана украса,инкрустирани с бяла материя, което свидетелствува за преход от културата Караново III към Караново IV.

А. Радунчева

РАЗКОПКИ НА ЧАВДАРОВА ЧЕШМА, ХАСКОВСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. разкопките на неолитното селище в м. "Чавдарова чешма" до гр.Марица, Хасковски окръг се проведоха върху площ от 1100 кв.м.

Разчистено беше част от първи строителен хоризонт, отнасящ се към периода Караново III в Тракия.

Разчистени бяха части от четири жилища, с пещта в едно от тях беше добре запазена подова замазка и вграден в нея каменен хаван.

Разчистени бяха и две ями, които се отнасят към по-горни /сега разрушени/ нива от същото време. Ямите бяха пълни със силно натрошени съдове /голяма част от които подлежат на реставрация/ и хромелни камъни.

Следващите строителни нива се отнасят към периода на ранния неолит и са богати на рисувана керамика.

Б.Николов

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ ПРИ с.БРЕНИЦА, ВРАЧАНСКИ ОКРЪГ

Селището е разположено до левия бряг на р.Искър в м."Лъката" на 8 км североизточно от с.Бреница. Разкопава се от 1974 г. на площ от 1400 кв.м. Културният пласт на селището има средна дебелина 2,20 м и се състои от шест жилищни хоризонта, разположени един над друг. В основата на пласта има селище от късния неолит, в което са разграничени два строителни хоризонта. Непосредствено над него следва културен пласт от началото на халколитната епоха, който има средна дебелина 1,60 м и се състои от четири опожарени жилищни хоризонта.

През 1979 г. бе проучено селището от късния неолит. Разкриха се очертанията на едно жилище с дължина 6 м и ширина 3,60 м, а също така основи на пещи, които маркират разположението на останалите жилища. Установи се, че селището в основата на културния пласт е унищожено от покачване нивото на водите на р.Искър в древността. Върху отложеният тинест слой след оттегляне на водата е построено второто селище от късния неолит.

Освен стратиграфските наблюдения разкопките през 1979 г. ни предоставиха богат археологически материал. За първи път в Северозападна България се разкрива и проучва селище от края на късния неолит, което е покрито с пласт от началото на халколита.

Намерени бяха оръдия на труда, изработени от кремък, камък, кост и рог. Сред находките най-голям дял се пада на керамиката. Разкрити са дебелостенни съдове-хранилища с едри пропорции, украсени с врязани геометрични орнаменти, запълнени с бяла инкрустация. По форма те напомнят съдовете - хранилища от халколитната култура Градешница и несъмнено са техни прототипове. Срещат се конички и полусферични съдове на четири крачета или на високо цилиндрично столче - една неизживяна традиция на стария и средния неолит. Някои от врязаните геометрич-

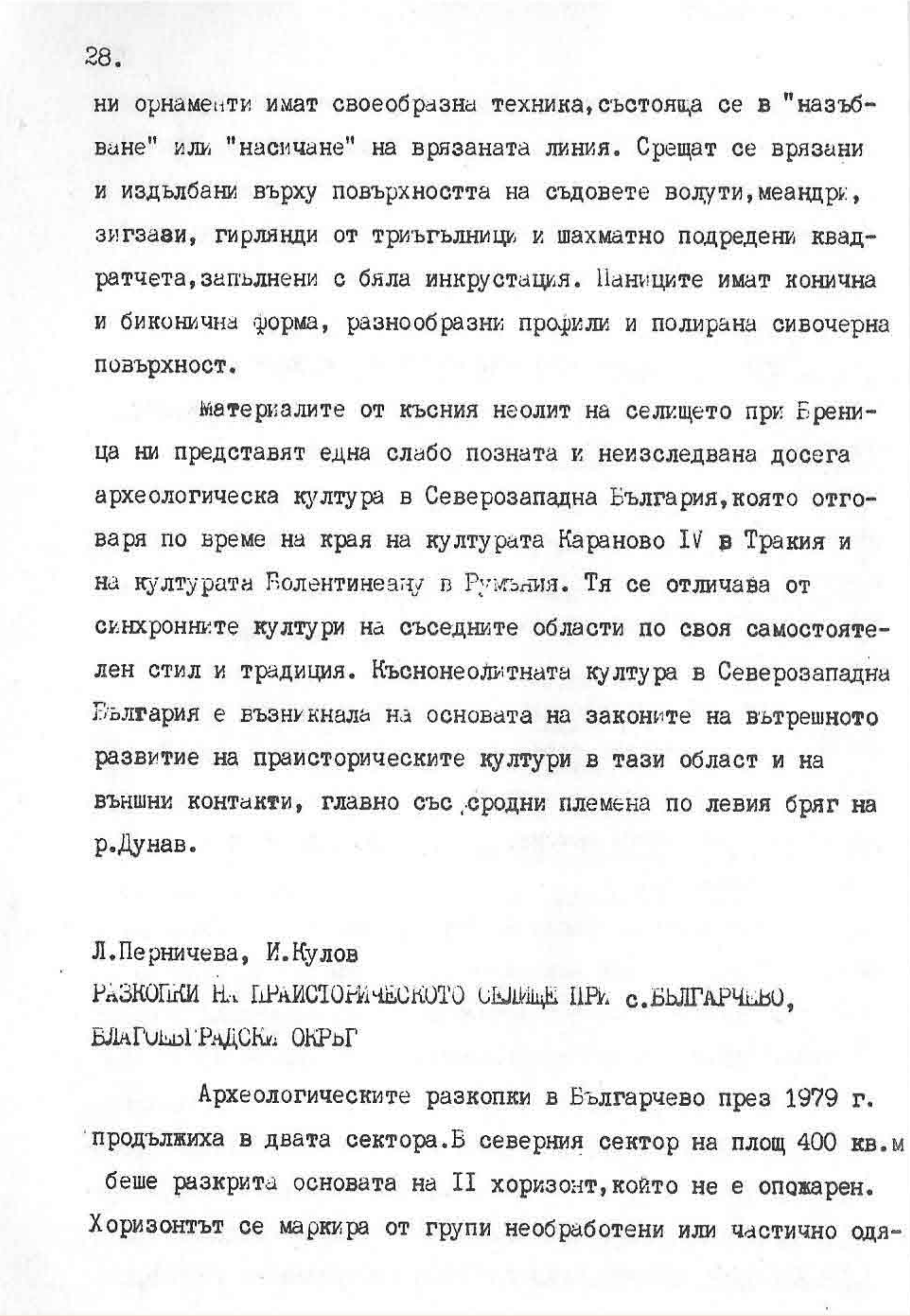

ни орнаменти имат своеобразна техника,състояща се в "назъбване" или "насичане" на врязаната линия. Срещат се врязани и издълбани върху повърхността на съдовете волути,меандри, зигзаги, гирлянди от триъгълници и шахматно подредени квадратчета,запълнени с бяла инкрустация. Паниците имат конична и биконична форма, разнообразни профили и полирана сивочерна повърхност.

Материалите от късния неолит на селището при Бреница ни представят една слабо позната и неизследвана досега археологическа култура в Северозападна България,която отговаря по време на края на културата Караново IV в Тракия и на културата Болентинеану в Румъния. Тя се отличава от синхронните култури на съседните области по своя самостоятелен стил и традиция. Къснонеолитната култура в Северозападна България е възникнала на основата на законите на вътрешното развитие на праисторическите култури в тази област и на външни контакти, главно със сродни племена по левия бряг на р.Дунав.

Л.Перничева, И.Кулов

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ПРИ с.БЪЛГАРЧЕВО, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

Археологическите разкопки в Българчево през 1979 г. продължиха в двата сектора.В северния сектор на площ 400 кв.м беше разкрита основата на II хоризонт,който не е опожарен. Хоризонтът се маркира от групи необработени или частично одялани камъни, няколко хромела и каменни хавани, пръснати по цялата площ на изкопа. Пластът на места е нарушен от субструкциите на горния хоризонт, състоящи се от групи изправени и полегнали плочи,употребявани вероятно в основата на стените на жилищата. В северната част на изкопа, на площ 60-70 кв.м. се разкриха няколко струпвания от камък, които показват известен ред и очертават отчасти района на жилище, ориентирано югоизток-северозапад.

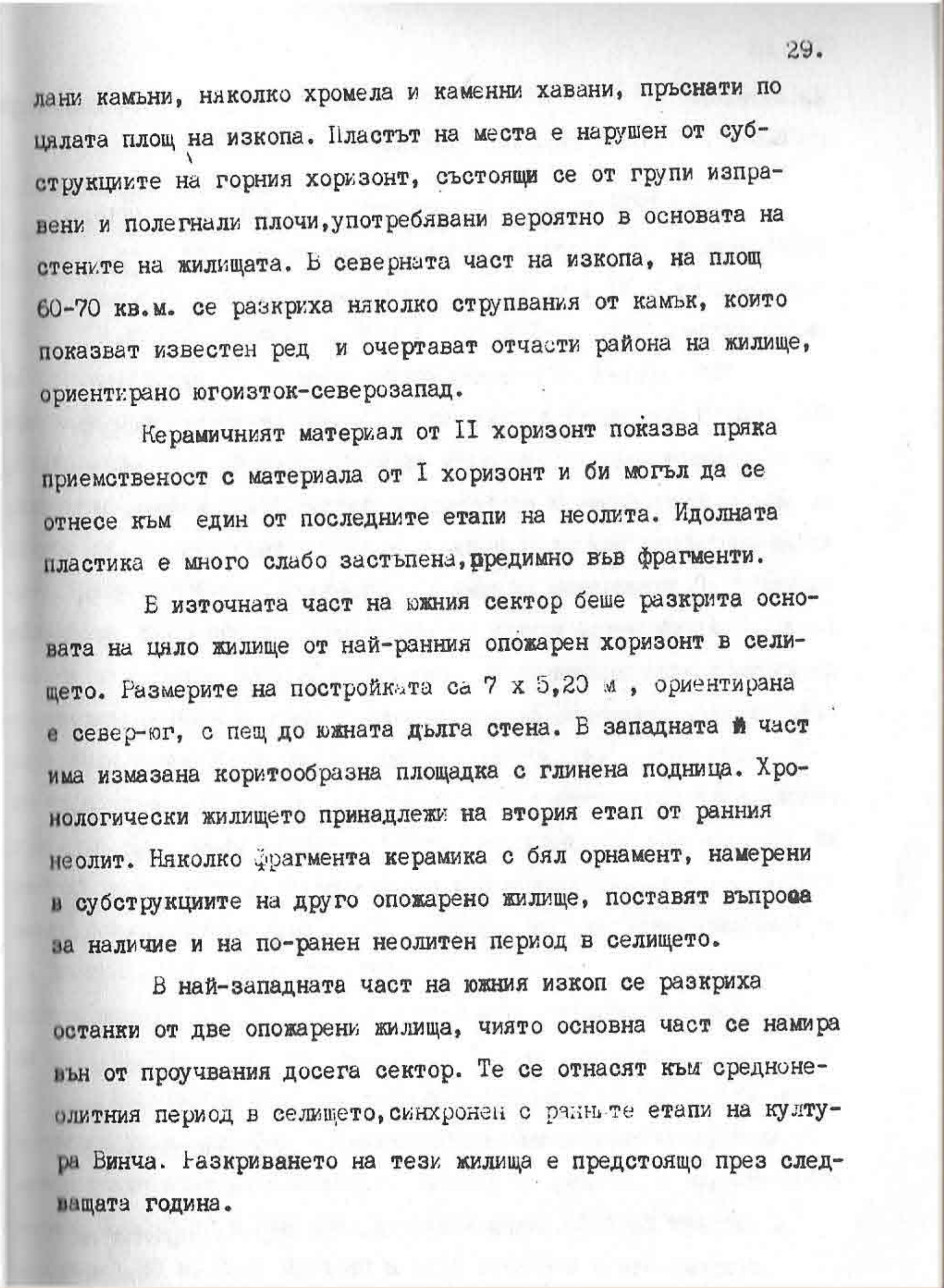

Керамичният материал от II хоризонт показва пряка приемственост с материала от I хоризонт и би могъл да се отнесе към един от последните етапи на неолита. Идолната пластика е много слабо застъпена,предимно във фрагменти.

В източната част на южния сектор беше разкрита основата на цяло жилище от най-ранния опожарен хоризонт в селището. Размерите на постройката са 7 х 5,20 м , ориентирана е север-юг, с пещ до южната дълга стена. В западната й част има измазана коритообразна площадка с глинена подница. Хронологически жилището принадлежи на втория етап от ранния неолит. Няколко фрагмента керамика с бял орнамент, намерени в субструкциите на друго опожарено жилище, поставят въпроса за наличие и на по-ранен неолитен период в селището.

В най-западната част на южния изкоп се разкриха останки от две опожарени жилища, чиято основна част се намира вън от проучвания досега сектор. Те се отнасят към среднонеолитния период в селището,синхронен с ранните етапи на културата Винча. Разкриването на тези жилища е предстоящо през следващата година.

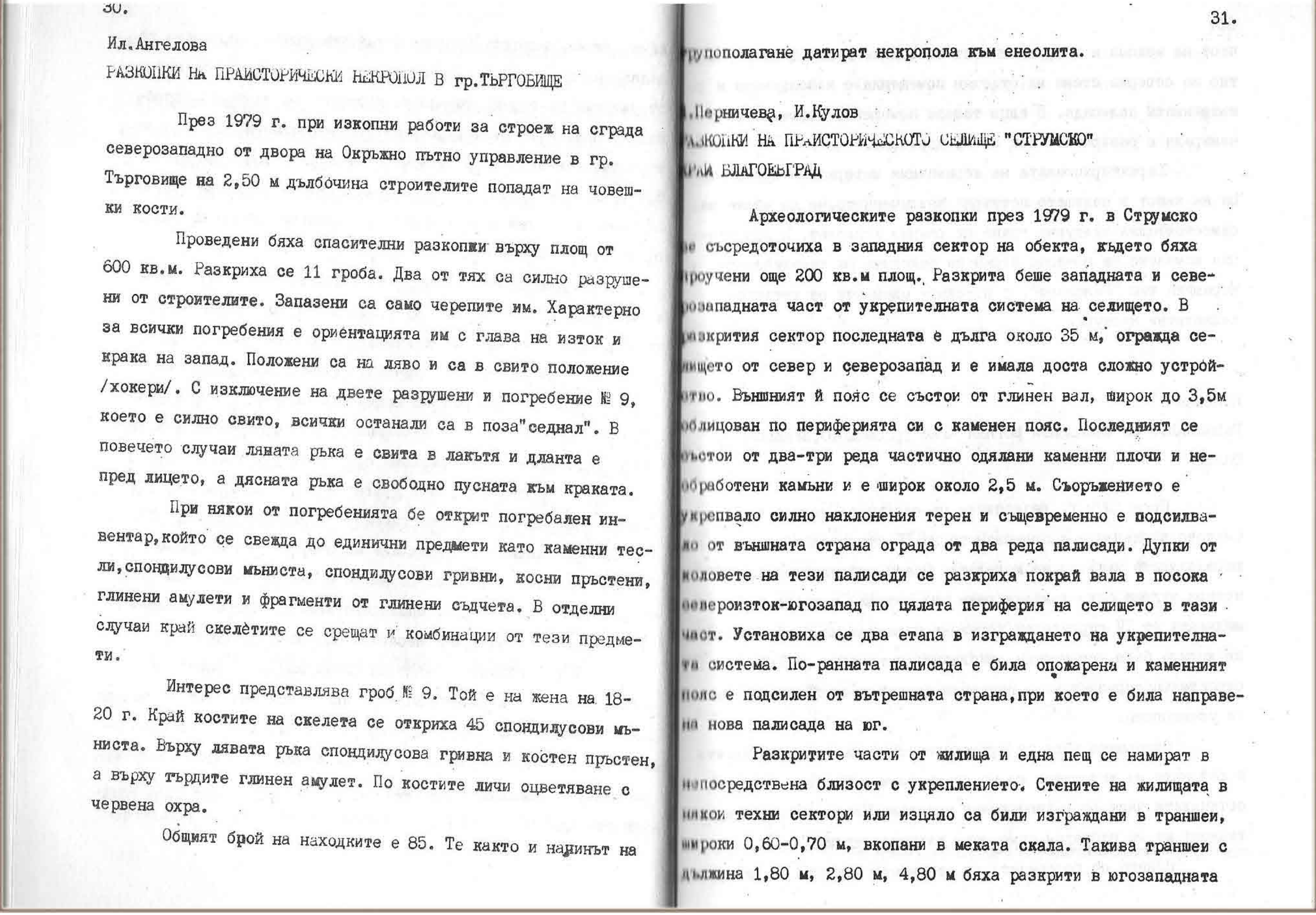

Ил.Ангелова

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКИ НЕКРОПОЛ В гр.ТЪРГОВИЩЕ

През 1979 г. при изкопни работи за строеж на сграда северозападно от двора на Окръжно пътно управление в гр. Търговище на 2,50 м дълбочина строителите попадат на човешки кости.

Проведени бяха спасителни разкопки върху площ от 600 кв.м. Разкриха се 11 гроба. Два от тях са силно разрушени от строителите. Запазени са само черепите им. Характерно за всички погребения е ориентацията им с глава на изток и крака на запад. Положени са на ляво и са в свито положение /хокери/. С изключение на двете разрушени и погребение № 9, което е силно свито, всички останали са в поза"седнал". В повечето случаи лявата ръка е свита в лакътя и дланта е пред лицето, а дясната ръка е свободно пусната към краката.

При някои от погребенията бе открит погребален инвентар,който се свежда до единични предмети като каменни тесли,спондилусови мъниста, спондилусови гривни, косни пръстени, глинени амулети и фрагменти от глинени съдчета. В отделни случаи край скелетите се срещат и комбинации от тези предмети.

Интерес представлява гроб № 9. Той е на жена на 18-20 г. Край костите на скелета се откриха 45 спондилусови мъниста. Върху лявата ръка спондилусова гривна и костен пръстен, а върху гърдите глинен амулет. По костите личи оцветяване с червена охра.

Общият брой на находките е 85. Те както и начинът на рупополагане датират некропола към енеолита.

.Перничева, И.Кулов

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ "СТРУМСКО" КРАИ БЛАГОЕВГРАД

Археологическите разкопки през 1979 г. в Струмско се съсредоточиха в западния сектор на обекта, където бяха проучени още 200 кв.м площ. Разкрита беше западната и северозападната част от укрепителната система на селището. В разкрития сектор последната е дълга около 35 м, огражда селището от север и северозапад и е имала доста сложно устройство. Външният й пояс се състои от глинен вал, широк до 3,5м облицован по периферията си с каменен пояс. Последният се състои от два-три реда частично одялани каменни плочи и необработени камъни и е широк около 2,5 м. Съоръжението е укрепвало силно наклонения терен и същевременно е подсилвано от външната страна ограда от два реда палисади. Дупки от коловете на тези палисади се разкриха покрай вала в посока североизток-югозапад по цялата периферия на селището в тази част. Установиха се два етапа в изграждането на укрепителната система. По-ранната палисада е била опожарена и каменният пояс е подсилен от вътрешната страна,при което е била направена нова палисада на юг.

Разкритите части от жилища и една пещ се намират в непосредствена близост с укреплението. Стените на жилищата в някои техни сектори или изцяло са били изграждани в траншеи, широки 0,60-0,70 м, вкопани в меката скала. Такива траншеи с дължина 1,80 м, 2,80 м, 4,80 м бяха разкрити в югозападната част на изкопа и очертават част от жилище дълго 8 м. Вероятно за северна стена на отделни помещения е използувана и вътрешната палисада. В едно такова помещение изглежда се е намирала и разкритата пещ от II хоризонт.

Характеристиката на керамичния материал в трите етапа на живот в селището потвърди заключението, че се касае за самостоятелна културна група от ранния халколит. В керамичния комплекс са по-ясно изразени белезите на тесалийската керамика тип "Галепсос", с по-слаби елементи от местните халколитни култури.

Н.Попов

РАЗКОПКИТЕ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА КРАЙ гр.СМЯДОВО,ШУМЕНСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. разкопките на селищната могила край гр. Смядово продължиха с проучването на IV строителен хоризонт в югозападната четвърт на могилата. Освен откритите през 1978г. четири жилища бяха локализирани още четири, с което броят на жилищата от IV строителен хоризонт нарастна на осем. На всички жилища бяха установени приблизителните размери. Тъй като IV строителен хоризонт не е изчерпан докрай, точните им планове са установени.

Основната част от археологическия материал е открита в районите на жилищата, но не са малко и находките, намерени останалата част от разкопавания участък. Поради тяхната идентичност ще им направим само обща характеристика.

Повече от половината от откритите находки са от крем

Каменните оръдия на труда са съвсем малко, а броят на тия от рог и кост е значителен - близо 30 %. Най-обилен е керамичният материал. Сред фрагментите преобладават неукрасените, от груби съдове, а по-голямата част от целите и годни за реставрация съдове са фини. В множеството си това са различни вариации на биконичните съдове. Често се срещат конусовидни паници със завит или удебелен навътре ръб на устието, по-рядко - съдове, състоящи се от долна конусовидна и горна част - нисък цилиндър, долна конусовидна и горна полусферична част, съдове със сферично тяло, крушовидна форма и др. Сред украсите на грубите съдове преобладават барботината, получена мрез провличане на пръсти и релефната - гладки и прекъснати с ямички релефни ръбове, конусовидни и цилиндрични пъпки и различни комбинации между тях. Увеличен е относителният дял на врязаната украса. Между фините найчесто се срещат съдове с негативно рисувана с графит украса. Похлупаците са куполовидни, гъбовидни, полусферични и конусовидни. Сред находките изпъкват куполовидният похлупак с антропоморфна дръжка, четириъгълната култова масичка, кръглият предмет от глина, изобразяващ вероятно слънцето, бойната брадвичук от камък, разнообразните накити и др.

Получените археологически данни потвърждават предложената датировка за IV строителен хоризонт, а именно - края на II фаза от културата Коджадермен - Гумелница - Караново VI.

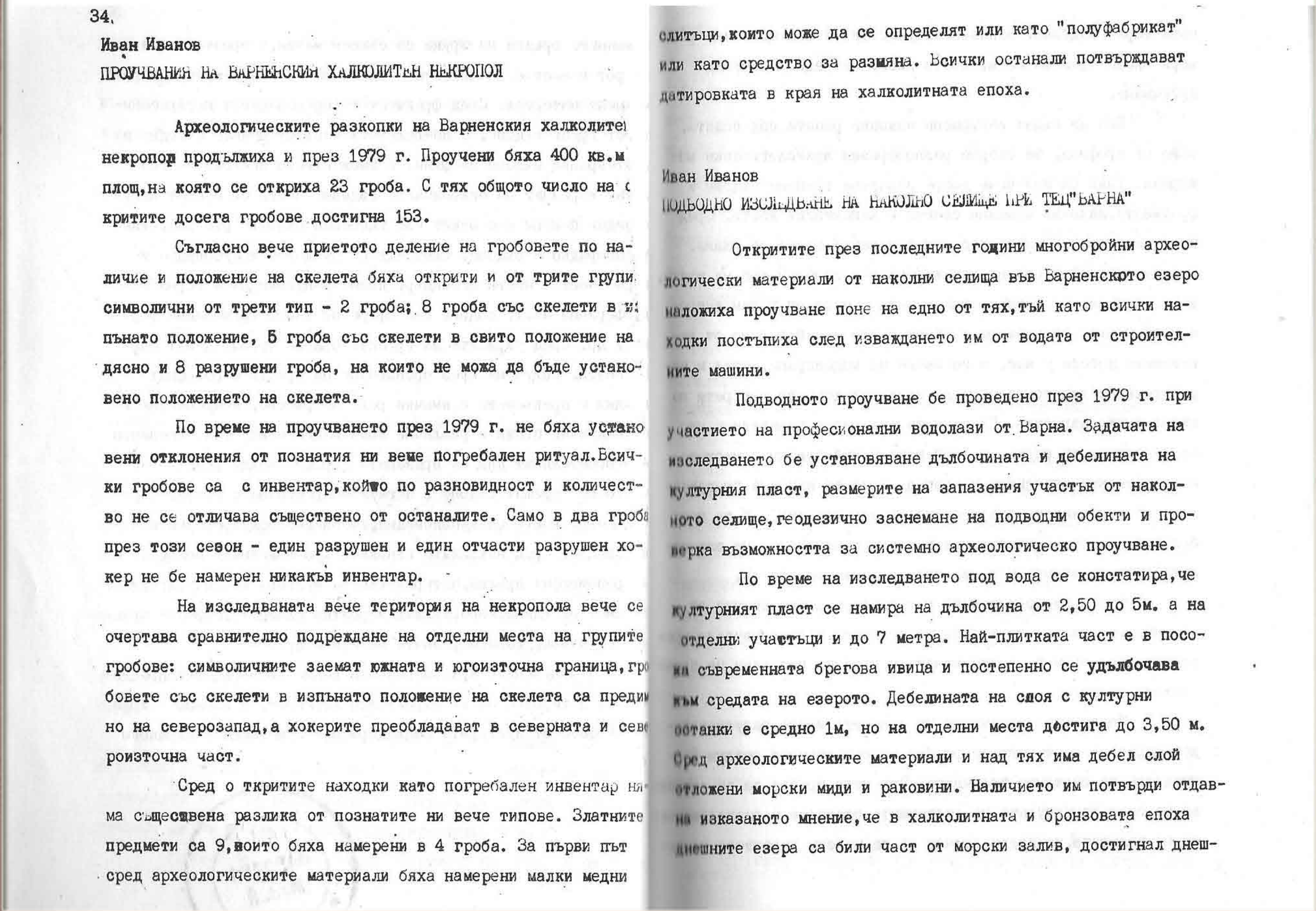

34.

Иван Иванов

ПРОУЧВАНИЯ НА ВАРНЕНСКИЯ ХАЛКОЛИТЕН НЕКРОПОЛ

Археологическите разкопки на Варненския халколите некропол продължиха и през 1979 г. Проучени бяха 400 кв.м площ,на която се откриха 23 гроба. С тях общото число на критите досега гробове достигна 153.

Съгласно вече приетото деление на гробовете по наличие и положение на скелета бяха открити и от трите групи символични от трети тип - 2 гроба; 8 гроба със скелети в изпънато положение, 5 гроба със скелети в свито положение на дясно и 8 разрушени гроба, на които не можа да бъде установено положението на скелета.

По време на проучването през 1979 г. не бяха установени отклонения от познатия ни вече погребален ритуал.Всички гробове са с инвентар,който по разновидност и количество не се отличава съществено от останалите. Само в два гроба през този сезон - един разрушен и един отчасти разрушен хокер не бе намерен никакъв инвентар.

На изследваната вече територия на некропола вече се очертава сравнително подреждане на отделни места на групите гробове: символичните заемат южната и югоизточна граница,гробовете със скелети в изпънато положение на скелета са предимно на северозапад,а хокерите преобладават в северната и североизточна част.

Сред откритите находки като погребален инвентар няма съществена разлика от познатите ни вече типове. Златните предмети са 9,които бяха намерени в 4 гроба. За първи път сред археологическите материали бяха намерени малки медни слитъци,които може да се определят или като "полуфабрикат" или като средство за размяна. Всички останали потвърждават датировката в края на халколитната епоха.

Иван Иванов

ПОДВОДНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАКОЛНО СЕЛИЩЕ ПРИ ТЕЦ"ВАРНА"

Откритите през последните години многобройни археологически материали от наколни селища във Варненското езеро наложиха проучване поне на едно от тях,тъй като всички находки постъпиха след изваждането им от водата от строителните машини.

Подводното проучване бе проведено през 1979 г. при участието на професионални водолази от Варна. Задачата на изследването бе установяване дълбочината и дебелината на културния пласт, размерите на запазения участък от наколното селище,геодезично заснемане на подводни обекти и проверка възможността за системно археологическо проучване.

По време на изследването под вода се констатира,че културният пласт се намира на дълбочина от 2,50 до 5м. а на отделни участъци и до 7 метра. Най-плитката част е в посока съвременната брегова ивица и постепенно се удълбочава към средата на езерото. Дебелината на слоя с културни останки е средно 1м, но на отделни места достига до 3,50 м. Сред археологическите материали и над тях има дебел слой отложени морски миди и раковини. Наличието им потвърди отдавна изказаното мнение,че в халколитната и бронзовата епоха днешните езера са били част от морски залив, достигнал днешната гара Разделна. Запазеният участък от селището има размери около 100 на 50 м, което позволява едно системно проучване.

Без да бъдат извършени изкопни работи под водата, само от профила, бе събран разнообразен археологически материал. Това са най-вече добре запазени глинени съдове и фрагменти,няколко каменни сечива и животински кости. Сред находките трябва да се отбележат човешка глава от глина. Вътрешността й е празна и завършва със заоблен ръб на шията, което показва че навярно главичката е част от голям,антропоморфен съд. По размери изображението е най-голямо от известните досега у нас, а по начин на моделиране, стил и изразителност лицето се нарежда сред най-добрите портрети на енеолитното изкуство. Главичката има много паралели у нас от халколитната епоха, но най-вече и най-близки с маските от Варненския енеолитен некропол. Другата находка представлява глинена животинска фигурка /бизон или тур/. И тя носи белезите на силна стилизация и подчертаване само на важните детайли като позата излъчва сила и движение напред.

От археологическите материали и преди всичко от керамиката може да се твърди,че селището е съществувало пре втората половина на халколитната и първата половина на брон зовата епоха.

Подводното проучване на селището имаше разузнавателен характер и от него се разбра,че съществуват реални възможности за системно проучване. При него трябва да се устан ви не само структурата на културните пластове и разположени то на жилищата,но преди всичко да се изясни характера на селището. От нивото и наклона на пластовете под вода, насипа от миди, запазеността на коловете и др., може да се предполага че това и другите известни наколни селища от Варненските езера са всъщност заляти от водата селища на брега. За пълното проучване на обекта е необходимо създаването на комплексна експедиция с участието на археолози,водолази, дендрохронолози, палинолози, остеолози, ботаници и др.специалисти. Проучването трябва да има и спасителен характер,тъй като няма друг запазен подобен обект, а откриването на нов е въпрос на случайност.

Х.Тодорова

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ БУКАТА КРАЙ с.ГАЛАТИН,ВРАЧАНСКИ ОКРЪГ

Сондажните разкопки,проведени през май 1979 г. показаха,че обектът е двуслоен. В основата му лежи опожарен хоризонт от финалния етап на култура Криводол. След хиатус се проследява една силно опростена и огрубена Криводолска традиция ведно с елементи от културите Черна вода I, Рец, Бодрокерестур и т.н. "Салкуца IV". Предложено е ново наименование на открития комплекс от преходния период - култура Галатин.

Х.Тодорова, В.Велков

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ ГОЛЕМАНОВО КАЛЕ КРАЙ с.САДОВЕЦ,ПЛЕВЕНСКИ ОКРЪГ

Бяха направени три контролни сондажа с оглед провер-

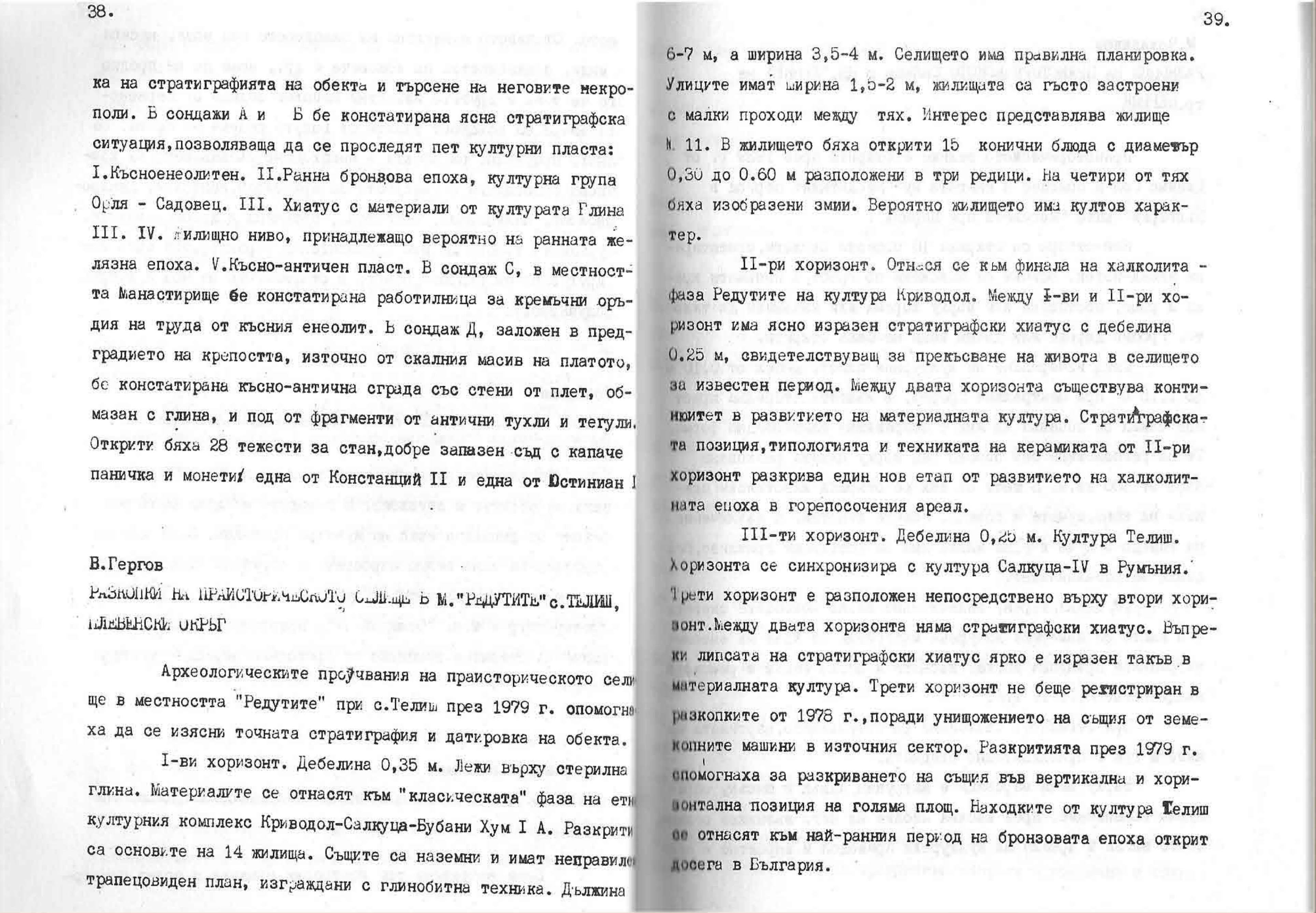

ка на стратиграфията на обекта и търсене на неговите некрополи. В сондажи А и Б бе констатирана ясна стратиграфска ситуация,позволяваща да се проследят пет културни пласта: I.Късноенеолитен. II.Ранна бронзова епоха, културна група Орля - Садовец. III. Хиатус с материали от културата Глина III. IV. Жилищно ниво, принадлежащо вероятно на ранната желязна епоха. V.Късно-античен пласт. В сондаж С, в местността Манастирище бе констатирана работилница за кремъчни оръдия на труда от късния енеолит. В сондаж Д, заложен в предградието на крепостта, източно от скалния масив на платото, бе констатирана късно-антична сграда със стени от плет, обмазан с глина, и под от фрагменти от антични тухли и тегули. Открити бяха 28 тежести за стан,добре запазен съд с капаче паничка и монети: една от Констанций II и една от Юстиниан I

В.Гергов

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В М."РЕДУТИТЕ" С.ТЕЛИШ, ПЛЕВЕНСКИ ОКРЪГ

Археологическите проучвания на праисторическото селище в местността "Редутите" при с.Телиш през 1979 г. спомогнаха да се изясни точната стратиграфия и датировка на обекта.

I-ви хоризонт. Дебелина 0,35 м. Лежи върху стерилна глина. Материалите се отнасят към "класическата" фаза на етн културния комплекс Криводол-Салкуца-Бубани Хум I А. Разкрити са основите на 14 жилища. Същите са наземни и имат неправиле трапецовиден план, изграждани с глинобитна техника. Дължина

6-7 м, а ширина 3,5-4 м. Селището има правилна планировка. Улиците имат ширина 1,5-2 м, жилищата са гъсто застроени с малки проходи между тях. Интерес представлява жилище № 11. В жилището бяха открити 15 конични блюда с диаметър 0,30 до 0.60 м разположени в три редици. На четири от тях бяха изобразени змии. Вероятно жилището има култов характер.

II-ри хоризонт. Отнася се към финала на халколита - фаза Редутите на култура Криводол. Между I-ви и II-ри хоризонт има ясно изразен стратиграфски хиатус с дебелина 0.25 м, свидетелствуващ за прекъсване на живота в селището за известен период. Между двата хоризонта съществува континюитет в развитието на материалната култура. Стратиграфската позиция,типологията и техниката на керамиката от II-ри хоризонт разкрива един нов етап от развитието на халколитната епоха в горепосочения ареал.

III-ти хоризонт. Дебелина 0,25 м. Култура Телиш. Хоризонта се синхронизира с култура Салкуца-IV в Румъния. Трети хоризонт е разположен непосредствено върху втори хоризонт.Между двата хоризонта няма стратиграфски хиатус. Въпреки липсата на стратиграфски хиатус ярко е изразен такъв в материалната култура. Трети хоризонт не беше регистриран в разкопките от 1978 г.,поради унищожението на същия от земекопните машини в източния сектор. Разкритията през 1979 г. спомогнаха за разкриването на същия във вертикална и хоризонтална позиция на голяма площ. Находките от култура Телиш се отнасят към най-ранния период на бронзовата епоха открит досега в България.

М.Чохаджиев

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В КВ."ЛЕНИН" на гр.ПЕРНИК

Праисторическото селище е открито през 1939 г. от Джеймс Гол и описано в книгата му "Неолитният период в България" като "Могилата при Перник".

Най-отгоре се откриха 18 човешки скелета, ориентирани запад-изток. Всички са положени по гръб, с изпънати крака и ръце, поставени или върху корема или изпънати до тялото. Гробни дарове или лични вещи не бяха открити.

След изчерпване на културния пласт, дебел от 0,10 м до 1,15 м при централния профил, в жълтата стерилна пръст или чакъл се попадна на ями с неправилна елипсовидна форма. Те са разположени без особен ред върху цялата разкопана площ от 800 кв.м. В шест от тях се откриха животински скелети на коне, кучета и говеда. Всички животни, с изключение на говедо и куче в една малка яма са поставени грижливо, без данни за разчленяване.

По целия терен, включително около човешките скелети и в ямите се намериха начупени материали от края на енеолита, ранната бронзова епоха, късната желязна епоха и римското владичество /III-IV в./.

При сегашното състояние на проучването, картината на живота тук е приблизително следната:

Върху меки варовици е натрупан чакъл и пясъку образуващ възвишение. През късния неолит на него възниква селище, което влиза в ареала на културата Криводол и вероятно е синхронно на етапа, проучен в Заминец.

По-малко фрагменти от глинени съдове показват, че живот е имало и през ранната бронзова епоха, на етапа, синхронен с Магурата и Коцофени-Костолац.

Тези праисторически селища са унищожени от ями, върху които по-късно има некропол. Точното им датиране може да стане след цялостното проучване на обекта.

В.Илчева

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ В М.ВОДОПАДА КРАЙ с. ХОТНИЦА, В.ТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. продължиха разкопките на праисторическо селище в м.Водопада край с.Хотница, разположено на 2,5 км.западно от селото, на десния бряг на р.Бохот. Разкопките продължиха 3 месеца, средно с 19 работника. Разкопана е площ 425 кв.м.

Продължи работата на доизчерпването на кв.II_{1-10}, върху които се работи през 1978 г. Същевременно обекта беше разширен на север със 7 нови квадрата - $II_{12,13,14,15,18,19,20}$. До стерилна почва се достигна в най-западните квадрати $II_{1,2,3,6,7,8}$, където културния пласт е най-тънък и постепенно нараства на изток. Разкритите съоръжения и части от жилища принадлежат на две жилищни нива. Към първо жилищно ниво се разкриха основите на две пещи. Доизясни се ситуацията около разкритите през миналата година други 13 пещи.

Към второ жилищно ниво се разкри жилище с правоъгълна форма и приблизителни размери 4,80 м х 3,40 м. Изградено е чрез забити в земята колове, преплетени с пръти и измазани с глина.

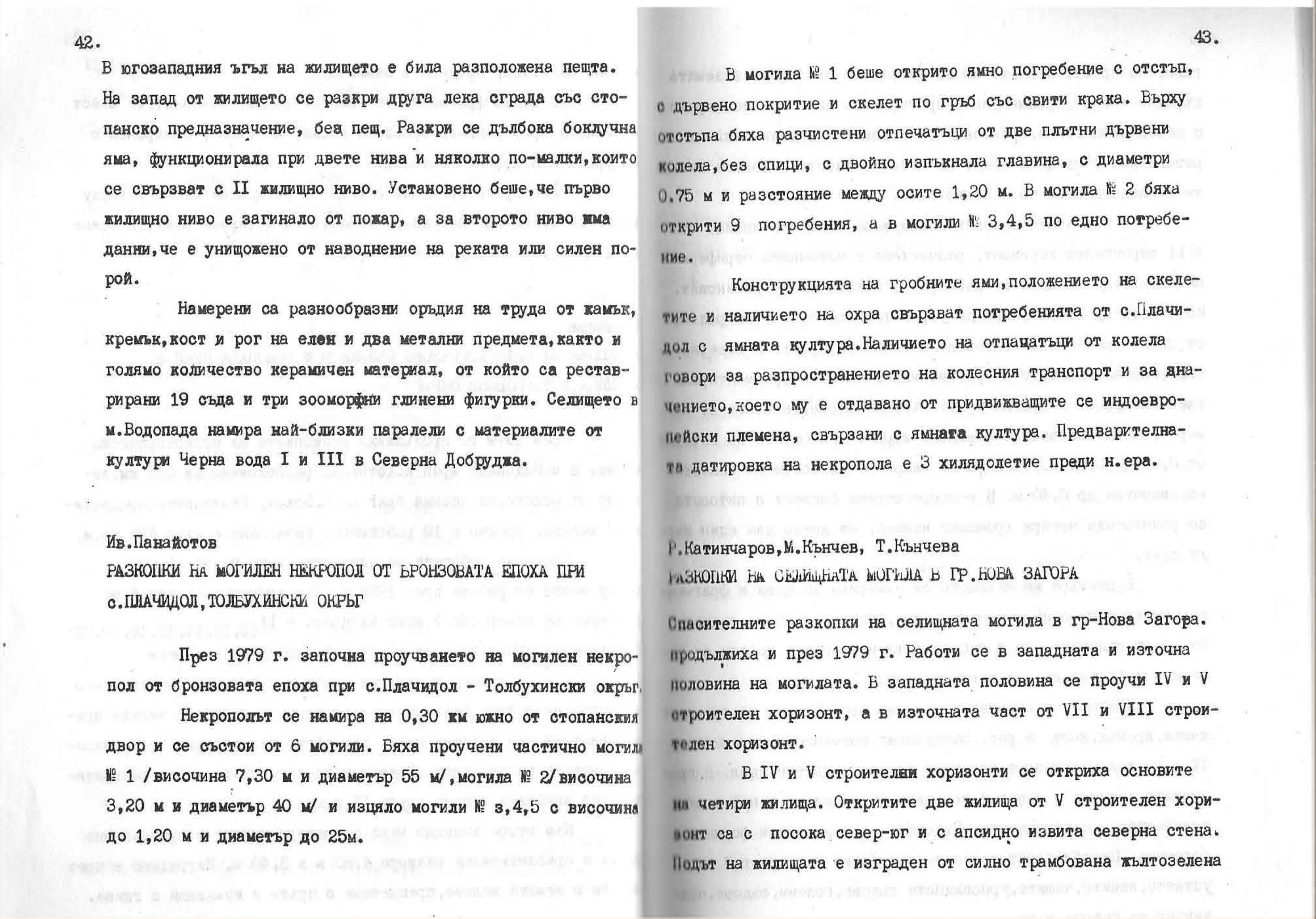

В югозападния ъгъл на жилището е била разположена пещта. На запад от жилището се разкри друга лека сграда със стопанско предназначение, без пещ. Разкри се дълбока боклучна яма, функционирала при двете нива и няколко по-малки,които се свързват с II жилищно ниво. Установено беше,че първо жилищно ниво е загинало от пожар, а за второто ниво има данни,че е унищожено от наводнение на реката или силен порой.

Намерени са разнообразни оръдия на труда от камък, кремък,кост и рог на елен и два метални предмета,както и голямо количество керамичен материал, от който са реставрирани 19 съда и три зооморфни глинени фигурки. Селището в м.Водопада намира най-близки паралели с материалите от култури Черна вода I и III в Северна Добруджа.

Ив.Панайотов

РАЗКОПКИ НА МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА ПРИ с.ПЛАЧИДОЛ,ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. започна проучването на могилен некропол от бронзовата епоха при с.Плачидол - Толбухински окръг. Некрополът се намира на 0,30 км южно от стопанския двор и се състои от 6 могили. Бяха проучени частично могила № 1 /височина 7,30 м и диаметър 55 м/,могила № 2/височина 3,20 м и диаметър 40 м/ и изцяло могили № 3,4,5 с височина до 1,20 м и диаметър до 25м.

В могила № 1 беше открито ямно погребение с отстъп, с дървено покритие и скелет по гръб със свити крака. Върху отстъпа бяха разчистени отпечатъци от две плътни дървени колела,без спици, с двойно изпъкнала главина, с диаметри 0.75 м и разстояние между осите 1,20 м. В могила № 2 бяха открити 9 погребения, а в могили № 3,4,5 по едно потребение.

Конструкцията на гробните ями,положението на скелетите и наличието на охра свързват потребенията от с.Плачидол с ямната култура.Наличието на отпацатъци от колела говори за разпространението на колесния транспорт и за значението,което му е отдавано от придвижващите се индоевропейски племена, свързани с ямната култура. Предварителната датировка на некропола е 3 хилядолетие преди н.ера.

Р.Катинчаров,М.Кънчев, Т.Кънчева

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА В ГР.НОВА ЗАГОРА

Спасителните разкопки на селищната могила в гр-Нова Загора. продължиха и през 1979 г. Работи се в западната и източна половина на могилата. В западната половина се проучи IV и V строителен хоризонт, а в източната част от VII и VIII строителен хоризонт.

В IV и V строителни хоризонти се откриха основите на четири жилища. Откритите две жилища от V строителен хоризонт са с посока север-юг и с апсидно извита северна стена. Подът на жилищата е изграден от силно трамбована жълтозелена

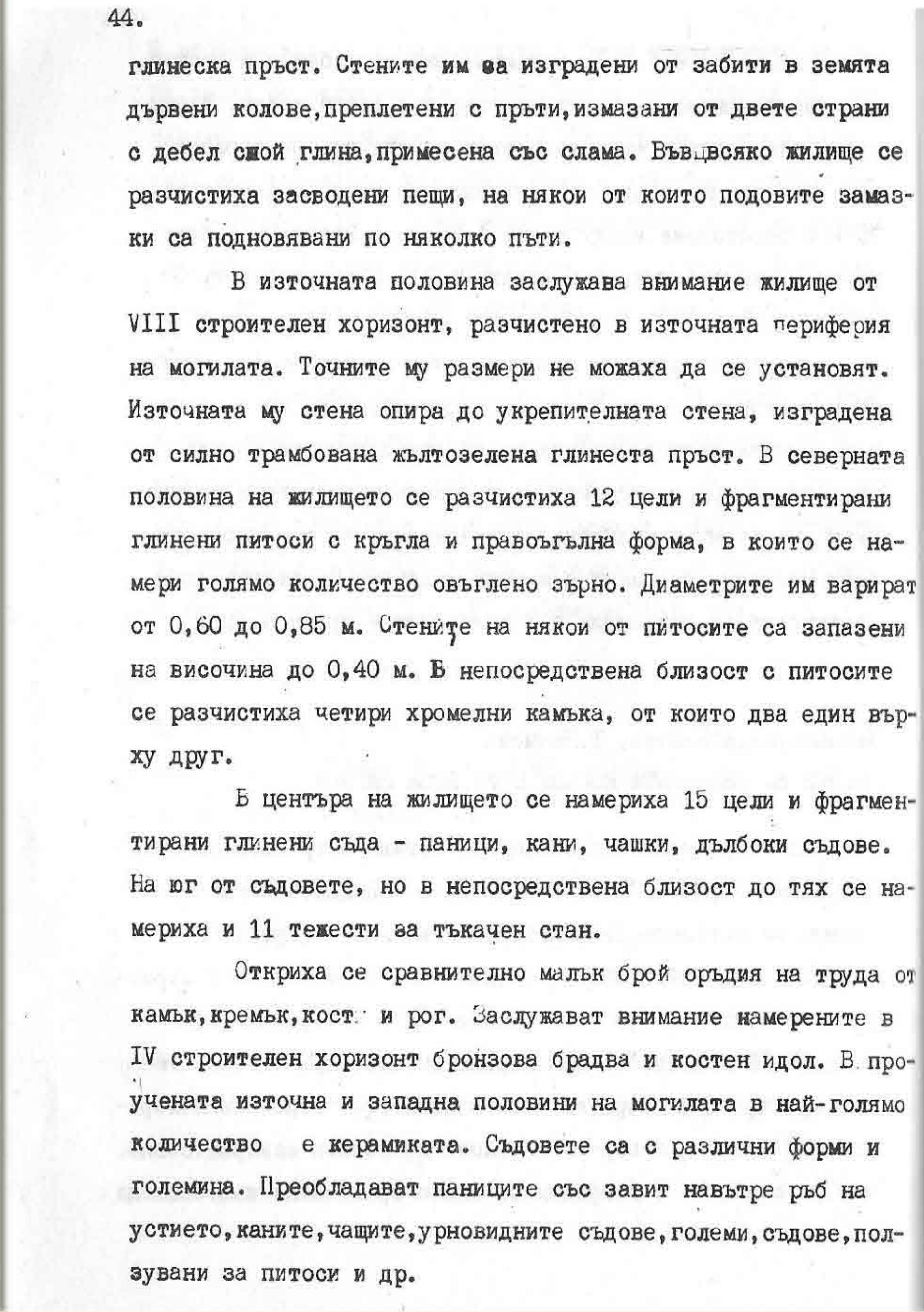

глинеска пръст. Стените им са изградени от забити в земята дървени колове, преплетени с пръти, измазани от двете страни с дебел слой глина, примесена със слама. Във всяко жилище се разчистиха засводени пещи, на някои от които подовите замазки са подновявани по няколко пъти.

В източната половина заслужава внимание жилище от VIII строителен хоризонт, разчистено в източната периферия на могилата. Точните му размери не можаха да се установят. Източната му стена опира до укрепителната стена, изградена от силно трамбована жълтозелена глинеста пръст. В северната половина на жилището се разчистиха 12 цели и фрагментирани глинени питоси с кръгла и правоъгълна форма, в които се намери голямо количество овъглено зърно. Диаметрите им варират от 0,60 до 0,85 м. Стените на някои от питосите са запазени на височина до 0,40 м. В непосредствена близост с питосите се разчистиха четири хромелни камъка, от които два един върху друг.

В центъра на жилището се намериха 15 цели и фрагментирани глинени съда - паници, кани, чашки, дълбоки съдове. На юг от съдовете, но в непосредствена близост до тях се намериха и 11 тежести за тъкачен стан.

Откриха се сравнително малък брой оръдия на труда от камък, кремък, кост и рог. Заслужават внимание намерените в IV строителен хоризонт бронзова брадва и костен идол. В проучената източна и западна половини на могилата в най-голямо количество е керамиката. Съдовете са с различни форми и големина. Преобладават паниците със завит навътре ръб на устието, каните, чашите, урновидните съдове, големи, съдове, ползувани за питоси и др.

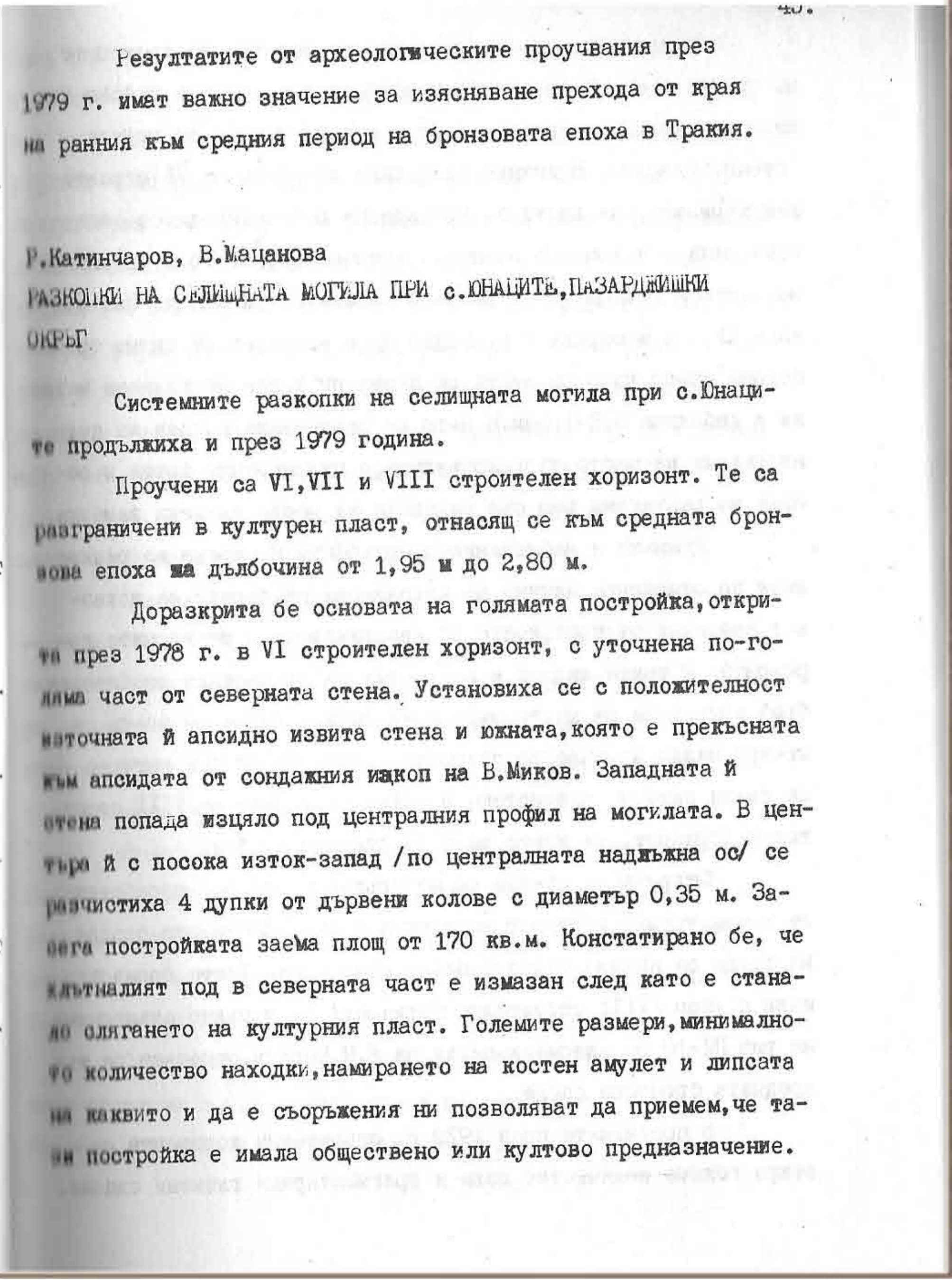

Резултатите от археологическите проучвания през 1979 г. имат важно значение за изясняване прехода от края на ранния към средния период на бронзовата епоха в Тракия.

Р.Катинчаров, В.Мацанова

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ с.ЮНАЦИТЕ, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

Системните разкопки на селищната могила при с.Юнаците продължиха и през 1979 година.

Проучени са VI, VII и VIII строителен хоризонт. Те са разграничени в културен пласт, отнасящ се към средната бронзова епоха на дълбочина от 1,95 м до 2,80 м.

Доразкрита бе основата на голямата постройка, открита през 1978 г. в VI строителен хоризонт, с уточнена по-голяма част от северната стена. Установиха се с положителност източната ѝ апсидно извита стена и южната, която е прекъсната към апсидата от сондажния изкоп на В.Миков. Западната ѝ стена попада изцяло под централния профил на могилата. В центъра ѝ с посока изток-запад /по централната надлъжна ос/ се разчистиха 4 дупки от дървени колове с диаметър 0,35 м. Засега постройката заема площ от 170 кв.м. Констатирано бе, че глинестият под в северната част е измазан след като е станало слягането на културния пласт. Големите размери, минималното количество находки, намирането на костен амулет и липсата на каквито и да е съоръжения ни позволяват да приемем, че тази постройка е имала обществено или култово предназначение.

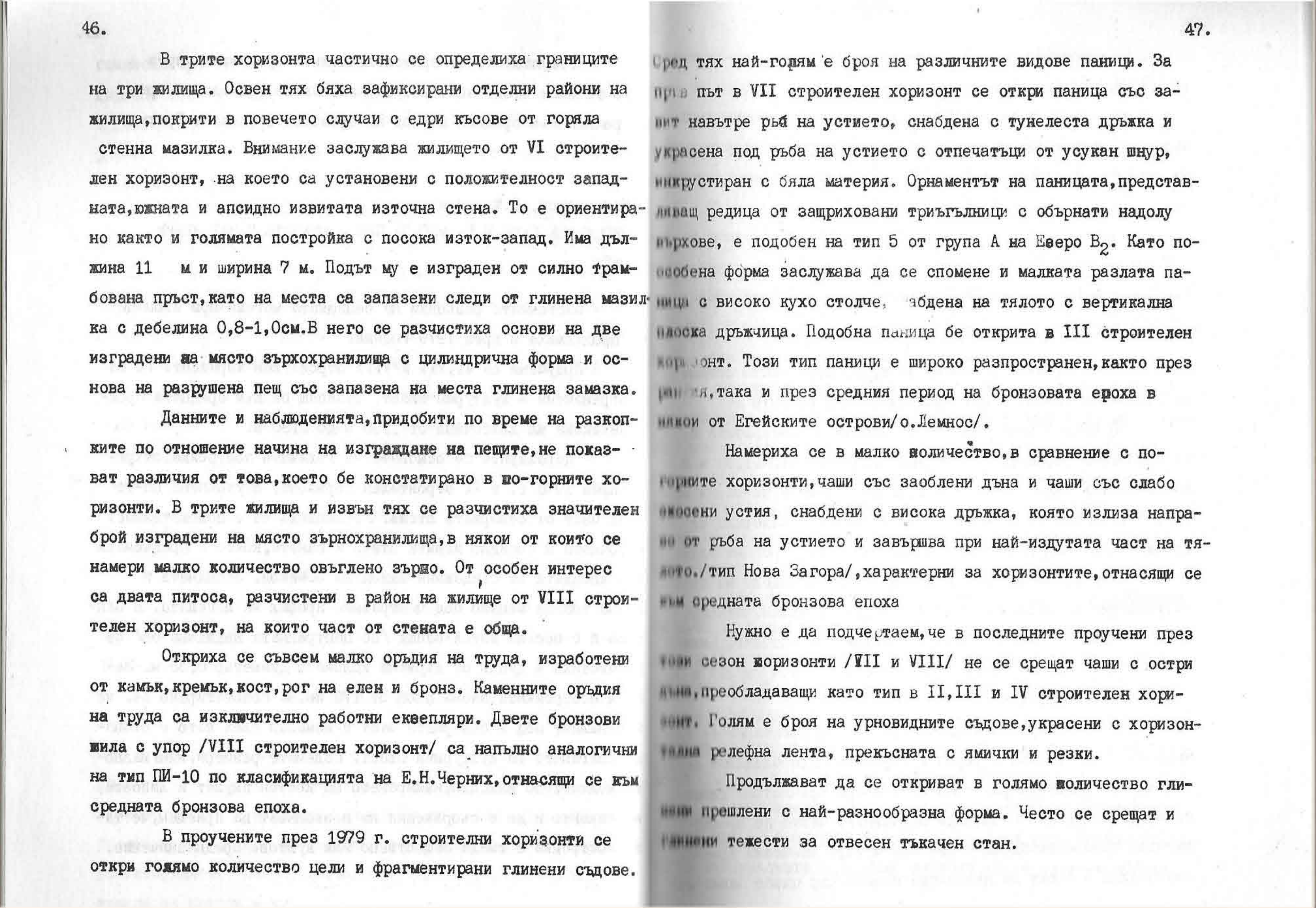

В трите хоризонта частично се определиха границите на три жилища. Освен тях бяха зафиксирани отделни райони на жилища, покрити в повечето случаи с едри късове от горяла стенна мазилка. Внимание заслужава жилището от VI строителен хоризонт, на което са установени с положителност западната, южната и апсидно извитата източна стена. То е ориентирано както и голямата постройка с посока изток-запад. Има дължина 11 м и ширина 7 м. Подът му е изграден от силно трамбована пръст, като на места са запазени следи от глинена мазилка с дебелина 0,8-1,0см. В него се разчистиха основи на две изградени на място зърхохранилища с цилиндрична форма и основа на разрушена пещ със запазена на места глинена замазка.

Данните и наблюденията, придобити по време на разкопките по отношение начина на изграждане на пещите, не показват различия от това, което бе констатирано в по-горните хоризонти. В трите жилища и извън тях се разчистиха значителен брой изградени на място зърнохранилища, в някои от които се намери малко количество овъглено зърно. От особен интерес са двата питоса, разчистени в район на жилище от VIII строителен хоризонт, на които част от стената е обща.

Откриха се съвсем малко оръдия на труда, изработени от камък, кремък, кост, рог на елен и бронз. Каменните оръдия на труда са изключително работни екземпляри. Двете бронзови шила с упор /VIII строителен хоризонт/ са напълно аналогични на тип ПИ-10 по класификацията на Е.Н.Черних, отнасящи се към средната бронзова епоха.

В проучените през 1979 г. строителни хоризонти се откри голямо количество цели и фрагментирани глинени съдове.

Сред тях най-голям е броя на различните видове паници. За пръв път в VII строителен хоризонт се откри паница със завит навътре ръб на устието, снабдена с тунелеста дръжка и украсена под ръба на устието с отпечатъци от усукан шнур, инкрустиран с бяла материя. Орнаментът на паницата, представляващ редица от защриховани триъгълници с обърнати надолу върхове, е подобен на тип 5 от група А на Еверо B_2. Като по-особена форма заслужава да се спомене и малката разлата паница с високо кухо столче, снабдена на тялото с вертикална плоска дръжчица. Подобна паница бе открита в III строителен хоризонт. Този тип паници е широко разпространен, както през ранния, така и през средния период на бронзовата епоха в някои от Егейските острови/о.Лемнос/.

Намериха се в малко количество, в сравнение с погорните хоризонти, чаши със заоблени дъна и чаши със слабо скосени устия, снабдени с висока дръжка, която излиза направено от ръба на устието и завършва при най-издутата част на тялото./тип Нова Загора/, характерни за хоризонтите, отнасящи се към средната бронзова епоха

Нужно е да подчертаем, че в последните проучени през този сезон хоризонти /VII и VIII/ не се срещат чаши с остри дъна, преобладаващи като тип в II, III и IV строителен хоризонт. Голям е броя на урновидните съдове, украсени с хоризонтална релефна лента, прекъсната с ямички и резки.

Продължават да се откриват в голямо количество глинени прешлени с най-разнообразна форма. Често се срещат и глинени тежести за отвесен тъкачен стан.

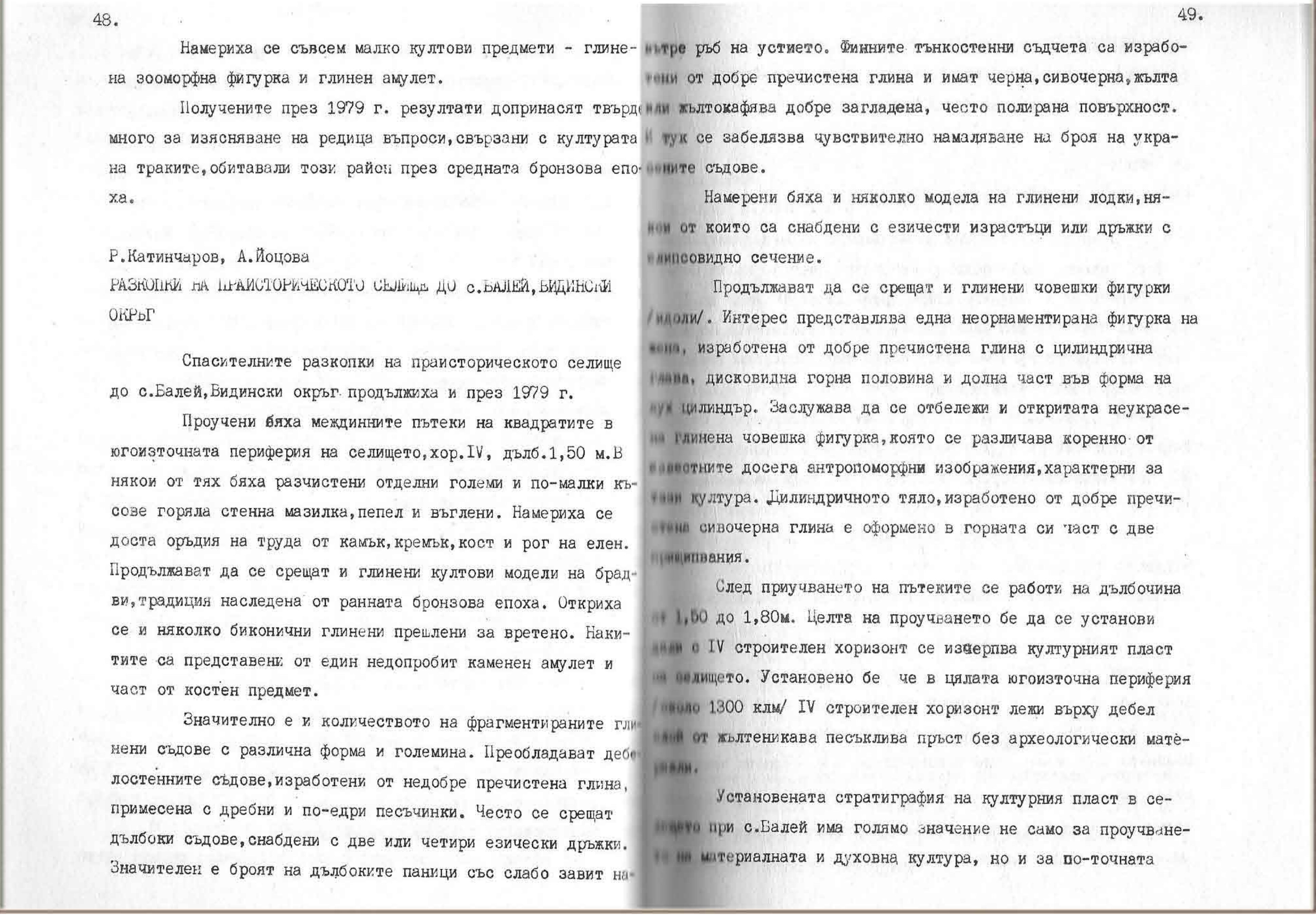

Намериха се съвсем малко култови предмети - глинена зооморфна фигурка и глинен амулет.

Получените през 1979 г. резултати допринасят твърде много за изясняване на редица въпроси, свързани с културата на траките, обитавали този район през средната бронзова епоха.

Р.Катинчаров, А.Йоцова

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ДО с.БАЛЕЙ, ВИДИНСКИ ОКРЪГ

Спасителните разкопки на праисторическото селище до с.Балей, Видински окръг продължиха и през 1979 г.

Проучени бяха междинните пътеки на квадратите в югоизточната периферия на селището, хор.IV, дълб.1,50 м.В някои от тях бяха разчистени отделни големи и по-малки късове горяла стенна мазилка, пепел и въглени. Намериха се доста оръдия на труда от камък, кремък, кост и рог на елен. Продължават да се срещат и глинени култови модели на брадви, традиция наследена от ранната бронзова епоха. Откриха се и няколко биконични глинени прешлени за вретено. Накитите са представени от един недопробит каменен амулет и част от костен предмет.

Значително е и количеството на фрагментираните глинени съдове с различна форма и големина. Преобладават дебелостенните съдове, изработени от недобре пречистена глина, примесена с дребни и по-едри песъчинки. Често се срещат дълбоки съдове, снабдени с две или четири езически дръжки. Значителен е броят на дълбоките паници със слабо завит навътре ръб на устието. Финните тънкостенни съдчета са изработени от добре пречистена глина и имат черна, сивочерна, жълта или жълтокафява добре загладена, често полирана повърхност. И тук се забелязва чувствително намаляване на броя на украсените съдове.

Намерени бяха и няколко модела на глинени лодки, някои от които са снабдени с езичести израстъци или дръжки с елипсовидно сечение.

Продължават да се срещат и глинени човешки фигурки /идоли/. Интерес представлява една неорнаментирана фигурка на жена, изработена от добре пречистена глина с цилиндрична глава, дисковидна горна половина и долна част във форма на кух цилиндър. Заслужава да се отбележи и откритата неукрасена глинена човешка фигурка, която се различава коренно от известните досега антропоморфни изображения, характерни за тази култура. Цилиндричното тяло, изработено от добре пречистена сивочерна глина е оформено в горната си част с две прищипвания.

След приучването на пътеките се работи на дълбочина от 1,50 до 1,80м. Целта на проучването бе да се установи дали с IV строителен хоризонт се изчерпва културният пласт на селището. Установено бе че в цялата югоизточна периферия /около 1300 клм/ IV строителен хоризонт лежи върху дебел слой от жълтеникава песъклива пръст без археологически материали.

Установената стратиграфия на културния пласт в селището при с.Балей има голямо значение не само за проучването на материалната и духовна култура, но и за по-точната

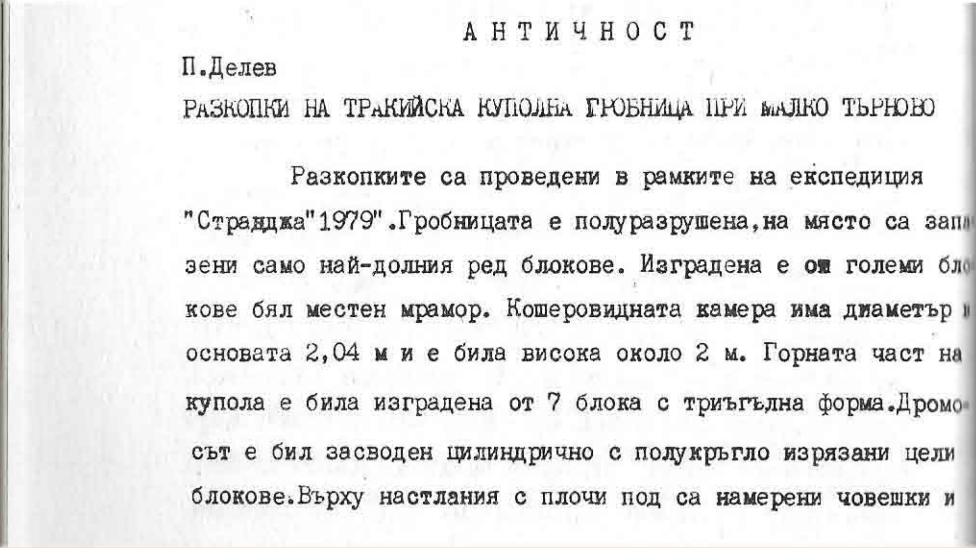

АНТИЧНОСТ

П.Делев

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКА КУПОЛНА ГРОБНИЦА ПРИ МАЛКО ТЪРНОВО

Разкопките са проведени в рамките на експедиция "Странджа"1979".Гробницата е полуразрушена,на място са запазени само най-долния ред блокове. Изградена е от големи блокове бял местен мрамор. Кошеровидната камера има диаметър основата 2,04 м и е била висока около 2 м. Горната част на купола е била изградена от 7 блока с триъгълна форма.Дромосът е бил засводен цилиндрично с полукръгло изрязани цели блокове.Върху настлания с плочи под са намерени човешки и

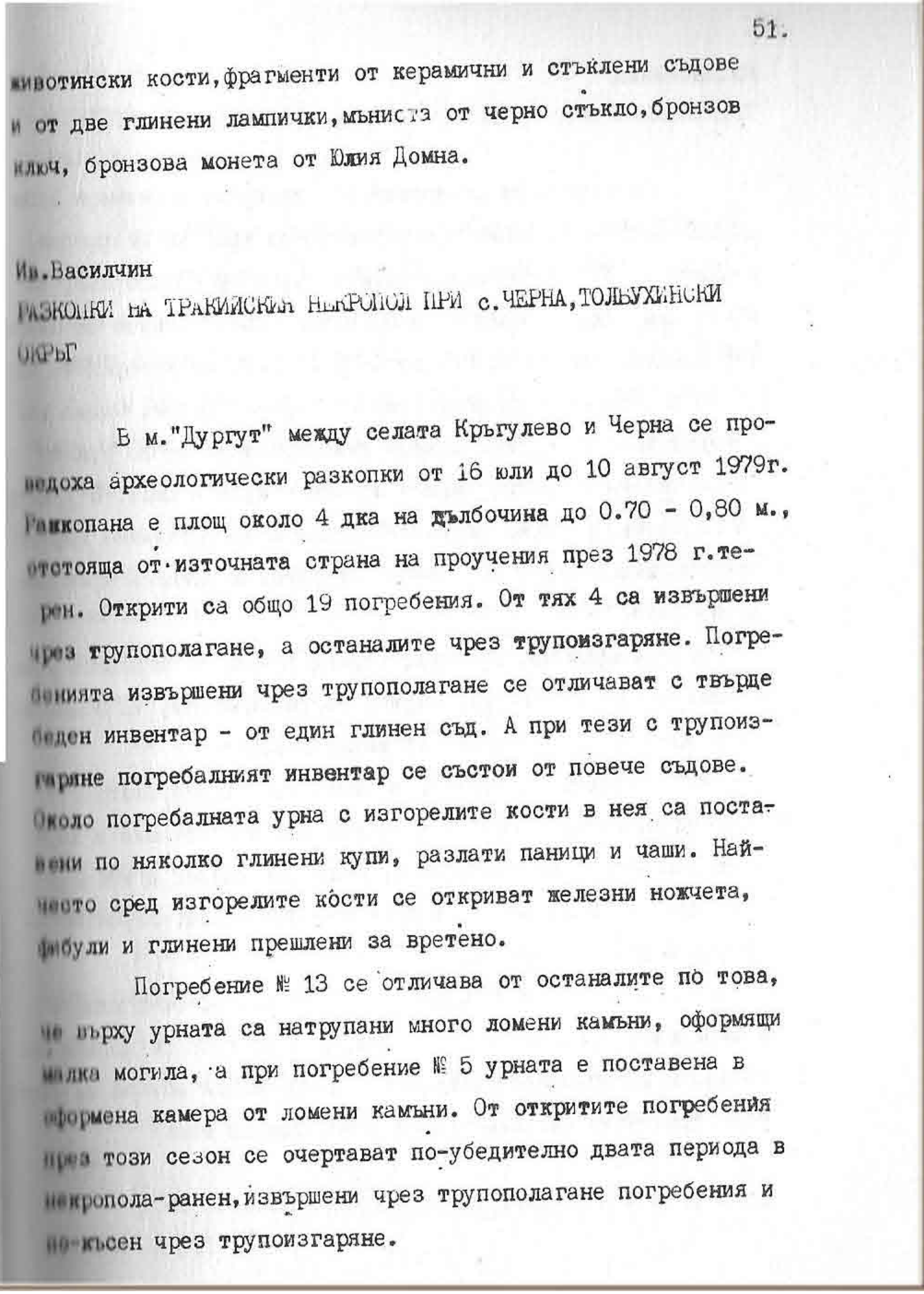

животински кости,фрагменти от керамични и стъклени съдове и от две глинени лампички,мъниста от черно стъкло,бронзов ключ, бронзова монета от Юлия Домна.

Ив.Василчин

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИЯ НЕКРОПОЛ ПРИ с.ЧЕРНА,ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

В м."Дургут" между селата Кръгулево и Черна се проведоха археологически разкопки от 16 юли до 10 август 1979г. Разкопана е площ около 4 дка на дълбочина до 0.70 - 0,80 м., отстояща от източната страна на проучения през 1978 г.терен. Открити са общо 19 погребения. От тях 4 са извършени чрез трупополагане, а останалите чрез трупоизгаряне. Погребенията извършени чрез трупополагане се отличават с твърде беден инвентар - от един глинен съд. А при тези с трупоизгаряне погребалният инвентар се състои от повече съдове. Около погребалната урна с изгорелите кости в нея са поставени по няколко глинени купи, разлати паници и чаши. Най-често сред изгорелите кости се откриват железни ножчета, фибули и глинени прешлени за вретено.

Погребение № 13 се отличава от останалите по това, че върху урната са натрупани много ломени камъни, оформящи малка могила, а при погребение № 5 урната е поставена в оформена камера от ломени камъни. От откритите погребения през този сезон се очертават по-убедително двата периода в некропола-ранен,извършени чрез трупополагане погребения и по-късен чрез трупоизгаряне.

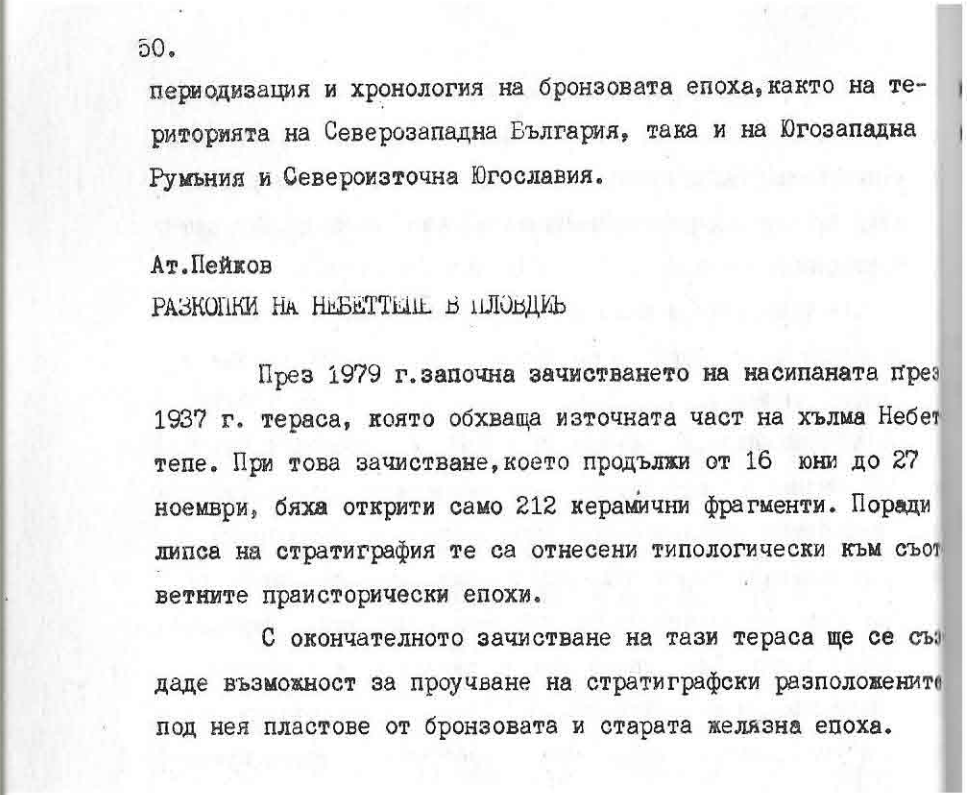

периодизация и хронология на бронзовата епоха, както на територията на Северозападна България, така и на Югозападна Румъния и Североизточна Югославия.

Ат.Пейков

РАЗКОПКИ НА НЕБЕТТЕПЕ В ПЛОВДИВ

През 1979 г. започна зачистването на насипаната пре
1937 г. тераса, която обхваща източната част на хълма Небет
тепе. При това зачистване, което продължи от 16 юни до 27 ноември, бяха открити само 212 керамични фрагменти. Поради липса на стратиграфия те са отнесени типологически към съот
ветните праисторически епохи.

С окончателното зачистване на тази тераса ще се съ
даде възможност за проучване на стратиграфски разположенит
под нея пластове от бронзовата и старата желязна епоха.

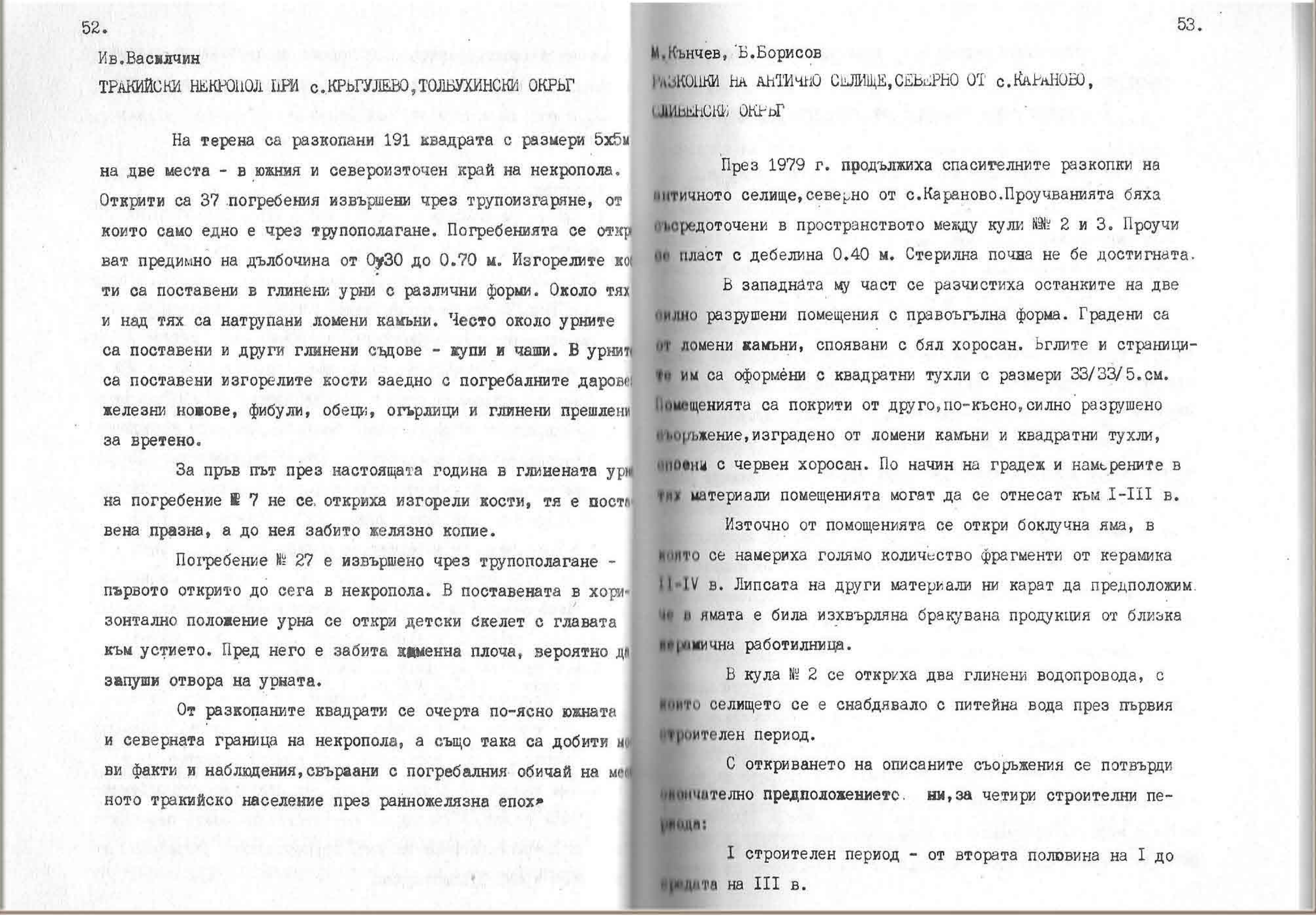

Ив.Василчин

ТРАКИЙСКИ НЕКРОПОЛ ПРИ с.КРЪГУЛЕВО,ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

На терена са разкопани 191 квадрата с размери 5х5м на две места - в южния и североизточен край на некропола. Открити са 37 погребения извършени чрез трупоизгаряне, от които само едно е чрез трупополагане. Погребенията се откр ват предимно на дълбочина от 0,30 до 0.70 м. Изгорелите ко ти са поставени в глинени урни с различни форми. Около тях и над тях са натрупани ломени камъни. Често около урните са поставени и други глинени съдове - купи и чаши. В урнит са поставени изгорелите кости заедно с погребалните даров железни ножове, фибули, обеци, огърлици и глинени прешлени за вретено.

За пръв път през настоящата година в глинената ур на погребение № 7 не се откриха изгорели кости, тя е поста вена празна, а до нея забито желязно копие.

Погребение № 27 е извършено чрез трупополагане - първото открито до сега в некропола. В поставената в хоризонтално положение урна се откри детски скелет с главата към устието. Пред него е забита каменна плоча, вероятно д запуши отвора на урната.

От разкопаните квадрати се очерта по-ясно южната и северната граница на некропола, а също така са добити н ви факти и наблюдения,свъраани с погребалния обичай на мес ното тракийско население през ранножелязна епоха.

М.Кънчев, Б.Борисов

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНО СЕЛИЩЕ,СЕВЕРНО ОТ с.КАРАНОВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. продължиха спасителните разкопки на античното селище,северно от с.Караново.Проучванията бяха съсредоточени в пространството между кули №№ 2 и 3. Проучи се пласт с дебелина 0.40 м. Стерилна почва не бе достигната.

В западната му част се разчистиха останките на две силно разрушени помещения с правоъгълна форма. Градени са от ломени камъни, споявани с бял хоросан. Ъглите и страниците им са оформени с квадратни тухли с размери 33/33/5.см. Помещенията са покрити от друго,по-късно,силно разрушено съоръжение,изградено от ломени камъни и квадратни тухли, споени с червен хоросан. По начин на градеж и намерените в тях материали помещенията могат да се отнесат към I-III в.

Източно от помощенията се откри боклучна яма, в която се намериха голямо количество фрагменти от керамика II-IV в. Липсата на други материали ни карат да предположим че в ямата е била изхвърляна бракувана продукция от близка керамична работилница.

В кула № 2 се откриха два глинени водопровода, с които селището се е снабдявало с питейна вода през първия строителен период.

С откриването на описаните съоръжения се потвърди окончателно предположението ни,за четири строителни периода:

I строителен период - от втората половина на I до средата на III в.

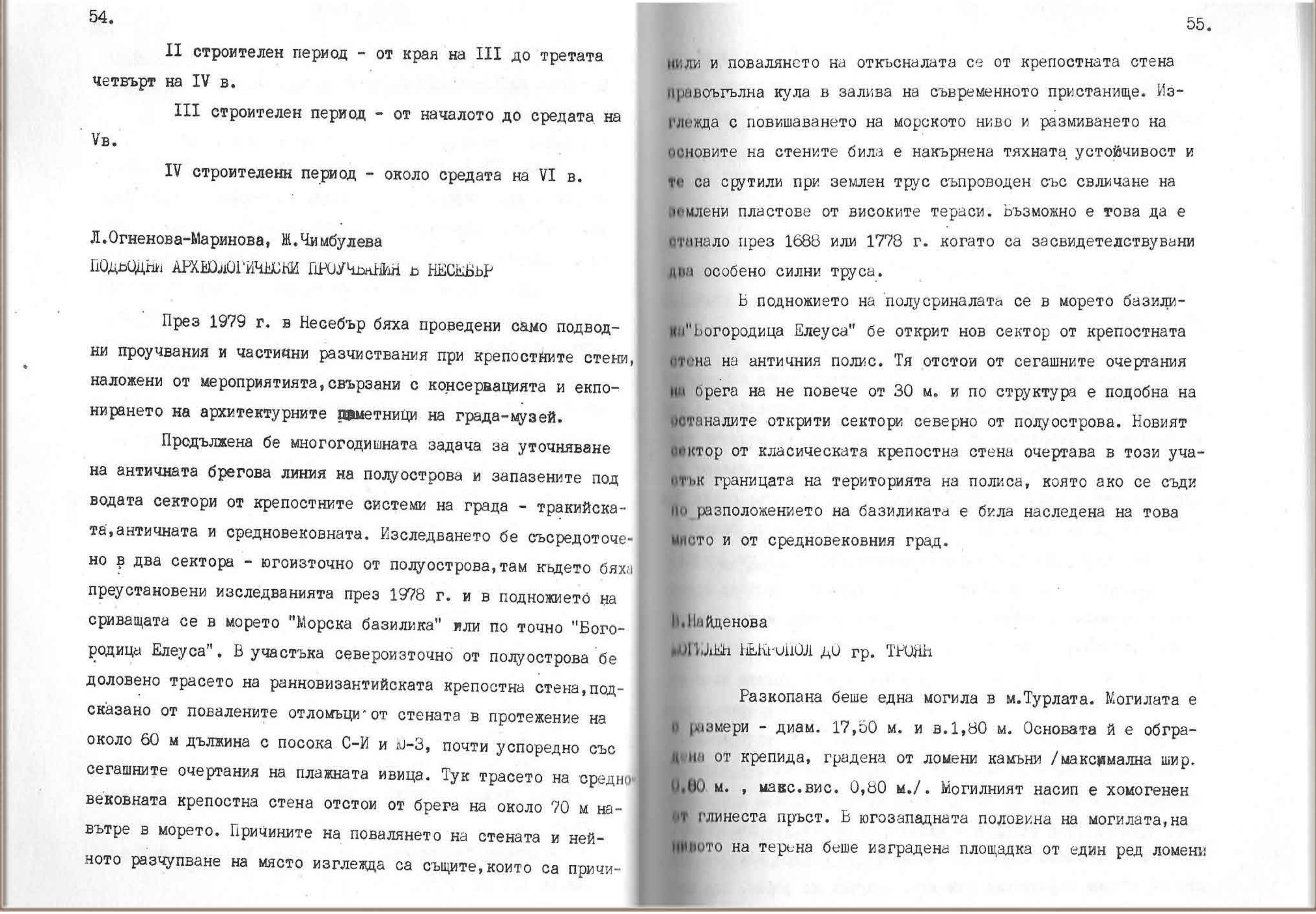

II строителен период - от края на III до третата четвърт на IV в.

III строителен период - от началото до средата на Vв.

IV строителенн период - около средата на VI в.

Л.Огненова-Маринова, Ж.Чимбулева

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В НЕСЕБЪР

През 1979 г. в Несебър бяха проведени само подводни проучвания и частични разчиствания при крепостните стени, наложени от мероприятията, свързани с консервацията и експонирането на архитектурните паметници на града-музей.

Продължена бе многогодишната задача за уточняване на античната брегова линия на полуострова и запазените под водата сектори от крепостните системи на града - тракийската, античната и средновековната. Изследването бе съсредоточено в два сектора - югоизточно от полуострова, там където бяха преустановени изследванията през 1978 г. и в подножието на сриващата се в морето "Морска базилика" или по точно "Богородица Елеуса". В участъка североизточно от полуострова бе доловено трасето на ранновизантийската крепостна стена, подсказано от повалените отломъци от стената в протежение на около 60 м дължина с посока С-И и Ю-З, почти успоредно със сегашните очертания на плажната ивица. Тук трасето на средновековната крепостна стена отстои от брега на около 70 м навътре в морето. Причините на повалянето на стената и нейното разчупване на място изглежда са същите, които са причи-

нили и повалянето на откъсналата се от крепостната стена правоъгълна кула в залива на съвременното пристанище. Изглежда с повишаването на морското ниво и размиването на основите на стените била е накърнена тяхната устойчивост и те са срутили при землен трус съпроводен със свличане на землени пластове от високите тераси. Възможно е това да е станало през 1688 или 1778 г. когато са засвидетелствувани два особено силни труса.

В подножието на полусриналата се в морето базилика"Богородица Елеуса" бе открит нов сектор от крепостната стена на античния полис. Тя отстои от сегашните очертания на брега на не повече от 30 м. и по структура е подобна на останалите открити сектори северно от полуострова. Новият сектор от класическата крепостна стена очертава в този участък границата на територията на полиса, която ако се съди по разположението на базиликата е била наследена на това място и от средновековния град.

В.Найденова

МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ДО гр. ТРОЯН

Разкопана беше една могила в м.Турлата. Могилата е с размери - диам. 17,50 м. и в.1,80 м. Основата й е оградена от крепида, градена от ломени камъни /максимална шир. 0,80 м. , макс.вис. 0,80 м./. Могилният насип е хомогенен от глинеста пръст. В югозападната половина на могилата, на нивото на терена беше изградена площадка от един ред ломени камъни /2,10 х 1,30 м./. Над и под нея имаше слаби следи от обгаряне, както и отделни разхвърляни парченца въглени и няколко малки фрагмента от дебелостенна, работена на ръка, лошо изпечена керамика.

Могилата е кенотаф, вероятно от 1-та половина на I хил.пр.н.е.

Т.Иванов, Ст.Калоянов

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА м."МЕЗАРАТА", РАЗГРАД

През м.юли 1979 г. ОИМ - Разград предприе спасителни разкопки на тракийска надгробна могила в м."Мезарата" на три километра североизточно от Абритус. Могилата принадлежи към некропол състоящ се от пет надгробни могили, разположени в обработваемите площи на АПК. Могилата е с диаметър около 30м и височина 1 м. Поради непрекъснатата обработка на почвата могилният насип е почти изцяло разпръснат. До 20 см. дълбочина пръстта е със светлокафяв цвят, след което рязко преминава в тъмнокафяв. Насипът на могилата изобилствува с фрагменти от битова и строителна керамика от римската епоха, докъм дълбочина 60 см. На дълбочина 40 см в северната част на могилата се откриха две продълговати петна от червена горяла пръст, а до тях на дълбочина 60 см - фрагменти от тракийски погребални урни със специфичен тракийски орнамент - налепена релефна глинена лента, прищипана с пръсти. Заедно с фрагментите се откриха и въглени с парчета от кости. На дълбочина 80 см в югозападната част на могилата се разкри каменен насип от ломени варовикови камъни с неправилна форма. Под насипа на дълбочина 120 см се разкри хокерно погребение. Липсва какъвто и да било погребален инвентар, което затруднява точната датировка на погребението. По всяка вероятност то се отнася към късната бронзова епоха докъм VII-VI в. пр.н.е.

Д.Николов, К.Калчев

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "НАДГРОБНИ МОГИЛИ-ВЪНШНО НАСИПИЩЕ ДРАНОВО" НА РУДНИК 3 В РАЙОНА НА "МАРИЦА-ИЗТОК"

Разкопките бяха проведени от 1.Х. до 30.Х.1979 г. Проучени са частично две надгробни могили. Могилите се намират на 1,5 км югоизточно от с.Медникарово.

Могила № 1

Височина 1,2 м с овално очертание - север - юг 25м, изток-запад 18 м. Прокарани бяха две траншеи с ширина 2,5 м ориентирани по световните посоки. Няма открито погребение. Могилния насип е от бяла пръст като с профила се очертават малки могилки обхванати от целия насип. Над бялата пръст- [illegible] хумос с дебелина 0,35 м.

Могила № 2

Намира се на 250 м на югоизток от могила № 1. Височина 7м, диаметър 30м.

Работи се на два сектора. Първи сектор - на върха на могилата с цел да бъде смъкната шапката ѝ. Северозападният край на върха бе оставен, за да се запази триангулачната точка. Слезе се на дълбочина 1,8 м. от върха. Следи от погребение не са открити

Втори сектор- прокара се траншея с ширина 3 м от югоизточния край на периферията с посока към центъра. Раз пано бе пространство с дължина 3,4 м. Следи от погребение се забелязват.

П.Алякова

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИ НЕКРОПОЛ В м."КАРГОВИТЕ ТРЬЛИ" /"ТЕПЕТО"/, с.КАТРИЩЕ, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

Археологическото проучване на некропола бе предизвикано от унищожаването на няколко гроба, част от инвентара на които бе предаден в ОИМ - Кюстендил. През 1979 г. бяха проведени спасителни разкопки, с цел уточняване на датата границите на некропола.

В проумената площ бяха разкрити пет гроба. Всички **имат** ориентация североизток-югозапад и са оформени по различен начин. Погребаните са полагани в гробни ями, върху коит е насипана пръст /гроб № 5 и гроб № 1, при които пръстта е трамбована/, поставяни са каменни плочи/ гроб № 2/ или са заграждани с ломени камъни без спойка помежду си /гроб № 3/ и покрити с камъни /гроб № 4/.

Почвата е силно киселинна, поради което по-голяма част от костите и гробните дарове са унищожени. Изключение се наблюдава само при гроб № 2, вкопан във варовиков пласт.

Гробни дарове бяха открити единствено в гроб № 1 и гроб № 2. С погребален инвентар са и два от унищожените от иманярите гробове.

По откритите предмети /бронзова двуспирална фибула с биконкавна украсена ножна плочка, бронзова кръгла тока, бронзови спирални украси за коса, бронзова гривна с разминаващи се изтънени и гравирани краища, три железни ножа от различен тип, желязна тока и манисто/ личи, че погребенията са извършени по едно и също време, т.е. втората половина на VII - началото на VI в пр.н.е. Аналогични материали са познати от могилни и равни гробове при Боемица, Чаушица/по долното течение на р.Вардар/, Вуче дол-Скопско, Букри-Битолско, Кочан-Благоевградско, Невестино-Кюстендилско, Зелениград-Трънско и пр.

Върху част от проучената площ бяха открити и следите на селище, отнасящо се към ранната бронзова епоха.

Г.Китов

ПОДГОТОВКА НА ЖАБА-МОГИЛА КРАЙ СТРЕЛЧА ЗА КОНСЕРВАЦИЯ И РЕСТАВРАЦИЯ

През 1979 г. беше предвидено започването на консервационните работи по гробницата-мавзолей в Жаба-могила. За тази цел тя беше изцяло разчистена отгоре и от изток. Потвърдено беше предположението, че гробницата е изградена в готовия вече могилен насип, като за тази цел част от него е била отнета. Документирани са строителните хоризонти, получени в резултат на обработката на каменните блокове на място и насипването на всеки ред отвън след завършването му.

В насипа над гробницата бяха намерени множество късове от глинени съдове и няколко глинени фигури на овни и една на лъв. Доколкото ми е известно,фигура на лъв от глина се намира за пръв у нас и това разширява сюжета на този художествен и култов жанр, застъпен досега само от овни и коне.

В местността "Дъбравата" беше проучена и една могила. В насипа й е открито огромно струпване на речни камъни, под което бяха намерени само няколко къса от керамични съдове. Струпването,макар и по-голямо,наподобява тези,проучени през последните години в планинските околности на Стрелча. То,както и останалите,остава трудно обяснимо при сегашните ни познания за култовите обичаи на траките от предримската епоха.

Г.Гинев

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА КРАЙ с.КРАЛЕВО, ОКР.ТЪРГОВИЩЕ

През 1979 г. Георги Гинев отОИМ - Търговище е продължил проучването на могила № 3 край с.Кралево,Търговишки окръг. Работено е в западната половина на могилата.

В южния край на насипа е открит зидан каменен гроб в който са намерени керамична хидрия,употребена като урна, тасоска амфора,желязна брадва,две позлатени сребърни гривни, две златни обеци, части от погребален венец,гарнитура от 47 златни апликации за украса на конска амуниция и др.погребални дарове. Гробът по отношение на могилата е вторичен. В него е погребана жена.

В западния край на насипа е открит глинен жертвеник от типа на тези от Севтополис.

Материалите от гроба се отнасят към началото на III в. пр.н.е.

П.Балабанов

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТНАТА СТЕНА В гр. АХТОПОЛ

От 27.11 до 10.12.1979 г. в град Ахтопол, в строителното петно на обект "Административна сграда на ГУ Хидрология и метеорология при БАН" бяха проведени спасителни разкопки.

Строителното петно представлява неправилен правоъгълник с размери 21х18 м ,ориентирано е по посоките на света. При изкопните работи,предшествуващи разкопките, на дълбочина от 3 до 4,5 м. е разрушен културен слой с антични материали. Личаха останки от зидове от ломен камък на кал.

В южния край на изкопа с посока север-югоизток бяха разкрити основите на античната крепостна стена на Ахтопол. Направени са от ломени камъни,споени с бял хоросан,примесен с фрагменти керамика. Ширината на крепостната стена е 3,4 м дължината на разкрития участък - 12м. При разкопките бяха събрани фрагменти от късноантични амфори,римска и късноантична битова керамика,елинистически солени.Не бе констатиран ясно изразен културен пласт.

Съвместно с АИМ и НИПК бяха взети мерки за запазването на крепостната стена и за експонирането и в бъдеще.

Д.Станчев

СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В М."ГРЕДАТА" ПРИ с.БАТИН,РУСЕНСКИ ОКРЪГ

Въз основа на проведените през 1979 г. разкопки бяха проучени 12 гроба от бронзовата епоха. Погребенията са извършени чрез трупополагане. Скелетите са в хокерно положение. При пет от погребенията се откри по един глинен съд.

В същия участък са разкопани четири гроба от IV-III век. Погребенията са в урни.

В проученото пронстраство се разчистиха основите на крепостно съоръжение, състоящо се от бойна кула и двор към нея, ограден с крепостни стени. Според находките съоръжението се датира от IV век.

В разкопаната площ са изследвани 93 християнски гроба, които според инвентара им се определят от периода на Първата българска държава.

Г.Китов, П.Теодосиев, П.Павлов, Т.Тотевски.

ТРАКИЙСКИ МОГИЛИ В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА АЛЕКСАНДРОВО, ЛОМЕЦ И СМОЧАН, ЛОВЕШКИ ОКРЪГ

Разкопките се проведоха под егидата на НЕК-ЮНЕСКО. Материалите постъпиха в Окръжния исторически музей Ловеч и Музея на художествените занаяти Троян. Проучени са 5 могили /1 при Александрово, 1 до Смочан и 3 край Ломец/.

Могилата край Александрово е насипана през IV век пр.н.е. без под нея да е изградено гробно съоръжение. В насипа беше намерено едно бронзово огледало. 29-те вторични гроба са от XIII-XIV в. и между другото съдържат две монети на Иван Шишман, златотъкани тъкани, множество бронзови и сребърни накити, сред които се откроява изящна обица със сребърни конични висулки.

Освен един средновековен гроб с монета на Иван Александър, могилата в Смочан ни предостави два гроба от римската епоха - единият чрез трупополагане,сравнително беден,другият с трупоизгаряне на място и с гарнитура от бронзови украси и стъклени мъниста /II век от н.е./.

Край Ломец са проучени 14 гроба с разнообразен ритуал и съоръжения - трупоизгаряне на терена или в стъпаловидна яма, трупоизгаряне вън от гроба и поставяне остатъците от кладата в камера, полагане в яма, в грижливо оформена каменна камера или тухлена гробница. Развитието на ритуала е от изгаряне /до средата на III век/ към полагане. Над покъсните гробове не са насипвани могили.

Сред намерените над 200 предмета с музейна стойност се открояват една камея от лазурит в златна рамка - медальон, с изображение на Изида - висохудожествено изделие от втората половина на II век; прецизно моделирана варовикова глава на жена - фрагмент от статуя в естествени размери, коланни украси от бронз, над 40 бронзови и сребърни монети, цели глинени и стъклени съдове.

Край Ломец започна проучването и на едно монументално каменно съоръжение - гробница - мавзолей или култова ограда от III в. на н.е.

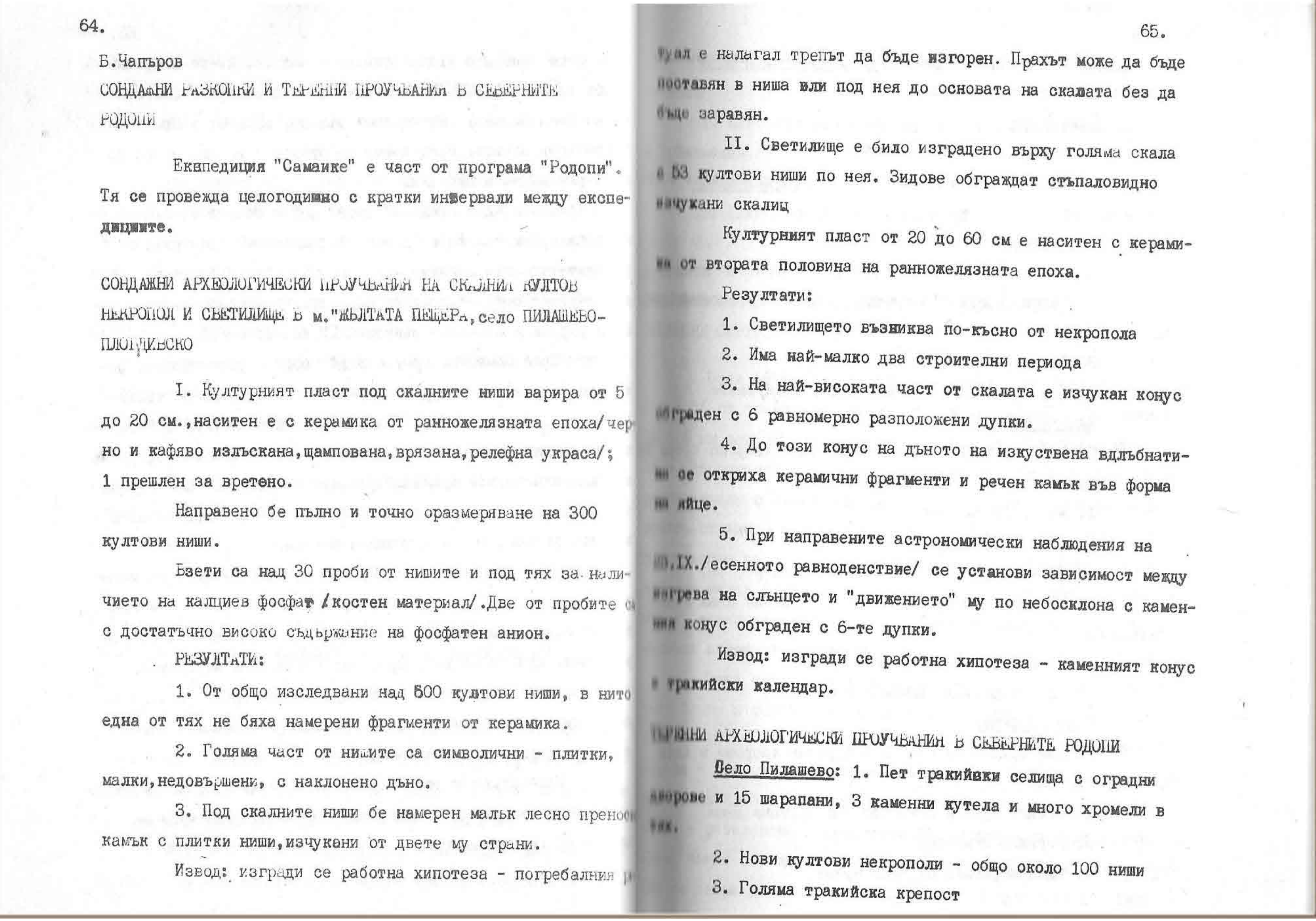

Б.Чапъров

СОНДАЖНИ РАЗКОПКИ И ТЕРЕННИ ПРОУЧВАНИЯ В СЕВЕРНИТЕ РОДОПИ

Експедиция "Самаике" е част от програма "Родопи". Тя се провежда целогодишно с кратки интервали между експедициите.

СОНДАЖНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СКАЛНИЯ КУЛТОВ НЕКРОПОЛ И СВЕТИЛИЩЕ В м."ЖЪЛТАТА ПЕЩЕРА, село ПИЛАШЕВО-ПЛОВДИВСКО

I. Културният пласт под скалните ниши варира от 5 до 20 см., наситен е с керамика от ранножелязната епоха/чер но и кафяво излъскана, щампована, врязана, релефна украса/; 1 прешлен за вретено.

Направено бе пълно и точно оразмеряване на 300 култови ниши.

Взети са над 30 проби от нишите и под тях за наличието на калциев фосфат /костен материал/. Две от пробите с с достатъчно високо съдържание на фосфатен анион.

РЕЗУЛТАТИ:

1. От общо изследвани над 500 култови ниши, в нито една от тях не бяха намерени фрагменти от керамика.

2. Голяма част от нишите са символични - плитки, малки, недовършени, с наклонено дъно.

3. Под скалните ниши бе намерен малък лесно пренос камък с плитки ниши, изчукани от двете му страни.

Извод: изгради се работна хипотеза - погребалния р

туал е налагал трупът да бъде изгорен. Прахът може да бъде поставян в ниша или под нея до основата на скалата без да бъде заравян.

II. Светилище е било изградено върху голяма скала с 53 култови ниши по нея. Зидове ограждат стъпаловидно изчукани скалиц

Културният пласт от 20 до 60 см е наситен с керамика от втората половина на ранножелязната епоха.

Резултати:

1. Светилището възниква по-късно от некропола
2. Има най-малко два строителни периода
3. На най-високата част от скалата е изчукан конус обграден с 6 равномерно разположени дупки.
4. До този конус на дъното на изкуствена вдлъбнатини се откриха керамични фрагменти и речен камък във форма на яйце.
5. При направените астрономически наблюдения на .IX./есенното равноденствие/ се установи зависимост между изгрева на слънцето и "движението" му по небосклона с каменния конус обграден с 6-те дупки.

Извод: изгради се работна хипотеза - каменният конус е тракийски календар.

ТЕРЕННИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В СЕВЕРНИТЕ РОДОПИ

Село Пилашево: 1. Пет тракийски селища с оградни зидове и 15 шарапани, 3 каменни кутела и много хромели в тях.

2. Нови култови некрополи - общо около 100 ниши
3. Голяма тракийска крепост

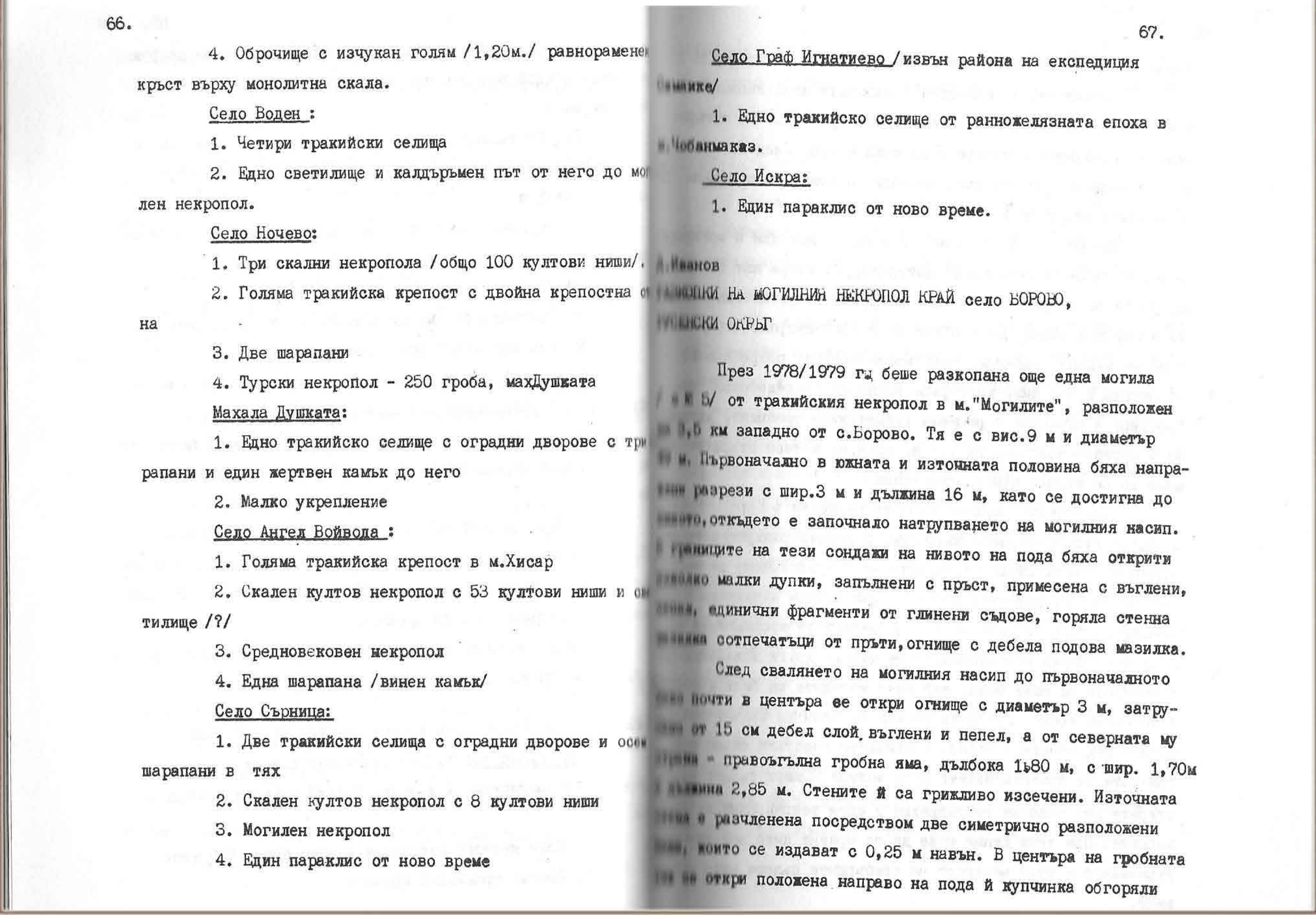

4. Оброчище с изчукан голям /1,20м./ равнорамене кръст върху монолитна скала.

Село Воден:

1. Четири тракийски селища

2. Едно светилище и калдъръмен път от него до мо лен некропол.

Село Ночево:

1. Три скални некропола /общо 100 култови ниши/.

2. Голяма тракийска крепост с двойна крепостна с на

3. Две шарапани

4. Турски некропол - 250 гроба, махДушката

Махала Душката:

1. Едно тракийско селище с оградни дворове с три рапани и един жертвен камък до него

2. Малко укрепление

Село Ангел Войвода:

1. Голяма тракийска крепост в м.Хисар

2. Скален култов некропол с 53 култови ниши и св тилище /?/

3. Средновековен некропол

4. Една шарапана /винен камък/

Село Сърница:

1. Две тракийски селища с оградни дворове и осе шарапани в тях

2. Скален култов некропол с 8 култови ниши

3. Могилен некропол

4. Един параклис от ново време

Село Граф Игнатиево /извън района на експедиция [illegible]маике/

1. Едно тракийско селище от раннdesaжелязната епоха в м.Чобанмаказ.

Село Искра:

1. Един параклис от ново време.

[illegible]Иванов

[illegible]ПКИ НА МОГИЛНИЯ НЕКРОПОЛ КРАЙ село БОРОВО, [illegible]ЕНСКИ ОКРЪГ

През 1978/1979 г. беше разкопана още една могила / № 5/ от тракийския некропол в м."Могилите", разположен [illegible],5 км западно от с.Борово. Тя е с вис.9 м и диаметър [illegible] м. Първоначално в южната и източната половина бяха направени разрези с шир.3 м и дължина 16 м, като се достигна до нивото, откъдето е започнало натрупването на могилния насип. В границите на тези сондажи на нивото на пода бяха открити няколко малки дупки, запълнени с пръст, примесена с въглени, [illegible], единични фрагменти от глинени съдове, горяла стенна [illegible] сотпечатъци от пръти, огнище с дебела подова мазилка.

След свалянето на могилния насип до първоначалното [illegible] почти в центъра се откри огнище с диаметър 3 м, затрупано от 15 см дебел слой въглени и пепел, а от северната му страна - правоъгълна гробна яма, дълбока 1,80 м, с шир. 1,70м и дължина 2,85 м. Стените й са грижливо изсечени. Източната страна е разчленена посредством две симетрично разположени [illegible], които се издават с 0,25 м навън. В центъра на гробната яма се откри положена направо на пода й купчинка обгоряли човешки кости и пепел без никакви гробни дарове.

Големината на огнището и дебелият слой въглени и пепел ни дават основание да смятаме, че ритуалът по изгарянето на покойника е извършен на това място. След изгарянето е изкопана гробната яма, на пода на която са положени останалите недогорели кости.

Липсата на гробни дарове и други находки в могилни насип затруднява по-точното датиране. За втори път в същи некропол се открива погребение в гробна яма, изсечена дълбоко в здравия терен. Досега тук не е констатирано строителство на зидани гробници. Като имаме предвид погребението от могила № 4 в яма, имитираща плана на "македонския" тип гробници и украсена с рисуван геометричен орнамент, датирано в първата половина на III в. пр.н.е. и това откритие може да се отнесе към същото време.

Досегашните археологически разкопки в Борово бяха свързани със сребърното съкровище и целяха разкриването на обстоятелствата около заравянето му. Първоначално се възприе тезата за разрушен могилен гроб поради наличието в близката околност на 9 могили. Досегашните изследвания на 5 от най-близко разположените не дадоха други доказателств в подкрепа на тази теза, тъй като могилите са били издигна в по-късно време. Гробните им ями са били на значителна дъ бочина под основния терен. В близките подстъпи около най-голямата от съществуващите сега могили "Сиври тепе", са открити две тасоски тетрадрахми и една тетрадрахма на гр. Маронея. При тези данни може да се приеме като най-вероятн укриването в тази местност на сребърните съдове като съкровище.

В.Велков, А.Фол, Л.Гетов, А.Милчева, М.Домарадски, Д.Гергова-Домарадска, Г.Лазов, Н.Танчева-Василева, д-р Сл.Чолаков, арх.Д.Съсълов

РАЗКОПКИ В КАБИЛЕ

През 1979 г. продължиха разкопките на тракийския град Кабиле на различни сектори, съгласно приетата комплексна програма за цялостното разкриване на всички периоди от историята на града.

Започна разкриването на селищата в селищната могила "Ясътепе" /2 км ЮИ от Кабиле/ с оглед разкриването на поселищния живот в района преди създаването на Кабиле и връзката между последния период от живота на тази могила и Кабиле. Разкритите горни пластове – до 0.60 м показва разбъркване и дава разнообразна керамика – от ранната бронзова епоха /преобладаваща/, също от ранно желязната, и от късножелязната/ в ями/ /Д.Гергова-Домарадска/.

Завърши проучването на югозападната част на акропола на Кабиле-разкрита^{е} изцяло скалната порта, скалата-светилище с образа на Фосфорос, и с няколко скални нарези, събиращи се на едно място в подножието на скалата. Цялостното разкриване на сграда 1 установи два периода от нейното съществуване: сградата, градена с големи каменни блокове, неправилни по форма /от типа на т.н. циклопски градеж/ е с размери 9.20 х 8.50 и с дебелина на зидовете 2.30 и 1.50. Първоначално тя е била свързана функционално със скалата-светилище и вероятно с тези функции те са съществували към

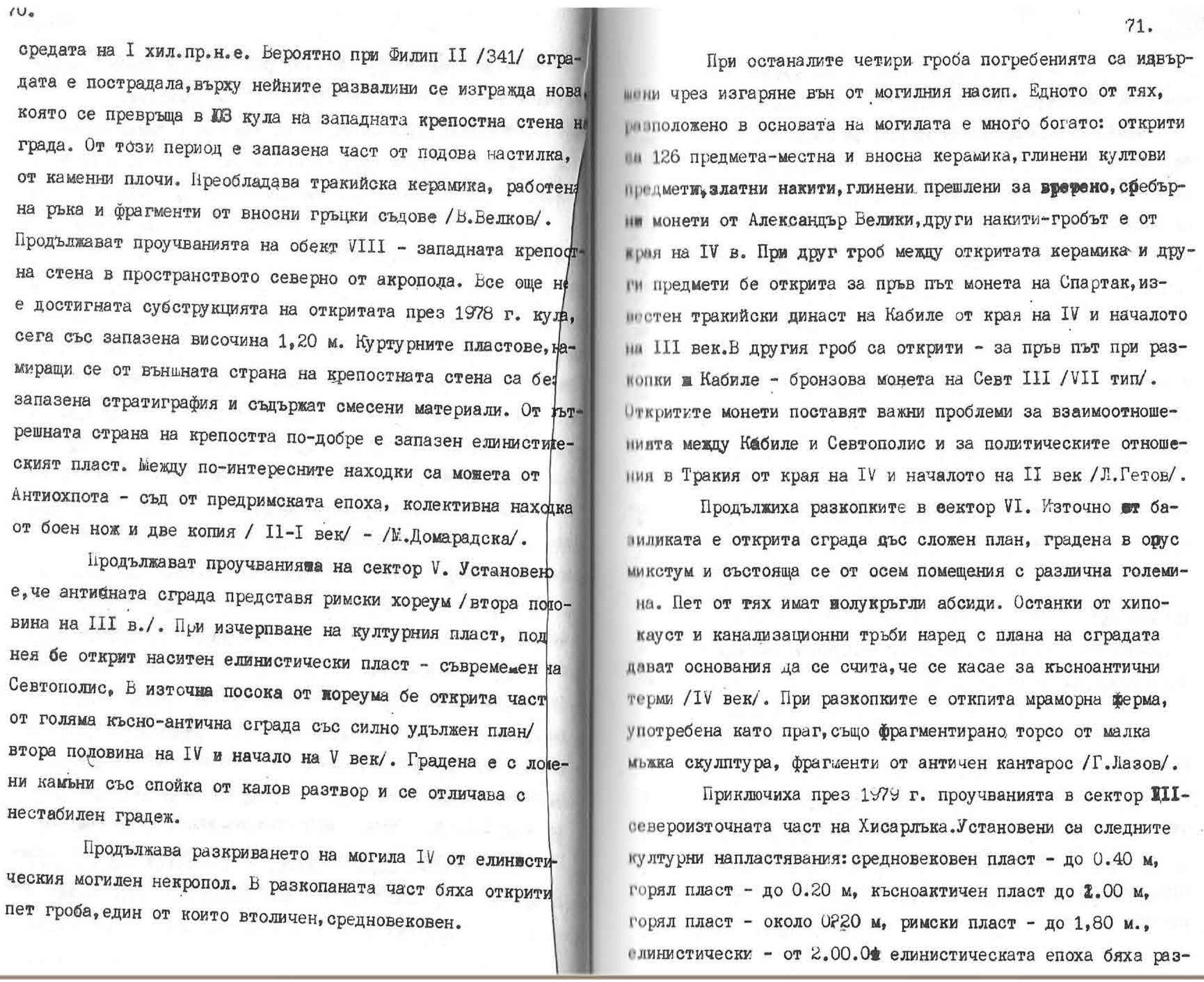

средата на I хил.пр.н.е. Вероятно при Филип II /341/ сградата е пострадала,върху нейните развалини се изгражда нова, която се превръща в ЮЗ кула на западната крепостна стена на града. От този период е запазена част от подова настилка, от каменни плочи. Преобладава тракийска керамика, работена на ръка и фрагменти от вносни гръцки съдове /В.Белков/. Продължават проучванията на обект VIII - западната крепостна стена в пространството северно от акропола. Все още не е достигната субструкцията на откритата през 1978 г. кула, сега със запазена височина 1,20 м. Куртурните пластове,намиращи се от външната страна на крепостната стена са без запазена стратиграфия и съдържат смесени материали. От вътрешната страна на крепостта по-добре е запазен елинистическият пласт. Между по-интересните находки са монета от Антиохпота - съд от предримската епоха, колективна находка от боен нож и две копия / II-I век/ - /М.Домарадска/.

Продължават проучванията на сектор V. Установено е,че античната сграда представя римски хореум /втора половина на III в./. При изчерпване на културния пласт, под нея бе открит наситен елинистически пласт - съвременен на Севтополис. В източна посока от хореума бе открита част от голяма късно-антична сграда със силно удължен план/ втора половина на IV и начало на V век/. Градена е с ломени камъни със спойка от калов разтвор и се отличава с нестабилен градеж.

Продължава разкриването на могила IV от елинистическия могилен некропол. В разкопаната част бяха открити пет гроба,един от които втоличен,средновековен.

При останалите четири гроба погребенията са извършени чрез изгаряне вън от могилния насип. Едното от тях, разположено в основата на могилата е много богато: открити са 126 предмета-местна и вносна керамика,глинени култови предмети,златни накити,глинени прешлени за вретено,сребърни монети от Александър Велики,други накити-гробът е от края на IV в. При друг гроб между откритата керамика и други предмети бе открита за пръв път монета на Спартак,известен тракийски династ на Кабиле от края на IV и началото на III век.В другия гроб са открити - за пръв път при разкопки в Кабиле - бронзова монета на Севт III /VII тип/. Откритите монети поставят важни проблеми за взаимоотношенията между Кабиле и Севтополис и за политическите отношения в Тракия от края на IV и началото на II век /Л.Гетов/.

Продължиха разкопките в сектор VI. Източно от базиликата е открита сграда със сложен план, градена в опус микстум и състояща се от осем помещения с различна големина. Пет от тях имат полукръгли абсиди. Останки от хипокауст и канализационни тръби наред с плана на сградата дават основания да се счита,че се касае за късноантични терми /IV век/. При разкопките е откпита мраморна ферма, употребена като праг,също фрагментирано торсо от малка мъжка скулптура, фрагменти от античен кантарос /Г.Лазов/.

Приключиха през 1979 г. проучванията в сектор III-североизточната част на Хисарлъка.Установени са следните културни напластявания: средновековен пласт - до 0.40 м, горял пласт - до 0.20 м, късноактичен пласт до 2.00 м, горял пласт - около 0,20 м, римски пласт - до 1,80 м., елинистически - от 2.00.От елинистическата епоха бяха разкрити две култови площадки и над 50 броя аморфни печати /от Тасос, Родос, Кос, Синопе/. От римско време бе разкрита крепостна стена с дължина 71,5 и шир. 1,90 м. Стената следва естествените омертания на терена. Към нея разкрито складово помещение с 2 питоса, в които бе открито овъглено жито. Край стената се откриха няколко пещи за битова керамика и голяма пещ за строителна керамика. Проучени бяха и две сгради. Открит е многоброен керамичен материал /I-III век/. От късноантичната епоха бе разкрита втора крепостна стена с обща дължина 61 м и шир. 2.50 м с казармена постройка към нея. Разкрита бе и голяма сграда /Н.Танчева-Василева/.

Продължи разкриването на средновековния некропол към откритото по-рано селище от VIII-XIV век/ д-р Сл.Чолаков, Н.Танчева-Василева/.

Н.Гиздова

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКАТА КРЕПОСТ В м.АЛКОВ КАМЪК,ПРИ с. КОСТАНДОВО,ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

Разкопките на тракийската крепост в м.Алков камък продължиха и през 1979 година.

Работата бе съсредоточена в източния и централен сектори.

ЦЕНТРАЛЕН СЕКТОР. В източната част на този сектор продължи разчистването на разкритите през миналата година антични зидове.

Разчистени бяха: североизточният ъгъл и северен зид на укреплението,част от северния подпорен зид и доразчистен зидът изграден от големи ломени каменни блокове.

Във вътрешното пространство на укреплението се оформиха две помещения,долепени до крепостната стена - № 1,и № 2. Сградите са с неправилна правоъгълна форма. При разкриване на зидовете и насипа на помещенията се откриха в голямо количество камъни, керамиди,дебел слой от глинена мазилка и фрагменти от римската и късноантичната керамика. Намерени бяха глинени тежести за стан, прешлени, железен звънец /хлопатар/, железни скоби и други.

Откритите материали ни дават основание да приемем, че сградите са били строени от ломени камъни на кална спойка,а суперструкцията им вероятно е била надстроявана от кирпичи споени с глина. Покрити са били с големи извити керемиди - тегули, а подът им измазан с глина върху подложка от ситни камъни, дебел - 0,10 м.

Западно от тези сгради през миналите години,бяха открити останки от още две жилища, изградени по същия начин - № 3 и № 4.

Разкриването на зидовете ще продължи и през настоящата година.

В западната част на централния сектор продължи проучването на културния пласт, принадлежащ на старожелязната епоха. На дълбочина 1.70 м, под източния зид на античната сграда № 3, до материковата скала се откри група от съдове, от които единият напълно запазен, с две високи дръжки,със силно излъскана повърхност, с плитки коси канелюри върху тялото, характерен за Троя VII B_2, аналогичен на съд от Криводол /Врачанско/. Другият съд е подобен на него, силно фрагментиран и не може да се възстанови, а третият - грубо изработен без украса. В насипа имаше много фрагменти от глинена замазка.

На дълбочина 1 м., под южния зид на същата сграда, се откри съоръжение с елипсовидни очертания с размери 1х10 0,80 м. Зидът бе стъпил върху съоръжението и унищожил южния му край. Съоръжението бе изградено върху подложка от дребни камъни и отгоре измазано с дебел слой от глина, по края с ръб широк 0.10 м, наоколо оградено с камъни.

При почистването на насипа му бяха открити фрагменти от керамика, характерна за старожелязната епоха.

Продължи се разчистването на разкритите от миналата година, от ранната желязна епоха, жилищни нива. В насипа се откриха парчета от стенна мавилка. Намерени бяха още глинени съдове - канички тип Цепина, една бронзова стреличка, глинени прешлени, глинен идол и други характерни за ранната фаза на старожелязната епоха.

Изобщо целият културен пласт е с чер цвят, силно наситен с фрагменти от съдове, принадлежащи към ранната желязна епоха, украсени с врязан орнамент във вид на меандри, есове, сфастика, стилизирани човешки фигури, канелюри и други, аналогични на тези от крепостта Цепина и други места на Чепинското корито.

ИЗТОЧЕН СЕКТОР. Продължи снемането на насипа от ребрата на квадратите. В горялата пръст, под падналите от разрушението зидове, камъни, се откриха фрагменти от римска и тракийска керамика, както и кости от животни. Намерени бяха още три парчета от оброчни плочки, една бронзова игла, глинена лампичка, желязно ножче, железни гвоздеи и други.

Хр.Джамбов, М.Матеев

РАЗКОПКИ ПРИ ФОРУМНИЯ КОМПЛЕКС НА ФИЛИПОПОЛ

Проучването и разкопаването на форумния комплекс на Филипопол продължи, макар и в ограничени размери и през 1979 г. в съответствие с работния план. То бе възпрепятствувано от наличието на здрави съвременни зидове изостанали в терена от съборената на това място масивна жилищна сграда.

Работата бе съсредоточена в непосредствено съседство с източните пропилеи, където се очакваше и където действително се откри антична пангираща улица с посока север-юг/кардо/.

Уличното трасе на кардото бе разкопано на една дължина около петнадесет метра. Настилката е от едри сиенитни плочести блокове с различни размери и форми, като към средата са поставени най-големите, а към края с по-малки размери. В средата на улицата под каменната настивка е изграден канал, в който се влива друг, но с по-малки размери. Той идва от форумния комплекс.

Нивото на тази новоразкрита антична улица отговаря на констатираните до сега нива на откритите в съседство други такива, най-вече от тази, разположена южно от форумния комплекс. От друга страна разкритото кардо се включва

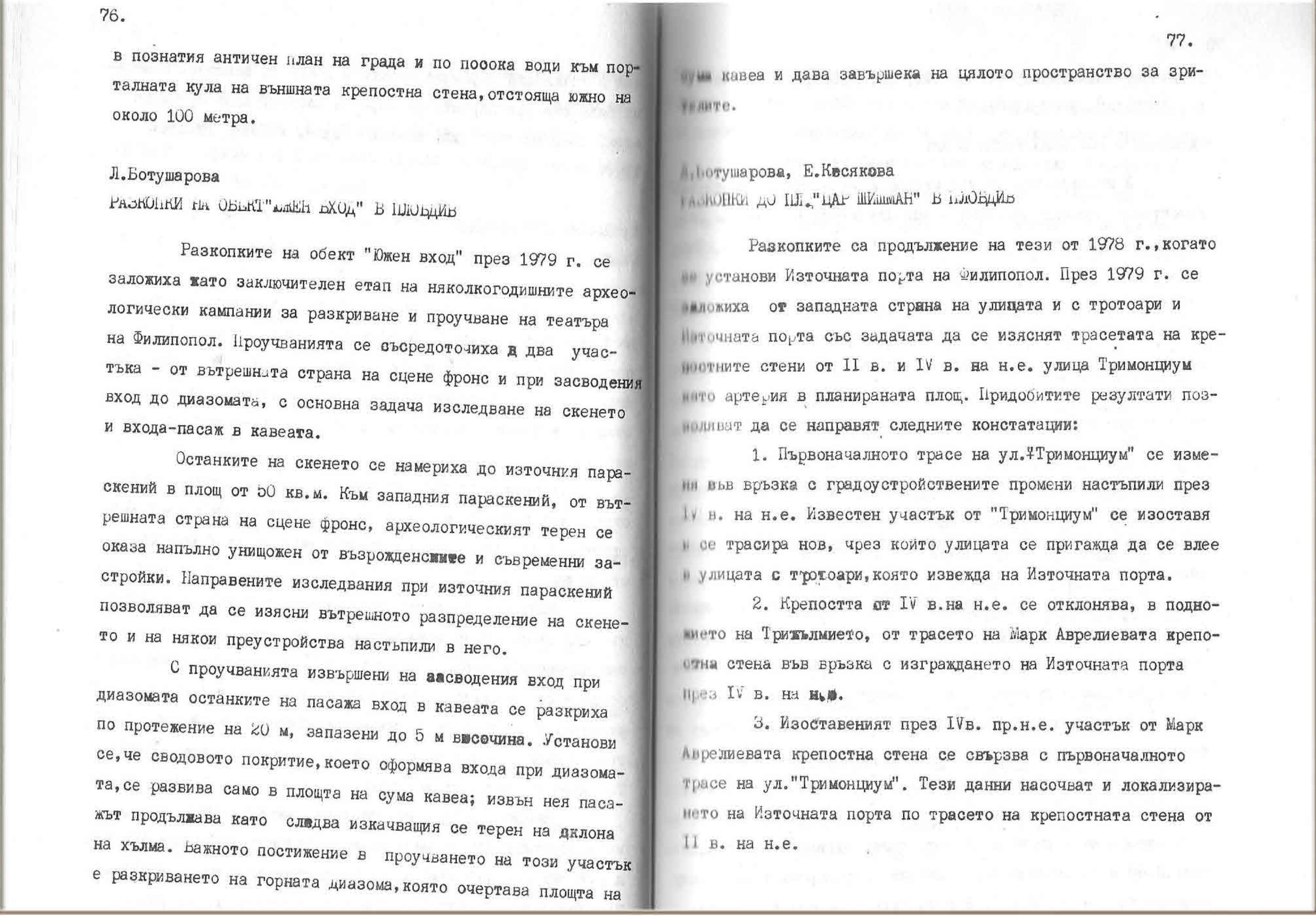

в познатия античен план на града и по посока води към порталната кула на външната крепостна стена, отстояща южно на около 100 метра.

Л.Ботушарова

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ"ЮЖЕН ВХОД" В ПЛОВДИВ

Разкопките на обект "Южен вход" през 1979 г. се заложиха като заключителен етап на няколкогодишните археологически кампании за разкриване и проучване на театъра на Филипопол. Проучванията се съсредоточиха в два участъка - от вътрешната страна на сцене фронс и при засводения вход до диазомата, с основна задача изследване на скенето и входа-пасаж в кавеата.

Останките на скенето се намериха до източния параскений в площ от 50 кв.м. Към западния параскений, от вътрешната страна на сцене фронс, археологическият терен се оказа напълно унищожен от възрожденските и съвременни застройки. Направените изследвания при източния параскений позволяват да се изясни вътрешното разпределение на скенето и на някои преустройства настъпили в него.

С проучванията извършени на засводения вход при диазомата останките на пасажа вход в кавеата се разкриха по протежение на 20 м, запазени до 5 м височина. Установи се, че сводовото покритие, което оформява входа при диазомата, се развива само в площта на сума кавеа; извън нея пасажът продължава като следва изкачващия се терен на склона на хълма. Важното постижение в проучването на този участък е разкриването на горната диазома, която очертава площта на

сума кавеа и дава завършека на цялото пространство за зрителите.

Л.Ботушарова, Е.Кесякова

РАЗКОПКИ ДО ПЛ."ЦАР ШИШМАН" В ПЛОВДИВ

Разкопките са продължение на тези от 1978 г., когато се установи Източната порта на Филипопол. През 1979 г. се заложиха от западната страна на улицата и с тротоари и Източната порта със задачата да се изяснят трасетата на крепостните стени от II в. и IV в. на н.е. улица Тримонциум като артерия в планираната площ. Придобитите резултати позволяват да се направят следните констатации:

1. Първоначалното трасе на ул."Тримонциум" се измени във връзка с градоустройствените промени настъпили през IV в. на н.е. Известен участък от "Тримонциум" се изоставя и се трасира нов, чрез който улицата се пригажда да се влее в улицата с тротоари, която извежда на Източната порта.

2. Крепостта от IV в.на н.е. се отклонява, в подножието на Трихълмието, от трасето на Марк Аврелиевата крепостна стена във връзка с изграждането на Източната порта през IV в. на н.е.

3. Изоставеният през IVв. пр.н.е. участък от Марк Аврелиевата крепостна стена се свързва с първоначалното трасе на ул."Тримонциум". Тези данни насочват и локализирането на Източната порта по трасето на крепостната стена от II в. на н.е.

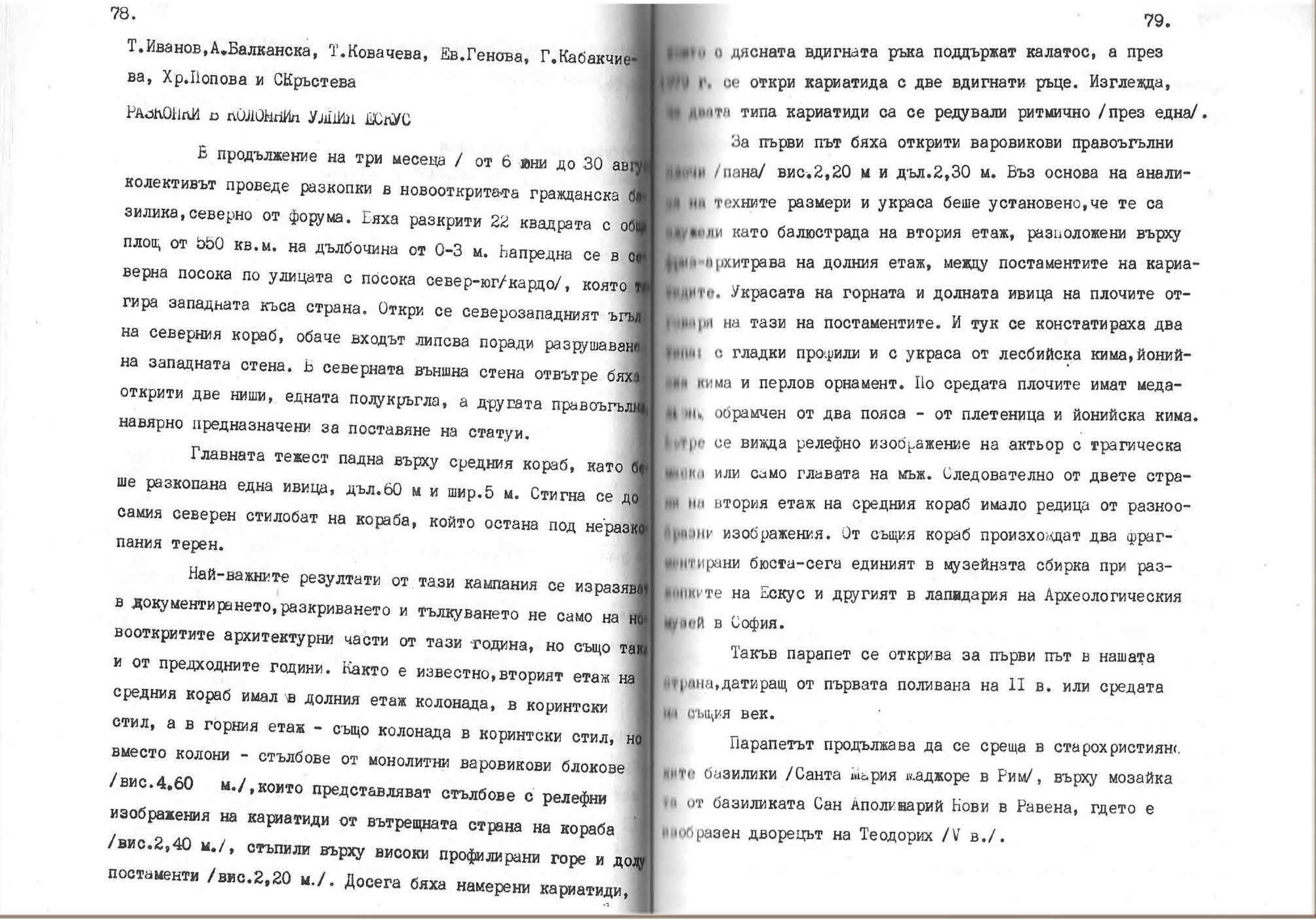

Т.Иванов,А.Балканска, Т.Ковачева, Ев.Генова, Г.Кабакчиева, Хр.Попова и С.Кръстева

РАЗКОПКИ В КОЛОНИЯ УЛПИЯ ЕСКУС

В продължение на три месеца / от 6 юни до 30 авгу колективът проведе разкопки в новооткритата гражданска базилика,северно от форума. Бяха разкрити 22 квадрата с общ площ от 550 кв.м. на дълбочина от 0-3 м. Напредна се в северна посока по улицата с посока север-юг/кардо/, която т гира западната къса страна. Откри се северозападният ъгъл на северния кораб, обаче входът липсва поради разрушаване на западната стена. В северната външна стена отвътре бяха открити две ниши, едната полукръгла, а другата правоъгълн навярно предназначени за поставяне на статуи.

Главната тежест падна върху средния кораб, като беше разкопана една ивица, дъл.60 м и шир.5 м. Стигна се до самия северен стилобат на кораба, който остана под неразкопания терен.

Най-важните резултати от тази кампания се изразяват в документирането,разкриването и тълкуването не само на новооткритите архитектурни части от тази година, но също так и от предходните години. Както е известно,вторият етаж на средния кораб имал в долния етаж колонада, в коринтски стил, а в горния етаж - също колонада в коринтски стил, но вместо колони - стълбове от монолитни варовикови блокове /вис.4.60 м./,които представляват стълбове с релефни изображения на кариатиди от вътрешната страна на кораба /вис.2,40 м./, стъпили върху високи профилирани горе и долу постаменти /вис.2,20 м./. Досега бяха намерени кариатиди,

които с дясната вдигната ръка поддържат калатос, а през 1979 г. се откри кариатида с две вдигнати ръце. Изглежда, че двата типа кариатиди са се редували ритмично /през една/.

За първи път бяха открити варовикови правоъгълни плочи /пана/ вис.2,20 м и дъл.2,30 м. Въз основа на анализа на техните размери и украса беше установено,че те са служели като балюстрада на втория етаж, разположени върху фриза-архитрава на долния етаж, между постаментите на кариатидите. Украсата на горната и долната ивица на плочите отговаря на тази на постаментите. И тук се констатираха два типа: с гладки профили и с украса от лесбийска кима,йонийска кима и перлов орнамент. По средата плочите имат медальон, обрамчен от два пояса - от плетеница и йонийска кима. Вътре се вижда релефно изображение на актьор с трагическа маска или само главата на мъж. Следователно от двете страни на втория етаж на средния кораб имало редица от разнообразни изображения. От същия кораб произхождат два фрагментирани бюста-сега единият в музейната сбирка при разкопките на Ескус и другият в лапидария на Археологическия музей в София.

Такъв парапет се открива за първи път в нашата страна,датиращ от първата поливана на II в. или средата на същия век.

Парапетът продължава да се среща в старохристиянските базилики /Санта Мария Маджоре в Рим/, върху мозайката от базиликата Сан Аполинарий Нови в Равена, гдето е изобразен дворецът на Теодорих /V в./.

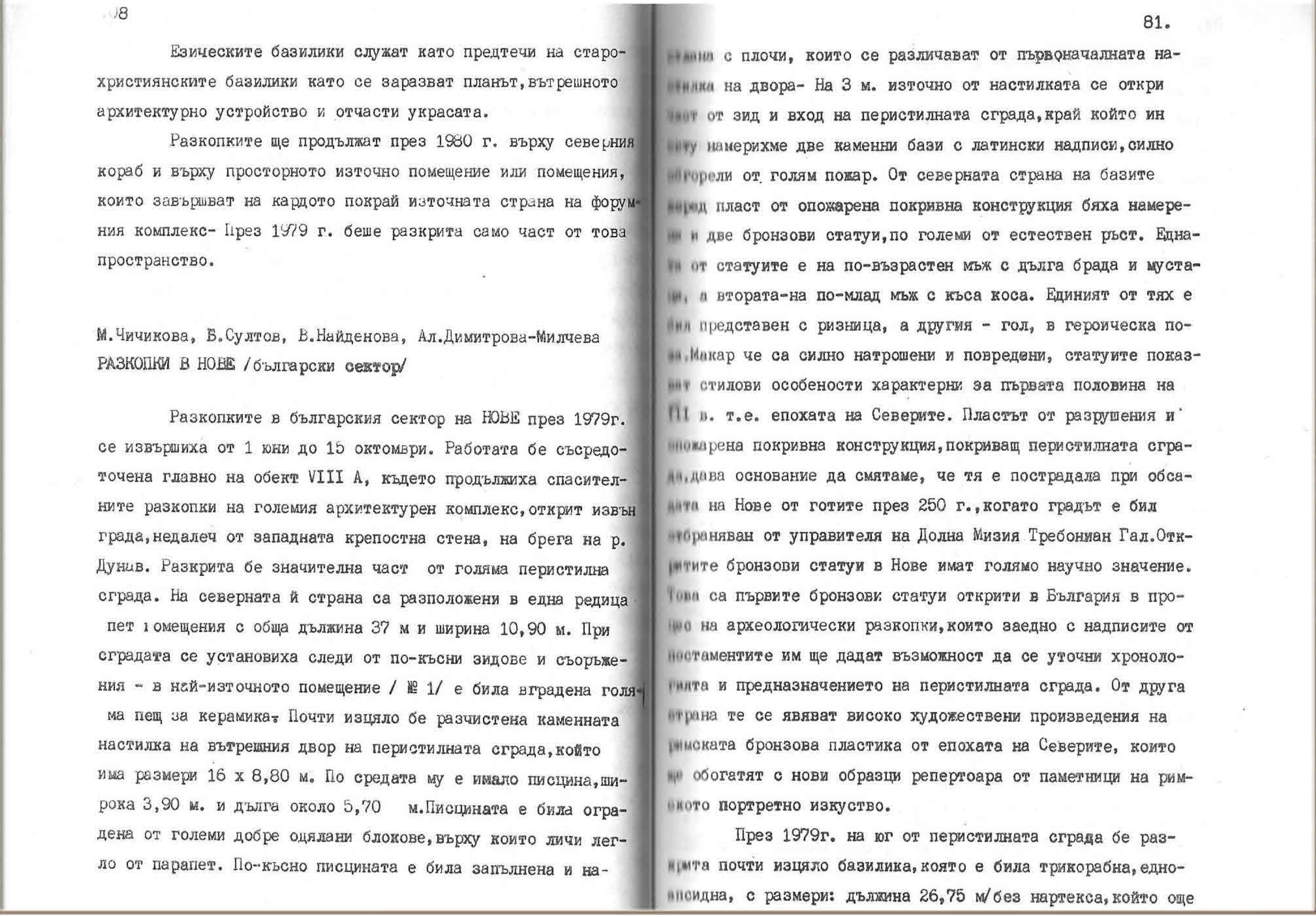

Езическите базилики служат като предтечи на старохристиянските базилики като се заразват планът, вътрешното архитектурно устройство и отчасти украсата.

Разкопките ще продължат през 1980 г. върху северния кораб и върху просторното източно помещение или помещения, които завършват на кардото покрай източната страна на форумния комплекс. През 1979 г. беше разкрита само част от това пространство.

М.Чичикова, Б.Султов, В.Найденова, Ал.Димитрова-Милчева

РАЗКОПКИ В НОВЕ /български сектор/

Разкопките в българския сектор на НОВЕ през 1979г. се извършиха от 1 юни до 15 октомври. Работата бе съсредоточена главно на обект VIII А, където продължиха спасителните разкопки на големия архитектурен комплекс, открит извън града, недалеч от западната крепостна стена, на брега на р. Дунав. Разкрита бе значителна част от голяма перистилна сграда. На северната ѝ страна са разположени в една редица пет помещения с обща дължина 37 м и ширина 10,90 м. При сградата се установиха следи от по-късни зидове и съоръжения - в най-източното помещение / № 1/ е била вградена голяма пещ за керамика. Почти изцяло бе разчистена каменната настилка на вътрешния двор на перистилната сграда, който има размери 16 х 8,80 м. По средата му е имало писцина, широка 3,90 м. и дълга около 5,70 м. Писцината е била оградена от големи добре оцялани блокове, върху които личи легло от парапет. По-късно писцината е била запълнена и на-

лана с плочи, които се различават от първоначалната на-илка на двора- На 3 м. източно от настилката се откри част от зид и вход на перистилната сграда, край който ин ту намерихме две каменни бази с латински надписи, силно обгорели от голям пожар. От северната страна на базите ред пласт от опожарена покривна конструкция бяха намерени и две бронзови статуи, по големи от естествен ръст. Една-та от статуите е на по-възрастен мъж с дълга брада и мустаци, а втората-на по-млад мъж с къса коса. Единият от тях е бил представен с ризница, а другия - гол, в героическа поза. Макар че са силно натрошени и повредени, статуите показват стилови особености характерни за първата половина на III в. т.е. епохата на Северите. Пластът от разрушения и опожарена покривна конструкция, покриващ перистилната сграда, дава основание да смятаме, че тя е пострадала при обсадата на Нове от готите през 250 г., когато градът е бил отбраняван от управителя на Долна Мизия Требониан Гал. Откритите бронзови статуи в Нове имат голямо научно значение. Това са първите бронзови статуи открити в България в процес на археологически разкопки, които заедно с надписите от постаментите им ще дадат възможност да се уточни хронологията и предназначението на перистилната сграда. От друга страна те се явяват високо художествени произведения на римската бронзова пластика от епохата на Северите, които ще обогатят с нови образци репертоара от паметници на римското портретно изкуство.

През 1979г. на юг от перистилната сграда бе разкрита почти изцяло базилика, която е била трикорабна, едноапсидна, с размери: дължина 26,75 м/без нартекса, който още не е разкрит/ и ширина 15 м. Страничните кораби са широки по 2,50 м, а централният - 7м. В апсидата бе открит зидан гроб от тухли, покрит с каменни, грубоо оделяни плочи. Разкр ти бяха също така още 22 погребения, които принадлежат на християнския некропол, разположен на север от базиликата, и попадащ в по-голямата си част върху двора на перистилнат антична сграда. Всички погребения са извършени чрез трупополагане и са ориентирани изток запад. Някои от гпобовете са изградени от керемиди или обградени с камъни. Погребал инвентар липсва.

През 1979 г. продължиха проучванията на източната порта на Нове I под ръководството на В.Найденова. Извършени бяха малки по обем сондажи с цел да се изясни и допълни планът на портата. Установено бе, че Източната порта, както Западната, е имала два входа. Разкрити бяха нови части от южната кула на портата и субструкцията от южната и западна стена на северната кула, която е запазена в много лошо състояние.

Под ръководството на Т.Сарновски бяха направени два стратиграфски сондажи пред източната стена на военния лагер на Нове. С първия сондаж, дълъг 20 м извън източната крепостна стена бяха изследвани рововете. Вторият сондаж, дълъг 11 м позволи да се проучи стената с нейната платформа и интервалума. Анализът на разрезите показва присъствието на система от дървено-землени укрепления, датирани от края на Iв. Тази система се е състояла от два рова, които точно преди изграждането на каменната стена са били запълнени. След това пред каменната стена е бил изкопан нов ров, дълъг 77 м. Сондажите през 1979 г. дадоха извънредно важни

сведения за историята на укрепленията на военния лагер Нове от I до IV в.

Л.Прес, В.Шуберт, Т.Сарновски

РАЗКОПКИ В НОВЕ /ПОЛСКИ СЕКТОР/

През отчетния период бе работено на три участъка:

Участък II - под ръководството на доц.И.Жиомецки от Вроцлав бе продължен стратиграфският сондаж край западната крепостна стена;

Участък IV - под ръководството на проф.Л.Прес продължиха изследванията на сградата с портик с цел да се уточнят наблюденията върху по-ранните конструкции. В резултат на редица сондажи, заложени на определени места в сградата можаха да се получат важни данни за ранната фаза в строителството на военния лагер.

В северната част на участък IV, под ръководството на д-р В.Шуберт се откриха най-ранните стени на 6 помещения, при които могат да се установят елементи от плана на валетудинариум. Тук бяха намерени голям брой лампи от Iв на н.ера.

Участък XI - под ръководството на Т.Сарновски продължиха проучванията на принципията. В зала А/едес принципиорум/ бяха установени изменения във фасадата през легионерската фаза /II,III в/ и градската, а в западния ерариум бяха намерени разнообразни метални предмети: железен триножник, фрагменти от бронзова статуя, бронзови апликации, фалери, култови емблеми и др.

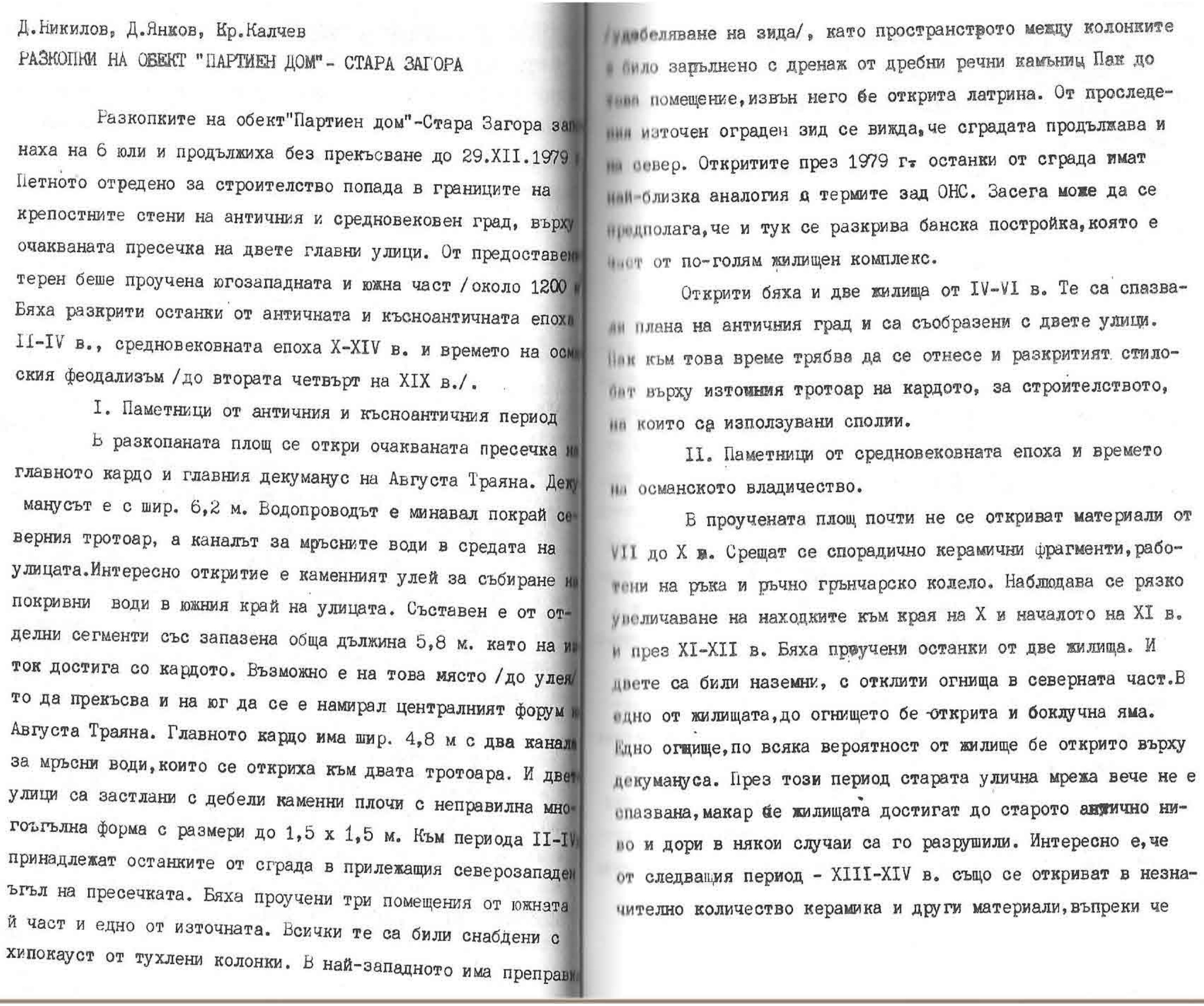

Д.Никилов, Д.Янков, Кр.Калчев

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "ПАРТИЕН ДОМ"- СТАРА ЗАГОРА

Разкопките на обект"Партиен дом"-Стара Загора зап наха на 6 юли и продължиха без прекъсване до 29.XII.1979 Петното отредено за строителство попада в границите на крепостните стени на античния и средновековен град, върху очакваната пресечка на двете главни улици. От предоставен терен беше проучена югозападната и южна част /около 1200 Бяха разкрити останки от античната и късноантичната епоха II-IV в., средновековната епоха X-XIV в. и времето на осм ския феодализъм /до втората четвърт на XIX в./.

I. Паметници от античния и късноантичния период

В разкопаната площ се откри очакваната пресечка на главното кардо и главния декуманус на Августа Траяна. Декуманусът е с шир. 6,2 м. Водопроводът е минавал покрай северния тротоар, а каналът за мръсните води в средата на улицата.Интересно откритие е каменният улей за събиране на покривни води в южния край на улицата. Съставен е от отделни сегменти със запазена обща дължина 5,8 м. като на и ток достига со кардото. Възможно е на това място /до улея/ то да прекъсва и на юг да се е намирал централният форум н Августа Траяна. Главното кардо има шир. 4,8 м с два канала за мръсни води,които се откриха към двата тротоара. И двете улици са застлани с дебели каменни плочи с неправилна многоъгълна форма с размери до 1,5 х 1,5 м. Към периода II-IV принадлежат останките от сграда в прилежащия северозападен ъгъл на пресечката. Бяха проучени три помещения от южната й част и едно от източната. Всички те са били снабдени с хипокауст от тухлени колонки. В най-западното има преправк /удебеляване на зида/, като пространството между колонките е било запълнено с дренаж от дребни речни камъни. Пак до това помещение,извън него бе открита латрина. От проследения източен ограден зид се вижда,че сградата продължава и на север. Откритите през 1979 г. останки от сграда имат най-близка аналогия с термите зад ОНС. Засега може да се предполага,че и тук се разкрива банска постройка,която е част от по-голям жилищен комплекс.

Открити бяха и две жилища от IV-VI в. Те са спазвали плана на античния град и са съобразени с двете улици. Пак към това време трябва да се отнесе и разкритият стилобат върху източния тротоар на кардото, за строителството, на които са използувани сполии.

II. Паметници от средновековната епоха и времето на османското владичество.

В проучената площ почти не се откриват материали от VII до X в. Срещат се спорадично керамични фрагменти,работени на ръка и ръчно грънчарско колело. Наблюдава се рязко увеличаване на находките към края на X и началото на XI в. и през XI-XII в. Бяха проучени останки от две жилища. И двете са били наземни, с отклити огнища в северната част.В едно от жилищата,до огнището бе открита и боклучна яма. Едно огнище,по всяка вероятност от жилище бе открито върху декумануса. През този период старата улична мрежа вече не е спазвана,макар че жилищата достигат до старото антично ниво и дори в някои случаи са го разрушили. Интересно е,че от следващия период - XIII-XIV в. също се откриват в незначително количество керамика и други материали,въпреки че тогава градът е бил център на хора. Интерес представл и проучената улица с водопроводите, както и останки от н колко жилища от XVI-XVIII в. От това време са и проучен ями, чието предназначение не е напълно изяснено.

Разкопките на този обект продължават и през 1980

Я.Младенова, Й.Атанасова, Б.Божкова, Ст.Димитрова, Ант. Николаева и Л.Пашански

РАЗКОПКИ В РАЦИАРИЯ

До откритата и проучвана в продължение на три ка пании /1976-1978г./ западна крепостна стена се появи ран крепостна стена, която бе проследена на дължина 17 метра. Дебела е 1,25-1,30 м. Запазена е само най-долната част от субструкцията - върху дребни ребни камъни без връзка/ви 0,12 м/ ляга един ред зидария от ломен или обработен кам свързани с бяла хоросан /вис.0,25 м/. Без разкрита кула, изградена от вътрешната страна на куртината. Кулата е пра воъгълна, с вътрешни размери 3,90 х 4,30 м. Градежът е монолитен. Най-добре е запазена северната страна. Субстру цията е широка 1,85-1,75 м, изградена е долу с ломен камък и бял хоросан /вис. 0,30м/ и над тях два реда от каменни блокчета /вис. 0,55 м/. От суперструкцията са запазе ни четири блока, три с размери 1,05х0,70-0,72 м и един 1,48х0,55 м. Блоковете са добре обработени, свързани с бял хоросан, с много тънки фуги. Положени са като е бил оста вен банкет. По всички блокове има легла за скоби/лястови опашки/.

По-късната крепостна стена при изграждането си е била долепена до ранната стена.

Новооткритата стена има важно значение за историята на Рациария. Тя показва, че в тази най-крайна западна част на Калето е имало живот в много ранна епоха, а не както се предполагаше до сега, че тук е било късното разширение на града след напускането на провинция Дакия.

Това е третата каменна стена с издадена навътре от куртината кула по нашия дунавски лимес. Тази в Дуросторум се датира /П.Доневски/ не веднага след настаняването на XI Клавдиев легион след приключването на дакийските войни, а тази в Нове - в траяново време /Т.Сарновски/. Не би могло да се постави изграждането на ранната стена на Рациария по траяново време, поради различния характер на двете населени места след окончателното завоюване на Дакия. Нове остава седалище на легион и след втората дакийска война.

Новооткритата стена се явява в подкрепа на изказаното, само на исторически основания в началото на нашия век, мнение /Филов/, че доведеният в 86 г от Далмация в Мизия IV Флавиев легион е бил настанен в Рациария и нейното датиране ще трябва да отнесем по това време. Когато Траян издига града в колония премества легиона в Сингидунум. За тази ранна датировка на стената има и други съображения. На аероснимката на Калето край крепостната стена се виждат тесни, дълги правоъгълници - това е планировка на лагер, а не на град, която се е запазила до края на съществуването на града. Изглежда, че при издигането на града в колония центърът е бил изграден навътре от този западен край и животът тук не е бил интензивен, ако се съди по монетните находки. Много е възможно в тази част да е бил настанен легион XIII Гемина, когато е дошъл в града по времето на Диоклециан, след като Рациария е вече главен град на провинция, но и седалище на легион и по този начин се е възстановил първоначалния военен характер на това място.

В проучванията взеха участие техническите сътрудници на колектива - М.Лилова и арх.Ст.Веков.

Л.Русева-Слокоска, П.Алякова, Л.Стайкова

РАЗКОПКИ В ПАУТАЛИЯ

Разкопките и проучванията в Пауталия бяха спасителни - съсредоточени на два сектора от северната градска крепостна стена.

1. СЕКТОР СЕВЕР 6^1/ул."Ст.Димитров" и "В.Коларов", на терена на ЖК 100, за времето от 17.VII до 27.VIII, Л. Слокоска, Л.Стайкова/.

На същото място през 1976 г. бе документирана част от северо-западната кръгла ъглова кула - север 7, а в север на посока през 1972 г - сектор от северната крепостна стена с правоъгълна кула - север 6. Сектор север 6^1 разкрива началото на северната крепостна стена източно от северозападния ъгъл с дължина 37 м и дебелина 1,90-2,10 м., с част от северозападната кръгла ъглова кула и прилежащата й от вътрешна страна стълба с посока изток-запад. Крепостната стена

е запазена с малка височина. Градена е в известната техника. Субструкцията е ломен камък на песъклив хоросан. Суперструкцията при външното лице започва с цокъл в опус квадратум. Запазени са блоковете от първи ред, а от втори се откриха няколко обрушени. Последните имат следи от скрепяване със железни скоби. Вътрешното лице е в опус витатум, оформено както в останалите сектори с ниша върху втора стена на фуга от единна основа, с пристенни тухлени стълбове в аркадна система. Ядрото е в опус цементикум.

В субструкция куртината се проочва от зидан канал за нечисти води.

В ъгъла на пресичащите се северна и западна стени е вгнездена издаваща се навън кръгла ъглова кула, с вход от вътрешна страна, разположен по диагонал, с оформени от тухли страници. За горните етажи на кулата е водела стълба, разположена покрай северната стена. Вероятно второ рамо е имало покрай западната стена.

Регистрирани бяха три строителни периоди известни от другите сектори на стената. Те бяха особено добре изявени при стълбата - където имаше две поредни удължавания на началото и при кръглата кула. Последната в североизточния ъгъл показа опиране на фуга на квадратите към цокъла на стената. Точната хронология ще бъде изяснена с разкопаване на кулата, попадаща под уличното платно.

Във вътрешността не бяха разкрити останки от сгради, с изключение на един зид към ъгъла. Тук обикалящата от вътрешна страна улица в късната античност е останала незастроена.

Върху трасето на куртината бяха разкрити ями и кладенци от османския период, а във вътрешността минаваше водопровод от глинени тръби.

Открити бяха фрагменти битова керамика II-IV в. и 4 римски монети - 1 - Фаустина, Пауталия и 3 императорски IV в. - Лициний, Констанс, Валенс.

Част от разкритата куртина на стената попада под мазетата на ЖК 100.

СЕКТОР СЕВЕР 5^1 И АРХИТЕКТУРЕН КОМПЛЕКС /на терен за реконструкция на Художествена галерия, за времето от 10.V. до 25.VII и 27.VIII. до 30.X. Л.Слокоска,П.Алякова, Л.Стайкова и Ст.Чохаджиев/.

На проучвания терен трасето бе прогнозирано със секторите север 5 и север $4\text{-}4^1$. На същото място през 1972 при строежа на трахопоста на Художествената галерия бе открита малка част от зид, която по местоположение и техника на градеж определихме като кула. Сектор север 5^1 разкрива 56 м. от стената с правоъгълна кула от втори строителен период. Това е най-дългата проучена отсечка от крепостната стена изобщо, но без възможност за цялостното равкриване на вътрешното лице, тъй като на част от него лягат или опират зидове от късноантични и ранновизантийски сгради IV-VI, както и средновековни - IX и X в.

Секторът показва и най-голяма запазена височина с изявяване на оригиналните строителни техники и строителни периоди. Цокълът от два реда рустицирани квадри е запазен по цялата дължина. От вътрешна страна следва нишата на зид на фуга, с ритмично разположени пристенни стълбове с арки. Каменният градеж е хоризонтални редове туфели, които над нивото на квадрите преминават в смесена зидария опус микстум-единен за вътрешното и външно лице. Запазеният оригинален градеж в сектора, макар и не цялостно открит потвърждава категорично единния градеж и взаимна връзка на употребените техники опус квадратум и опус микстум, което се определя за първи път в наметници от нашите земи и по-специално в крепостното строителство и носи белезите на местната традиция в строителството.

Това особено добре се подчертава при един момент на смяна на нивата, в резултат на денивелацията на терена, което при цокъла се преодолява с г-образно изразян блоку а при тухления пояс със стъпаловидното му преминаване със същата разлика на височината. Така на мястото на чупката се оформят пояси от по 3 реда, с малка дължина за превръзка в каменните блокчета. По същият начин е направена превръзката при входа на кулата на сектор север 8.

По външното и вътрешно лице на стената са регистрирани ремонти - III- IV в. и V-VI в.,свързани със строителните периоди на крепостта. Към IV в. се отнася долепената на фуга към външното лице правоъгълна кула,градена от сполии,подобно на кулата от север 3^1. При част от пристенните стълбове има следи от надзиждане, а малък сектор от вътрешното лице е с ремонт от 2 реда плочести камъни и фрагменти тухли,подредени в "рибена кост". На места на разрушен тухлен пояс има надзид от преупотребени тухли,на едрозърнест,нехомогенен хоросан.

Тези строителни периоди се регистрират много добре в архитектурния комплекс във вътрешността на укрепената площ. При първоначалното изграждане на стената - II в покрай куртината е минавала улица интервалум, ограничена със страда от южната страна. По-късно,нейното платно е заето от сгради IV в, които опират до вътрешното лице на крепостната стена. В западния край,над нишата минава канал за нечисти води, с ниво втори ред на гранитните блокове, на дъното на който бе намерена монетна находка IV - 35 бр., между които 1 златна - Констанс. Тук се намериха и 7силно унищожени монети - II в.

Сградите от ранновизантийската епоха преизползуват в голямата си част зидове и помещения от късноантичните,кат някой минават върху нишата на стената и изпозвуват самата куртина. В помещение от тази епоха, в горял пласт бе откри колективна монетна находка от 195 бр- късноантични монети от Валентиниан до Аркадии. Вероятно, това е времето на последното използуване на крепостта,което се свързва и със сведенията за последното споменаване на Пауталия в писмени изво от 553 г.

Следват средновековните сгради. Върху стената се разкриха и зидове и кладенци от османския период. Разкритите паметници извън укрепената площ принадлежат също на османския период.

Идентифицирането на плана на сградите и тяхното предназначениеу както и точната им хронология II-IV в. ще се извърши след допълнително проучване през настоящата кампания.

Находките са главно битова керамика II-IV-VI в. Освен колективните монетни находки се откриха 4 бр. II-IIIв.

и 10 бр. IV в.

Крепостната стена с архитектурния комплекс ще бъде експонирана в специална зала на приземния етаж на Художествената галерия.

В.Султов

РАЗКОПКИ НА КЕРАМИЧНИЯ ЦЕНТЪР КРАЙ ПАВЛИКЕНИ

През 1979 г. продължиха археологическите проучвания в античния керамичен центъп край Павликени. Работи се в западната част на обекта и в югозападния ъгъл на вилата. Разкрити са три антични грънчарски пещи. По своя план те не се различават от разкритите досега грънчарски пещи край Павликени. Двете от пещите са били разрушени още в античността и превърната в боклучни ями. Тук бяха намерени много фрагменти от художествена керамика, кости от животни,фрагменти от тегули и монети от II-III век.

Особен интерес представлява третата пещ. Тя беше открита под основите на вилата. В нея е била изпичана само битова керамика,изработена на ръка и на грънчарско колело.

В.Султов, М.Цочев

РАЗКОПКИ НА АНТИЧЕН КЕРАМИЧЕН ЦЕНТЪР КРАЙ БЯЛА ЧЕРКВА

Археологическите проучвания през 1979 г. се съсредоточиха в южния район на обекта. Тук бяха зачистени откритите досега пещи и постройки. При това продължиха да се откриват

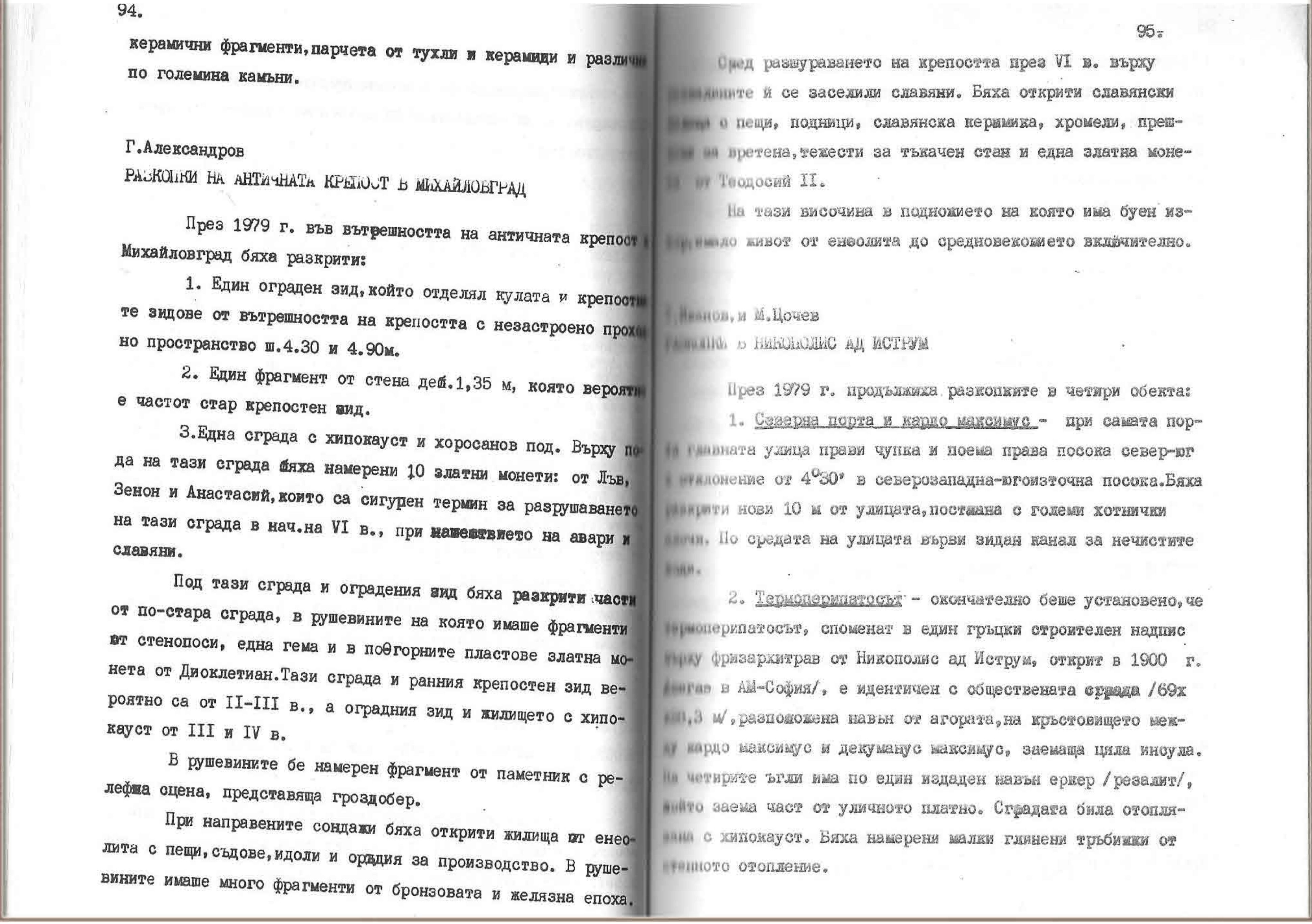

керамични фрагменти,парчета от тухли и керамиди и различ по големина камъни.

Г.Александров

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНАТА КРЕПОСТ В МИХАЙЛОВГРАД

През 1979 г. във вътрешността на античната крепост Михайловград бяха разкрити:

1. Един ограден зид,който отделял кулата и крепости те зидове от вътрешността на крепостта с незастроено прохо но пространство ш.4.30 и 4.90м.

2. Един фрагмент от стена деб.1,35 м, която вероятн е частот стар крепостен зид.

3.Една сграда с хипокауст и хоросанов под. Върху пода на тази сграда бяха намерени 10 златни монети: от Лъв, Зенон и Анастасий,които са сигурен термин за разрушаването на тази сграда в нач.на VI в., при нашествието на авари и славяни.

Под тази сграда и оградения зид бяха разкрити части от по-стара сграда, в рушевините на която имаше фрагменти от стенописи, една гема и в погорните пластове златна монета от Диоклетиан.Тази сграда и ранния крепостен зид вероятно са от II-III в., а оградния зид и жилището с хипокауст от III и IV в.

В рушевините бе намерен фрагмент от паметник с релефна сцена, представяща гроздобер.

При направените сондажи бяха открити жилища от енеолита с пещи,съдове,идоли и оръдия за производство. В рушевините имаше много фрагменти от бронзовата и желязна епоха.

Сред разшураването на крепостта през VI в. върху [illegible]ините й се заселили славяни. Бяха открити славянски [illegible] с пещи, подници, славянска керамика, хромели, пре- [illegible] за вретена,тежести за тъкачен стан и една златна моне- [illegible] от Теодосий II.

На тази височина в подножието на която има буен из- [illegible]мало живот от енеолита до средновековието включително.

[illegible] Иванов, и М.Цочев

[illegible] в НИКОПОЛИС АД ИСТРУМ

През 1979 г. продължиха разкопките в четири обекта:

1. Северна порта и кардо максимус - при самата пор- [illegible] главната улица прави чупка и поема права посока север-юг [illegible] отклонение от 4°30' в северозападна-югоизточна посока.Бяха [illegible]крити нови 10 м от улицата,постлана с големи хотнички [illegible]. По средата на улицата върви зидан канал за нечистите [illegible].

2. Термоперипатосът - окончателно беше установено,че [illegible]рмоперипатосът, споменат в един гръцки строителен надпис [illegible]рху фризархитрав от Никополис ад Иструм, открит в 1900 г. [illegible] в АМ-София/, е идентичен с обществената сграда /69х [illegible],3 м/,разположена навън от агората,на кръстовището меж- [illegible] кардо максимус и декуманус максимус, заемаща цяла инсула. [illegible] четирите ъгли има по един издаден навън еркер /резалит/, [illegible]ойто заема част от уличното платно. Сградата била отопля- [illegible] с хипокауст. Бяха намерени малки глинени тръбички от [illegible]енното отопление.

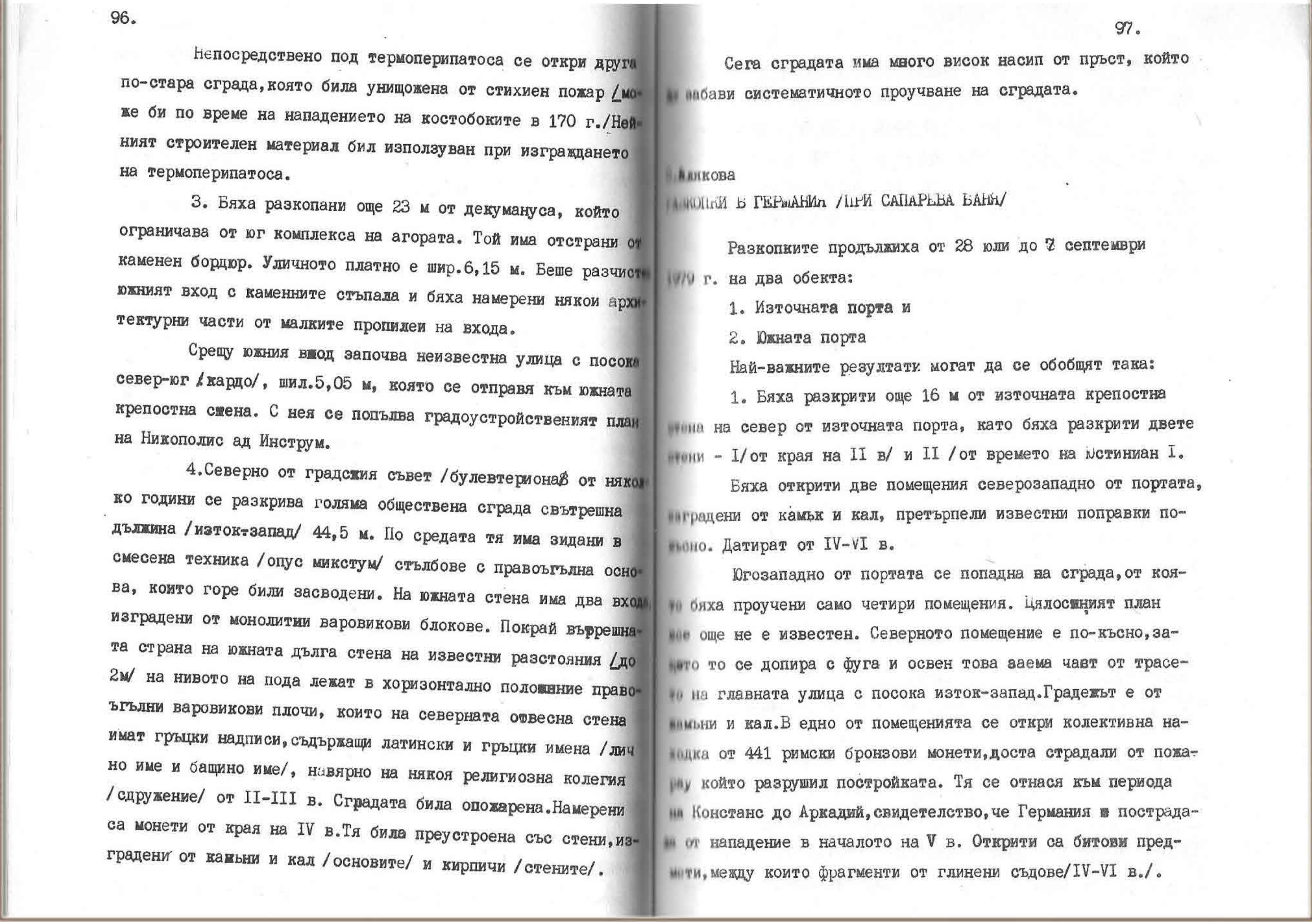

Непосредствено под термоперипатоса се откри друга по-стара сграда, която била унищожена от стихиен пожар /може би по време на нападението на костобоките в 170 г./ Нейният строителен материал бил използуван при изграждането на термоперипатоса.

3. Бяха разкопани още 23 м от декумануса, който ограничава от юг комплекса на агората. Той има отстрани от каменен бордюр. Уличното платно е шир. 6,15 м. Беше разчист южният вход с каменните стъпала и бяха намерени някои архитектурни части от малките пропилеи на входа.

Срещу южния вход започва неизвестна улица с посока север-юг /кардо/, шил. 5,05 м, която се отправя към южната крепостна стена. С нея се попълва градоустройственият план на Никополис ад Инструм.

4. Северно от градския съвет /булевтериона/ от няколко години се разкрива голяма обществена сграда със вътрешна дължина /изток-запад/ 44,5 м. По средата тя има зидани в смесена техника /опус микстум/ стълбове с правоъгълна основа, които горе били засводени. На южната стена има два входа, изградени от монолитни варовикови блокове. Покрай вътрешната страна на южната дълга стена на известни разстояния /до 2м/ на нивото на пода лежат в хоризонтално положение правоъгълни варовикови плочи, които на северната отвесна стена имат гръцки надписи, съдържащи латински и гръцки имена /лично име и бащино име/, навярно на някоя религиозна колегия /сдружение/ от II-III в. Сградата била опожарена. Намерени са монети от края на IV в. Тя била преустроена със стени, изградени от камъни и кал /основите/ и кирпичи /стените/.

Сега сградата има много висок насип от пръст, който ще забави систематичното проучване на сградата.

икова

КОПКИ В ГЕРМАНИЯ /ПРИ САПАРЕВА БАНЯ/

Разкопките продължиха от 28 юли до 7 септември 1979 г. на два обекта:

1. Източната порта и
2. Южната порта

Най-важните резултати могат да се обобщят така:

1. Бяха разкрити още 16 м от източната крепостна стена на север от източната порта, като бяха разкрити двете стени - I/от края на II в/ и II /от времето на Юстиниан I.

Бяха открити две помещения северозападно от портата, изградени от камък и кал, претърпели известни поправки по-късно. Датират от IV-VI в.

Югозападно от портата се попадна на сграда, от която бяха проучени само четири помещения. Цялостният план ът още не е известен. Северното помещение е по-късно, защото то се допира с фуга и освен това заема част от трасето на главната улица с посока изток-запад. Градежът е от камъни и кал. В едно от помещенията се откри колективна находка от 441 римски бронзови монети, доста страдали от пожару който разрушил постройката. Тя се отнася към периода на Констанс до Аркадий, свидетелство, че Германия е пострадала от нападение в началото на V в. Открити са битови предмети, между които фрагменти от глинени съдове/IV-VI в./.

Установи се,че сградата е била построена върху основите н по-стара сграда направена от печени тухли /II-III в./

2. Бяха подновени разкопките и отчасти разширени южната порта от 1961 г./разкопки на Т.Иванов и Л.Слокос Тя има същия план,устройство и строителни материали,как източната порта. Входът е шир.3,30 м. Отстрани портата с фланкира от две правоъгълни кули. От вътрешната страна н източната кула са открити останки от известната от по-ра зидана стълба. Намерени са зидове от ранновизантийската епоха,които се домират до крепостната стена.

Отново беше потвърдено наблюдението от предишнат кампания, че върху развалините на антична Германия е им живот през времето на Първата българска държава. Бяха на рени късове от глинени съдове от славянския тип.

Новите открития дават възможност да се хвърли повече светлина върху историята и живота на римския кастел и на ранновизантийския град, родно място на видния пълководец Белизарий през управлението на император Юстиниан I /527-565/.

Ал.Минчев

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНА СГРАДА С МОЗАЙКИ В МАРЦИАНОПОЛ

През 1979 г. бе разкопана окончателно античната сграда с мозайки в Марцианопол /гр.Девня/,чиито разкопки започнаха през 1976 г. Разчистено бе източното крило на сградата,а сондажно-чрез траншеи-източната и западната фасада. Установи се,че планът и е почти квадратен и общата

площ е 1410 кв.м. Заобиколена е от четири страни с павирани улици, които ще бъдат проучени през следващата година. Направените сондажи установиха,че на това място е имало и няколко по-ранни сгради, едно от които със сигурност е била разрушена при готските нашествия през 249-251 г. Сградата и мозайките е била построена в края на III или началото на IV в. и е просъществувала с известни преустройства докъм втората половина на Vв. След разрушаването й тя е била изоставена и в насипа в източното й крило в края на V-началото на VI в. е била изкопана землянка.

При разкопките през 1979 г. бяха открити останки от мозаичен под в още едно помещение. По този начин, в нея са били покрити с мозайка подовете на четири помещения, а така също и пода на портика около вътрешния двор.

Сградата с мозайките заема цяла инсула от античния Марцианопол и е една от най-големите,открити у нас.

Ив.Венедиков, Ст.Дамянов, Г.Лазов

РАЗКОПКИ В МЕСТНОСТТА "СПАСОВИЦА" ПРИ гр. БЕЛОВО

През 1979 г. продължиха редовните археологически разкопки в м."Спасовица" в непосредствена близост до Беловската базилика.

Бяха разкрити нови 12 помещения,разположени източно и южно на разкритите през 1978г. Общият брой на разкритите помещения е 25.Помещенията са разположени в неголямо укрепление,на което е разкрита СЗ част. Четири от новоразкритите периферни помещения и една по-голяма сграда в сред-

ната част се отнасят към първия строителен период/III-I
Останалите се отнасят към третия период /V-VI в./

Освен характерните за обектите от този период пр
мети на бита, бяха открити екзагия,фрагмент от дебелост
съд с врязано човешко изображение в цял ръст, мраморен м
пител и голямо количество фрагменти от мраморни съдове и
плочки,някои от които имат врязана орнаментация.Открити
бяха монети от Реметалк I/1бр./, Констанции II, Теодоси
Лъв I, Юстин I, Юстиниан I, Тиберий Константин и Маврики
Тиберий.

Ив.Басилчин

КЪСНОАНТИЧНА ГРОБНИЦА ПРИ с.БАТОВО,ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През пролетта на 1978 г. при оран в м."Чашката" н
около 4 км. западно от с.Батово е открита каменна гробни
От плуговете е разрушена южната част от свода.Вътре е за
пълнена почти до свода с нападали ломени камъни и пръст.
След пълното й разчистване се установи,че гробницата е
еднокамерна с правоъгълна форма засводена отгоре. Тя е
ориентирана в посока север-юг.Камерата вътре има размери
3.40x2,70x2,20 м. Гробницата е изградена изцяло от ломен
камъни споени с червен хоросан примесен с късове от счу
тухли. Входът е оформен в южният й зид посредством четир
каменни плочи. Той има размери:0,70x0,80 м. Отвън е зат
рен също с монолитна каменна плоча имаща правоъгълна фор
Тя е закрепена към зида с три брой големи железни гвозде

Подът на гробната камера е замазан с хоросанова
мазка с тъмно червен цвят. Стените също са били гладко из

вани с хоросан в тъмно-червен цвят. Върху замазката са нанесени ивици от черна боя с шир.5 см. Те се пресичат взаимно като образуват четвъртите полета. На пода до северния зид от ломени камъни е изградено каменно съоръжение, покрито отгоре с каменна плоча. Отвътре стените му са измазани с бяла хоросанова замазка. В него се откриха кости от човешки скелет и дъно от глинен съд. Над пода на гробната камера сред мените камъни и пръст се откриха на различни места кости от човешки скелет,фрагменти от глинена еднофитилна лампа и от други тънкостенни глинени съдове. Открита е и една цяла глинена лампа. Пред входа на камерата се откри стълбище оформено от каменни плочи и от двете страни фланкирано от камен ни зидове. Сред камъните и пръстта изпълващи камерата са открити фрагменти от глинени съдове, две глинени еднофитилни лампи и разпиляни кости от скелет. В североизточния ъгъл на гробницата свода е разбит още в античността и тогава е ограбена.

От откритите в нея находки,план и начин на изграждане гробницата може да се датира в края на III в от н.е., но по всяка вероятност е била използувана и в по-късно време.

Й.Атанасова

ПЕЩ ЗА СТРОИТЕЛНА КЕРАМИКА ОТ с.ЗЛАТЕН РОГ-ВИДИНСКО

Разкритите през 1979 г. в стадиона на с.Златен рог пещ за строителна керамика е двукамерна,вкопана изцяло в равен терен. Изградена е от кирпичи покрити с глинена мазилка. Горната камера с размери: 3.05 х 3 м. е заравена на вис. 1,20 м. Скарата,върху която е подреждана продукцията, е от трамбована глина върху кофраж, силно ополена. Топлият въздух е преминал през кръгли отвори разположени шахматно в шест редици. Долната камера е еднокантална с пет успоредни подпорни стени, които са носели скарата.

Особеното при тази пещ е,че изгарянето на дървата е ставало не направо в долната камера, а в два засводени префурниума, разположени един срещу друг от южната и северна страна на пеща. Те са действували първоначално едновременно,впоследствие южния е бил затворен отвън и е действувал известно време като регулатор на топлия въздух. По късно е напълно затворен и е продължил да действува само северния префурниум.По конструкция пеща от Златен рог е най-близка с пещи за строителна керамика от Сармизегетуза /Румъния/ и Аквинкум /Унгария/ , в отделни елементи се свързва и с пещите от Сливен, Свищов, Бутово и Павликени. Може да се отнесе към II-III в.

Откритата наоколо продукция показва,че в пеща са били изпичани предимно тегули с прав ръб. В района на стадиона са открити и други пещи и останки от помещения за готовата продукция. Явно,че тук е съществувал античен керамичен център.

Н.Григорова, В.Младенова

РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНА МОГИЛА В КВ."ЛЕВСКИ" - СОФИЯ

При изграждането на подземния колектор на новостроящата се магистрала "Вл.Вазов",дубльор на Ботевградското шосе,бе засегната северната част на една от седемте могили в кв.Левски. Наложи се да се направят спешно археологически проучвания.

Могилният некропол е разположен в равнинния терен от Софийското поле, в северния край на квартала, на 1 км източно от Слатинската река. Проучената могила е най-южната от некропола. Южната й половина е била разрушена след Втората световна война,като на изравнения терен са построени жилищата и стопански постройки. Запазената част на могилата има радиус 18 м и височина 5,50 м.

При археологическите проучвания в разрушената част на могилата на дълб. 4,57 м бе открит гроб на войн с ориентация запад-изток с отклонение на север. Погребението е извършено чрез трупоизгаряне върху насипана малка могилка, на която е изравнена правоъгълна площадка. Върху площадката е натрупана клада. След изгарянето са били положени гробните дарове разположени според анатомическия порадък: от ляво елипсовиден дървен щит с желязно умбо, оцветен с бяла боя. От дясно две копия,железен меч в дървена ножница, оцветена с червено. До меча голям керамичен съд,в който бяха поставени една стъклена чашка и две керамични чаши. Съдът е бил похлупен с друг бронзов съд. Под щита се откри стъклен лакримарий. От облеклото на война бе открита бронзова фибула с полепнали по нея части от тъкан и габари от подметките на обувките. От извършения ритуал в подножието на могилката се откриха множество фрагменти от натрошени керамични съдове и стъклено шише.

След това е било извършено натрупване на могилата от последователни пластове кафява пръст, чакъл, пясък и глина взети от околността. Откритият инвентар дава основание да датираме погребението в граници I-II в.н.е.

Цв.Дремсизова-Нелчинова

НАДГРОБНА МОГИЛА И НЕКРОПОЛ В КВ.ВИСЕЛЧАНИ, гр.КЪРДЖАЛИ

Разкопките, извършени на надгробната могила и некропола в кв.Виселчани, град Кърджали през 1979 г.са особено резултатни, тъй като позволиха да се разреши връзката между двата археологически паметника.

Откритите нови 7 гроба, от които един върху първоначалното ниво, а останалите 6 в насипа на надгробната могила показаха, че по-голямата част от въпросния некропол /31 гроба/ е съществувал преди натрупването на могилния насип. Гробовете от по-ранния период се характеризират преди всичко с каменните кръгове, които са обозначавали мястото на гробовете, а също така и с някои находки бронзови гривни, стъклени мъниста, лампички и фрагменти от съдове, срещани в периода - края на III и IV в. Конструкцията на самите гробове, изградени от каменни плочи, са практикувани както в по-ранния, така и в по-късния период. Докато откритите в насипа гробове са ориентирани, без изключение, изток-запад, а погребаните в тях са полагани с глава на запад, то останалите имат различна ориентация; север-юг, североизток-югозапад, северозапад-югоизток. Като особеност на по-късните гробове трябва да се изтъкне и липсата на какъвто и да е погребален инвентар.

За сега все още е трудно да се даде една по-точна датировка на некропола от двата периода, както и на самата могила, докато последната не бъде разкопана.

Т.Стоянов

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В м."ПАЛЕОКАСТРО" -ПОМОРИЕ

От 19 юли до 20 август 1979 г. бяха проведени спасителни разкопки в м."Палеокастро" с ръководител н.с. Иван Карайотов и заместник-ръководител Тотко Стоянов. Работи се по трасето на канала за водопровод Камчия-Поморие с дължина около 800 м. Разкопки бяха направени само в един участък - западно от прелеза на шосето за Слънчев бряг и ж.п.линията Бургас-Поморие. На другите обекти по трасето се извърши зачистване и заснемане.

Разкопките в указания участък потвърдиха предположението, че трасето е пресякло крепостната стена на античния Анхиало. Материалите от този участък са от римската и ранновизантийската епоха. Обстойното проучване на материалите ще покаже и времето на разрушаването на стената.

На изток от прелеза бяха заснети и документирани няколко интересни обекта:

1. Част от водопровод и в близост до него част от сграда - от римската епоха.

2. На изток на около 100 м от сградата беше разчистена част от настилката на улица с посока север-юг /отклоне-

ние 18° на запад/. Начинът на изграждане на улицата показва голямо сходство с това на двете улици разкрити при разкопките в централната част на м."Палеокастро".

3. На няколко метра по на изток бе разкрито амфорно депо с материали от римската и късноантичната епоха.

4. В непосредствена близост до квартала в изкопа на основното трасе и изкопите на две отклонения бяха документирани мощни зидове от големи каменни блокове, ломен камък и тухли. На базата на разкритите участъци от тях може да се п предположи,че се касае за една или две големи сгради, чиито характер би могъл да се изясни при редовни разкопки

При наблюденията на изкопа в участъка над римската улица бяха регистрирани християнски гробове, вероятно средновековни. Наличието на средновековна керамика подсказва културни останки от средновековния Анхиало или от неговия некропол.

М.Чичикова, М.Караниколова

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИ МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ КРАЙ ЯЗОВИР "ГЕОРГИ ДИМИТРОВ", КАЗАНЛЪШКО

През 1979 г. продължиха спасителните разкопки на тракийския могилен некропол в м."Деветте могили" край язовир "Георги Димитров". През този сезон започна разкопаването на могила № 6, чиято северна половина бе свалена по време на кампанията през 1961 г. Могилата има диаметър 29 м. и височина 5 м. В южната й половина на около 0,20 м от повърхността се откри пласт от разпръснати средно големи речни камъни, които вероятно са имали предназначение да задържат могилния насип от свличане. Централно погребение не бе открито. Попадна се само на две вторични погребения извършени чрез трупозаравяне, които вероятно са късноантични и могат да се свържат с късноантичните погребения, открити в могила № 5 на същия некропол.

Д.Аладжов

РАЗКОПКИТЕ НА "КОНСТАНЦИЯ" ПРИ гр.МАРИЦА

Проучването на "Констанция" при гр.Марица продължи и през 1979 г. под ръководството на колектив от ОИМ-Хасково и НИМ.

В южният сектор беше завършено разкопаването на стопанско помещение № 3 и голямата сграда № 1. Двете постройки са правоъгълни и са имали подове покрити с тухли. Проучени са и нишите край крепостната стена, които са предимно от ранножелязната епоха. и къшноантичната епоха. С това беше завършено разкопаването на квартали Х и У.

Една редица от 4 квадрата бе разкопана до 40-50см дълб. /естествения терен/ в квартал , непосредствено северно от досегашните изкопи. Тук, навътре от крепостната стена, веднага след орницата се попада на късноантични, късножелязни и ранножелязни материали, без оформени пластове.

В кв. 93 и 94 бе открита добре запазената долна част от пещ за печене на вар, с добре оформен един ред камъни от пещта. Освен пръстта, вътре пеща бе запълнена със силно ронливи /изпечени/ бели варовикови камъни.

На т.н."Тракийско селище" в северния сектор на "Констанция" бе завършен III хоризонт на бронзовата епоха и доразкрит баптистерият на базилика № 1. На изток последният завършва с плътно иззидана полукръгла апсида, запазена само в субструкция.

Сравнително краткото време на разкопките и ограничените средства за тази кампания позволиха да се извършат само някои довършителни работи, при които не са открити значителни находки.

Ст.Дамянов, Г.Атанасов

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНИЯ ГРАД ПРИ с.ВОЙВОДА, ШУМЕНСКИ ОКРЪГ

От 26.VI. до 20.VII.1979 г. продължи проучването на сградите, част от които бяха открити през 1978 г. в сектори IX и X. Целта бе да се проучи помещение № 2 на сграда №XI и откритите части от сгради южно и северно от нея.

От помещение № 2 са открити 8,30 м, а ширината му е 7,60 м. Каменният цокъл е висок от 1 до 1,30 м. и широк 0,60 м. Той е от ломени и обработени камъни, споени с кал. Нагоре градежът е продължавал суров кирпич. На 8 м от западната страна на помещението се откриха четири каменни бази за дървени подпори, които са крепели покрива. Те са наредени в една редица с посока север-юг на разстояние 1,30 - 1,50 м. Пред северния зид на помещението се откри част от настилка с неправилни плочи. Те са поставени върху наздрава пръст и на места има пропадания- Настилката е част от тротоар пред сградата. Неговата ширина е 4,15 м.

До южния зид на помещение № 2 е долепен друг, граден

е подръчни материали от разрушени по-стари сгради. Все още не е ясно дали той огражда заедно със зида в южното ребро на същия квадрат едно помещение.

Южният зид на сграда XII продължава под тротоара на помещение № 2. Това показва, че сградата е от по-ранно време.

От казаното могат да се направят следните изводи:

1. Сграда XII се отнася към първи строителен период, тце. преди средата на V век от н.е.

2. Сграда XI е от втория строителен период, тце. след средата на V век.

3. Помещението южно от сграда XI е малко по-късно от нея и се отнася към последното строителство в късноантичния град.

Към откритите досега пет ями за зърнени храни се прибавиха още три.

Две от тях са в сектори X и IX, а третата - в южното караулно помещение при портата на втората крепостна стена. Те имат яйцевидна форма. Отвътре са измазани с жълта пръст. Следи от зърно не се откриха. Всички намерени досега ями се отнасят към втори строителен период, тце. след средата на V в. от н.е. Те, заедно с откритите многобройни земеделски сечива, показват, че късноантичния град е бил център на богат зърнопроизводителен район.

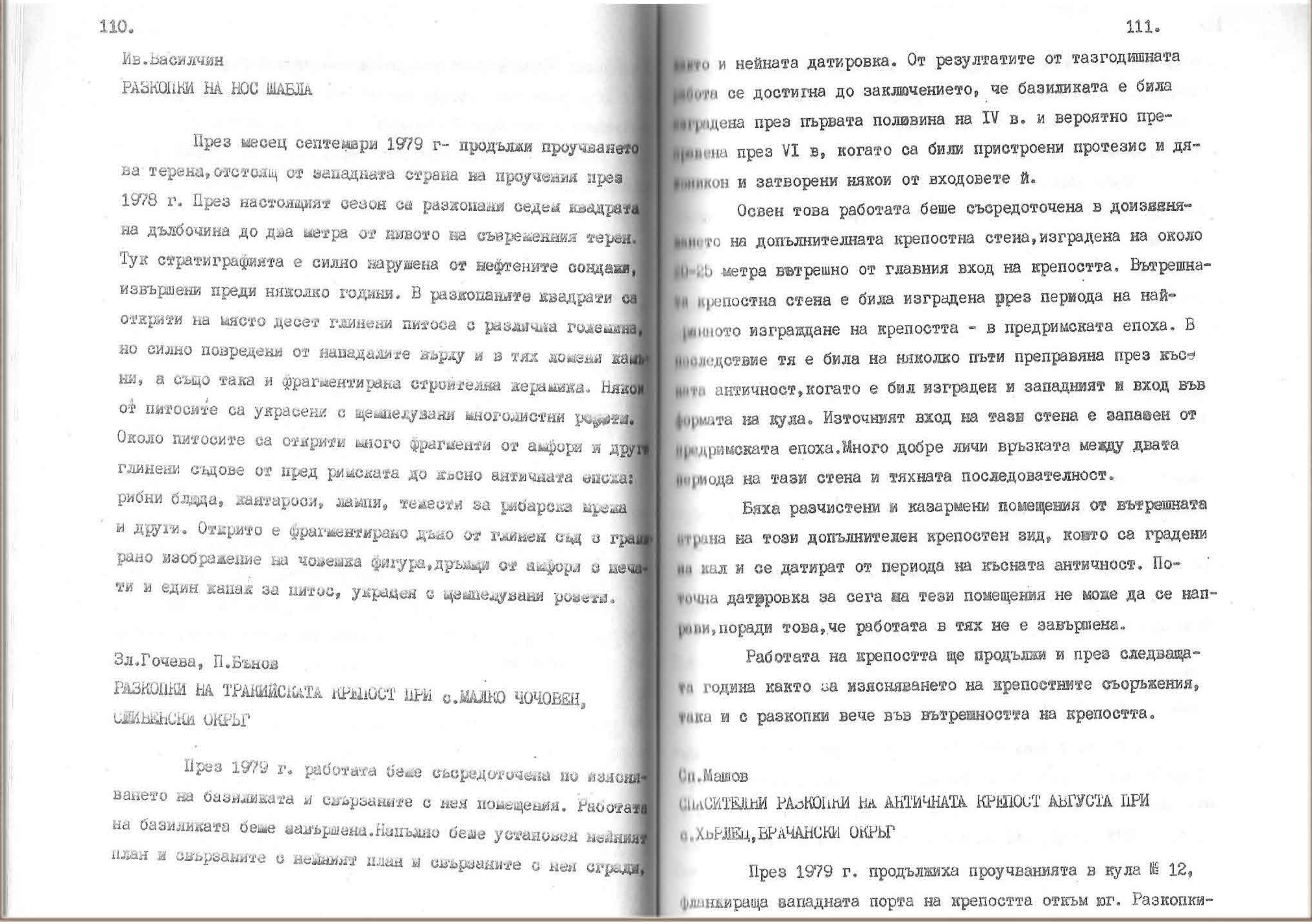

Ив.Василчин

РАЗКОПКИ НА НОС ШАБЛА

През месец септември 1979 г- продължи проучването на терена, отстоящ от западната страна на проучения през 1978 г. През настоящият сезон са разкопани седем квадрата на дълбочина до два метра от нивото на съвременния терен. Тук стратиграфията е силно нарушена от нефтените сондажи, извършени преди няколко години. В разкопаните квадрати са открити на място десет глинени питоса с различна големина, но силно повредени от нападалите върху и в тях ломени каменни, а също така и фрагментирана строителна керамика. Някои от питосите са украсени с щемпелувани многолистни розети. Около питосите са открити много фрагменти от амфори и други глинени съдове от пред римската до късно античната епоха: рибни блюда, кантароси, лампи, тежести за рибарска мрежа и други. Открито е фрагментирано дъно от глинен съд с гравирано изображение на човешка фигура, дръжки от амфори с печати и един капак за питос, украсен с щемпелувани розети.

Зл.Гочева, П.Бънов

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКАТА КРЕПОСТ ПРИ с.МАЛКО ЧОЧОВЕН, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. работата беше съсредоточена по изясняването на базиликата и свързаните с нея помещения. Работата на базиликата беше завършена. Напълно беше установен нейният план и свързаните с нейният план и свързаните с нея сгради, ето и нейната датировка. От резултатите от тазгодишната работа се достигна до заключението, че базиликата е била изградена през първата половина на IV в. и вероятно преправена през VI в, когато са били пристроени протезис и дяконикон и затворени някои от входовете й.

Освен това работата беше съсредоточена в доизясняването на допълнителната крепостна стена, изградена на около 20-25 метра вътрешно от главния вход на крепостта. Вътрешната крепостна стена е била изградена през периода на найранното изграждане на крепостта - в предримската епоха. В последствие тя е била на няколко пъти преправяна през късната античност, когато е бил изграден и западният и вход във формата на кула. Източният вход на тази стена е запазен от предримската епоха. Много добре личи връзката между двата периода на тази стена и тяхната последователност.

Бяха разчистени и казармени помещения от вътрешната страна на този допълнителен крепостен зид, които са градени на кал и се датират от периода на късната античност. Поточна датировка за сега на тези помещения не може да се направи, поради това, че работата в тях не е завършена.

Работата на крепостта ще продължи и през следващата година както за изясняването на крепостните съоръжения, така и с разкопки вече във вътрешността на крепостта.

Сп.Машов

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА АНТИЧНАТА КРЕПОСТ АВГУСТА ПРИ с.ХЪРЛЕЦ, ВРАЧАНСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. продължиха проучванията в кула № 12, фланкираща западната порта на крепостта откъм юг. Разкопките в нея бяха започнати през 1978 г. Върху под от тухли бе открита колективна находка от оръдия на труда, бронзови съдове и монети от VI в. Те маркират разрушаването на крепостта от аварите през 582 г.

През настоящата година бяха открити още две подови нива, датиращи два етапа от живота на крепостта. Върху второто подово ниво, което е хоросанова замазка бяха открити монети от Константин Велики /307-337г./ до Валент /364-378 силно фрагментирана битова керамика и един златен пръстен.

Първото по време подово ниво също е датирано с монети. Едната от Гордиан III /238-244г./ сечена във Виминациум, а втората от Максимиан /286-305 г./. Бе открита също и фрагментирана битова керамика от II и III в.

Проучените две подови нива през тази година потвърждават данните от разкопките през 1978 г., че каменната крепостна стена на Августа е изградена през първата половина на III в., и то преди първите готски нашествия. По това време тя е вече е съществувала и е разрушена, а е изградена за втори път в началото на IV в., по времето на имп. Константин Велики.

К. Жойчева

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТ В М. ГРАДИЩЕ, ГАБРОВО

През последния работен сезон, продължил от 16 април до 30 септември 1979 г., работата бе съсредоточена по крепостната стена и протейхизмата.

Разкритата част от крепостната стена с обща дължина

180 м. започва от първите скални издатъци в северния склон и продължава в права линия по източните най-лесно достъпни очертания на платото. На 34 м. южно от кула № 2, в непосредствена близост със стълбище № 2 бе разкрит главния вход на крепостта. Входното помещение е с дължина 11,20 м. и ширина 3,20 м. То е оформено посредством два странични зиди, представляващи укрепващи завършеци на землен насип/ вал/, минаващ успоредно по цялата дължина на крепостната стена. На юг от входа, на протяжение 96 м. не са установени допълнителни крепостни съоръжения. Крепостната стена, кулите и входа са градени в смесена зидария с пояс от четири реда тухли. Спояващият хоросан е примесен с натрошена тухла, а на места е запазена фугировка от по-финна хоросанова смес.

Построената допълнително външна крепостна стена обхваща само част от терена - от северния край на склона до портата, с обща дължина 80 м. Минава успоредно на вътрешната крепостна стена на една почти постоянна дистанция. При входа се свързва със северния зид на входното помещение. Теренът между двете стени и северния край е затворен, посредством напречен зид, опиращ до извития лицев зид на кула № 1. Във зида бе разкрит вход с ширина 1,60 м.

Във вътрешността на крепостта бяха разкрити и още четири помещения. Налага се техния непрецизен градеж по план и изпълнение. Зидовете широки 75 см, са градени на кал. Намереното толямо количество желязна шлака в помещения 10 и 11 предполага, че са били свързани с добиването на желязо.

Крепостта в м. Градище е съществувала през IV-VI век. Към този период се отнасят и намерените материали - керамика,

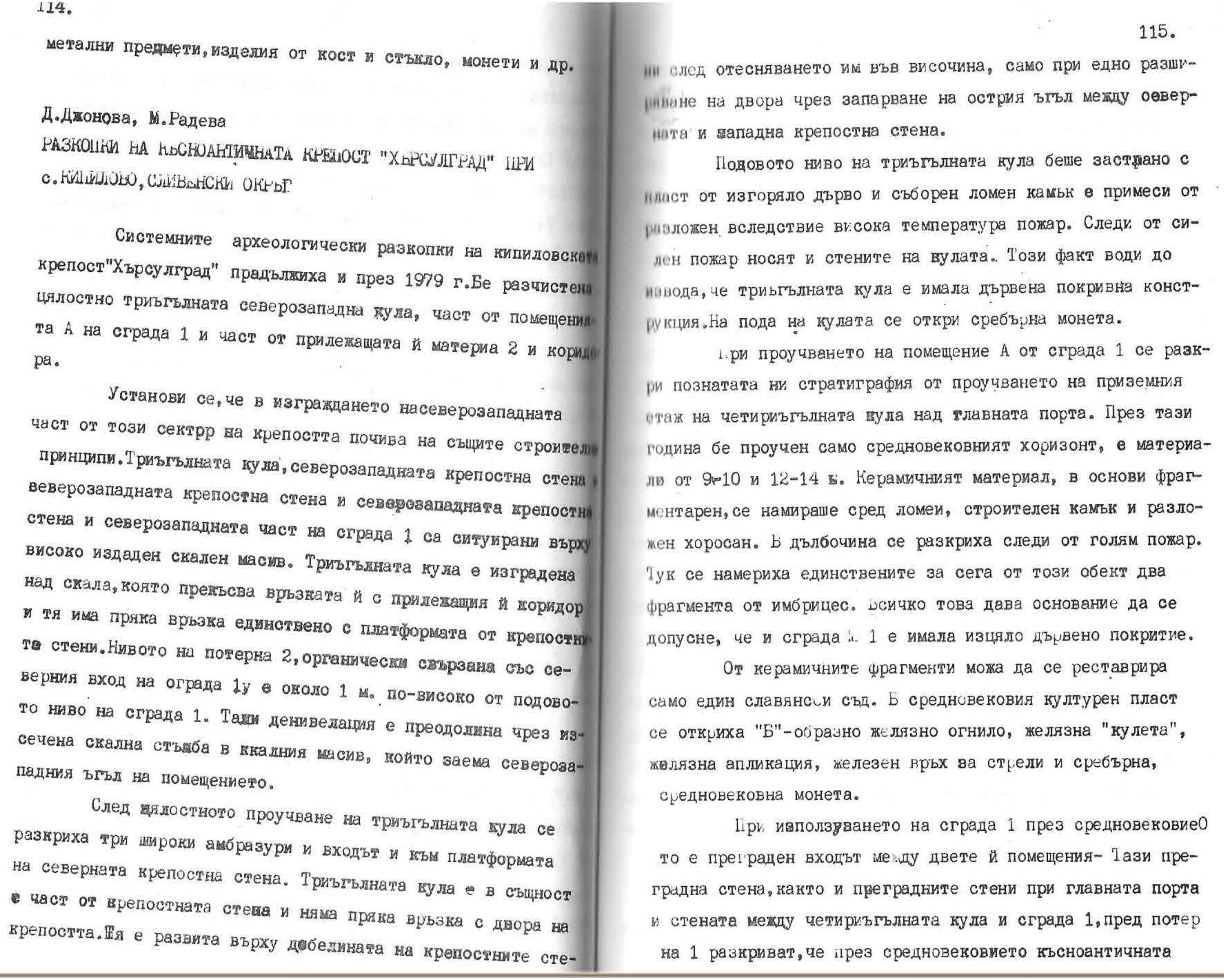

114.

метални предмети, изделия от кост и стъкло, монети и др.

Д.Джонова, М.Радева

РАЗКОПКИ НА КЬСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ "ХЪРСУЛГРАД" ПРИ с.КИПИЛОВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

Системните археологически разкопки на кипиловскат крепост"Хърсулград" прадължиха и през 1979 г.Бе разчистена цялостно триъгълната северозападна кула, част от помещенията А на сграда 1 и част от прилежащата й материа 2 и коридора.

Установи се,че в изграждането насеверозападната част от този сектрр на крепостта почива на същите строител принципи.Триъгълната кула,северозападната крепостна стена веверозападната крепостна стена и северозападната крепостна стена и северозападната част на сграда 1 са ситуирани върху високо издаден скален масив. Триъгълната кула е изградена над скала,която прекъсва връзката й с прилежащия й коридор и тя има пряка връзка единствено с платформата от крепостните стени.Нивото на потерна 2,органически свързана със северния вход на ограда 1у е около 1 м. по-високо от подовото ниво на сграда 1. Тази денивелация е преодолина чрез изсечена скална стъпба в ккалния масив, който заема северозападния ъгъл на помещението.

След цялостното проучване на триъгълната кула се разкриха три широки амбразури и входът и към платформата на северната крепостна стена. Триъгълната кула е в същност е част от крепостната стена и няма пряка връзка с двора на крепостта.Тя е развита върху дебелината на крепостните стени след отесняването им във височина, само при едно разширяване на двора чрез запарване на острия ъгъл между оеверната и западна крепостна стена.

115.

Подовото ниво на триъгълната кула беше застлано с пласт от изгоряло дърво и съборен ломен камък е примеси от разложен вследствие висока температура пожар. Следи от силен пожар носят и стените на кулата. Този факт води до извода,че триьгълната кула е имала дървена покривна конструкция.На пода на кулата се откри сребърна монета.

При проучването на помещение А от сграда 1 се разкри познатата ни стратиграфия от проучването на приземния етаж на четириъгълната кула над тлавната порта. През тази година бе проучен само средновековният хоризонт, е материали от 9-10 и 12-14 в. Керамичният материал, в основи фрагментарен,се намираше сред ломеи, строителен камък и разложен хоросан. В дълбочина се разкриха следи от голям пожар. Тук се намериха единствените за сега от този обект два фрагмента от имбрицес. Всичко това дава основание да се допусне, че и сграда № 1 е имала изцяло дървено покритие.

От керамичните фрагменти можа да се реставрира само един славянски съд. В средновековия културен пласт се откриха "Б"-образно желязно огнило, желязна "кулета", желязна апликация, железен връх за стрели и сребърна, средновековна монета.

При използването на сграда 1 през средновековие0то е преграден входът между двете й помещения- Тази преградна стена,както и преградните стени при главната порта и стената между четириъгълната кула и сграда 1,пред потер на 1 разкриват,че през средновековието късноантичната крепост е преустроена и е използувана само част от северозападния й сектор. Средновековието укрепление е ползувано само двете потерни - западната, потерна № 2 - севепната.

Цялостното проучване на помещение № 1, като и на цялата сграда 1 и прилежащата и част от двора на крепостта ще бъдат проучени през 1980 година.

Д.Джонова

РАЗКОПКИ ЗА КЪСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ "КАЛЕТО" В БЕРКОВИЦА

През 1979 г. продължихме проучването на южния скат на крепостта, на север от перитейхизмата на раннохристиянския църковен. Проучвания сектор е чувствително разрешен от корените на акациевите насаждения, от извзетия камък за вторично ползуване и от насипаният над него вал в по-късно време.

След тазгодишното проучване се установи, че към западната полигонална част от крепостта, са пристроени във верижен план еднопространствени сгради. Те са ситуирани платно една до друга и често разстоянието между тях е по-малко от един метър. Новоразкритите сгради са построени на терен с голямя денивелация и това е наложило изграждането на приземен етаж, който е необитаем. Подовото му ниво следва естествения наклон на материка и често е заето от големи скални маши ни". Този етаж е изграден от камък с кална спойка. Стените на сградите вив височина да изградени от кирпич. Покрити са били с тежки покривни конструкции носещи извити тегули и им брици - Подовото ниво е изградено от градоред, измазан с глинена замазка.

Вероятно така е изграден и тавана. Но разкритите сгради са имали и вход на север към вътрешността на цитаделата. Някои от тях са ползували и приземните етажи и те са отворени на юг.

Археологическите материали, открити в сградите, датират от късната античност. Преобладава грубата, късноантична битова сивочерна керамика с конусовидни капаци с цилиндрична дръжка. Между дребните находки заслужава внимание глинена лампа, еднофитилна, покрита с жълтокафяви капки от глазура, горови шила, шпакла и сравнително много ранновизантийски монети от малък номинал.

Новоразкритите сгради, заедно с данните за строителството в западния и северния сектор на крепостта разкриват интересни данни за късноантичните градоустройствени проблеми. Около централната част на възвишението, заето от високо издаден скален масив и изсечена в него щерна, са наредени в пояс еднопространствени сгради. На запад този пояс е затворен от масивна, полигонална сграда, със сравнително дебели стени, изградени от ломен камък с хоросанова спойка. Паянтовите сгради от северната и южна част на пояса имат различно обемно решение, наложено от теренната даденост. Сградите от северния склон са изградени на сравнително равен терен и те са едноетажни, с вход на север, към крепостната стена. Сградите от южния скат са ситуирани върху терен с подчертана денивелация. Тя именно налага двуетажността и обръщане на сградата към централната част на възвишението.

При тазгодишното проучване се установи, че югозападната част от централния сектор на крепостта е изградена над латенско селище. По-късно, отново в този сектор е изгра-

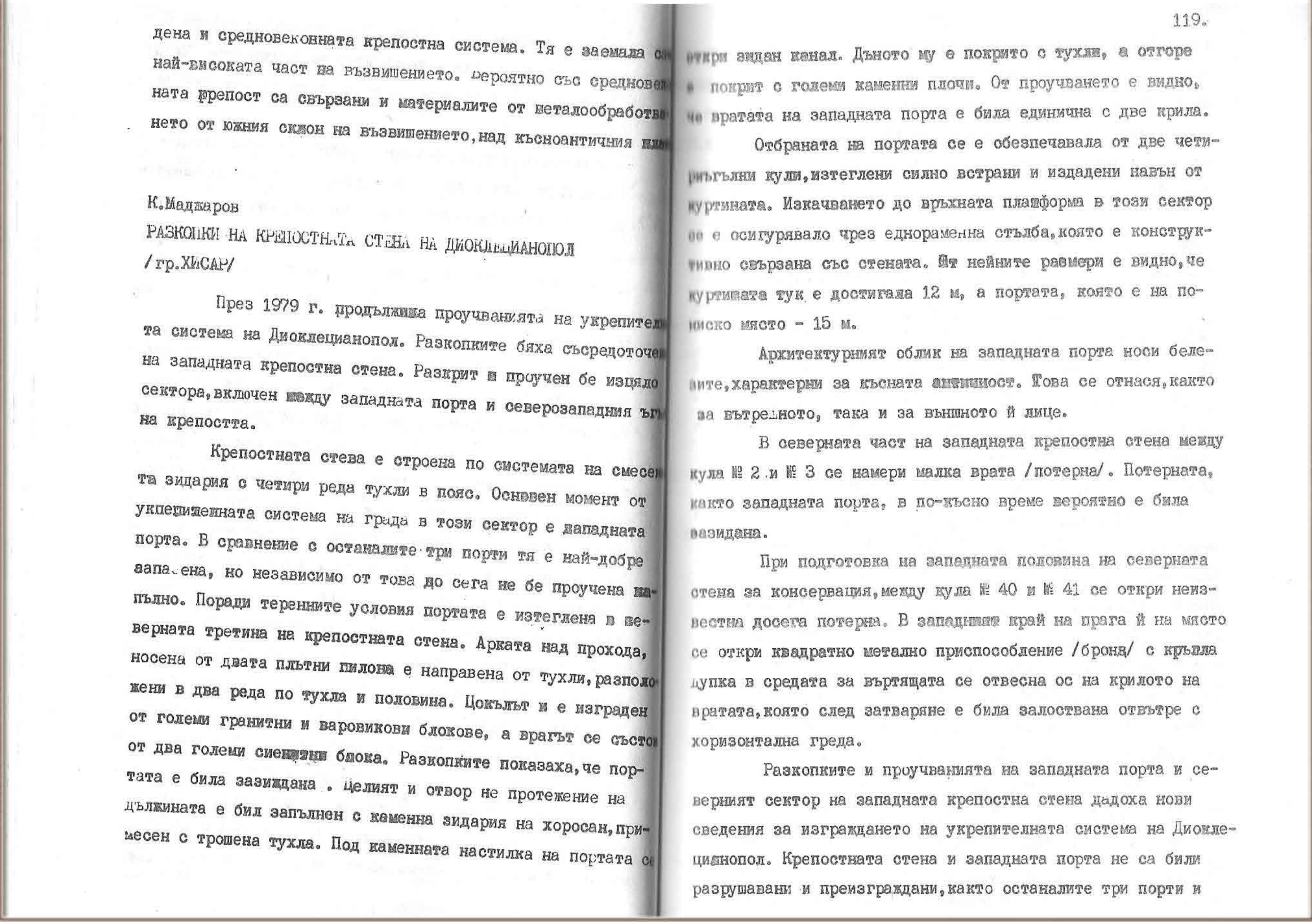

дена и средновековната крепостна система. Тя е заемала с най-високата част на възвишението. Вероятно със средновеко ната крепост са свързани и материалите от металообработва нето от южния склон на възвишението, над късноантичния пл

К.Маджаров

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТНАТА СТЕНА НА ДИОКЛЕЦИАНОПОЛ
/гр.ХИСАР/

През 1979 г. продължиха проучванията на укрепител та система на Диоклецианопол. Разкопките бяха съсредоточен на западната крепостна стена. Разкрит и проучен бе изцяло сектора, включен между западната порта и северозападния ъг на крепостта.

Крепостната стена е строена по системата на смесе та зидария с четири реда тухли в пояс. Основен момент от укрепителната система на града в този сектор е западната порта. В сравнение с останалите три порти тя е най-добре запазена, но независимо от това до сега не бе проучена напълно. Поради теренните условия портата е изтеглена в северната третина на крепостната стена. Арката над прохода, носена от двата плътни пилона е направена от тухли, разположени в два реда по тухла и половина. Цокълът и е изграден от големи гранитни и варовикови блокове, а прагът се състо от два големи сиенитни блока. Разкопките показаха, че портата е била зазиждана . Целият и отвор по протежение на дължината е бил запълнен с каменна зидария на хоросан, примесен с трошена тухла. Под каменната настилка на портата се

откри зидан канал. Дъното му е покрито с тухли, а отгоре е покрит с големи каменни плочи. От проучването е видно, че вратата на западната порта е била единична с две крила.

Отбраната на портата се е обезпечавала от две четириъгълни кули, изтеглени силно встрани и издадени навън от куртината. Изкачването до връхната платформа в този сектор се е осигурявало чрез едноременна стълба, която е конструктивно свързана със стената. От нейните размери е видно, че куртината тук е достигала 12 м, а портата, която е на пониско място - 15 м.

Архитектурният облик на западната порта носи белезите, характерни за късната античност. Това се отнася, както за вътрешното, така и за външното й лице.

В северната част на западната крепостна стена между кула № 2 и № 3 се намери малка врата /потерна/. Потерната, както западната порта, в по-късно време вероятно е била зазидана.

При подготовка на западната половина на северната стена за консервация, между кула № 40 и № 41 се откри неизвестна досега потерна. В западния край на прага й на място се откри квадратно метално приспособление /бронз/ с кръгла дупка в средата за въртящата се отвесна ос на крилото на вратата, която след затваряне е била залоствана отвътре с хоризонтална греда.

Разкопките и проучванията на западната порта и северният сектор на западната крепостна стена дадоха нови сведения за изграждането на укрепителната система на Диоклецианопол. Крепостната стена и западната порта не са били разрушавани и преизграждани, както останалите три порти и западната половина на южната крепостна стена. Запазеният корпус на западната порта и куртината в този сектор са видими части на първоначално изградената укрепителна система на града, която се отнася към края на III и началото на IV в. при управлението на Диоклециан. Тогава вероятно градът е получил и новото си име.

В.Любенова

КЪСНОАНТИЧНИ ГРОБНИЦИ ПРИ РУДНИК М."ТОЛБУХИН"-ПЕРНИК

Разширявайки експлоатационната си площ през 1979г. откритият участък на рудник "М.Толбухин" засегна късноантично селище и некропол, разположени на южния склон под с. Богданов дол /местността "Дурутово"/. Земекопните машини бяха засегнали най-сериозно една двукамерна гробница и западно от нея - раннохристиянски гробове. Недалеч от това място е проучената през 1977 г. късноантична вила.

Гробницата е двуетажна, широка 7 м/И-З/, ориентирана север-юг. В момента на откриването е бил запазен само долният етаж - две полуцилиндрично засводени камери, впоследствие разбити от юг на север и напукани от свличащия се склон. Откъм цялата постройка е обхваната от каменен кожух, а отвътре-облицована с тухли. Подовете горе и долу са измазани с розов хоросан. Инвентар липсва, а костите бяха намерени силно разхвърляни и изпочупени. В източната камера се намериха фрагментирани славянски гърнета.

По-късно по аналогичен начин бе открита втора гробница. Тя е еднокамерна с полуцилиндричен свод, ориентирана като първата. В нея бяха разчистени едно до друго д главите на запад две вторични погребения.

Запазването на новооткритите паметници не бе възможно.

И. Танчева-Басилева

РАЗКОПКИ НА РАННОХРИСТИЯНСКА ЦЪРКВА И ГРОБНИЦА ПРИ С.БОДЕН,ЯМБОЛСКИ ОКРЪГ

Състоянието на откритото през миналия век гробно съоръжение в м."Разкопки" при с.Боден, обект на иманяри от дълги години, наложи археологически проучвания.

Гробницата е еднокамерна с крипта, ориентирана Запад/Изток, като от Изток е засводена с тухлен свод. Използувана е естествена пещера, на която чрез допълнително иззиждане е придадена формата на гробницата. Засводен коридор води до вход/ и тук е използуван естественият отвор на пещерата/. Посредством 5 стъпала се слиза до крипта. Размери на гробницата: коридорът е с ширина 0,95 м, вътрешното пространство 2,10/4,00 м. заедно с централната камера. Входът е висок 1,70 м и широк 0,74 м. Като строителен материал са използувани камъни и тухли. Стени на стълбището са зидани от тухли на хоросанова подложка. Измазани са с варова мазилка с примеси от тухлен прах. Отвън, пред входа, мазилката е набраздена с хоризонтални и вертикални врязани /ивици/ линии, които имитират мраморна облицовка. В ляво и в дясно от входа се намират 2 ниши. Три големи плочи, споени с хоросан, отделят криптата от гробницата. Отгоре гробницата е била покрита с дървени греди-личат леглата на 5 греди. Върху гробницата е била издигната едноапсидна църква. Покривът на гробницата е оформял пода на църквата. Църквата е била със стенописи. Стенописи са запазени в левия ъгъл на олтара и в двете ниши на църквата. Размери на църквата: 8,20 м/9,60 По-късно едноапсидната църква е разширена в триапсидна. Ра крит е левият кораб от триапсидната църква. Корабът е разде лен от две редици колони, от които са запазени стъпките. Ра мери на левия кораб на триапсидната църква: 15,30/6,80 м. Стенописи бяха открити по стъпките на колоните и по северн стена на левия кораб.

Начинът на градеж, използуваните строителни матери ли и прийоми, изместения център на апсидата от едноапсиднат църква, позволяват да се говори за гробница и църква над не от раннохристиянския период IV-VI в. Гробното съоръжение и църквата са оградени с крепостни стени и кули, което дава основание да се говори за духовен център, възникнал във вр ка с разпространението на християнството в Тракия, обслужва къноантичната крепост Потамукастел, за която Прокопий спом нава, че VI в. продължава да съществува и функционира и по-късно през Средновековието.

Ал.Милчева

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА РАННОХРИСТИЯНСКА БАЗИЛИКА в с. ОРЕШЕ, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

При прекопаване на коларски път на около 1,00 км юг западно от селото селяните попаднали на архитектурни останк от раннохристиянска базилика. В края на м.юли можа да бъде разкрита само достъпната предапсидна част на базиликата. На дълб.1,50-2,00 м. от повърхността се попадна на стилобат, на канцел с дебелина 0,25 м и височина 0,15 м. По трите страни

стилобата е имало осем колони, от които на място бяха намерени седем и шест преградни плочи от марморизиран варовик. От последните бяха намерени четири във фрагментирано състояние. Плочите са били двулицеви. Отличават се със строго символичната си и геометризирана украса от кръстове, лозови клонки, кратери и пауни. Беше намерена и рухналата на мест олтарна маса заедно с четирите колонки.

По своето вътрешно пространствено оформяне новооткритата базилика намира извънредно близка аналогия в базиликата от Дуводол до Битоля и в базиликите от Северна Гърция. Датира се в първата половина на V в.

С.Иванов

РАЗКОПКИ НА м."МАНАСТИРА" - с.ГОРАНОВЦИ, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

През 1979 г.продължи проучването на селището в м. "Манастиря" край с.Горановци, Кюстендилски окръг. Целта на изследването бе да се провери продължава ли селището западно от асфалтирания път.

Открити са части от четири помещения градени от камъни на калова спойка. Едното от тях е с добре запазена източна стена - дължина 10,40 м и височина 0,60-1,95 м. Северната му стена е разкрита на дължина 1,50 м и височина 1,80 м. Неговите основи са стъпили върху здравата скала. В културния пласт на това помещение е керамиката IV-VI в., а също и монета от Теодосий.

Останалите три помещения са от XI-XII в. В северната

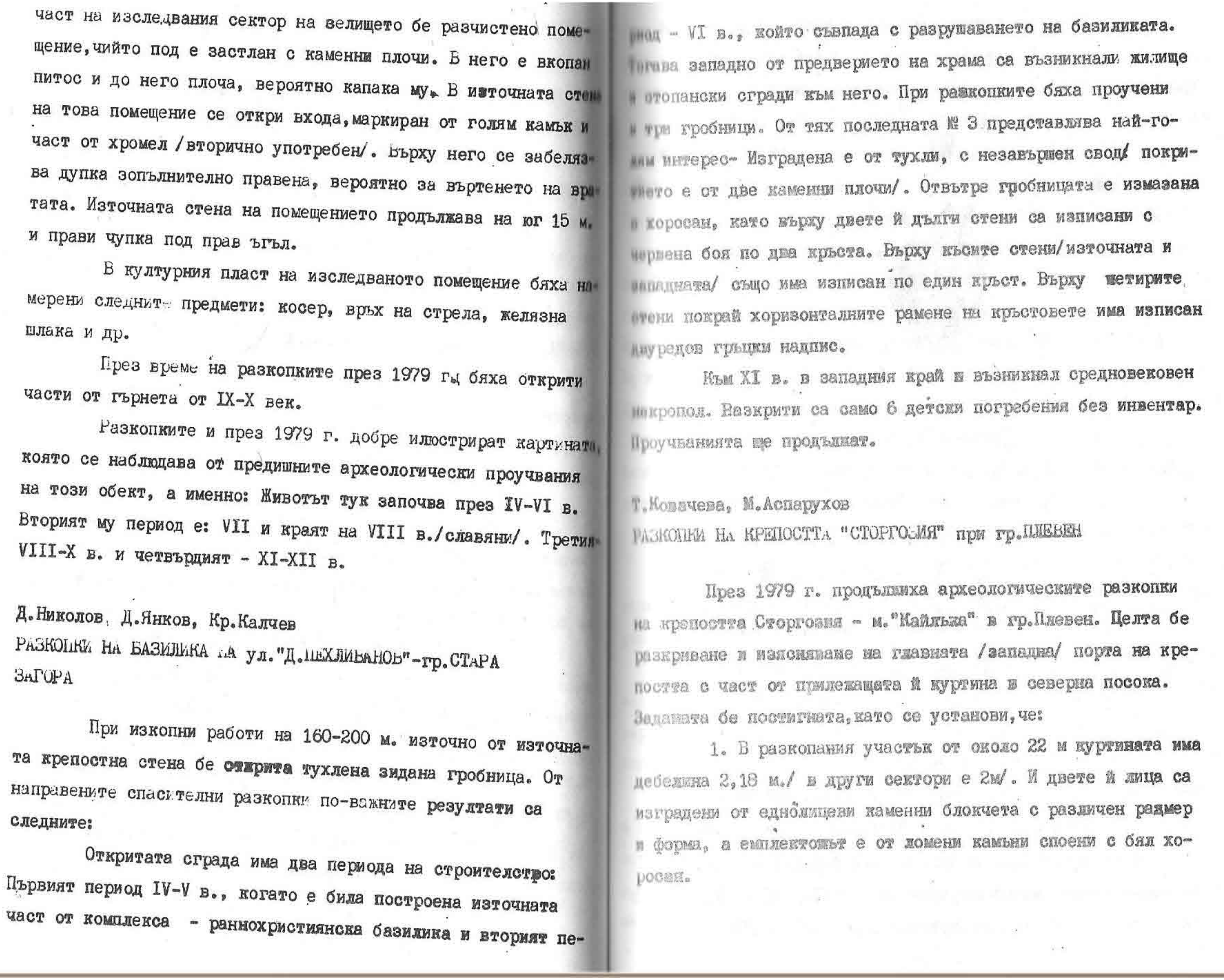

част на изследвания сектор на велището бе разчистено помещение, чийто под е застлан с каменни плочи. В него е вкопан питос и до него плоча, вероятно капака му. В източната стен на това помещение се откри входа, маркиран от голям камък и част от хромел /вторично употребен/. Върху него се забелязва дупка зопълнително правена, вероятно за въртенето на вратата. Източната стена на помещението продължава на юг 15 м. и прави чупка под прав ъгъл.

В културния пласт на изследваното помещение бяха намерени следните предмети: косер, връх на стрела, желязна шлака и др.

През време на разкопките през 1979 г. бяха открити части от гърнета от IX-X век.

Разкопките и през 1979 г. добре илюстрират картината, която се наблюдава от предишните археологически проучвания на този обект, а именно: Животът тук започва през IV-VI в. Вторият му период е: VII и краят на VIII в./славяни/. Третия VIII-X в. и четвъртият - XI-XII в.

Д.Николов, Д.Янков, Кр.Калчев

РАЗКОПКИ НА БАЗИЛИКА НА ул."Д.ПЕХЛИВАНОВ"-гр.СТАРА ЗАГОРА

При изкопни работи на 160-200 м. източно от източната крепостна стена бе открита тухлена зидана гробница. От направените спасителни разкопки по-важните резултати са следните:

Откритата сграда има два периода на строителство: Първият период IV-V в., когато е била построена източната част от комплекса - раннохристиянска базилика и вторият период - VI в., който съвпада с разрушаването на базиликата. Тогава западно от предверието на храма са възникнали жилище и стопански сгради към него. При разкопките бяха проучени и три гробници. От тях последната № 3 представлява най-голям интерес- Изградена е от тухли, с незавършен свод/ покритието е от две каменни плочи/. Отвътре гробницата е измазана с хоросан, като върху двете ѝ дълги стени са изписани с червена боя по два кръста. Върху късите стени/източната и западната/ също има изписан по един кръст. Върху четирите стени покрай хоризонталните рамене на кръстовете има изписан двуредов гръцки надпис.

Към XI в. в западния край е възникнал средновековен некропол. Разкрити са само 6 детски погребения без инвентар. Проучванията ще продължат.

Т.Ковачева, М.Аспарухов

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА "СТОРГОЗИЯ" при гр.ПЛЕВЕН

През 1979 г. продължиха археологическите разкопки на крепостта Сторгозия - м."Кайлъка" в гр.Плевен. Целта бе разкриване и изясняване на главната /западна/ порта на крепостта с част от прилежащата ѝ куртина в северна посока. Задачата бе постигната, като се установи, че:

1. В разкопания участък от около 22 м куртината има дебелина 2,18 м./ в други сектори е 2м/. И двете ѝ лица са изградени от еднолицеви каменни блокчета с различен радмер и форма, а емплектонът е от ломени камъни споени с бял хоросан.

2. При портата куртината прави чупка от изток към запад, като излиза 5 м навън от първоначалната си посока и участвува в оформяне на десния /северен/ масив на портата-там където се очертаваше кула.

3. Портата заема най-тясното и единствено достъпно /от запад/ към вътрешността на крепостта място на полуостровната ритлина, на която тя се намира.

4. При сегашната запазеност, за портата се установяват два строителни периода. И за двата данните показват наличие само на двукрила врата. В първият период нивото на прага е било с 0,47 м.по-високо от това през втория, когато ширината на вратата е намалена до 2,20 м. Дължината на прохода на вратата е 4,05 м.

5. Портата е фланкирана само от една /по рано разкрита/ подковообразна кула, от южната й страна.

6. От вътрешната страна на разкопания сектор от куртината няма податки за стълба. Такива се намират в ъгъла между вътрешното лице на западния крепостен зид и южното външно лице на портата. Явно тя е била еднораменна.

По своето местоположение, планировка и характер на градеж крепостта "Сторгозия" може да се причисли към крепостите от ранно-византийския период.

Р.Георгиева, П.Алякова, Т.Спиридонов

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ ПО ДОЛИНАТА НА р.РАЗМЕТАНИЦА

През 1979 г. работещият на територията на Кюстендилски окръг екип започна проучвания в долината на р.Разметаница. Експедицията бе проведена на два етапа: теренно обхождане на землищата на селищата Гцсело, М.село, Мламолово, Б.[illegible], Г.Фуча, М.Фуча, Баланово и сондажни проучвания на два обекта в селата Г.село и М.Фуча.

с.ГОЛЕМО СЕЛО, м."СИЛИВРИЯ"

Повод за сондажните проучвания даде локализирането в този район по топонимични данни тракийско поселение с предпологаемото име "Селимбрия".

Заложени бяха два сондажа с размери 5х2 м, на разстояние 35 м един от друг. Установено бе, че културният пласт до голяма степен е унищожен при обработката на почвата. Останки от архитектурни съоръжения не бяха намерени, находките се изчерпват с фрагментирана строителна и битова керамика и бронзова монета в неясно изображение.

Откритите материали датират селището, което е тънкослойно, в III-IV в. Подадките от терена не позволяват свързването му с търсеното тракийско поселение "Селимбрия".

с. МАЛА ФУЧА, м."МАНАСТИРА"/"ЦЪРКВЕТО"/

Основание за сондажното проучване даде обилния повърхностен керамичен материал, открит при теренното обхождане.

Местността е планинска, естествено защитена и силно засегната от почвена ерозия. В най-източната й част има параклис, при строителството на който площта е била подравнена.

Теренът бе проверен с четири сондажа /3х3 и 5х3 м/, в централния, от които липсваха културни наслоения; дебелината на културния пласт и останалите варира между 0.70-0,85 м. Поради свличанията на земни пластове, установяването на точна стратиграфия бе невъзможно.

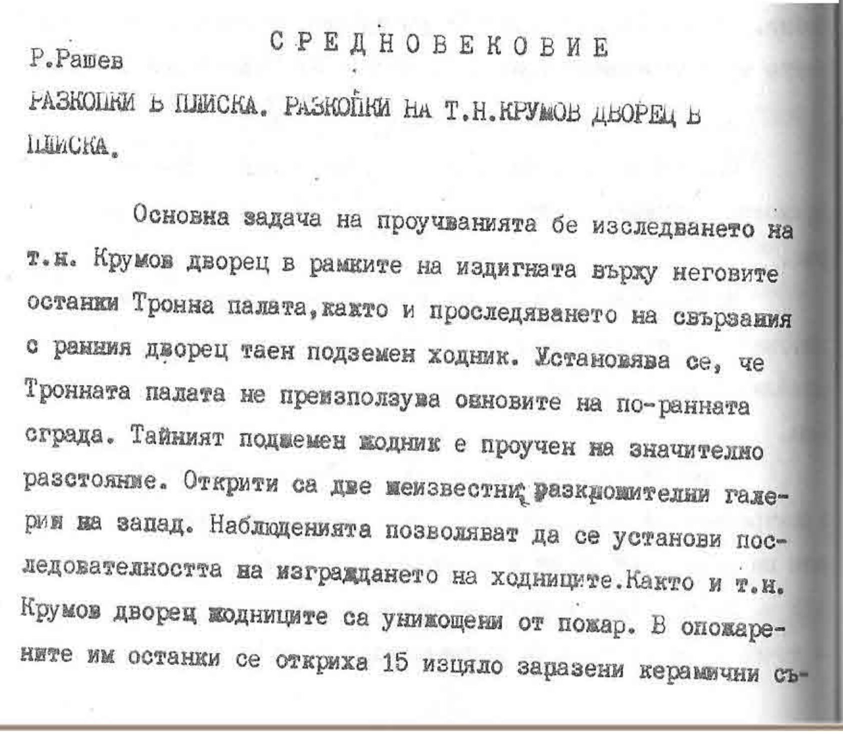

СРЕДНОВЕКОВИЕ

Р.Рашев

РАЗКОПКИ В ПЛИСКА. РАЗКОПКИ НА Т.Н.КРУМОВ ДВОРЕЦ В ПЛИСКА.

Основна задача на проучванията бе изследването на т.н. Крумов дворец в рамките на издигната върху неговите останки Тронна палата,както и проследяването на свързания с ранния дворец таен подземен ходник. Установява се, че Тронната палата не преизползува основите на по-ранната сграда. Тайният подземен ходник е проучен на значително разстояние. Открити са две неизвестни разклонителни галерии на запад. Наблюденията позволяват да се установи последователността на изграждането на ходниците.Както и т.н. Крумов дворец ходниците са унищожени от пожар. В опожарените им останки се откриха 15 изцяло запазени керамични съ-

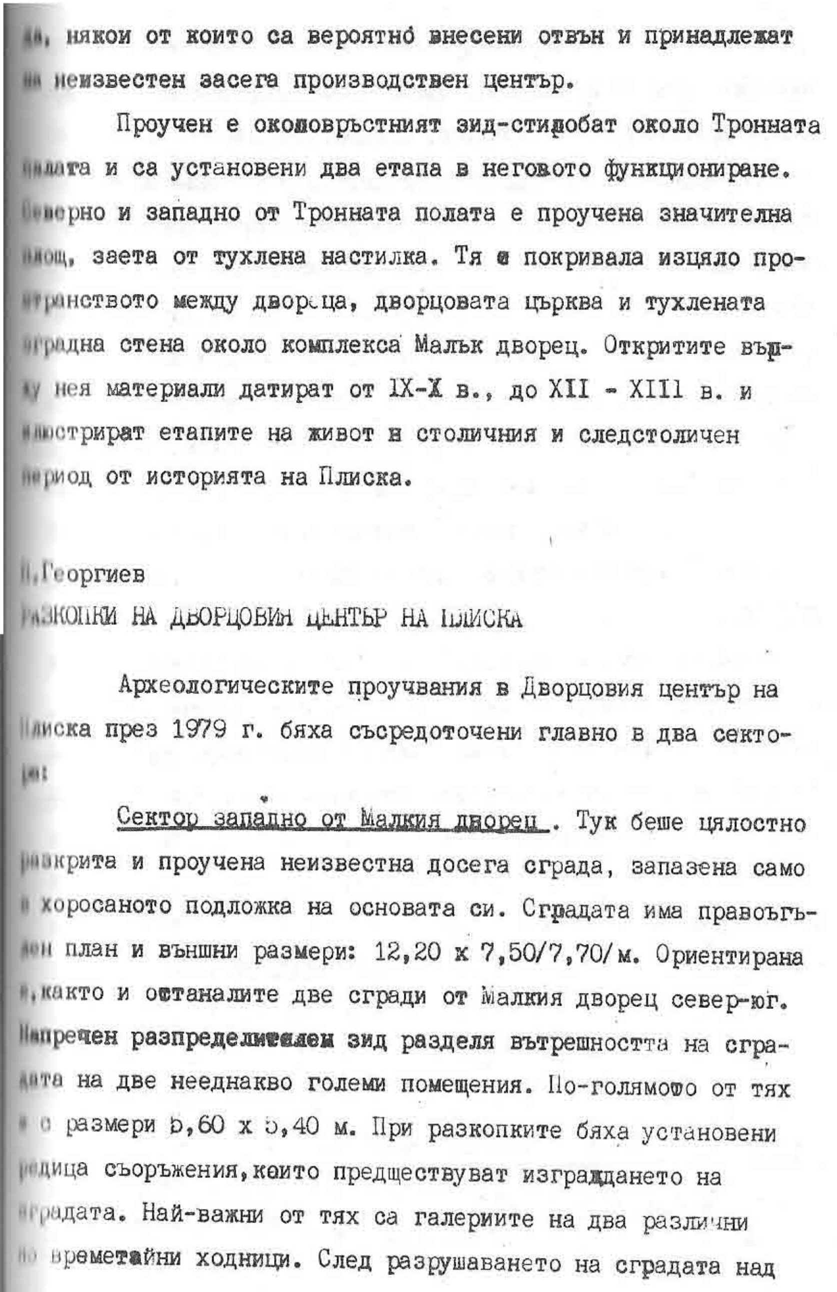

да, някои от които са вероятно внесени отвън и принадлежат на неизвестен засега производствен център.

Проучен е околовръстният зид-стилобат около Тронната палата и са установени два етапа в неговото функциониране. Северно и западно от Тронната полата е проучена значителна площ, заета от тухлена настилка. Тя е покривала изцяло пространството между двореца, дворцовата църква и тухлената ограднa стена около комплекса Малък дворец. Откритите върху нея материали датират от IX-X в., до XII - XIII в. и илюстрират етапите на живот в столичния и следстоличен период от историята на Плиска.

П.Георгиев

РАЗКОПКИ НА ДВОРЦОВИЯ ЦЕНТЪР НА ПЛИСКА

Археологическите проучвания в Дворцовия център на Плиска през 1979 г. бяха съсредоточени главно в два сектори:

Сектор западно от Малкия дворец. Тук беше цялостно разкрита и проучена неизвестна досега сграда, запазена само в хоросаното подложка на основата си. Сградата има правоъгълен план и външни размери: 12,20 х 7,50/7,70/ м. Ориентирана е,както и останалите две сгради от Малкия дворец север-юг. Напречен разпределителен зид разделя вътрешността на сградата на две нееднакво големи помещения. По-голямото от тях е с размери 5,60 х 5,40 м. При разкопките бяха установени редица съоръжения,които предшествуват изграждането на сградата. Най-важни от тях са галериите на два различни по времетайни ходници. След разрушаването на сградата над

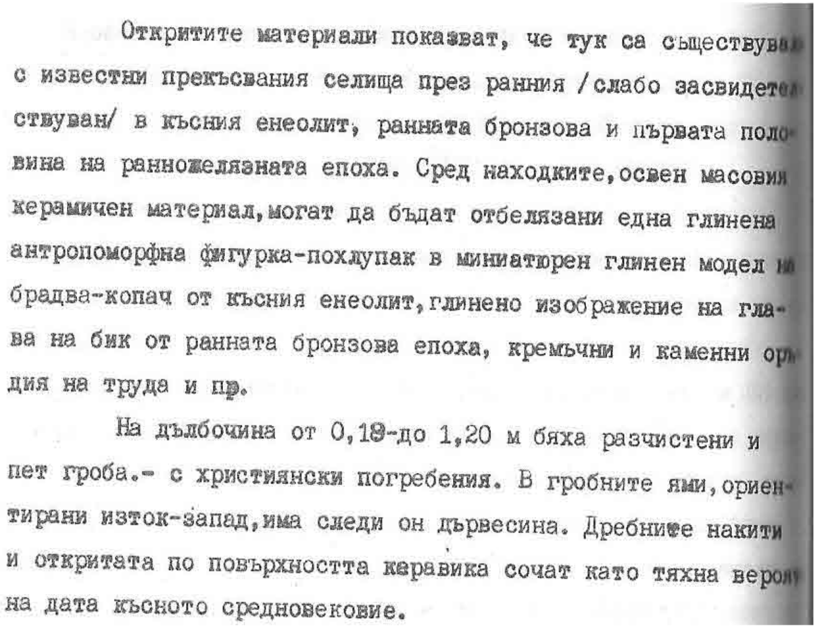

Откритите материали показват, че тук са съществува с известни прекъсвания селища през ранния /слабо засвидете ствуван/ в късния енеолит, ранната бронзова и първата половина на ранножелязната епоха. Сред находките, освен масовия керамичен материал, могат да бъдат отбелязани една глинена антропоморфна фигурка-похлупак в миниатюрен глинен модел н брадва-копач от късния енеолит, глинено изображение на глава на бик от ранната бронзова епоха, кремъчни и каменни ор дия на труда и пр.

На дълбочина от 0,10-до 1,20 м бяха разчистени и пет гроба.- с християнски погребения. В гробните ями, ориентирани изток-запад, има следи он дървесина. Дребните накити и откритата по повърхността керавика сочат като тяхна веро на дата късното средновековие.

нейните останки в различно време са изградени няколко двуделни вечки, вероятно с битово предназначение-

Сектор, южно от Големия басейн. Тук беше завърш проучването на комплекс от строежи, които принадлежат към най-ранните строежи в Дворцовия център. Откритата на тов място малка двуделна баня е долепена до друга двуделна постройка с дълбоко вкопано под основите си приземие. След разрушаване на двете постройки е била възстановена само банята. Сградата с дълбокото приземие е била занълнена с тр ляк. През нея по-късно е прокаран таен ходник с посока север-юг. Същият ходник разбива и югоизточния ъгъл на първоначалния Голям басейн. Важни наблюдения бяха направени и за строителната история на басейна. Проследена беше част от канализационната мрежа, свързана с щахтата-колектор до западния отраден зид. Установи се, че тя е изградена едновременно с I период на Големия басейн и продължава да функционира до края на монументалното строителство и благоустройството на Дворцовия център.

П.Георгиев, Ст.Витлянов

РАЗКОПКИ ВЪВ ВЪТРЕШНОСТТА НА ГОЛЯМАТА БАЗИЛИКА

Разкопките проведени през 1978 и 1979 г. в Голямата базилика имаха за задача цялостното и повсеместно измерпване на културните пластове под демонтираната от НИПК настилка. С това нейното пълно археологическо проучване е завършено.

Навсякъде под нивото на демонтираната каменна настилка ясно и отчетливо се рацграничиха пет основни слоя, които отразяват сложната история на живот и строителство на мястото на базиликата. Най-отдолу повсеместно по цялата площ на базиликата беше установен пластта на ранносредновековно селище. В пространствата заключено от базиликата бяха установени и редица съоръжения от жилища/огнища и печки/.

Важен резултат от миналогодишните проучвания е установяването на строителното ниво на кръстовидната сграда. Обстоятелството, че основата на базиликата минава над подложката от кръстовидната сграда и следва нейните очертания показва, че строителите на базиликата са познавали добре плана на кръстовидната сграда. Строителното ниво на кръстовидната сграда лежи върху пластта от ранносредновековното селище.

Строителството на базиликата започна след разрушаването или евакуирането на селището. Строителното ниво на сградата лежи непосредствено върху този насип. Основите на огромния строеж са били заложени наведнъж. Между атрия и същинската част нръзката е конструктивна. След полагането на основите и първият тухлен ред строежът на базиликата изглежда е бил прекъснат за известно време. По време на строежа на базиликата теренът в нея и около нея е бил подравнен с пласт от жълта трамбована грина. Първото подово ниво на базиликата възниква над него.

След предполагаемото рухване на конструкцията от базиликата теренът е бил разчистен и сградата възстановена върху старите си основи. Единствените промени в плана се

свеждат до изграждането на помещения-анекси към притвор
митаториите. Доказателство за повторното изграждане на б
зиликата е установеното повдигане нивото на базите на ко
ните в наоса, върху дебели мраморни плинти, положени вър
стилобатите.

По време на съществуването си базиликата прежив
още едно преустройство. Теренът в нея бил значително по
дигнат. Над този насип е била положена третата и последн
настилка на базиликата. Заедно с нея възникна и каменна
настилка около църквата. В този вид Голямата базилика про
дължила двоето съществуване докъм средата на XI в., когат
заедно с манистира около нея е била окончателно разрушен

Р.Василев

РАЗКОПКИ В СЕВЕРОИЗТОЧНАТА ЧАСТ НА ПЪРВИ СЕВЕРЕН ДВОР НА МАНАСТИРСКИЯ КОМПЛЕКС ПРИ ГОЛЯМАТА БАЗИЛИКА

При разкопките в тази част на манастирския компле
бяха открити пет жилища-полузимлянки от известното вече
ранносредновековно селище, които дадоха нови данни за материалната култура на неговото население.

Тези жилища са вкопани на 1,40 м и от съвременнат
повърхност и на 0,40 м в материка. Стените им са ориентир
по посоките на света. В план са квадратни или правоъгълни,
приближаващи се до квадрат. Отоплителното им съоръжение
правоъгълна в план печка, която се намира в североизточния
ъгъл на жилището.

В жилище № 9 отоплителното въоръжение е пещ, вкопа

в стената на жилището. В досега проучените жилища от това селище не е разкопавано такъв вид отоплително съоръжение.

Трябва да бъдат отбелязани и още два нови факта, установени през 1979 г. Три от проучените жилища / 8,10 и 11/ са в една линия, по ос изток-запад, на незначително разстояние едно от друго. Това показва, че в тази част на селището има сравнително гъсто застрояване и може да се допусне, че е имало и някаква планировка. Другият нов факт е установяването в едно от жилищата / № 11/ на облицовка с дървени талпи на всички стени на полуземлянката.

Независимо от това, че стратиграфията и в петте жилища е много нарушена от ями, вкопани в терена в различно време по-късно, може да се каже, че в полуземлянките са намерени керамични фрагменти от съдове, които могат да бъдат датирани в края на VIII - IX в. Това се потвърждава и с намирането сред тях на късове от съдове, чиято повърхност е покрита с червена ангоба, които също се датират в VIII-IX век.

Л.Дончева-Петкова

СГРАДИ В ЮЖНИЯ СЕКТОР НА ЗАПАДНАТА КРЕПОСТНА СТЕНА НА ПЛИСКА

През 1979 г. продължи проучването на сградите в южния сектор на западната крепостна стена на Плиска. Те са разположени между западната порта и югозападната петоъгълна кула. През отчетната година бе разкрита най-южната от четирите сгради, отстоящи на 2,20-2,50 м източно от крепостната стена. Сграда IV е правоъгълна, ориентирана с надлъжната си ос в посока север-юг. Източната и западната стени са дълги

по 7,30 м., а северната и южната - 5,10 м.Един силно раз
шен зид разделя сградата на две помещения. Стените са гр
ни от малки дялани варовикови камъни, споени с жълта гли
Те са силно разрушени като само на места са запазени на
до 0,20 м.

На 1 м от югоизточния ъгъл на сградата попаднахм
на зид, широк 0,86-0,90 м, който продължава на изток и е
проследен на протежение 35 м. Запазен е само в субструкци
но без съмнение това е ограден зид, който е отделял жилищ
та част на комплекса, от търговско-византийския квартал
юг.

На 2,50 м северно от сграда IV бяха открити 6 оло
ни предмета. Пет от тях имат паралелопипедна форма, а едн
дискообразна. Те са с различни размери и тегло. Върху едн
та широка страна имат вдълбани кръгчета, наподобяващи орн
мент "птиче око".

В северния край на проучвания сектор, в югоизточн
посока от западната порта бе открито жилище № 3. В план е
правоъгълно. Северната и южната му страни са дълги по 6,5
а източната и западната по 5,10 м. Зидовете са дебели 0,70
и са запазени на вис.0,20-0,40 м. Градени са от плочести
варовикови камъни, споени с глина. След разрушаване на жилището над северния му зид са били заровени железни предмети -, сърпове, косери, клинове, ключалка с ключ и др.

Т.Балабанов

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ ВЪВ ВЪНШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

През лятото на 1979 г. комбинатът за товарни автомобили "Мадара" предприема разширение на един от цеховете си / № 111/ попадащ в югозападния край на външния край на средновековна Плиска. При изкопните работи е засегната площ от около 20 дка, в която попада и част от средновековно селище. Извършените спасителни разкопки на терена позволиха да се проучат 32 жилища и 7 гроба. Всички жилища имат правоъгълна форма и са ориентирани по посоките на света. Били са вкопани на 0,70 до 1,20 м. от съвременния им терен. Жилищата са обособени в групи / от 3 до 6 в група/, между които остават празни пространства не оформящи правилни улици. Около жилищата не са съществували дворове. Размерите на жилищата варират от 2,80х3 м до 4,60х6 м при най-голямото. Последното обаче е много по-голямо от средните размери 3,50х3,80 м. и прави изключение между останалите, които определя особеното положение на собственика му спрямо останалите обитатели на поселението. Отоплителните съоръжения в жилищата са три типа: правоъгълни каменни печки, открити огнища върху пода на жилищата и вкопани в здравия терен на една от стените пещи. По-голяма част от правоъгълните печки /при 20 жилища/ са изградени в правоъгълни ями, вкопани на 0,30 до 0,60 м под подовото ниво. Ямите имат размери /1х1,70м/, значително по-големи от тези на печките, така че пред последните остава удобна за обслужването им площадка. Печките са изградени от дребни ломени камъни споени с глина. Само в едно жилище печката е оформена от няколко по-едри обработени каменни блока. В 6 жилища печките не са вкопани, а са изградени направо върху пода. В тези случаи в средата на жилището има второ отоплително съоръжение - открито огнище. Третият тип отоплителни съоръжения-вкопани в здравия терен пещи се откри само в две жилища. Поради унищожавани на културния пласт остана неизяснен въпросът за входовете на жилищата. Единствено в жилище № 8,където строителното ниво не бе засегнато се очерта,в южната му стена,наклонена към пода рампа,широка 0,70 м, което е указание,че на това място се е намирал входа на жилището.

Възможностите за датировка на поселението са твърде ограничени поради липсата на стратиграфски наблюдения на терена и незначителното количество находки, главно костени шила, каменни брусове, фрагменти от хромели, една обеца и три бронзови апликации и фрагментирана керамика. В повечето жилища се откриваха животински кости, а в едно жилище - черупки от яйца.Като общ датировъчен материал от тези находки могат да служат бронзовата обеца и фрагментите от керамични съдове. Обецата е неразвит гроздовиден тип, т.е. преходна форма между ес-овидните и гроздовидни обеци и може да се датира най-общо в IX-X в. Към тази датировка ни насочва и наличието на глазирана керамика заедно с останалите два типа старобългарска керамика - с врязана украса и сива с излъскани ивици.

Откритите 7 християнски погребения, 5 от които застъпват жилище № 16, показват че поселението продължава да съществува и след X в.,но не на същото място, а някъде наблизо.

Т.Балабанов, Т.Михайлова

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ ПО ПОДХОДИТЕ И ТРАСЕТО ЗА МАРШРУТНИ ПЪТЕКИ В СРЕДНОВЕКОВНА ПЛИСКА

През 1979 г.бяха извършени сондажни проучвания по подходите в средновековна Плиска. Съгласно изискванията и указанията на НИПК, сондажите бяха разположени по трасето от входа на източното землено укрепление до източната порта и от нея до Дворцовия център,където се предвиждаше изграждането на маршрутни пътеки,необходими при експонирането на резервата в чест на 1300-годишния юбилей. Целта на сондажните разкопки бе да се установят нивата на пътните артерии и евентуални настилки по тях.

Бяха направени общо 9 сондажа, с различна дължина /от 10,12,15,22 м и най-големият пред входа на земленото укрепление - 53 м, обхващащ и площта пред могилата/ и ширина по 1,00;1,50; 2,00 м. На дълбочина,особено във Външния град, се достигна до здрав терен - мергелна скала - 0,45 до 1,10 м от нивото на съвременния терен.

Във Вътрешния град бяха заложени 3 сондажа между Крумовия дворец и прохода на източната крепостна порта, ориентирани в посока север-юг,перпендикулярни спрямо оста, свързваща двата обекта. В сондаж № 1, на 31 м. източно от фасадата на Крумовия дворец се попадна на части от две жилища-землянки,отнасящи се към поселението,открито при разкопките на Крумовия дворец, датиращо от X-XI в. В сондаж №2 се попадна на част от сграда с верижен план, подобна на помещенията западно от алеята,свързваща Малкия дворец със северната порта, и помещенията северно от южната порта.

Откритите тук глазирана каничка и монета от имп.Йоан Цимисхий я датират до края на X-XI в. В сондаж № 3, разположен на 30 м от прохода на източната порта, на дълбочина 0,30 м се достигна до петна от дребни ломени камъни, които може би маркират нивото на средновековната пътна настилка. На 0,30м под това ниво, в ос със средата на прохода, се откри част от водопровод,поставен направо в здравата пръст. Вероятно той идва от Външния град и през портата продължава към дворцовия център.

На територията на Външния град, перпендикулярно на оста между входовете на портата и вала, бяха заложени 5 сондажа и 1 по оста / с посока изток-запад/. Стратиграфията на пластовете навсякъде е идентична / с малки,несъществени различия/-тънък обработваем слой пласт сбита,твърда пръст,пласт от рохкава, със солни отлагания пръст, маркиращ нивото на стария хумус, жълтеникав глинест слой с меки мергелни отломъци,непосредствено върху скалата. Археологически находки и останки от пътна настилка липсват. В сондаж № 4, в северната му част, се попадна на християнско погребение,вероятно от средновековния некропол в този район на Плиска. В сондаж №6 първите два пласта са примесени с малко количество дребни ломени камъни,късчета хоросан,и няколко малки фрагмента от тухли,вероятно от строежа или разрушаването на сграда № 32, разположена на север от сондажа. В сондаж № 9,разположен непосредствено пред входа на вала, в северния му край, бе разкрита площ от 1,20x1,40 м с ломени камъни на дълбочина 0,30м Трудно е да се допусне,че това е част от пътна настилка.

В заключение може да се каже,че по трасето,проучено чрез сондажите през 1979 г,липсват следи от пътна настилка.

Единствено западно от портата се попадна на ломени камъни, които може би са следи от такава. Някои от сондажите,особено тези във Вътрешния град дадоха резултати,спомагащи за осветляване на други проблеми от историята на средновековна Плиска.

РАЗКОПКИ В ПРЕСЛАВ

М.Ваклинова, Ир.Щерева

РАЗКОПКИ НА ДВОРЦОВИЯ КОМПЛЕКС В ПРЕСЛАВ

През 1979 г. продължи проучването на терена/ на площ над 1200 кв.м./, заключен между дворцовите корпуси, чието разкриване бе започнато през 1978 г. във връзка с изискванията за консервация и експониране на Дворците в Преслав.

Направените теренни изследвания през 1979 г. дадоха нови и интересни данни за стратиграфията и хронологията на Дворцовия комплекс в Преслав, които се свеждат до следното:

1. Западно от триделната северна постройка,свързваща двата големи дворцови корпуса се откри система от бъркала за розов и бял хоросан. Яма 1 с материали от края на X-XI в. е прекъснало едно от тях, като самата тя е била пресечена с голяма варница. Хоросановите бъркалки могат да се свържат с първото строителство в тази част на комплекса.

2. Дворът е прекосен от дебела 2,50 м стена с посока изток запад. Зидарията е от големи блокове в успоредни двойки,оформящи лице с тесните си страни. Спойката е хоросан.Подложката на стената е от чакъли. След демонтирането й,гнездото е било изцяло засипано в плътен масив със строителни отпа-

телен, се откриват и на други места в комплекса. На места този насип е разбит от ями от XIII-XIV в

3. В югоизточната част на пространството между сградите, върху ръба на горната тераса на терена е образувана настлана от преизползувани блокове, архитектурни детайли площадка. Изградена е след XII в., тъй като е затиснала ями и останки от жилища от XII в.

4. Съществуват различия между начинът на фундиране и издигане на стените във вътрешния двор, които могат да се свържат с различни моменти на изграждането им. При едни подложката е от едри волутъци или дребни чакъли, споени с хоросан. При други речните волутъци са споени с глина.

В южната част на разкриваното пространство се разчиства сграда с верижен план, ограждаща от юг пространството между двата основни корпуса на двореца. По план тя напомня сградата от север и тази на юг от Западния дворец. В градежа ѝ се наблюдават два периода, вторият от които отговаря на времето на издигане нивото на цялото пространство на терените на дворците с хоросанов масив.

Проучването в тази част на комплекса ще продължи и през 1980 г., когато ще се доизяснят връзките и взаимоотношенията на ред съоръжения в главните постройки, както и ред моменти от стратиграфията, относителната и абсолютна хронология на строежите и съоръженията в сектора.

К.Попконстантинов

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В ДВОРЦОВИЯ КОМПЛЕКС В ПРЕСЛАВ

Едва ли има други архитектурни паметници, за които да е създадена толкова обширна литература и да има толкова дис-

кусии, както за монументалните постройки в дворцовите комплекси на Плиска и Преслав. Многоо от въпросите, които бяха поставени при тяхното разкриване остават като че ли още нерешени и спорни. Във връзка с някои спорни въпроси около плановата схема и експонирането на дворцовия комплекс в Преслав се наложиха сондажни проверки в някои пунктове на двата корпуса. Мястото на сондажите бе определено от комисия и представители от НИПК, АИМ и филиал на АИМ при БАН в Шумен.

Първите десет сондажа бяха разположени в южната част на Западния дворец. Резултатите от сондажните проверки почти потвърдиха наблюденията направени досега от проф.Ст.Ваклинов. Както в тези сондажи, така и в останалите интерес представляват насипите, които са разнородни по цвят, структура и разположение. Бе установено, че няма връзка между надлъжните стени на Западния дворец и т.н. оградна стена.

Интересни данни ни предложиха отчасти и сондажите, разположени в северната част на двореца - в т.н. предверие и хале. Тук се попадна на основи и легла на зидове, които донякъде могат да подпомогнат за изясняване плановата композиция на Западния двороце и предхождащата го сграда. Те са градени от речни волутъци и сив камък, а за спойка е използуван глинен разтвор. Както тези, така и останалите сондажи показват, че първоначалната сграда е била унищожена и по-късно върху нейните основи, част от които са били преизползувани е изграден Западния дворец.

Д.Овчаров, Ж.Аладжов, Н.Овчаров

ДВОРЦОВАТА ЦЪРКВА В ПРЕСЛАВ

След приключването на третия сезон от разкопките на монументалната сграда, намираща се южно от Двореца в Преслав, може вече уверено да се твърди,че това са останките от споменатата в хрониките Дворцова църква. През 1979 г. проучванията продължиха на изток от разкопаната в миналите години правоъгълна постройка. Установи се,че на това място се е издигала внушителна по своите размери и градеж самостоятелна църковна постройка,към която по-късно е бил добавен градежът от изток.

По-ранната сграда е разрушена тотално до основи. Запазени са незначителни части от цокълния квадров ред на суперструкцията. Основите очертават една трикорабна базилика. Те са вкопани дълбоко в земята и са твърде дебели - средно 2 м. Същата дебелина имат и основите на стилобатите, което показва явно,че корабите на базиликата са били покрити с полуцилиндрични масивни сводове. С такъв свод е бил покрит и притвора. В полза на такова схващане говори и наличието на масивни квадратни и полукръгли в план пиластри по външното лице на южната,северната и западната стени. На изток базиликата завършва с една или три полукръгли отвътре апсиди, което окончателно ще бъде потвърдено след завършването на разкопките през 1980 г. Общите размери на сградата са: дължина около 31 м, и ширина 17,20 м. Дължината на централния кораб е 22,20 м, дълбочината на едноставния притвор - 3,20, а ширината на корабите: централен - 4,90 и странични -2-2,30м В най-общи черти базиликата може да бъде датирана във втора-

половина на IX в. и намира аналогии в други подобни сгра- от Плиска и Преслав през същия период.

По-късно е последвало преустройство,при което откъм ад е била долепена известната вече правоъгълна постройка. сградата получила още един притвор /ексонартекс/ и дос- ала дължина до 40 м. Подовото ниво на ексонартекса е по- око от това на ранната постройка и поради това последното било повдигнато чрез запълване на вътрешността с насип от и строителни отпадъци.Цялото пространство на новата рква е било настлано с двуцветна мозайка /опус сектиле/, рушена и запазена само на отделни места. В културният ст бяха открити голямо количество мозаечни плочки с раз- чни форми и големина, което подсказва богатството на ня- гашната мозаечна орнаментировка,организирана в отделни ми пана. Анализът на плановата композиция и най-вече характера на подовата мозайка дават възможност преустрой- твото на църквата да се отнесе към първите десетилетия на в.

Църквата преживява византийското нашествие и вероят- е била използвана през времето на Второто българско цар- во. Затова говорят останките от по-късни надстроявания рху нейната северна стена, но за сега е трудно да се каже али плановото й устройство е било запазено или е било видо- менено. Към този период - XIII в. ни отвеждат и разкопани гробове в или около църквата.

В културните напластявания бяха открити немногоброй- културни останки,между които битова керамика от двете торически епохи IX-X в. и XIII-XIV в.,архитектурни детай-

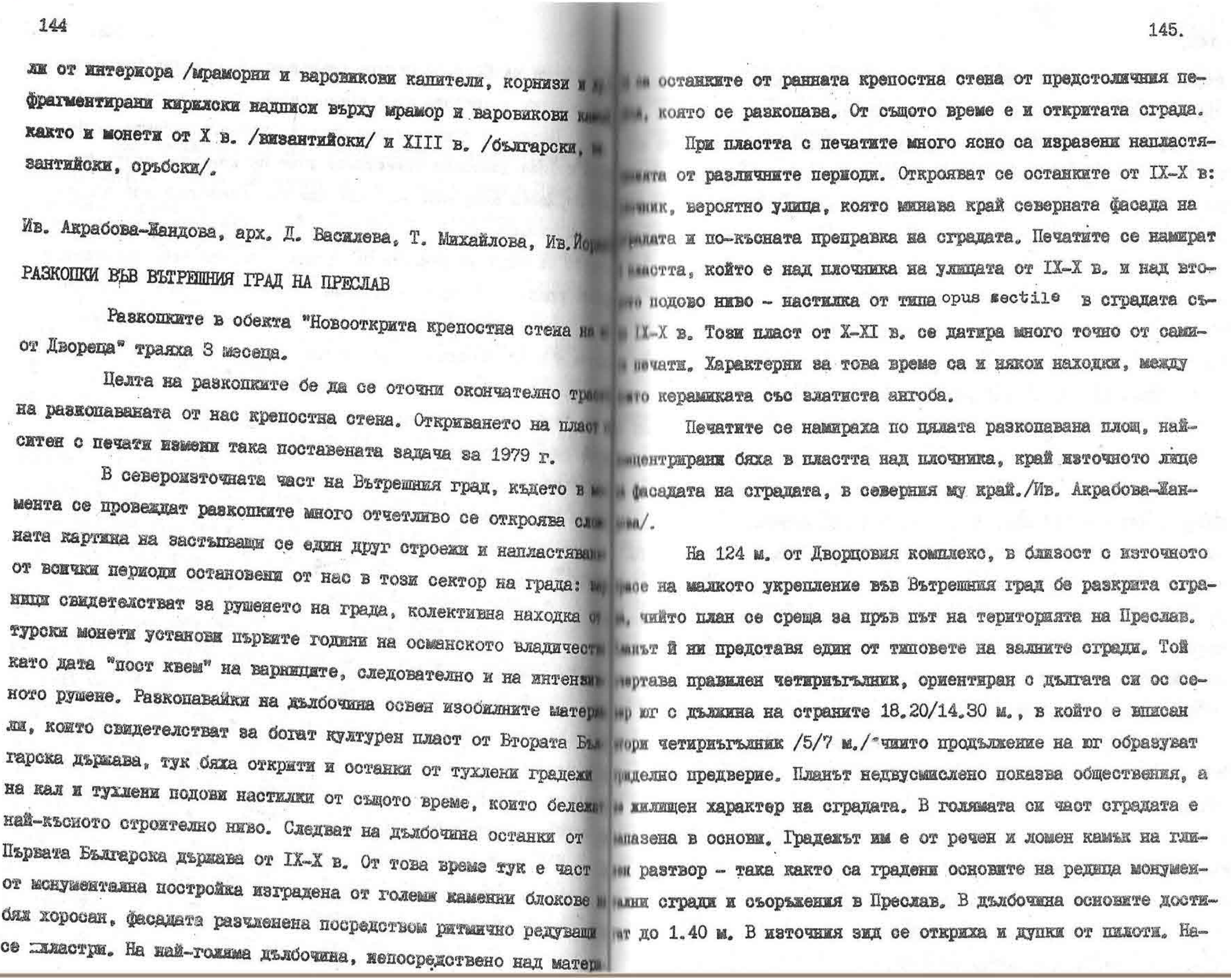

ли от интериора /мраморни и варовикови капители, корнизи и
фрагментирани кирилски надписи върху мрамор и варовикови ка
както и монети от X в. /византийски/ и XIII в. /български, в
зантийски, сръбски/.

Ив. Акрабова-Жандова, арх. Д. Василева, Т. Михайлова, Ив.Йор

РАЗКОПКИ ВЪВ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПРЕСЛАВ

Разкопките в обекта "Новооткрита крепостна стена на
от Двореца" траяха 3 месеца.

Целта на разкопките бе да се оточни окончателно тра
на разкопаваната от нас крепостна стена. Откриването на пласт
сител с печати измени така поставената задача за 1979 г.

В североизточната част на Вътрешния град, където в м
мента се провеждат разкопките много отчетливо се откроява сл
ната картина на застъпващи се един друг строежи и напластяван
от всички периоди остановени от нас в този сектор на града: в
ници свидетелстват за рушенето на града, колективна находка о
турски монети установи първите години на османското владичеств
като дата "пост квем" на варниците, следователно и на интензив
ното рушене. Разкопавайки на дълбочина освен изобилните матери
ли, които свидетелстват за богат културен пласт от Втората Бъ
гарска държава, тук бяха открити и останки от тухлени градежи
на кал и тухлени подови настилки от същото време, които бележ
най-късното строително ниво. Следват на дълбочина останки от
Първата Българска държава от IX-X в. От това време тук е част
от монументална постройка изградена от големи каменни блокове
бял хоросан, фасадата разчленена посредством ритмично редуващ
се пиластри. На най-голяма дълбочина, непосредствено над матер

а останките от ранната крепостна стена от предстоличния пе-
, която се разкопава. От същото време е и откритата сграда.

При пластта с печатите много ясно са изразени напластя-
нията от различните периоди. Откроява се останките от IX-X в:
чник, вероятно улица, която минава край северната фасада на
далата и по-късната преправка на сградата. Печатите се намират
пластта, който е над плочника на улицата от IX-X в. и над вто-
о подово ниво - настилка от типа opus sectile в сградата съ-
IX-X в. Този пласт от X-XI в. се датира много точно от сами-
печати. Характерни за това време са и някои находки, между
кто керамиката със златиста ангоба.

Печатите се намираха по цялата разкопавана площ, най-
центрирани бяха в пластта над плочника, край източното лице
фасадата на сградата, в северния му край./Ив. Акрабова-Жан-
ва/.

На 124 м. от Дворцовия комплекс, в близост с източното
ице на малкото укрепление във Вътрешния град бе разкрита стра-
, чийто план се среща за пръв път на територията на Преслав.
ът ѝ ни представя един от типовете на залните сгради. Той
ртава правилен четириъгълник, ориентиран с дългата си ос се-
р юг с дължина на страните 18.20/14.30 м., в който е вписан
тори четириъгълник /5/7 м./ чиито продължение на юг образуват
деление предверие. Планът недвусмислено показва обществения, а
жилищен характер на сградата. В голямата си част сградата е
пазена в основи. Градежът им е от речен и ломен камък на гли-
разтвор - така както са градени основите на редица монумен-
лни сгради и съоръжения в Преслав. В дълбочина основите дости-
т до 1.40 м. В източния зид се откриха и дупки от пилоти. На-

мерените останки от надосновния градеж са изключително от пре требени каменни квадри. Те лежат върху основите на пласт от р зов хоросан в плътен опус квадратум без емплектон. Спойката ме ду тях е също розов хоросан. Блоковете са обработени изключител но прецизно и не са преработвани вторично за да се вложат в но вия градеж. Върху всеки блок стоят изсечени широки легла за с би. Вторично употребените в тази сграда блокове са в същия ред, но вече на хоросан.

В сградата се установиха две подови нива. Първичното изградено от грубо обработени, средно големи каменни плочи. Те са положени на хоросанова подложка на височина 78 см. от основ те. Над този под се откриха фрагменти от мраморни плочки върху дебел пласт розов хоросан положен направо върху каменните плоч От настилката бяха намерени голямо количество най-различни мат риали в червено, зелено, сиво, жълто и др. Намериха се и запаз ни парчета от мраморни цокли както и ъглови мраморни плочи. То зи под лежи непосредствено над първия под, от него го отделя с мо изравнителният пласт /подложка/ от розов хоросан, а това по казва, че в дадено време е извършено вътрешно преустройство и ново интерпретиране на интериора на помещенията, но не и някак во цялостно преустройство на сградата.

Какво е било първоначалното предназначение на сградат Нейният план и начина на градежа й ни насочват към една админи стративна сграда в най-общ смисъл, принадлежаща към най-ранния период на българското страдостроителство в Преслав. Градежът й изключително от преупотребени блокове, спойката от розов хорос помежду им и особено нивото на суперструкцията на сградата чиит първи ред започва 224 см. под сегашното ниво терен доказват ед от най-ранните строителства на територията на Вътрешния град.

По-късно към сградата е била пристроена една постройка роектирана и изпълнена в центъра на източната й фасада. От нея разкри едно помещение 11.70/5 м. Сградата е стигнала до нас очти до основа. Те са изградени от дребен камък на глина. Върху их над основния градеж е запазен на места само до 20-30 см. във сочина. Той е от плочести камъни споени с бял хоросан. Плитки- и небрежно изградени основи рязко се отличават от тези на рвата сграда. Суперструкцията, макар и малко запазена доказва що по-късния си произход. Около сградата на север и изток площ- е била покрита с настилка от разнородни каменни плочи.

Относителната хронология на двете сгради може да се оп-редели за сега така: голямата зална сграда показва недвусмисле-но градеж от ранобългарското строителство преди покръстването. е била използвана и обновена през времето на разцвета на сто-чното строителство като репрезентативна административна сгра-а. По-късно, през време на византийското владичество към нея била пристроена втората сграда с голямо помощно помещение. И двете сгради намерените известни византийски печати потвържда-ат горната хронология. /арх. Д. Василева/

Общият брой на намерените печати е 180 моливдовула и 70 ломби-ядра. Наличието на тези 180 моливдовула в близост до раз-ритата сграда свидетелствува, че тук на това място е била по-учавана и съхранявана кореспонденция и документация, а нали-чието на 70-те пломби-ядра и най-вече дефектни, бракувани и не-използвани свидетелствува, че тук не само е била получавана ко-респонденция, но е била и изпращана. Намерените моливдовули се атират в периода 971-1081 г. с известен хиатус към края на X в. Собствениците им са предимно военни лица и най-вече стратези /повече от 50/. Това ни дава основание да се приеме, че новооткритото учреждение е обслужвало стратега на града от упомен период.

Моливдовулите са доста разнообразни по отношение с ствениците им но все пак могат да бъдат определени две груп едната на чиновници от централната администрация, като се по почне от императора, логотета на дрома, съдии, военноначалн главнокомандуващи и пр., а другата група това са чиновници о провинциалната администрация. Почти всички те са резидирали различни български градове и с това спомагат за изясняването съдбата и историята на българските земи от този период.

Една трета група, извлечена от горните две са печат на исторически лица, т.е. личности упоменати в едно или друг съчинение от този период. Те са особено интересни и важни в тирането и изясняването на историческите събития от X–XI в.

Всичките печати /а те не са всички, тъй като пласт ситен с тези находки е все още неизчерпан/ са един първоклас източник за българската история и бъдещите им проучвания ще стрират най-добре това. /Ив. Йорданов/

Ст. Витлянов

РАЗКОПКИ НА ЮЖНАТА КРЕПОСТНА СТЕНА НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПРЕСЛАВ

До скоро от Южната крепостна стена на Вътрешния гра на Преслав бяха известни само портата и част от югоизточния ъгъл с кулата.

Проведените археологически разкопки през 1978 и 197 година доведоха до цялостното проучване на стената с прилежа щите към нея съоръжения. След изчерпването на стената се ока

, че от нея се е запазил само един фрагмент на височина до реда каменни блокове. В останалите участъци е запазена са субструкцията. По протежение на подложката на отделни места се запазили по цял ред или по няколко каменни блока от пър ред на суперструкцията. За образуването на цокълен ред от верната страна са поставени на ребро продълговати каменни бло с шир. 0.18–0.20 м. стъпващи върху края на подложката. До на фуга в правилни редове на височина са били подредени ка ните блокове от суперструкцията. От южната страна цокълният е изграден от значително по-големи блокове. Върху тях е нап вен отстъп за цокъл широк 0.20 м. а останалата част от камъка ва в градежа на суперструкцията. Така се е получило стъпало но изградени цокълни редове – от север с височина 0.15 м. а юг – 0.35 м.

В западния край на основата се попадна на кръглата из чна кула, стигнала до нас само с подложката си. По план и гра тя е аналогична на разкритите две ъглови кули на Вътрешния рад – югоизточната и североизточната. Подът е бил застлан с пло . Поради силно обезличения вид на кулата не е ясно как е бил формен входът към вътрешността на кулата. По аналогии с оста лите кули трябва да се допусне че той е бил широко около един тър и дълбочината му е била равна на дебелината на зида.

Направените сондажи на кулата и стената, показаха че новите им са били стъпили направо върху твърдия глинен терен з допълнително укрепване с пилоти. Субструкцията с дълбочина ,50 м. е изградена изцяло от речен чакъл примесен с глина, по жен направо в изкопаната траншея.

По характера на фундиране, строителния материал и начи на градеж. Южната крепостна стена е еднаква с източната и северната на ранното укрепление на Преслав, с които тя е ком тивно свързана. През по-късния период от нейното съществу Южната крепостна стена за разлика от северната на ранното у ление продължава да се използува като укрепителна линия на решния град на Преслав.

К. Попконстантинов

ГРАЖДАНСКИ КОМПЛЕКС В М. "СЕЛИЩЕ" В ПРЕСЛАВ

През 1979 година проучванията на т.н. Граждански ком плекс в м. "Селище" в Преслав продължиха близо един месец и проучена площ около 200 м^2.

Усилията бяха съсредоточени в югоизточната част на плекса от сгради. Целта бе да се установят границите на ком са от южната му страна и да се проследи в източна посока.

Бяха разкрити основите на две сгради с правоъгълна нова схема и доразчистени основите на друга сграда, която своя план се доближава до банските сгради. Основите на всич градени от ломени камъни, споени с глинен разтвор. В насипа сградите се откри разнообразна битова и строителна керамика.

Обобщавайки резултатите от тазгодишните проучвания, четани с наблюденията ни от предишните години може да се ка със сигурност, че комплексът е продължавал в източна посока бил свързан със сградите разположени около църква № 4.

Т. Тотев

РАЗКОПКИ ПО ЗАДАЧА "ЦЪРКВИ И МАНАСТИРИ" В ПРЕСЛАВ

Разкопките по задача "църкви и манастири" в Преслав през отчетната 1979 г. се проведоха в продължение на три мес

/юли, август и септември/. Работихме на три обекта: манастира при Кръглата църква, манастира в мест. Зъбуите и на църквата до източната крепостна стена на вътрешния град.

Манастир около Кръглата църква

Проучванията през този шести археологически сезон бяха почти изцяло подчинени на задачите, свързани с консервирането и експонирането на паметника в чест на Юбилея.

Внушителните размери на манастирския ансамбъл и откритите следи от раннославянско селище в неговите граници наложи пълното разкриване на паметника да се отложи за годините след Юбилея. Сега се довършиха някои от недоработените квадрати на изкопа от миналите сезони и се направиха някои проверки във връзка със строителната история на вече открити постройки.

На този етап на теренните проучвания е ясно, че разкритите основи на няколко постройки върху терасата са свързани по време с Кръглата църква и заедно с нея представляват един от известните в Преслав до днес осем манастира. По своя характер манастирът не стои изолирано от останалите преславски манастири, които освен като религиозно-просветни центрове са играели роля и на средища за книжовен труд и разностранна художествена дейност.

Манастир в мест. Зъбуите

Разкопките се явяват продължение на теренните ни проучвания тук от 1969 г. насам. През този десети сезон имахме за задача:

1. Да се доизясни характера на североизточния манастирски двор.

2. Да се внесе яснота около някои спорни места за строителната история на някои от сградите в южната половина на манастирския ансамбъл.

3. Със сондажни проверки да се потърси връзката на манастира с вътрешния град на Преслав.

На последната от задачите беше отделено най-много време. При един от сондажните проверки между западната стена на вътр. град и източната манастирска ограда се откри неизвестна досега монументална постройка от ранния столичен период на Преслав, която заслужава цялостно да бъде разкрита в годините след юбилея.

Църква до източната крепостна стена на вътр. град

Проведените проучвания доведоха до цялостното разкриване на засвидетелстваната до изт. крепостна стена вътр. град църква през 1978 г. Установени бяха два периода на градеж в нейния живот и се изясни мястото, което последната заема сред паметниците на преславския кръстокуполен план.

На запад от църквата беше разкрита верижна постройка, която по време принадлежи заедно с църквата на X в. За характера на комплекса - граждански или манастирски на този етап е още трудно да се съди.

Откритите над 20 християнски гроба принадлежат на некропол от годините на византийското владичество на Преслав /XI-XII в

Ст. Бонев

РАЗКОПКИ НА ЮЖНАТА КРЕПОСТНА СТЕНА НА ВЪНШНИЯ ГРАД В ПРЕСЛАВ

Разкопките на южната крепостна стена на Външния град в Преслав през 1979 г. обхванаха 70 метров сектор източно от южната порта. В по-голямата си част трасето на стената се установи само по нейната подложка. Ширината й варира от 3 до 3,20 м., а дебелината е 0,95-1 м., където опира в здравия терен. Състои се от дребна речна баластра, по-рядко едри речни волутъци и зелена глина. Пълнежът е свършвал на равнището на тогавашния терен, като отгоре е бил залят и обмазан със слой хоросан дебел 1-1.5 см. Подложката е била укрепена с пилоти, които са преминавали през цялата дълбочина на основата. Пилотите са били на разстояние 10-25 см. един от друг, с кръгло сечение и диаметър на горната част 8-10 см. Важен резултат от проучванията е сигурното установяване посоката на стената. Като тръгва в едно направление от портата на 8 м. източно от нея тя прави чупка в североизточна посока. По такъв начин портата остава във вдлъбнатина, което не й позволява да се открои в цялостния профил на стената.

До реставрирания през 1966 г. сектор се разкри нов запазен дял от суперструкцията. Това са безредно нахвърляни едри ломени камъни споени с бял хоросан. Южно от този дял бяха открити три реда дялани блокове наредени върху подложката. Върху втория от тях личат хоросановите легла на други такива, които са оформили стъпаловидните отстъпи на стената към протичащата наблизо Тича. Едва след това е започвало същинското й тяло. Градежът е традиционният за преславските крепостни съоръжения опус имплектум.

Ж. Аладжов, Ст. Бонев

СОНДАЖНО ПРОУЧВАНЕ НА ПОДХОДИТЕ И КОМУНИКАЦИЯТА ВЪВ ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ

През м. май 1979 година беше извършено сондажно проучване на подходите на Велики Преслав, съгласно предявените изисквания на НИПК за изграждането на пешеходни пътеки и маршрути подготовката за експонирането на резервата в чест на 1300 годи ния юбилей.

Непосредствена цел на разкопките бе да се установят средством траншейни сондажи входовите нива и евентуалното нали на пътна настилка край портите на Вътрешния и Външния град. Съ така трябваше да се проучи доколкото е възможно, пътната кому кация в града, свързваща портите с Дворцовия център.

Разкопките във Външния град се ръководиха от Ст. Бонев, а във Вътрешния от Ж. Аладжов. Сондажите бяха разположени и ори тирани спрямо седем основни точки на града – Северната порта на външната крепост, Северната, Южната и Източната порти на Вътре ния град, Северната порта на ранното укрепление /аул/, Дворцов център и Кръглата църква.

Сондажните проверки във Външния град не доведоха до ус тановяването на пътни настилки от Първото българско царство, но безспорно имат значение за сигурното локализиране на други сред новековни паметници.

Проучванията във Вътрешния град разкриха продълженията на две известни от по-рано пътни артерии. Пътната настилка в се вероизточния край на плочника при Дворците беше разчистена и в сондаж № 10 на 15.5 м североизточно от досега известната ѝ част. Датира се в X век. В сондаж № 5 на 8 м северно от Северната порта на ранното укрепление /аул/ беше разкрито продължението на пътя от XIII век, засвидетелствуван и при разкопките на портата. Други конкретни данни не бяха получени.

Тодорова, К. Ботов

ЗКОПКИ НА ОБЕКТ ДУРАНКУЛАК, ТОЛБУХИНСКО /СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ/

Проучванията на Големия остров се съсредоточиха по южна- а и западната периферия, в склоновете към водата. Констатира се лище от късната бронзова епоха. Откритите 9 сгради с подково- разен план имат каменен цокъл и глинобитни стени. Огнищата са формени като П-образни камери, оградени с вертикално поставени менни плочи. Склонът на острова е бил терасиран, личат три троителни етапа, от които е проучен само най-късния. Откритата ерамика датира обекта XIII-XII век пр.н.е. и го отнася към къс- ия етап на културата Кослоджени – Сабатиновка. В Добруджа този тап се обозначава като Пребабадаг, тъй като в неговите рамки се араждат редица елементи, характеризиращи ранния халщат в Доб- уджа.

Открити бяха и некрополите, обслужващи неолитното и неолитното поселения. Те са локализирани в южния край на нива- а, като върху тях е ситуиран старобългарски некропол. Два гро- ба са неолитни, отнасят се към култура Хаманджия, а седем са неолитни – култура Варна. Един от черепите произхождащ от енео- литен гроб, има изкуствена деформация.

В юго-западната част на острова се проучиха редица ан- тични комплекси – части от две сгради с двулицеви зидове на гли- неста спойка и керамика, датирана от IV в. пр.н.е. до V в. от н.е. Части от антични зидове се откриха в субструкциите на скал- ния комплекс в кв. М16 и Н16. Характерът на откритите материали ни дава основание да допуснем съществуването на култов комплекс, посветен на Кибела. Голяма оброчна плочка с нейно изображение е открита през 1976 г.

По южната и западна периферия на острова се проучиха н ви старобългарски 35 жилищни и стопански сгради, с които общия брой достигна 215. Те повтарят познатите архитектурни форми и на надлежащите им съоръжения с незначителни нови елементи. Окончател но се разкри скалният комплекс, състоящ се от три жилищни и една стопанска сграда вписани в скалистия терен. Комплексът е защит от двулицев зид с обща дължина 6,75 м, и ширина 1,6 м., оформя проход от югозапад и е свързан с няколко преустройства. Сравни но сложната му планировка ни кара да допуснем, че се касае за ж лище, принадлежащо на лице, заемащо водещо място в социалната структура на селището.

В западната периферия на южния склон се проучиха три н ви сгради, които заедно с разкритите седем от предидущите архе гически сезони оформят вероятно родов комплекс, разграничен от останалите единични сгради на градището с каменна стена.

Частично се разкопаха оградни зидове, изпълняващи фор фикационни функции в най-лесно уязвими пунктове на острова.

Последните данни ни дават основание да отнесем финала на старобългарското градище към първата четвърт на XI в. въз ос нова на проба C^{14} № БЛН:2110 – 975 ± 40 г., която е калибрирана по графиката на Зюс от 1970 г. Археологическият материал подкре пя убедително тази датировка.

Продължи разкриването на християнския некропол в нивата, като общият брой на гробовете достигна 230. Погребенията са извършени чрез трупополагане в каменни кутии с или без покритие или в гробни ями, с минимални отклонения от християнския ритуал. Разкрити са и шест погребения тип кенотафи. Погребалният инвентар е оскъден и се състои от лични украшения, датиращи некропола края на IX – X век.

. Антова

РАЗКОПКИ НА ШУМЕНСКАТА КРЕПОСТ

През 1979 г. се работи върху фортификацията, гражданската и култова архитектура на Вътрешната крепост на Стария град.

Продължи откриването на външния, трети крепостен пояс в източния му сектор, издигнат на ръба на скалната тераса. От него се проучиха 72 м. Поради силната уязвимост на мястото крепостната стена е била на няколко пъти разрушавана, преустройвана и укрепвана в два сектора с допълнителни укрепителни зидове. Към разчистената отсечка на горния крепостен зид се откриха, конструктивно свързани с него още две кули четириъгълната "Ж" и "И" с неправилна форма, вмъкната в чупката, от която крепостният зид поема посока на юг. По своя градеж, строителни материали и по находките, стената, както и двете кули се датират от Второто българско царство.

Крепостният зид № V е опасвал хълма и от изток, както сочат руините, установени на няколко места.

Във връзка с гражданската архитектура, комсомолска и международна младежка бригада работиха в пространството между крепостните пояси № V и № IV. Доразчистиха се и проучиха няколко сгради от различни строителни периода. Три от XII–XIV в., две от VI в. Интересно каменно съоръжение, широко 2.40 м, път от едри ломени камъни, ограничено от двете страни с каменни бордюри е свързвало външната и вътрешна тракийска крепости. По-късната кула № 2 го е застъпила. На същото ниво върху скалата се откриха части от глинени подове на жилища, огнища върху тях и изобилна тракийска керамика.

При проучването на крепостните стени, под дебела маса

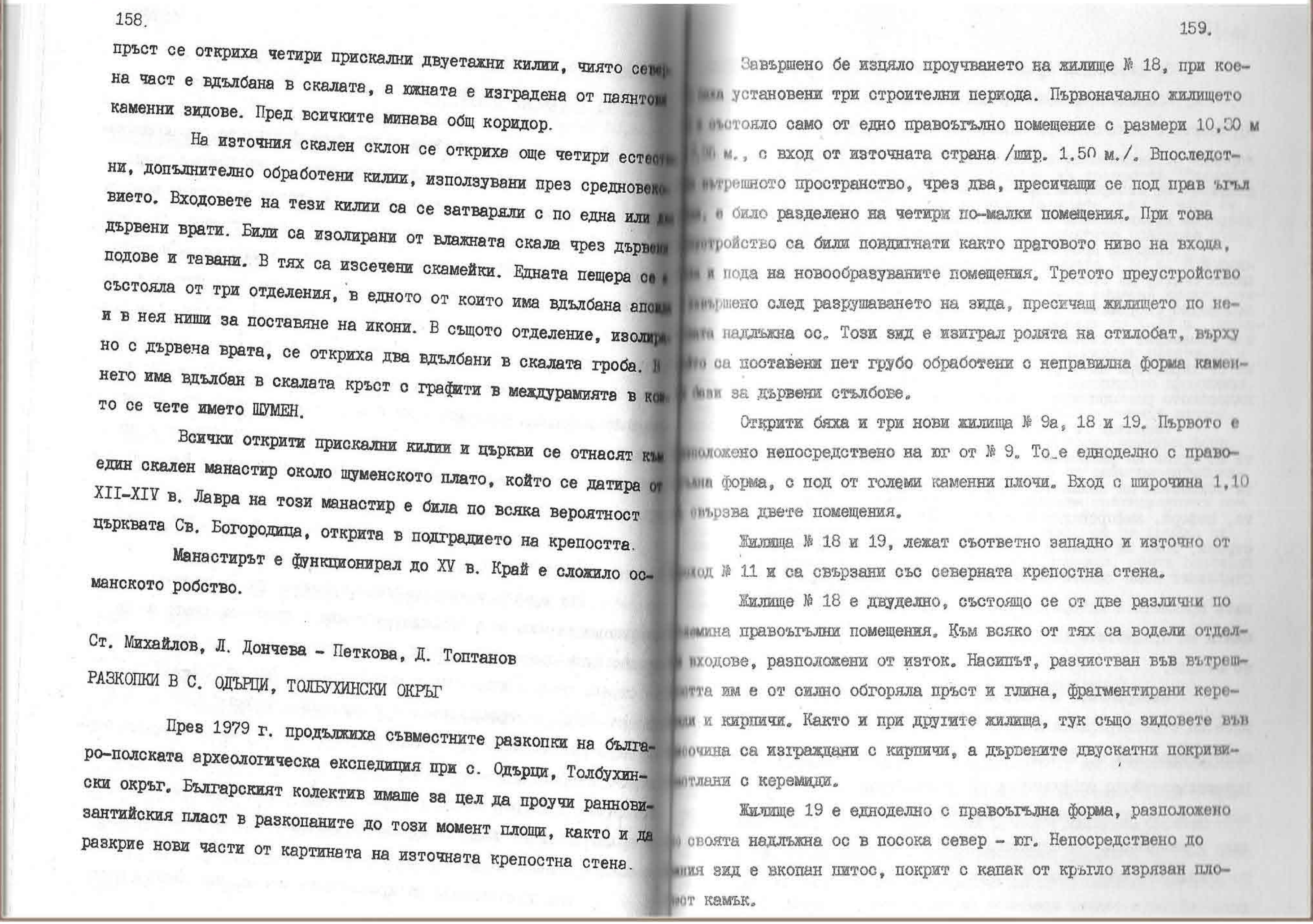

пръст се откриха четири прискални двуетажни килии, чиято севе
на част е вдълбана в скалата, а южната е изградена от паянто
каменни зидове. Пред всичките минава общ коридор.

На източния скален склон се откриха още четири естест
ни, допълнително обработени килии, използувани през средновеко
вието. Входовете на тези килии са се затваряли с по една или д
дървени врати. Били са изолирани от влажната скала чрез дървен
подове и тавани. В тях са изсечени скамейки. Едната пещера се
състояла от три отделения, в едното от които има вдълбана апси
и в нея ниши за поставяне на икони. В същото отделение, изолира
но с дървена врата, се откриха два вдълбани в скалата гроба. В
него има вдълбан в скалата кръст с графити в междурамията в ко
то се чете името ШУМЕН.

Всички открити прискални килии и църкви се отнасят към
един скален манастир около шуменското плато, който се датира от
XII-XIV в. Лавра на този манастир е била по всяка вероятност
църквата Св. Богородица, открита в подградието на крепостта.

Манастирът е функционирал до XV в. Край е сложило османското робство.

Ст. Михайлов, Л. Дончева - Петкова, Д. Топтанов

РАЗКОПКИ В С. ОДЪРЦИ, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. продължиха съвместните разкопки на българо-полската археологическа експедиция при с. Одърци, Толбухински окръг. Българският колектив имаше за цел да проучи ранновизантийския пласт в разкопаните до този момент площи, както и да разкрие нови части от картината на източната крепостна стена.

Завършено бе изцяло проучването на жилище № 18, при кое-
установени три строителни периода. Първоначално жилището
ъстояло само от едно правоъгълно помещение с размери 10,50 м
м., с вход от източната страна /шир. 1.50 м./. Впоследст-
ътрешното пространство, чрез два, пресичащи се под прав ъгъл
е било разделено на четири по-малки помещения. При това
тройство са били повдигнати както праговото ниво на входа,
и пода на новообразуваните помещения. Третото преустройство
ършено след разрушаването на зида, пресичащ жилището по не-
та надлъжна ос. Този зид е изиграл ролята на стилобат, върху
о са поставени пет грубо обработени с неправилна форма камен-
за дървени стълбове.

Открити бяха и три нови жилища № 9а, 18 и 19. Първото е
ложено непосредствено на юг от № 9. То е едноделно с право-
на форма, с под от големи каменни плочи. Вход с широчина 1,10
свързва двете помещения.

Жилища № 18 и 19, лежат съответно западно и източно от
од № 11 и са свързани със северната крепостна стена.

Жилище № 18 е двуделно, състоящо се от две различни по
мина правоъгълни помещения. Към всяко от тях са водели отдел-
входове, разположени от изток. Насипът, разчистван във вътреш-
тта им е от силно обгоряла пръст и глина, фрагментирани кере-
и и кирпичи. Както и при другите жилища, тук също зидовете във
очина са изграждани с кирпичи, а дървените двускатни покриви-
тлани с керемиди.

Жилище 19 е едноделно с правоъгълна форма, разположено
своята надлъжна ос в посока север - юг. Непосредствено до
ния зид е вкопан питос, покрит с капак от кръгло изрязан пло-
от камък.

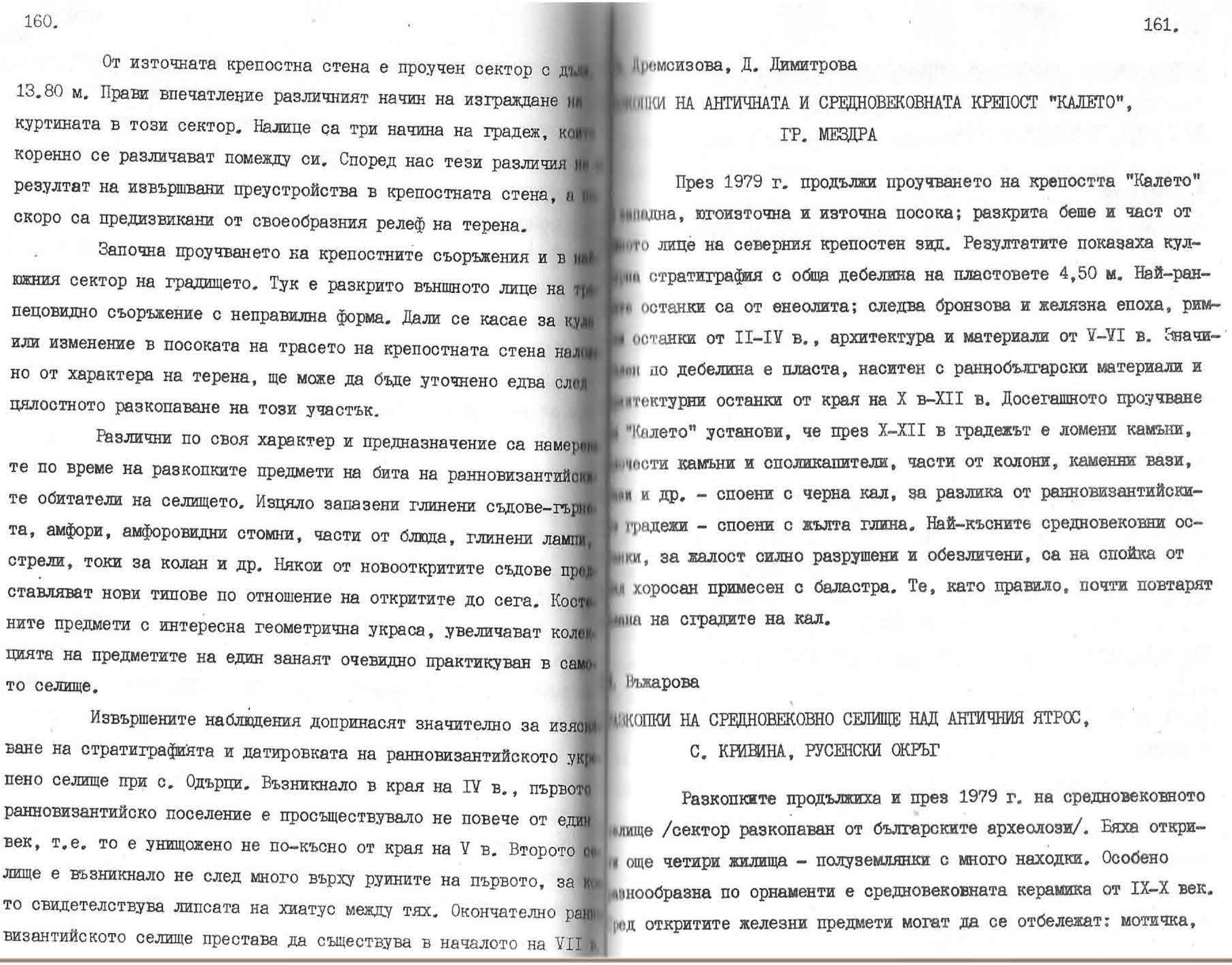

От източната крепостна стена е проучен сектор с дъл 13.80 м. Прави впечатление различният начин на изграждане на куртината в този сектор. Налице са три начина на градеж, кои коренно се различават помежду си. Според нас тези различия не резултат на извършвани преустройства в крепостната стена, а по скоро са предизвикани от своеобразния релеф на терена.

Започна проучването на крепостните съоръжения и в най южния сектор на градището. Тук е разкрито външното лице на тр пецовидно съоръжение с неправилна форма. Дали се касае за кул или изменение в посоката на трасето на крепостната стена нало но от характера на терена, ще може да бъде уточнено едва след цялостното разкопаване на този участък.

Различни по своя характер и предназначение са намере те по време на разкопките предмети на бита на ранновизантийск те обитатели на селището. Изцяло запазени глинени съдове-гърне та, амфори, амфоровидни стомни, части от блюда, глинени лампи, стрели, токи за колан и др. Някои от новооткритите съдове пред ставляват нови типове по отношение на откритите до сега. Косте ните предмети с интересна геометрична украса, увеличават колек цията на предметите на един занаят очевидно практикуван в само то селище.

Извършените наблюдения допринасят значително за изясн ване на стратиграфията и датировката на ранновизантийското укр пено селище при с. Одърци. Възникнало в края на IV в., първото ранновизантийско поселение е просъществувало не повече от един век, т.е. то е унищожено не по-късно от края на V в. Второто се лище е възникнало не след много върху руините на първото, за ко то свидетелствува липсата на хиатус между тях. Окончателно ран византийското селище престава да съществува в началото на VII в.

Дремсизова, Д. Димитрова

ЗКОПКИ НА АНТИЧНАТА И СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ "КАЛЕТО",
ГР. МЕЗДРА

През 1979 г. продължи проучването на крепостта "Калето" падна, югоизточна и източна посока; разкрита беше и част от ното лице на северния крепостен зид. Резултатите показаха културна стратиграфия с обща дебелина на пластовете 4,50 м. Най-ран те останки са от енеолита; следва бронзова и желязна епоха, римски останки от II-IV в., архитектура и материали от V-VI в. Значи ен по дебелина е пласта, наситен с раннобългарски материали и итектурни останки от края на X в-XII в. Досегашното проучване "Калето" установи, че през X-XII в градежът е ломени камъни, чести камъни и споликапители, части от колони, каменни вази, и и др. - споени с черна кал, за разлика от ранновизантийски градежи - споени с жълта глина. Най-късните средновековни ос нки, за жалост силно разрушени и обезличени, са на спойка от хоросан примесен с баластра. Те, като правило, почти повтарят на на страдите на кал.

Въжарова

ЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ НАД АНТИЧНИЯ ЯТРОС,
С. КРИВИНА, РУСЕНСКИ ОКРЪГ

Разкопките продължиха и през 1979 г. на средновековното елище /сектор разкопаван от българските археолози/. Бяха откри и още четири жилища - полуземлянки с много находки. Особено азнообразна по орнаменти е средновековната керамика от IX-X век. ред откритите железни предмети могат да се отбележат: мотичка,

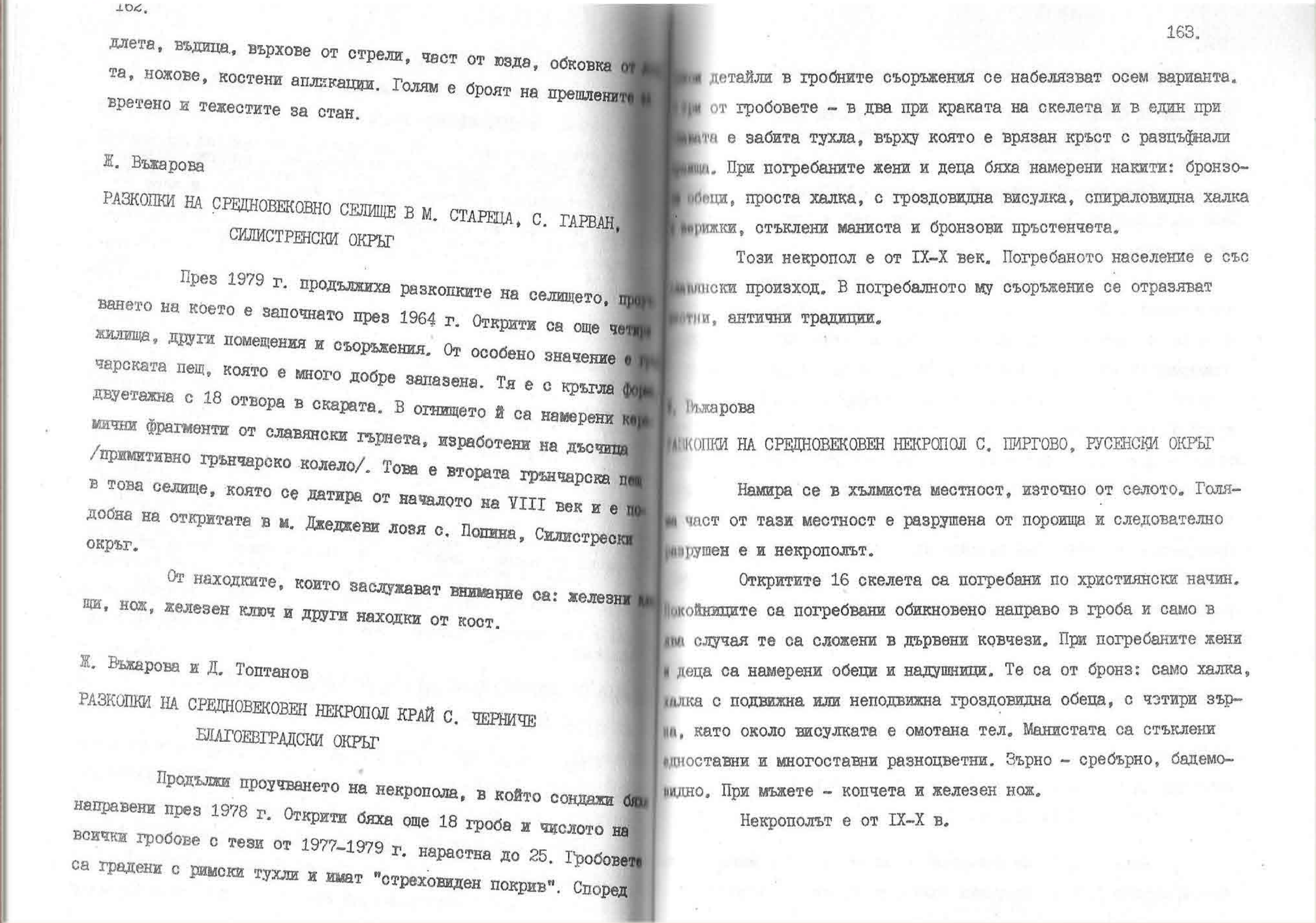

длета, въдица, върхове от стрели, част от юзда, обковка от та, ножове, костени апликации. Голям е броят на прешлените вретено и тежестите за стан.

Ж. Въжарова

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ В М. СТАРЕЦА, С. ГАРВАН, СИЛИСТРЕНСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. продължиха разкопките на селището, проу ването на което е започнато през 1964 г. Открити са още четир жилища, други помещения и съоръжения. От особено значение е гр чарската пещ, която е много добре запазена. Тя е с кръгла фор двуетажна с 18 отвора в скарата. В огнището й са намерени кер мични фрагменти от славянски гърнета, изработени на дъсчица /примитивно грънчарско колело/. Това е втората грънчарска пещ в това селище, която се датира от началото на VIII век и е по добна на откритата в м. Джеджеви лозя с. Попина, Силистрески окръг.

От находките, които заслужават внимание са: железни к щи, нож, железен ключ и други находки от кост.

Ж. Въжарова и Д. Топтанов

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ КРАЙ С. ЧЕРНИЧЕ БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

Продължи проучването на некропола, в който сондажи бяха направени през 1978 г. Открити бяха още 18 гроба и числото на всички гробове с тези от 1977-1979 г. нарасна до 25. Гробовете са градени с римски тухли и имат "стреховиден покрив". Според

ни детайли в гробните съоръжения се набелязват осем варианта. ри от гробовете – в два при краката на скелета и в един при вата е забита тухла, върху която е врязан кръст с разцъфнали ща. При погребаните жени и деца бяха намерени накити: бронзо- обеци, проста халка, с гроздовидна висулка, спираловидна халка верижки, стъклени маниста и бронзови пръстенчета.

Този некропол е от IX-X век. Погребаното население е със вянски произход. В погребалното му съоръжение се отразяват тни, антични традиции.

Въжарова

КОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ С. ПИРГОВО, РУСЕНСКИ ОКРЪГ

Намира се в хълмиста местност, източно от селото. Голя- част от тази местност е разрушена от пороища и следователно разрушен е и некрополът.

Откритите 16 скелета са погребани по християнски начин. Покойниците са погребвани обикновено направо в гроба и само в два случая те са сложени в дървени ковчези. При погребаните жени и деца са намерени обеци и надушници. Те са от бронз: само халка, халка с подвижна или неподвижна гроздовидна обеца, с четири зърна, като около висулката е омотана тел. Манистата са стъклени едноставни и многоставни разноцветни. Зърно – сребърно, бадемовидно. При мъжете – копчета и железен нож.

Некрополът е от IX-X в.

Ж. Въжарова

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ КРАЙ С. ГОРНИ ИЗВОР
РАЗГРАДСКИ ОКРЪГ

Селището се намира върху тераса, издигаща се над лев бряг на р. Война, в местността "Над пясъка" в долината т.н. " ските ливади".

В разкопаната площ бяха изцяло проучени две жилища - полуземлянки. В тези жилища са открити печки, изградени от ср ни и малки камъни. Стените на жилищата са били обмазани с гли /намерена бе мазилка/. В едно от жилищата бе намерена част от подница. Само в едно от жилищата бяха намерени: шест прешлена вретена, осем бруса, три костени шила. И в две от жилищата бя открити хромели. В едното от тях той бе изправен до отвора на печката, а в друго цял хромел бе върху подовата замазка на печ ка, чиито стени са срутени. Изобилно е количеството от керами фрагменти - гърнета IX-X в. като почти цяло гърне бе намерено върху пода на печката в едно от жилищата. Малък е броят на амф ровидните стомни, а също само няколко са фрагментите от тъмно вата с лъскави ивици - т.н. "прабългарска".

Сред останалите находки са: прешлените за вретена, бр сове, кремъци, ножове и др.

Л. Бобчева

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНО БЪЛГАРСКО СЕЛИЩЕ В М. КОВАНЛЪКА
ДО С. ТОПОЛА, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. бе разкопана площ от 1200 кв. метра на д бочина средно 1.30 м. Проучени бяха пет сгради от българското

ище и две антични. Инвентаризирани са 415 нови експонати.

Сграда № 19 по план и градеж повтаря сграда № 10. Ново- при нея е печката, каменна, четвъртита, с отвор в самата сте- на жилището близо до североизточния му ъгъл. В тази сграда са мерени косер, свързан с лозарството, резец за затваряне на вра- та, четири железни ножчета, прешлени за вретено, две шила от от и брус. Находките показват, че постройката е служела за жи- ще.

Сгради № 22, 24 и 25 са с правоъгълен план, дълги макси- лно до 6 м. широки до 3 м. Стените им са облицовани с поставе- и един до друг високи побити камъни. Новото при тях е, че имат обре очертани входове, № 22 и 25 - от изток, а № 24 - от юг. Стра- а 22 е интересна с подовата си настилка от необработени големи амъни, каквато за първи път се среща в селището. Сграда № 25 има олляма правоъгълна по план каменна печка с размери: 1,40 х 1,98 м, която очевидно е с по-специални функции от печките служили за отоп- ение. В същата сграда има две колонки от познатото ни съоръжение в селището и от това на острова при Дуранкулак. Вероятно е имала топанско предназначение.

За първи път бе открита и полуземлянка с каменна печка и съоръжение от колове под глинената подова замазка.

При разчистването на сграда № 22 бе открита глазирана тънкостенна битова керамика от XI - XIV век, която дава основа- ние да се приеме, че селището има по-късен етап или че тук е има- ло и по-късно поселение.

В. Антонова, Д. Владимирова, П. Петрова

РАЗКОПКИ В МЕСТНОСТТА "ЦЪРКОВИЩЕТО" ПРИ С. ХАН КРУМ

През месеците юни и юли т.г. се проведоха археологич ки разкопки в м. "Манастира" или "Църковището", в близост до ст но спускащия се бряг на Шуменското плато, на 1.5 км. западно о с. Хан Крум към с. Тройца.

За обекта се споменава от В.Н. Златарски и К. Шкорпил. През 1905 г. разкопки тук е провел Р. Попов. Резултатите не са обнародвани.

На дълбочина 0.90 до 1.53 м, поради слабата денивелац от юг на север се попадна на субструкция и на части от основи н сграда. Основите се оказаха дълбоки от 1 до 1.40 м, вкопани в здравия глинест терен, които очертаха плана на постройката. По своя архитектурен план тя представлява трикорабна базилика. Ор тирана е запад-изток с отклонение 20° на североизток. На изток корабите завършват в основата си отвън и отвътре с апсиди, преминаващи една в друга, поради което между апсидите и предапсидното пространство се получават много по-широки стени.

Пред апсидите, на запад, по цялата ширина на църквите, минава непрекъснатата основа, широка 1.20 м, а пред северната 1.50 м. Върху нея е стъпвала тежка каменна олтарна преграда, ко то е затваряла олтара.

На запад църквата е снабдена с два притвора, над вътре ния от които вероятно е имало галерии, която ситурно е минавала над страничните кораби. Външният притвор широк 2.20 м е триста В него помещенията се отделят с широки зидове. Вътрешният е бил неразчленен. Навсякъде е открито под подовото ниво. Само във в решния притвор част от дебела тухлена настилка, сочи за подовот покритие на последния.

Предложеният план на сградата е на чиста базилика. В за адната част южният кораб е пресечен със зид като се образува от ление "Г" конструктивно свързано със страничните зидове. Това деление в същност не представлява помещение. Горният преграден ид е служел вероятно за стилобат, в кръстовището на който се е питала колона носеща галерията. Тук се е намирало и стълбището последната. Такова разпределение в северния наос липсва.

Освен със своя архаичен план горната базилика прави впе тление със своя масивен каменен градеж, познат от дворците, от олямата базилика и дворцовата църква в Плиска и от дворците и азиликата Гебе Клисе в Преслав.

Субструкцията на зидовете, която предимно е запазена, е т дребни речни валутъци от близката р. Тича и ломени камъни и нойка от кал. Субструкцията е залята с дебела хоросанена под ожка. Върху нея е изградена основата. Градежът на последната ад 0.70 м е от груби дялани варовикови блокове с големи размери 0.47 на 0.80 на 0.50 м подобно на основите на църквата Гебе Кли е, както и на Сакелова могила.

Базиликата при с. Хан Крум намира своите аналогии в ба зиликата Гебе Клисе в Преслав, Сакалова могила, Базилика № 25 в лиска.

След окончателно разрушаване на църквата тя е била за стъпена от по-късен некропол, от който до сега са проучени десет гроба.

В градежа на базиликата и останалите старини се устано вяват следните строителни периоди: а/ първоначалното изграждане на базиликата се отнася до всички налични данни към втората поло вина на IX в. б/ преустройства за извършени през X в., когато тя е продължила да функционира. в/ към последния период се отнася и да А и застъпилият върху разрушената вече църква некропол. По ледните могат да бъдат отнесени към края на X и началото на XI

Ст. Станилов

РАЗКОПКИ В ДВОРА НА МНП – СОФИЯ

През 1979 г. Музеят за история на София извърши спас телни разкопки в двора на Министерството на народната просвета, който се намира близо до югозападния ъгъл на сердикийската крепост. Проучи се част от южната стена и един стълб от късноанти базиликална сграда, открита и нанесена на плана на Сердика още арх. Сава Бобчев. Стената е градена "опус микстум" с три реда тухли, а стълпът – само от тухли. Четири фрагмента от зидове о речни камъни на хоросан, три от които излизат от стълпа предст преустройства на сградата. С малко на брой керамични фрагменти по характера на градежа сградата се датира в IV–V в.

В западната страна на изкопа, на 0.35 м над обитавано ниво на късноантичната сграда се откри част от настилка – преу требени цели и фрагментирани тухли, която заедно с една стенич от речни камъни и фрагментирани тухли на кал се отнася към XII-XIV в.

К. Койчева, С. Симеонов

РАЗКОПКИ КРАЙ ГР. СЕВЛИЕВО

Спасителни археологически разкопки проведени от 27 юли до 3 октомври 1979 г. на една тераса в южния склон на м. Джеве бунар край гр. Севлиево. В резултат на работата разкрита малка средновековна църква от типа на еднокорабните с притвор и полукръгла абсида. Дължина 12.20 м., ширина 5,80 м. Зидовете, широ 0,90 м. са градени в трубоизразени редове от дялани камъни, споявани с кал. Подът е покрит с плочи. Освен централния вход от запад /шир. 0,90 м./, църквата е имала врата и от южна страна /шир. 0,80 м./. Околовръст във вътрешността на наоса и притвора са разкрити скамейки, изградени от камъни, измазани с хоросан.

Разкрита е и част от средновековен некропол – 13 погребения, разположени на изток и запад от църквата.

Изграждането на църковната постройка се свързва с края на X в. и заедно с некропола продължава да съществува до края на XIV в. В последствие са направени изменения във вътрешността – запълнена е извивката на абсидата и североизточния ъгъл на предабсидната част.

Средновековната църква и некрополът лежат върху разрушената до основи еднокорабна църква с полукръгла абсида и притвор. Обща дължина 23,60 м. и ширина 9,60 м. Входовете са разположени странично на северната и южната стени на притвора. По план и размери църквата се отнася към строените през IV–VI в. еднокорабни църкви.

При изкопните работи бяха намерени ограничен брой материали. Фрагменти от глинени съдове, накити, монети и др., отговарящи на двете епохи, през които местността е била обитавана.

Ст. Ангелова

РАЗКОПКИ В ДУРОСТОРУМ-ДРЪСТЪР

Археологическите проучвания през 1979 г. в Силистра бяха проведени от 11.VIII. до 7.IX. със средства на Окръжния исторически музей.

Във връзка с проучването на средновековната крепостна стена на Дунавския бряг, в североизточния й край се попадна на

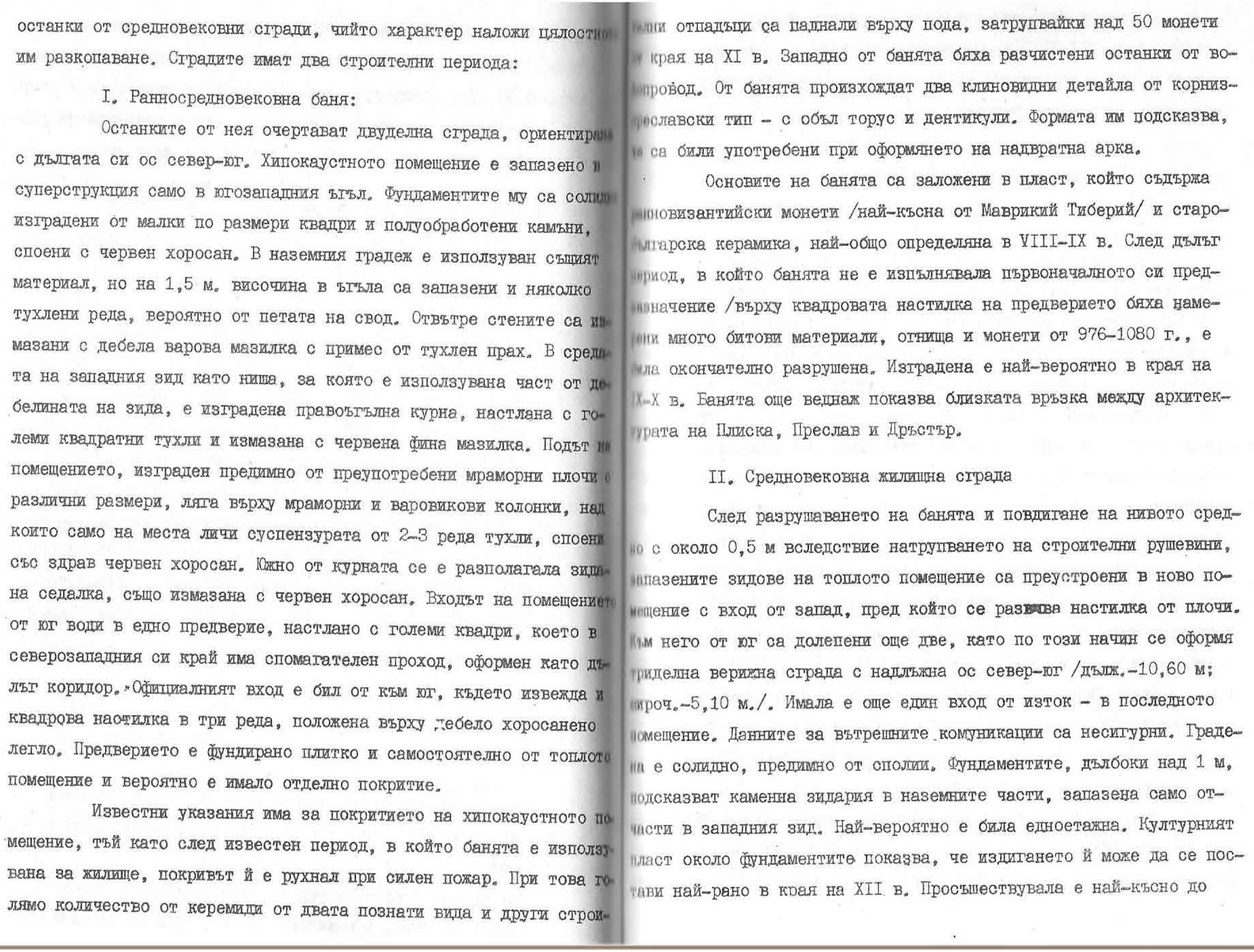

останки от средновековни сгради, чийто характер наложи цялостно им разкопаване. Сградите имат два строителни периода:

I. Ранносредновековна баня:

Останките от нея очертават двуделна сграда, ориентирана с дългата си ос север-юг. Хипокаустното помещение е запазено в суперструкция само в югозападния ъгъл. Фундаментите му са солидно изградени от малки по размери квадри и полуобработени камъни, споени с червен хоросан. В наземния градеж е използуван същият материал, но на 1,5 м. височина в ъгъла са запазени и няколко тухлени реда, вероятно от петата на свод. Отвътре стените са измазани с дебела варова мазилка с примес от тухлен прах. В средата на западния зид като ниша, за която е използувана част от дебелината на зида, е изградена правоъгълна курна, настлана с големи квадратни тухли и измазана с червена фина мазилка. Подът на помещението, изграден предимно от преупотребени мраморни плочи с различни размери, ляга върху мраморни и варовикови колонки, над които само на места личи суспензурата от 2-3 реда тухли, споени със здрав червен хоросан. Южно от курната се е разполагала зидана седалка, също измазана с червен хоросан. Входът на помещението от юг води в едно предверие, настлано с големи квадри, което в северозападния си край има спомагателен проход, оформен като дълъг коридор. Официалният вход е бил от към юг, където извежда и квадрова настилка в три реда, положена върху дебело хоросанено легло. Предверието е фундирано плитко и самостоятелно от топлото помещение и вероятно е имало отделно покритие.

Известни указания има за покритието на хипокаустното помещение, тъй като след известен период, в който банята е използувана за жилище, покривът й е рухнал при силен пожар. При това голямо количество от керемиди от двата познати вида и други строители отпадъци са паднали върху пода, затрупвайки над 50 монети в края на XI в. Западно от банята бяха разчистени останки от водопровод. От банята произхождат два клиновидни детайла от корниз преславски тип – с обл торус и дентикули. Формата им подсказва, че са били употребени при оформянето на надвратна арка.

Основите на банята са заложени в пласт, който съдържа ранновизантийски монети /най-късна от Маврикий Тиберий/ и старобългарска керамика, най-общо определяна в VIII-IX в. След дълъг период, в който банята не е изпълнявала първоначалното си предназначение /върху квадровата настилка на предверието бяха намерени много битови материали, огнища и монети от 976-1080 г., е била окончателно разрушена. Изградена е най-вероятно в края на IX-X в. Банята още веднаж показва близката връзка между архитектурата на Плиска, Преслав и Дръстър.

II. Средновековна жилищна сграда

След разрушаването на банята и повдигане на нивото средно с около 0,5 м вследствие натрупването на строителни рушевини, запазените зидове на топлото помещение са преустроени в ново помещение с вход от запад, пред който се разкрива настилка от плочи. Към него от юг са долепени още две, като по този начин се оформя триделна верижна сграда с надлъжна ос север-юг /дълж.-10,60 м; широч.-5,10 м./. Имала е още един вход от изток – в последното помещение. Данните за вътрешните комуникации са несигурни. Градежът е солидно, предимно от сполии. Фундаментите, дълбоки над 1 м, подсказват каменна зидария в наземните части, запазена само отчасти в западния зид. Най-вероятно е била едноетажна. Културният пласт около фундаментите показва, че издигането й може да се постави най-рано в края на XII в. Просъществувала е най-късно до

XIV в., когато е била изоставена и разрушена постепенно. На те ва място през XVI-XVII в. са възникнали жилища, вкопани в при ните си части в рушевините на сградата. От сметните им ями про хожда богат керамичен материал.

Ал. Кузев, К. Попконстантинов, П. Георгиев

РАННОСРЕДНОВЕКОВНА ЦЪРКВА ПРИ С. РАВНА, ПРОВАДИЙСКО

В средата на месец август 1978 година булдозеристи от корекцията на Провадийска река при с. Равна, Провадийско разру ли с иманярска цел скритите под дебел насип зидове на голяма ц ковна постройка. Църквата е разположена на десния бряг на река върху невисока тераса. Около нея има следи от сгради, част от които са засегнати от булдозеристите. В насипа на разрушените сгради се откриват фрагменти от старобългарска керамика.

В резултат на археологическите проучвания бе изяснена отчасти плановата схема на църквата, която принадлежи към базиликалния тип. От запад е с плитък триставен притвор, в чиито ъгли са оформени помещения - "кули" и проход между тях. От разкритата част на наоса се вижда че той е бил разпределен на три кораба, разчленени посредством мраморни колони. Олтарната част е триставна и е вместена в три тристенни отвън и полукръгли отвътре апсиди. Особен интерес предизвиква членението на надлъжните фасади. На всяка от тях има по шест различни по размери пиластри, които са конструктивно свързани със стените и отговар на вътрешното членение.

За точната датировка на църквата при с. Равна на насто щия етап на проучване е още рано да се говори. Откритите археоло гически материали - старобългарска керамика и знаци, между които вестния "ипсилон с две хасти" върху каменни блокове, мазилки и ремиди, определено говорят за ранносредновековна принадлежност църквата. Към изводи в същата насока ни навежда плана, архи ктурните особености, украсата и начина на градеж. Особено ва за датировката се явява епиграфския и изобразителен материал крит по време на разкопките. Откритите глаголически, кирилски, ръцки и т.н. рунически надписи и рисунки с разнообразни сюжети ертават картина позната ни от паметниците от Плиска, Преслав, калния комплекс при Мурфатлар /РНР/ и насочват към една датиров в хронологическите граници на X век.

Катинчаров, Б. Борисов

АЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ДО С. ДЯДОВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. продължи работата на българо-холандската кспедиция до с. Дядово, Сливенски окръг. Разкопките бяха съсредоточени върху най-горната част на могилата. Проучен бе пласт дебелина 0,35 м на площ от 5,5 дка. На тази дълбочина се откриха останките на силно разрушено средновековно селище.

Разчистени бяха две помещения и четири жилища. Първите градени от ломени камъни, споени с кал. Те имат правоъгълна форма с размери: 4,55/4,20 и 7,75/5 м. В тях не се откриха пе и или огнища. Това обстоятелство ни кара да предположим, че те са имали по всяка вероятност стопанско предназначение.

Три от проучените жилища са наземни, а едно е полувкопано в земята. Подът на наземните жилища е изграден от сивожълтеникава или жълтеникава тръмбована глина. Стените им са изградени от дървени колове, преплетени с пръти. В едно от жилищата се разчисти огнище, а в другите три пещи.

Заслужава внимание намерената в югозападния ъгъл на помещение златна халка-пръстен. Тя има следните размери: вътр диаметър 1,7 см, външен диаметър 1,9 см и тегло 1,36 грама. На вена е от 22 каратово злато.

По начина на градеж, архитектурен тип, намерения в т инвентар и монети /от Алексий I Комнин до Исак II Ангел/, пом нията и жилищата могат да се отнесат към края на XI и целия XI

След изчерпване на останките от селището в източния на могилата се откри неголям некропол. От него се разчистиха 1 християнски погребения. По-голямата част от тях са положени на во в земята, други са оградени с камъни и само едно от тях в д вен ковчег. Погребенията са ориентирани изток-запад.

От тях най-голям интерес представлява погребение № 1 него се откриха единадесет гривни, шест от които стъклени /три рисувани/, три бронзови и две железни, халка от надушник и ог лица от 4456 стъклени мониста, между които има прищипнати едно ставни и двуставни тръбички, със златисто и сребристо покритие

В погребение №9 се намериха три пръстена, два от които с филигранна изработка.

Намереният инвентар дава възможност да се отнесе некр полът към средата на XI век.

А. Радунчева

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНО УКРЕПЛЕНИЕ ВЪРХУ ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ДО С. СЕДЛАРЕ, КЪРДЖАЛИЙСКО

През 1979 г. започнаха разкопки на селищната могила до с. Седларе, Кърджалийски окръг. Разчистено изцяло беше средно-

вно укрепление, отнасящо се към периода XI-XII в. Укреплението има форма на неправилен четириъгълник. Двете лица са градени грубо ломен камък и кал, а пълнежа между тях е от речни камъ и кал. Беше намерено малко количество силно фрагментирана ке ика от същото време. По-интересна е тази покрита със златиста оба. По всяка вероятност укреплението е строено от обитатели на селището разположено в подножието на праисторическата се на могила.

Намерени бяха и малко фрагменти от времето IV-III в. н.е.

Непосредствено след средновековния културен пласт след пласта от каменномедната епоха.

Михайлов, М. Сестримска

КОПКИ НА ОБЕКТ Ж.К. "ЗДРАВЕЦ", ГР. КЮСТЕНДИЛ

Археологичните разкопки имаха спасителен характер и по ват са твърде ограничени.

Отново, както на обект "Художествена галерия" и тук важ от северната крепостна стена на Пауталия се разкри ранно сред вековна керамика. Независимо от фрагментарното й състояние тя тежава всички белези, характерни за ранно-българското керамич производство. Съдовете са правени на бързо въртящо се грън рско колело, тестото е сравнително добре пречистено, изпичане е неравномерно. Отвън стените са украсени с прави и вълнооб ни линии в най-различни комбинации. Старобългарската керами е представена главно от глинени съдове. Архитектурен комплекс ранносредновековния период не бе разкрит. Намерен е водопро-

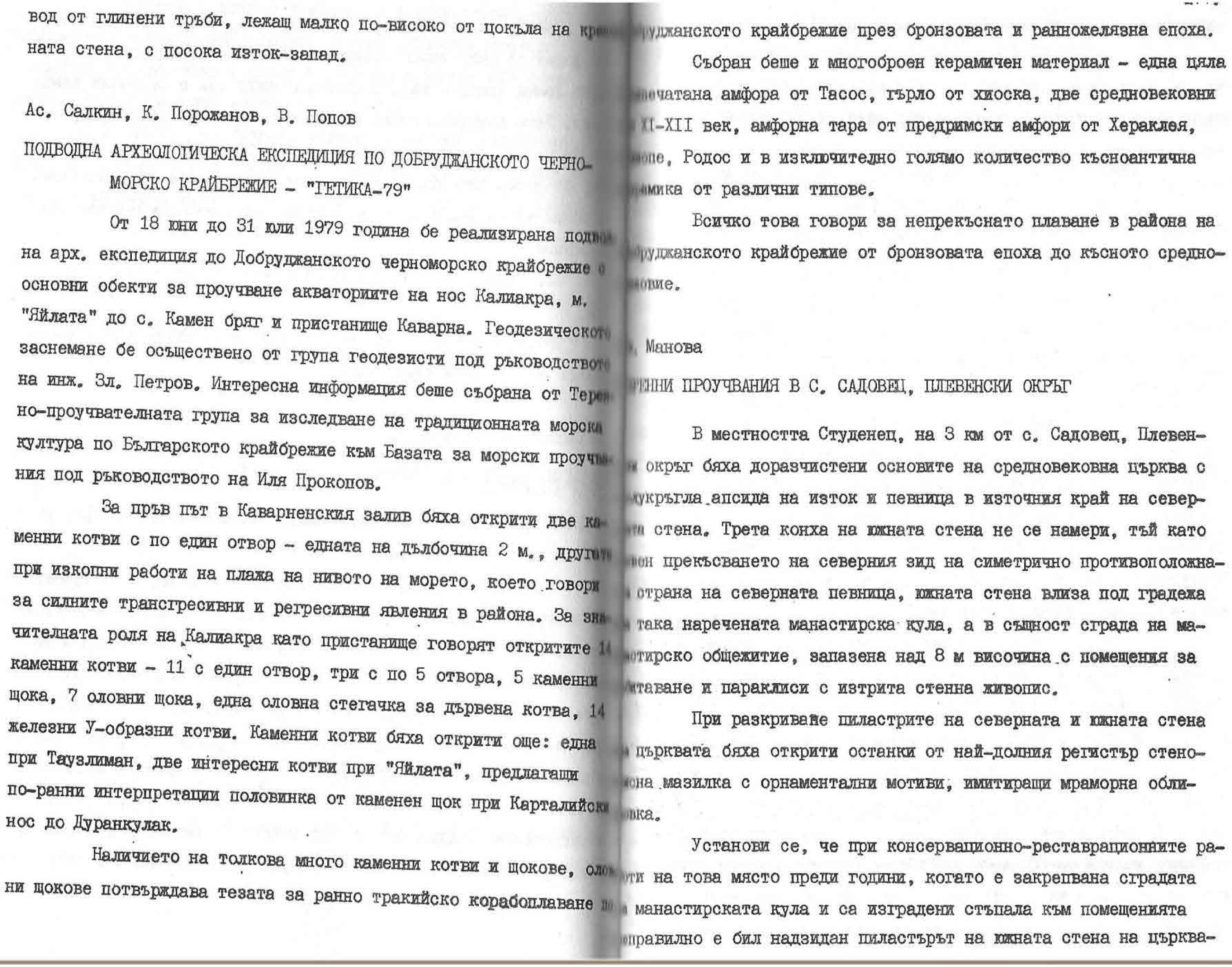

вод от глинени тръби, лежащ малко по-високо от цокъла на кре ната стена, с посока изток-запад.

Ас. Салкин, К. Порожанов, В. Попов

ПОДВОДНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ ПО ДОБРУДЖАНСКОТО ЧЕРНОМОРСКО КРАЙБРЕЖИЕ – "ГЕТИКА-79"

От 18 юни до 31 юли 1979 година бе реализирана подв на арх. експедиция до Добруджанското черноморско крайбрежие с основни обекти за проучване акваториите на нос Калиакра, м. "Яйлата" до с. Камен бряг и пристанище Каварна. Геодезическото заснемане бе осъществено от група геодезисти под ръководството на инж. Зл. Петров. Интересна информация беше събрана от Теренно-проучвателната група за изследване на традиционната морска култура по Българското крайбрежие към Базата за морски проучвания под ръководството на Иля Прокопов.

За пръв път в Каварненския залив бяха открити две каменни котви с по един отвор – едната на дълбочина 2 м., другата при изкопни работи на плажа на нивото на морето, което говори за силните трансгресивни и регресивни явления в района. За значителната роля на Калиакра като пристанище говорят откритите 14 каменни котви – 11 с един отвор, три с по 5 отвора, 5 каменни щока, 7 оловни щока, една оловна стегачка за дървена котва, 14 железни У-образни котви. Каменни котви бяха открити още: една при Таузлиман, две интересни котви при "Яйлата", предлагащи по-ранни интерпретации половинка от каменен щок при Карталийския нос до Дуранкулак.

Наличието на толкова много каменни котви и щокове, оло ни щокове потвърждава тезата за ранно тракийско корабоплаване по руджанското крайбрежие през бронзовата и ранножелязна епоха.

Събран беше и многоброен керамичен материал – една цяла печатана амфора от Тасос, гърло от хиоска, две средновековни XI-XII век, амфорна тара от предримски амфори от Хераклея, опе, Родос и в изключително голямо количество късноантична рамика от различни типове.

Всичко това говори за непрекъснато плаване в района на руджанското крайбрежие от бронзовата епоха до късното средно овие.

, Манова

РЕННИ ПРОУЧВАНИЯ В С. САДОВЕЦ, ПЛЕВЕНСКИ ОКРЪГ

В местността Студенец, на 3 км от с. Садовец, Плевен и окръг бяха доразчистени основите на средновековна църква с укръгла апсида на изток и певница в източния край на север та стена. Трета конха на южната стена не се намери, тъй като вен прекъсването на северния зид на симетрично противоположна страна на северната певница, южната стена влиза под градежа така наречената манастирска кула, а в същност страда на ма астирско общежитие, запазена над 8 м височина с помещения за итаване и параклиси с изтрита стенна живопис.

При разкриване пиластрите на северната и южната стена църквата бяха открити останки от най-долния регистър стено сна мазилка с орнаментални мотиви, имитиращи мраморна обли вка.

Установи се, че при консервационно-реставрационните ра ти на това място преди години, когато е закрепвана сградата манастирската кула и са изградени стъпала към помещенията правилно е бил надзидан пиластърът на южната стена на църквата, като е взет за контрафорс на кулата.

Ат. Попов

РАЗКОПКИ НА "ВЕЛИКАТА ЛАВРА" ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Разширени бяха проучванията на север и на юг.

Установи се културно наслояване от периода на османо та власт. В северния край беше разкрита битова пещ с крушовид форма, с отвор от запад. Продължи разкриването на мюсулманск некропол, като бяха разкопани 5 скелета. От този период бяха н мерени в културния пласт късове от битова керамика, глазиран жълто и кафяво, глинени лули и медна монета от Абдул Меджид /1839-1869/.

В южния участък се откриха градежи от ломени камъни, споени с кал, които според комплексния материал – глинени лул и ботава керамика, принадлежат към същия период. Преобладава битовата керамика от XVI-XVII в. и малко по-късно. Намерени б ха монети от Ибрахим /1640-1648 г./ и Махмуд I /1730-1754 г./. Културният пласт от тази епоха е свързан с турската джамия, т кето и турския некропол край тях.

Културният пласт от българското средновековие обхващ времето XIII-XIV в., на някои места е нарушен от мюсулманския некропол. Разкрити бяха основи на част от верижна сграда от ед ломени и полуобработени камъни, споени с бял хоросан. До момен на проучването може със сигурност да се предполага, че е разкр та част от сграда, която затваряла от север манастирския комплекс. Тя се свързва перпендикулярно с крепостната стена. Напречните зидове са оформяли помещения. От комплексния материал и взаимовръзката на разкритията в културното напластяване е установена следната относителна хронология: сградата с верижен лан е най-ранна; следват пеща и останки от огнища; най-късни а гробищен ограден зид и мюсулманските гробове.

От археологическия подвижен материал може да се изтъкне фрагментираната битова керамика – кухненска /обикновена/ и сграфито. Между късовете от последната бяха намерени два с врязани подглазурни монограми – "М" с титла. Освен това бяха открити монета от средата на XIII в. латинска имитация и от Иван Александър с Теодора, намерена в надлъжния зид.

В южния участък продължи разкопаването на крепостната стена на "Новия град", от която се разчисти 17 м дължина. В някои места максималната височина е 3,00 м. Дебелината е нееднаква 2,40-3,00 м. Посоката се променя с плавна извивка, съобразно дъговата линия на р. Янтра. Източното лице на стената е с грижлив градеж. Западното лице е разрушено.

Разкрита беше част от сграда с трапецовидна форма при основите, която е долепена до крепостната стена. Използуване е западното й лице. Градежът е от плочести камъни с хоросанова спойка. Установиха се три преустройства. Намерени бяха значително количество късове от битова керамика – обикновена с излъскани ивици и сграфито с глазура. Върху някои отломъци има графити и подглазурни монограми. Интересен е надписът върху дръжка от потир с името на патриарх Теодосий. Тук бяха намерени елементи от керамопластична архитектурна украса, късчета от стенописи и два отломъка от стеатитова икона.

Разкопките имат значение с това, че се откри северното крило на затворения манастирски комплекс и нови части от трасето на крепостната стена на "Новия град".

М. Долмова-Лукановска

РАЗКОПКИ ЦАРЕВЕЦ – СЕКТОР XXI

През 1979 г. продължиха археологическите разкопки н средновековната улица по северозападния склон на Царевец, от която бяха разкопани 540 м^2. Дебелината на културните насло ния при разкопаване на улицата е 0,60 м, без да бъде изчерп докрай, тъй като се работи само до средновековното ниво, а в участъка западно от нея до 3,20 м, с което се достигна скала. Установени са два културни пласта – средновековен XIII–XIV в. и турски.

При проучване на средновековния културен пласт са р копани 180 м от улицата, която има ширина 3,50–4 м, наклон н и е от типа "шосирани". Изградена е от дребни ломени и речни мъчета, трамбовани в пръста. На места настилката е унищожена изграждането и експлоатацията на съвременната алея. Откъм изт улицата е ограничена от фасадите на ориентираните към нея ст ди, а от запад от подпорен зид. В изграждането и са установ два строителни периода с разлика в нивата от 0,50 м.

Открити са кухненска и сграфито керамика, графити, н кити, монети и др., но най-голям интерес представлява намер та стеатитова иконка. На нея е изобразен светец в прав ръст в църковни одеяния, от който е отчупена главата с нимба, но и т както и тялото е била еп ас.

При проучване на турския културен пласт са разкрити 100 м от късен турски калдаръм с ширина 3–3,20 м. явяващ се п дължуние на вече известния ни от миналите години. Откъм запа калдаръма е бил ограничен от подпорен зид, който е използува за източна стена на сграда от този период. Открити са битова роителна керамика, лули, монети и др.

С извършените археологически разкопки приключи проучва то на средновековната улица по северозападния склон на Царевец. зи пътна комуникация се явява свързващо звено между важни пункове в крепостта през XIII–XIV в., като Главния вход, Малката орта, Двореца и Лобната скала, както и между жилищните квартали о склона.

. Д. Овчаров

АЗКОПКИ НА ОБЕКТ № 22 НА ХЪЛМА ЦАРЕВЕЦ

Обект № 22 на хълма Царевец в гр. В. Търново е на около 30 м югоизточно от Малката порта. Проучването му започна през 977 г. През 1979 г. е разкопавана площ от 600 кв.м.

През отчетната година са разкрити 12 нови сгради /№ 17 о № 28/, повечето от които са от годините на турското робство. азкрити са и три нови, късновременни ями /№ 5, 6 и 7/. Късновременните постройки са от три строителни периода. Основите им а изградени от ломени камъни, споени с кал от сивочерна пръст. копани са в българския или турския културен пласт до различна ълбочина. Между тях са запазени пасажи от улици с калдаръм. Повечето от сградите са едноделни и са използувани като жилища. Събрани са глинени съдове и други битови предмети.

В централната част на обекта е разкопан и средновековният културен пласт. Разкрита е широка улица ориентирана от югозапад към североизток. Настлана е с пясъчни плочи. Частично са проучени две средновековни български сгради /№ 26 и 27/. Същите са опожарени и разрушени при идването на турските завоеватели. Разрушенията са паднали върху уличната настилка и не са разчиствани.

В източната част на обекта, до сграда № 15, са разкри още 5 християнски погребения. Мъртвите са полагани направо в гр ба без ковчег. Разполагането им подсказва, че те са от некро на средно вековна българска църква.

Ив. Джамбов

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ: СЕКТОР XXIII ТЕРАСАТА ИЗТОЧНО ОТ МАЛКАТА ПОРТА

Разкопките на обекта имаха за цел проучването на арх турните останки в южната част на западния склон на хълма Царе във В. Търново. Установи се, че най-интензивно строителство ту е имало през Средновековието /XIII-XIV в/ и турската епоха /XV-XVIII в./. Прави впечатление, че многобройните строежи през къ ното средновековие са унищожили почти напълно българските стра а донякъде са перфорирали и по-ранните културни пластове, като тракийския и ранновизантийския.

От тракийския пласт се откриха само единични материали, главно керамика, работена на ръка, а от ранно-византийската епо ха - един зид от сграда и част от подовата й настилка.

Средновековният културен пласт е с нарушена стратигра като находките са размесени, както керамиката, така и монетите тези от епохата на османския феодализъм. Единствената сграда, която открихме от това време е твърде интересна и сравнително добре запазена. Зидовете достигат до височина два метра. Има пр воъгълен план и заема площ 13 м^2. Установиха се два строителни периода в изграждането й, от XIV и XV век. Зидарията е прецизна, от едри и средноголеми, добре обработени камъни споени с калов разтвор. В средата на източния и южния зидове са оформени ниши. Такава е имало вероятно и в северния зид, впоследствие разрушени

одът на постройката е напълно запазен от запад. Има ширина 1,10 м. Двете му страници са изградени прецизно от квадратни ка нни блокове. От вътрешната и външната страна са запазени камен и прагове. Откритите находки са многобройни и разнообразни. Преоб адава кухненската и трапезна керамика, накити, предмети на бита, както и много монети, повечето от които са средновековни български

Останалата архитектура е от XV-XIX век. Бяха разкрити ос овите на пет жилищни сгради и една баня с добре запазена канали ация. По вътрешните лица на зидовете личи оцветена хоросанова азилка. Повечето от тях са изградени небрежно, с употреба на антрачни греди, а при една по-представителна сграда като спойка е употребен и хоросан. Бяха открити и няколко подпорни зидове, чиято цел е била да предпазва от свличане на насипи получени при строежа на крепостните стени на двореца и други сгради, а също и на битови пещи.

И тук материалите са много разнообразни - главно глинени съдове, фаянсови и порцеланови изделия, стъклени гривни, монети и много други.

П. Славчев

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ ОБЕКТ XXV

Работата на обект XXV през 1979 г. продължи в западния сектор по проучване на терасата и склона към нея. Отново беше необходимо снемането на плътен изкуствен насип от 3,5 м. до достигането на редовен културен пласт. При изчерпването на последния най-ранните материали бяха от двете фази на желязната епоха, без да се констатира отделно тракийско напластяване. Спорадичен характер имаха и материалите от VIII-X в.

От периода на Втората българска държава са открити останките на две сгради, ориентирани по дължина към средновековната улица Главен вход - Лобна скала. Строителният, битов и нумизматичен материал ги определя като двуетажни жилища с продължителен период на съществуване.

От време на турското владичество са проучени две големи сгради с етапи на преустройство в рамките на XVI-XIX в. Едната, на запад, е била ориентирана към споменатата улица, ползвана на по-високо ниво от разрушенията и през този период, а другата - свързана с открита галерия /чардак/ към площада на изток, който е получил пълно развитие през XVIII-XIX в. Тук сред находките има оловен похлупак от 1603 г. на съд за пренасяне и съхраняване на венециански териак - скъпо лекарство против отравяния и други болести у човека.

Последните разкопки потвърдиха данните от по-ранните проучвания на Царевец, за голямата интензивност на строителство и преустройство в центъра на крепостта, в един съществен макар и кратък исторически период от две столетия XII-XIV в. Оригинално запазената субстанция на установените сгради от това време, ще се ползва като аргумент за експонирането им от НИПК.

Зл. Генова

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ - ОБЕКТ XXVI

В продължение на 8 месеца са проучени 400 кв.м. от обект XXVI, разположен в южния край на северозападния склон на хълма Царевец. Завърши снемането на културното напластяване по стръмния склон от изток. В западната част на обекта бе свален насип, който произхожда от близки терени и е бил изхвърлен тук през първата четвърт на XX век. Той лежи върху останките от турски градежи.

Установени са 3 културни пласта: тракийски, средновековен, български и турски.

Тракийският културен пласт е почти напълно унищожен от по-късните градежи. Изключение прави малък участък от склона със запазена дебелина на напластяването 0,80 м. Жилища и други съоръжения не са открити. Битовата керамика е предимно от късножелязната епоха. Открити са фрагменти от вносни съдове - родоски амфори. Върху дръжките на една от тях има кръгли печати с емблема "наров цвят" и околовръстни надписи /220-180 г. пр.н.е./.

Средновековен културен пласт. Разкрита е голяма сграда /запазена дължина - 14,00 м/ от XIV век, със сложен план. Градена е с ломени камъни на калова спойка. Има следи от опожаряване. В насипа от разрушения бе открит мраморен къс с частично запазен среднобългарски надпис. На първия ред е издълбано личното име "Параскева".

Турски културен пласт. Разкрит е комплекс от жилищни сгради и съоръжения, съществувал до Освобождението от турско робство. Установени са 4 етапа на застрояване /XVII-XIX век/. Открит е разнообразен и скъп битов материал, свидетелстващ за социалното положение на обитателите.

Л. Квинто

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ СЕКТОР XXVII

Продължи проучването на обекта, който с разширението от запад обхваща площ от 530 кв.м. Разкопките се проведоха от 21.V. до 26.XI.1979 г. Докато в североизточната част на обекта напластяванията са запазени на дълбочина до 3,20 м, в западната те са свлечени почти напълно в ново време. В края на склона и по южната граница има турско строителство от края на XVII-XIX в.

Средновековното строителство е от три периода. От края на XIV в. са проучени те напълно две сгради, едната с навес от юг и две големи ями, може би скривалища. От втория период, началото на XIV в., сградите са две – едната двуделна, другата със сложен план и стълбище. От края на XII-XIII в. е едноделна постройка и 4 вкопани жилища с огнища, пещи, хромел и ями. Находките в тях са бедни, еднообразни и показват еднаквото ниско социално положение на населението в тази част на квартала.

Открити са три самостоятелни нива със старобългарска керамика.

От ранновизантийското строителство е разкрит комплекс от три сгради, градени на глинена спойка, със стълбища и горни етажи. Строени са в края на V – първата половина на VI в., загинали са в пожара от началото на VII в. В източната сграда беше намерен пробит бронзов котел с желязна пластинчата ризница в нея.

Ранновизантийското строителство е било предшествувано от терасиране на терена през V в., по времето на Лъв I /457-474/. От изток са запазени овъглени съоръжения от същото време. При терасирането бил унищожен тракийският културен пласт.

В източната половина на обекта проучването е завършено.

Г. Мавров

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ – ОБЕКТ XXVIII

Обектът е разположен в началото на южния склон на хълма. На запад граничи с площада пред "Трета порта", а на юг с крепостната стена. Проучванията се правиха на площ 250 $м^2$.

Дебелината на разкопаните през 1979 г. пластове е около 1,60 м. до 2,25 м. В северната част на обекта те лежат върху естествената скала и достигнаха обща дебелина до 4 м. Това са насипи, направени през първата четвърт на XX в., оформящи терена пред хижата. Насипната маса е взета от културните пластове на Царевец от близък участък. Материалите са смесени – тракийски, от Втората българска държава, турски. Интересен е фрагмент сграфито керамика – дъно на паница с изображение на орел.

Проучването не е завършено. В южната част има тераса с дебелина до 3 м., вероятно не засегната от съвременни преустройства.

Р. Анчева

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ – ОБЕКТ XXXI

Обект XXXI на хълма Царевец е разположен край южната крепостна стена. На юг граничи с алеята за Балдуиновата кула, на запад с обект XXIX, а на север и изток терените не се разкопават.

Определеният за проучване, чрез системни археологически разкопки, участък обхваща ивица от 300 $м^2$ площ. Целта бе да се изследва дебелината на културния пласт и се установи характерът и последователността на културните напластявания до стерилен терен. Наред с това да се уточни доколко строителството на отделните сгради в този сектор през XII-XIV в. е съобразено планово и функционално с крепостната стена.

В северния сектор на обекта след отнемането на изкуствено образуван насип с дебелина 2,70 м се достигна до нивото на скалния грунт. Установи се, че насипът е привлечен от околните терени на хълма, за да се оформи площадка при строителството на туристическата хижа.

В южния сектор на обекта цялостно е проучен културният пласт от османската епоха, а в някои квадрати – частично и култур-

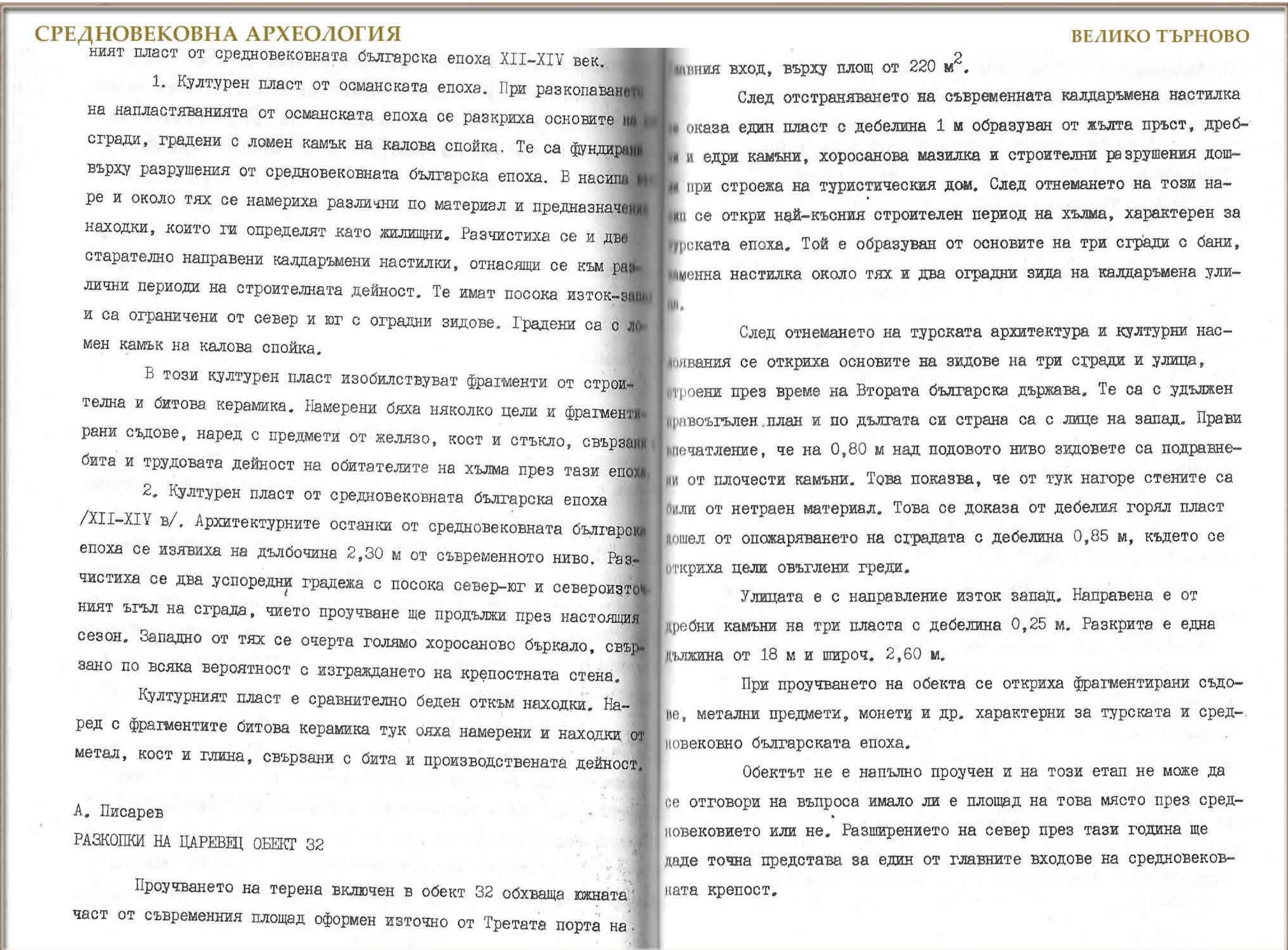

ният пласт от средновековната българска епоха XII-XIV век.

1. Културен пласт от османската епоха. При разкопаването на напластяванията от османската епоха се разкриха основите на сгради, градени с ломен камък на калова спойка. Те са фундирани върху разрушения от средновековната българска епоха. В насипа им и около тях се намериха различни по материал и предназначение находки, които ги определят като жилищни. Разчистиха се и две старателно направени калдаръмени настилки, отнасящи се към различни периоди на строителната дейност. Те имат посока изток-запад и са ограничени от север и юг с оградни зидове. Градени са с ломен камък на калова спойка.

В този културен пласт изобилстват фрагменти от строителна и битова керамика. Намерени бяха няколко цели и фрагментирани съдове, наред с предмети от желязо, кост и стъкло, свързани с бита и трудовата дейност на обитателите на хълма през тази епоха.

2. Културен пласт от средновековната българска епоха /XII-XIV в/. Архитектурните останки от средновековната българска епоха се изявиха на дълбочина 2,30 м от съвременното ниво. Разчистиха се два успоредни градежа с посока север-юг и североизточният ъгъл на сграда, чието проучване ще продължи през настоящия сезон. Западно от тях се очерта голямо хоросаново бъркало, свързано по всяка вероятност с изграждането на крепостната стена.

Културният пласт е сравнително беден откъм находки. Наред с фрагментите битова керамика тук бяха намерени и находки от метал, кост и глина, свързани с бита и производствената дейност.

А. Писарев

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ ОБЕКТ 32

Проучването на терена включен в обект 32 обхваща южната част от съвременния площад оформен източно от Третата порта на главния вход, върху площ от 220 $м^2$.

След отстраняването на съвременната калдаръмена настилка се оказа един пласт с дебелина 1 м образуван от жълта пръст, дребни и едри камъни, хоросанова мазилка и строителни разрушения дошли при строежа на туристическия дом. След отнемането на този насип се откри най-късния строителен период на хълма, характерен за турската епоха. Той е образуван от основите на три сгради с бани, каменна настилка около тях и два оградни зида на калдаръмена улица.

След отнемането на турската архитектура и културни наслоявания се откриха основите на зидове на три сгради и улица, строени през време на Втората българска държава. Те са с удължен правоъгълен план и по дългата си страна са с лице на запад. Прави впечатление, че на 0,80 м над подовото ниво зидовете са подравнени от плочести камъни. Това показва, че от тук нагоре стените са били от нетраен материал. Това се доказа от дебелия горял пласт дошел от опожаряването на сградата с дебелина 0,85 м, където се откриха цели овъглени греди.

Улицата е с направление изток запад. Направена е от дребни камъни на три пласта с дебелина 0,25 м. Разкрита е една дължина от 18 м и широч. 2,60 м.

При проучването на обекта се откриха фрагментирани съдове, метални предмети, монети и др. характерни за турската и средновековно българската епоха.

Обектът не е напълно проучен и на този етап не може да се отговори на въпроса имало ли е площад на това място през средновековието или не. Разширението на север през тази година ще даде точна представа за един от главните входове на средновековната крепост.

Й. Алексиев

РАЗКОПКИ НА ЮЖНИЯ СКЛОН НА ХЪЛМА ЦАРЕВЕЦ: ОБЕКТ XXXIII И XXXIV

През 1979 година започна проучване на средната тераса на южния склон на хълма Царевец на два обекта: обект XXXIII в източната част на терасата и обект XXXIV в западната част.

I. Обект XXXIII

Обхваща площ от 325 $м^2$. Достигна се дълбочина до 1,20-1,45 м. Разкри се нивото на скалата. Мястото е използувано като кариера за вадене на камък при строежа на гимназия на Царевец в началото на нашия век. Намериха се много клинове и шила използувани при вадението и обработката на камъните.

II. Обект XXXIV

Обхваща площ 425 $м^2$. Работата продължи два месеца със средношколци от ЕГ "Асен Златаров" и СПТУ "Колю Фичето". След почистването на насипите от разкопките на Патриаршията бе проучен напълно пласта от турската епоха и започна работа в средновековния културен пласт.

1. Пласт от турската епоха. Разкриха се основи на две сгради, в които се намери голямо количество битов материал, който ги определя като жилищни. Материалите от турската епоха /монети, глинени лули, фаянс, керамика/ се отнасят към края на XVII и началото на XVIII в. Застрояването на южния склон на Царевец навярно е свързано с разширяването на селището, възникнало най-напред около джамията и западния склон.

2. Средновековен културен пласт. Разкриха се части от две сгради и северната половина на битова пещ. Пещта е вкопана в здравия терен и обмазана с глина /дебелина 6-8 см/, получила от опалването керемидено-червен цвят. Подът на пещта е измазан с

а, като са използувани малки плочести камъчета и дребни пар- от тухли. Намериха се няколко средновековни монети, битова и фито керамика /няколко фрагмента с подглазурни надписи и моно- ми, от които два с части от името Теодосие/.

Особен интерес представлява откритият каменен калъп за ване на накити. Той е от типа двустранни калъпи, направен от озеленикав, мек пясъчник, с много грижливо моделиране на фор- на шест различни накита /кръгли халкички, наушници, обеци/.

Николова

КОПКИ НА КИЛИФАРЕВСКИЯ МАНАСТИР

Задачата на разкопките през 1979 г. беше да се уточни атиграфията и да се изясни плана на южната част от манастира, то е разположена върху най-голямата тераса, с поглед към пла- ата. Новите данни дават по-пълни сведения за архитектурно-ком- иционните и функционални особености на Теодосиевия манастир.

Покрай югоизточната крепостна стена се издигали отдел- сгради, от които вече са открити пет. Най-представителната тях беше разкрита източно от еднокорабната църква. Тя е била етажна, с чардак към двора. Малък вход е извеждал направо от ния й етаж през крепостната стена, вън от манастира.

Вторият комплекс от сгради беше разкрит покрай улицата ектор XIII. От южната страна на улицата се е издигала базили- а, използувана като манастирска църква до края на XIV в. От ерната й страна, в една линия, се откриха четири еднаделни и а триделна сграда. Те са големи по размер и са имали еднакво дназначение. Най-вероятно в тях се е помещавала Теодосиевата ла, в която е кипял интензивен просветен и книжовен живот. щата от запад е затворена от една по-късна сграда, долепена до крепостната стена.

Находките представляват части от кухненска и сграфито керамика, между които два фрагмента с монограми, една монета, каменни бойни топки, връх от стрела, хромели, стъклена гривна, тежести за рибарска мрежа и други, които датират най-вече от XIII-XIV в.

Известно е, че в този манастир е имало множество мона Малкото открити килии и сведенията от житието на Теодосий пока ват, че той е бил устроен по подобие на манастирите в Иваново, Атон и др., при които самият киновий, съставлява ядрото на лавр та, а монасите живеели в изолирани килии, разположени в околно Тук е запазена традицията на по-старите манастири, при които к лиите на анахоретите са били пръснати една от друга.

А. Маргос, К. Константинов

СРЕДНОВЕКОВНИ БЪЛГАРСКИ НАДПИСИ ОТ СКАЛНИТЕ МАНАСТИРИ ПРИ ИВАНОВО

Проучването на скалните манастири в Североизточна Бъл рия във връзка с издирването на средновековни надписи, знаци и рисунки, продължи и през 1979 г. Изследванията бяха насочени к манастирските комплекси: "Съборената църква", "Господев дол", "Кръщелнята", "Срутената църква" и "Църквата", разположени край р. Русенски Лом, при с. Иваново, Русенско. Експедицията работи състав от двама археолози и трима алпинисти от тур. д-во "Мадар ски конник" - гр. Шумен.

В процеса на работата бяха проучени и направени факси милета на надписите-графити в скалните помещения на манастирск те комплекси. Наред с преразглеждането на известни от по-рано надписи, бяха открити и нови такива.

Най-голямата част от надписите се намират в така нарече "Кръщелня", която е част от скален манастир и се състои от пещери - килия и две гробнични помещения. Десетина надписи амират върху една стенопис на източната стена на църквата в одев дол", а единични в "Срутената църква" и "Църквата". итите са оставени от богомолци и духовни лица. В тях те са лзали своите имена, а по-рядко от къде са и какви са: "Аз, от Калугерова", "Аз, Стефан от Щип", "Дан граматик от Детко", ник архидякон", "Доброт ава", "Поп Белослав". Интересни са от многобройните лични имена срещани в надписите, отлича- се със своята старинност и днес несъществуващи: Барко, Гостил, ур, Избой, Продром, Кале, Новак, Хинат. Тези кратки надписи, но с многобройните кръстове издраскани по скалните стени анастирските помещения и най-вече на църквите, са израз на тиянска ревност и израз за измолване опрощение на греховете.

Между надписите има само четири, които са датирани. Еди- от тях гласи: "Дамян в годините на цар Герги написа в лето ". Датиран от 1290/1291 г., той е от времето на цар Георги I ер. Последният от датираните надписи е един графит от 1746 г. поп Рафаил от Русе".

Особен интерес представлява надписът на Иво граматик бан върху стенопис от църквата в "Господев дол". Той се ава както с големия си обем, така и с интересното си съдър- е, което има автобиографичен характер. В него Иво граматик белязал, че е написал тези слова по времето когато умрял Георги. Самият той бил пристигнал от Романия /Тракия/ поради гнало го премеждие. Той избягал в "Св. Архангели" /манастир- е комплекси при с. Иваново/, където архимандрит Дионисий го лугерил. Споменатият в надписа "цар Георги" е Георги II Тер- /1321-1322 г./, поради което тозинадпис може да бъде датиран от края на 1322 или началото на 1323 г.

Особено внимание бе обърнато на един надпис издълб върху източната стена на гроб в "Кръщелнята", прочетен от пр ните изследвачи: "цар Гергие". На основание на това четене те тат, че гробът е на цар Георги I Тертер. Внимателното проучв на надписа установи, че тук няма отбелязана думата "цар" и с сае за един по-късен графит, пресечен на места от случайни р които създават представа за несъществуващи букви. За късния ха рактер на този графит /не по-ранен от XVI в./ говорят и пале ските особености на някои от буквите. Поради това, тук няма н гробен или друг надпис, който би могъл да бъде свързан с Геор I Тертер.

Проучените около 80 средновековни надписи са интер епиграфски материал, който дава своя принос за осветляване и рическото развитие на старобългарския език и писменост.

Р. Морева

ПРОУЧВАНИЯ НА АСЕНОВА КРЕПОСТ

През 1979 г. Националният институт за паметниците н културата започна по-усилена работа по консервация и реставра ция на крепостните съоръжения на Асенова крепост, което опре ли и характера на археологическите проучвания. Бяха доразчист някои сектори по южния и западния склон на Цитаделата, както в църковния двор.

Проучването на Цитаделата в общи линии е завършено. Оформи се цялостен комплекс, добре укрепен от непрестъпна кре постна верига. Цялото вътрешно пространство е застроено от жи лищни и стопански сгради, като в най-високата част се е изди ла вътрешната крепостна кула, двете водохранилища и малката

тна църква. Изграждането на този комплекс е в няколко периода: ви период – до края на XI и началото на XII в, когато голям ар унищожава голяма част от крепостните съоръжения, втори пе- од – XII век: трети – в 1231 г, след Клокотнишката битка за кое- се съобщава в известния Асенов надпис и последният четвърти пе- од в XIV век.

Археологическите материали открити по време на проучва- та, потвърждават горните изводи, както и резултати, че този алист масив е използван като крепост през бронзовата и ранно- язната епоха през елинизма, римската и късноримска епоха.

През 1980 г. ще продължат реставрационните работи на епостта, като преди всичко се оформят подходите към Цитадела- и църковния двор.

. Морева

ХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ ПРИ С. ВОДЕН, ПЛОВДИВСКИ ОКРЪГ

Село Воден се намира на 3 км северозападно от Асеновград, положено по северните склонове на Средните Родопи. На 300 м но от него, от 1976 г. се проучва късноантична и средновековна епост, която е известна по писмени паметници от XI век, като лен.

През 1979 г. бяха проведени археологически разкопки в стността "Арменка", която се намира на 1,5 км северно от кре- стта, с цел установяването на местоположението на средновеков- то селище, обслужвало крепостта.

При извършените проучвания се попадна на основи на ели- тическа базилика от старохристиянската епоха. Базиликата е корабна, с една полукръгла апсида, нартекс и екзонартекс. Обща- дължина на базиликата, без екзонартекса е 30.50 м. ширината на средния кораб – 8.50 м, а на страничните – 3.50 м. Покри та конструкция е дървена, като централниятkораб се е издига страничните.

Според архитектурния план и откритите монети от Ар /395-508 г/ и Юстиниан /527-565 г/ базиликата е просъществув от първото десетилетие на V в. до втората половина на VI век

Върху основите на базиликата по-късно е издигната църква, която е еднокорабна, едноапсидна и е с притвор. Ней изграждане се свързва със средновековната крепост – XI век. критите по повърхността материали в района около църквата опр делят, че тук се е намирало средновековното селище, обслужва крепостта.

Д. Топтанов, П. Петров

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ ПРИ ГР. ПЕТРИЧ

Проучванията бяха съсредоточени в южния, най-висок тор на крепостта. Разкриваше се вътрешността на откритата при миналата година петоъгълна кула. При разчистване на входа, р положен в северната страна на кулата бе установено, че от зап той е фланкиран от правоъгълен масив, а от изток от помещение четириъгълна форма. Различният начин на изграждане на помещен то и на кулата, говорят за наличието на два строителни период На този етап на проучванията и откритите оскъдни находки, мож да се изкаже мнението, че съоръженията, изградени на това мяст през XIII-XIV в. с известни преустройства са били използвани по времето на османското владичество през XVI-XVII в.

На около 500 м южно от крепостта бяха проучени 5 гроб Всичките те преди години са били разкопани от иманяри и в тях не бе открит никакъв инвентар. Гробните камери са с правоъгълна форма, изградени от големи каменни плочи. Ориентирани са в посо ка запад-изток.

Г. Джингов, А. Балканска, М. Йосифова

РАЗКОПКИ НА КАЛИАКРА

Теренните изследвания на черноморския нос Калиакра през 1979 година обхванаха развалините на укрепеното тракийско селище Тиризис, на ранновизантийския кастел Акре и на средновековния български град Калиакра – столица на Добруджанското деспотство през втората половина на XIV в. Те се разгърнаха върху територията на т. нар. външен и вътрешен град. Паралелно бяха предприети отново и подводни проучвания като дял от програмата на Базата за морски проучвания към Националния исторически музей.

По трасето на разкритата вече втора укрепителна линия бяха направени разчиствания в някои все още неизяснени пунктове. Основният резултат са откритите следи от по-ранна порта, каквато между впрочем се очакваше. Тя е разположена непосредствено от източната страна на досега известната средновековна порта. Като архитектурно тяло тя е представлявала широк, вероятно засводен проход в приземната част на надвратна четириъгълна кула. Южно от крепостната стена бяха разкрити нови части от жилищния квартал с останки от постройки отнасящи се към късната античност и средновековието, вкл. до XVI в. Под строителното ниво се попадна на късноримска гробница, оформена и покрита с големи варовикови плочи. В нея освен разложените кости от човешки скелет се намериха няколко керамични съдове и лампи, две стъклени купички и две напълно корозирали бронзови монети. Интерес поражда и една

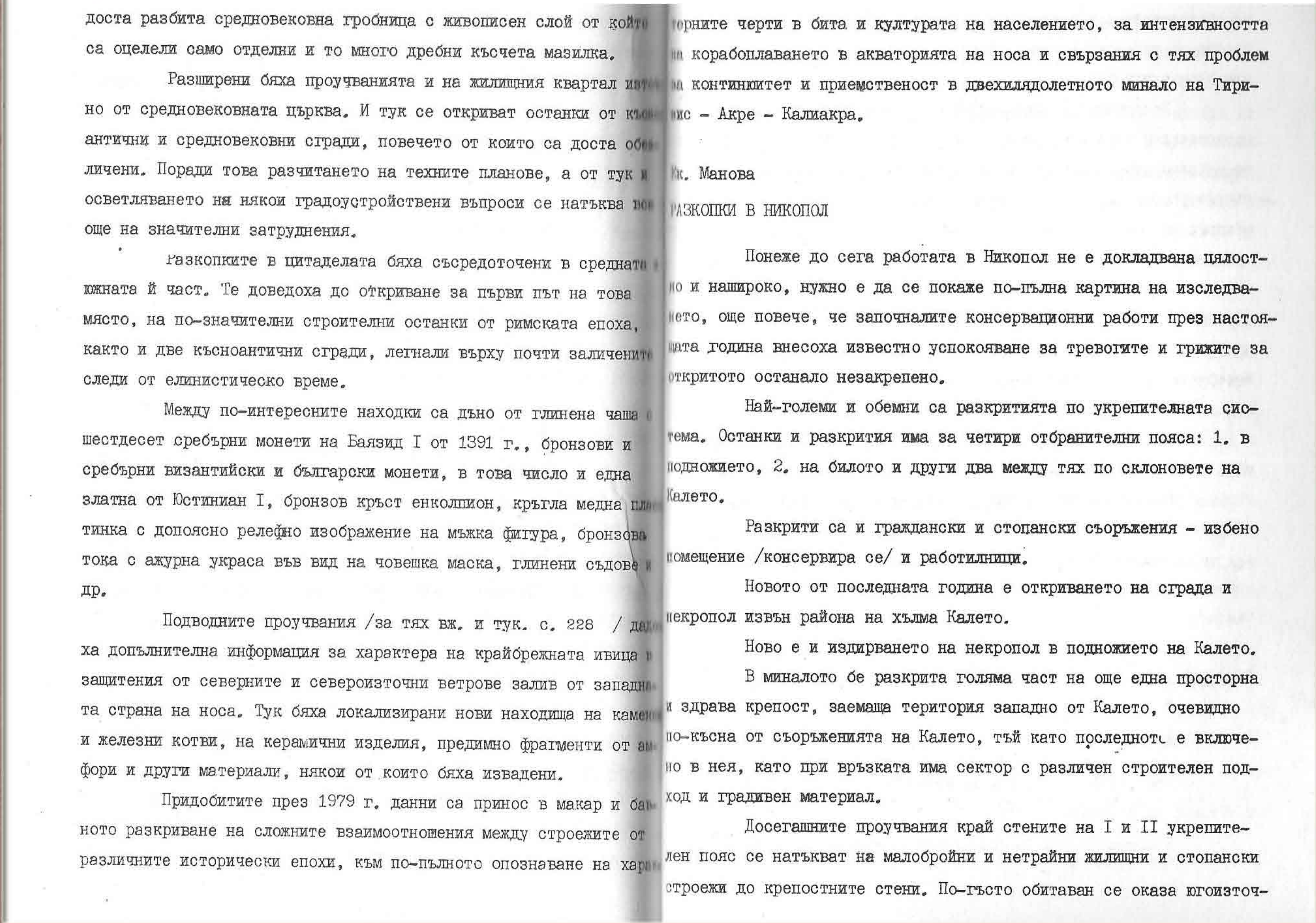

доста разбита средновековна гробница с живописен слой от който са оцелели само отделни и то много дребни късчета мазилка.

Разширени бяха проучванията и на жилищния квартал изт но от средновековната църква. И тук се откриват останки от къс антични и средновековни сгради, повечето от които са доста обе личени. Поради това разчитането на техните планове, а от тук и осветляването на някои градоустройствени въпроси се натъква все още на значителни затруднения.

Разкопките в цитаделата бяха съсредоточени в средната и южната й част. Те доведоха до откриване за първи път на това място, на по-значителни строителни останки от римската епоха, както и две късноантични сгради, легнали върху почти заличените следи от елинистическо време.

Между по-интересните находки са дъно от глинена чаша с шестдесет сребърни монети на Баязид I от 1391 г., бронзови и сребърни византийски и български монети, в това число и една златна от Юстиниан I, бронзов кръст енколпион, кръгла медна пла тинка с допоясно релефно изображение на мъжка фигура, бронзова тока с ажурна украса във вид на човешка маска, глинени съдове и др.

Подводните проучвания /за тях вж. и тук. с. 228 / дад ха допълнителна информация за характера на крайбрежната ивица и защитения от северните и североизточни ветрове залив от западна та страна на носа. Тук бяха локализирани нови находища на камен и железни котви, на керамични изделия, предимно фрагменти от ам фори и други материали, някои от които бяха извадени.

Придобитите през 1979 г. данни са принос в макар и бав ното разкриване на сложните взаимоотношения между строежите от различните исторически епохи, към по-пълното опознаване на хар ерните черти в бита и културата на населението, за интензивността на корабоплаването в акваторията на носа и свързания с тях проблем за континюитет и приемственост в двехилядолетното минало на Тиризис – Акре – Калиакра.

Ж. Манова

РАЗКОПКИ В НИКОПОЛ

Понеже до сега работата в Никопол не е докладвана цялостно и нашироко, нужно е да се покаже по-пълна картина на изследването, още повече, че започналите консервационни работи през настоящата година внесоха известно успокояване за тревогите и грижите за откритото останало незакрепено.

Най-големи и обемни са разкритията по укрепителната система. Останки и разкрития има за четири отбранителни пояса: 1. в подножието, 2. на билото и други два между тях по склоновете на Калето.

Разкрити са и граждански и стопански съоръжения – изобено помещение /консервира се/ и работилници.

Новото от последната година е откриването на сграда и некропол извън района на хълма Калето.

Ново е и издирването на некропол в подножието на Калето.

В миналото бе разкрита голяма част на още една просторна и здрава крепост, заемаща територия западно от Калето, очевидно по-късна от съоръженията на Калето, тъй като последното е включено в нея, като при връзката има сектор с различен строителен подход и градивен материал.

Досегашните проучвания край стените на I и II укрепителен пояс се натъкват на малобройни и нетрайни жилищни и стопански строежи до крепостните стени. По-гъсто обитаван се оказа югоизточна сравнително равна площ под платото на билото на Калето – от където са известни жилища, производствени съоръжения, калдъръм или плочни пътеки край тях.

Некрополът в югоизточното подножие на Калето е в съ първоначален стадий на разкриване и от него може да се покаже мо няколко примера, още повече че теренът, на който се намира, твърде разбъркван при терасирането и залесяването на склона. можно е да има и мохамедански гробове, а може и последните да пр дължават по-стар християнски некропол.

Малко по-добри са резултатите от разкритите гробове се розападно от Калето, засегнати при разчистване на терен за стро на ново хале към завод Елиа. Там беше възможно да се разкрие не засегнати гробове повечето от които по обред и ориентация се сп ват с християнско население.

Все извън очертанията на Калето бе разкрита по-рано и една късносредновековна баня с интересна отоплителна инсталация, каменни мраморни корита с релефна украса, малко мраморна настилка и стени запазени до към 3 м и повече.

В сегашния етап на проучване има вече задоволително количество данни за топографията на средновековния укрепен град Никопол.

Д. Серафимова, В. Нешева, Д. Димитрова, Б. Цветков, Г. Стоянов, Л. Иванова

РАЗКОПКИ В МЕЛНИК

През 1979 г. продължиха археологическите проучвания в г. Мелник на следните обекти:

Квартал "Чатала": продължиха разкопките на обектите

"Туристическа хижа", църква № 1, църква "Св. Георги" и в самото начало на квартала, западно от църквата "Въведение Богородично".

На първия обект бяха доразкрити останките от средновековни градежи /XIII–XIV в./. Оформиха се две сгради – едната от типа на т. нар. Болярска къща със запазени северна и част от източната стени, и втората, на север от нея, със запазени западна, южна и източна стени. В градежа и на двете се маркират по два етапа на преустройство. Просъществували са вероятно до XVI–XVII в. През Възраждането върху заравнения насип от разрушенията им се издигат нови жилищни и стопански постройки.

Около църква № 1, в северна и западна посока, бяха разчистени останки от ограден зид и каменна стълба, които се свързват с етапа на преустройство и разширение на църквата в кр. на XVII в. На северозапад бяха разчистени части от калдаръмена настилка на улица, водеща от една страна към църквата и от друга – свързваща се с разкритите през миналите години участъци от една голяма, главна за квартала улица, идваща от централната част на града, изкачваща се по височината към Болярската къща, минаваща на север покрай нея и късния комплекс зад нея, чупеща на юг към църквата, продължаваща край нея и сградите от западната й страна и завиваща към църква "Св. Георги".

При църква "Св. Георги", от запад, бе доразчистен площад, настлан с калдаръм, наклонен към юг, поради което решен на няколко нива, свързвани с каменно стълбище от запад. Архитектурни останки от стопански помещения от XVIII–XIX в. бяха разкрити до югоизточния ъгъл на църквата. Площадът на юг се е свързвал с калдаръмена улица, водеща може би от Болярската към Кордопуловата къща.

В самото начало на "Чатала" бяха разкрити архитектурни останки от възрожденски постройки, част от които се свързват съ съществувалото на това място до 20-те години на нашия век градок кафене. От средновековието /XIII-XIV в./ е само една яма за отпадъци.

С това системните разкопки на квартала приключиха. Обектите са предадени за реставрация, консервация и ново строителство на НИПК.

Обект "ГОНС": и тук приключиха археологическите проучвания. Разкопки се водеха в източната част на обекта, върху площ от около 400 кв.м. Разкрити бяха руините на голяма възрожденска къща и уточнени два по-ранни периода в нейното съществуване. Първият се отнася към XIII-XIV в., когато размерите на сградата са били по-малки и от северозапад с нея е било свързано избено помещение. По строеж и план тази по-ранна сграда е аналогична на Болярската къща. През XVI-XVII в. тя е преустроена като изцяло е изменено трасето на западната й стена. През Възраждането в този сектор отново следват изменения и същевременно увеличение на размерите на сградата в южна и източна посока.

Източно от църквата "Св. Николай Чудотворец" започна разкриването на историческия подход към Деспот-Славова крепост. Върху изследвания терен най-ранните архитектурни останки от сграда и намерените материали се свързват с XIII-XIV в. През XV в. тук е направено съоръжение за промиване на руда, прокарана е улица и е построена нова сграда. Към края на XVI - началото на XVII в. върху основите на сградата от XIII-XIV в. е издигната постройка. От югозапад е изградено съоръжение за събиране и отвеждане на води. Констатирани бяха и архитектурни останки от епохата на Възраждането.

Крепостни съоръжения източно от църквата "Св. Никола" на едноименния хълм: направени бяха няколко сондажа, с които се маркира трасето на напречна крепостна стена от XIII в., охранявала едновременно града върху хълма и долната му част. Установи се и наличието на крепостна кула.

Манастир "Св. Богородица Спелеотиса": започнаха проучванията на този манастир, построен от деспот Алекси Слав, който през 1220 г. му издава специална дарствена грамота - сигилий, съхранявана във Ватопедския манастир на Атон. Установено беше значително намаляване на площта на манастира през XV-XVI в., когато в централната част на манастирския двор е издигната нова южна оградна стена с порта, увенчана с каменен арков корниз, към която е водела калдъръмена пътека. Значителна площ, настлана с калдаръм, бе разчистена на юг от параклиса "Св. Зона". Разкрита е до основи западната оградна стена на манастира в най-южния сектор, изградена върху основите на стената от XIII в. в един доста късен период XVI-XVII в. след някакво разрушение.

Д. Стоянова - Серафимова

РАЗКОПКИ НА ЮГОЗАПАДНИЯ СЕКТОР НА СЛАВОВА КРЕПОСТ В ГР. МЕЛНИК

През лятото на 1979 година след известно прекъсване продължиха археолотическите разкопки и проучвания започнати през 1966 година на югозападния сектор на Славова крепост, разположена на възвишението "Св.Никола" над град Мелник.

Проучванията бяха съсредоточени в кварталите Ж, З, И, М и Н.

В кварталите Ж, З, М продължи разчистването на южния сектор на крепостната стена на протежение - 80 м на така нареченото малко укрепление, което заема най-западния край на Славова крепост и опира до самите отвесни склонове на възвишението "Св. Никола". От това укрепление се открива широк изглед към долината на река Струма, Беласица и Рупел, и е било възможно контролирането на пътя идващ от към юг от Рупелския проход за Мелник.

В кварталите З и И бе разчистено водохранилище № 2 - най-голямото в крепостта. То е с размери 13,80 х 4,20 м, вкопано изцяло в здравата пръст на дълбочина 5,40 м. Изградено ѐ от ломени камъни със спойка от бял хоросан. Отвътре е облицовано от специално приготвени керамични фрагменти за облепване на цистерни, върху които била положена хигрофобна замазка. Водохранилището е с берма широка 35 см, която играела роля на утайник.

В квартал М бе разчистена вътрешната част на петоъгълна кула, която охранявала входа на укреплението, отделно посредством ров от останалата част на Славова крепост.

По своя план и начин на изграждане малкото укрепление на Славова крепост в град Мелник твърде много напомня на дворцовия комплекс на Царевец, замъците на Червен, Ловеч и др. Това укрепление би могло да се тълкува като жилище на феодала или началника на крепостта и военния гарнизон, за каквито става дума не един път в писмените източници отнасящи се за град Мелник.

Всред находките открити в укреплението особено място заема керамичният материал принадлежащ на съдове със златисто покритие, работени в техника сграфито, рисувани, обикновени съдове без украса, съдове с комбинирана украса, фрагменти от вносни съдове и др.

По време на проучванията бяха намерени железни върхове на противобронни стрели, един боздуган, 1 бойна брадва, прешлени за вретено, бронзови копчета, части от железни токи, ножове, оловен моливдовул на епископ Макариос и монети от XIII-XIV век.

Изграждането на малкото укрепление на Славова крепост град Мелник ще трябва да се отнесе въз основа на комплексния териал намерен там към началото на XIII век, и да се свърже с ремето когато деспот Слав е резидирал в града през първата полоина на XIII век. Изградено първоначално като замък това укреплеие несъмнено по-късно е обслужвало военен гарнизон на особено важата по своето стратегическо значение Мелнишка крепост, животът в ято е бил прекъснат с установяването на османското владичество о нашите земи.

. Димитрова

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "ПОДХОД КЪМ СЛАВОВА КРЕПОСТ" , ГР. МЕЛНИК

Разчистен и разкрит беше терен от приблизително 200 м^2 с дебелина на културния пласт 0,50 м - 2,30 м. Градоустройствените и устройствените решения през вековете са отчитали естествените природни дадености на терена около т.н. "подход" - улични нива, жилищни обеми, водоснабдителни и производствени съоръжения и др. Проучването показа, че тази част на гр. Мелник е била застроявана и обитавана непрекъснато от XIII в до XIX в. Разкрити бяха основи на сграда градени от ломени камъни на бял хоросан. Материалите и положението и спрямо по-горните останки я датират XIII-XIV в. Следващото столетие е представено с останки от уличен калдъръм пред западна фасада на сграда и почти квадратно съоръжение за плавене на руда. Към този период се отнася и югозападния ъгъл на сграда със суперструкция до 1,50 м. Разкрити бяха останки от двуделна /за сега/ сграда градена от ломени камъни на кална спойка лежаща върху останките от по-ранната сграда на хоросан. Материалите от културния насип я датират XVI в - XVII в. Към този строителен период се отнася и съоръжението за каскадно хващане и отвеждане на вода, разкрито в югозападния ъгъл на проучвания терен. Изграден е върху по-ранните основи от сграда, в които е изсечен полукръг отвор свързващ го с дерето чрез канал-суха зидария, покрит с пло чести камъни.

Високите 4 метрови зидове и геобразното съоръжение в югоизточната част на проучвания терен, като строителен период, се явяват най-късни. Вероятно, по градеж, късни материали и моне та от 1759 г. трябва да се отнесат към края на XVIIIв - XIX в.

Проучването на т.н. "подход към Славова крепост" предла га освен откритите интересни битови и ювелирни материали и данни за градоустройството в тази част на гр. Мелник за един продължителен период.

В. Василев, П. Дишев, М. Нейкова, инж. М. Михайлов

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА БОЖЕНИШКИ УРВИЧ

Бяха разкопани сектори във вътрешността на крепостта и беше проследена крепостната стена в североизточна посока.

Стратиграфията е силно нарушена. Заедно с фрагментите от сграфито керамика /XII-XIV в./ се откриха и фрагменти от рано византийска керамика /V-VI в./ с гребенчат вдълбан орнамент. Беше намерена златна монета на Юстин I /518-527 г./. В тази част на крепостта /цитаделата/ се откриха и праисторически сечива /каменна брадва и каменна тесла/. Трасологическите изследвания, извършени от н.с. Кънчо Кънчев, потвърждават тяхната функция и употреба като оръдия на труда, а не като култови предмети. С тяхното откриване се разшириха хронологическите граници на установеното човешко присъствие в Боженишки Урвич /от IV хил. пр.н.е. до късното средновековие/.

Откритите археологически материали потвърждават резулта-
те от досегашните изследвания, че най-интензивен живот в Боже-
шки Урвич е имало през V-VI и XII-XIV век.

Крепостният пояс в североизточна посока също е съобразен
особеностите на терена. По повърхността се откриват само отделни
ъни от крепостния зид. Има податки за североизточна ъглова ку-
, която ще бъде проучена през 1980 година.

Димитрова, Ив. Крайчев

КОПКИ НА УКРЕПИТЕЛНАТА СИСТЕМА НА СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ В ГР. ЯМБОЛ

През 1979 г. продължи проучването на укрепителната сис-
ма на средновековната крепост в Суфларска махала, гр. Ямбол.
проучена беше почти квадратната кула с част от южната кре-
стна стена с вход. Започна проучване на кръгла кула и крепост-
зидове в северозападния ъгъл на крепостта.

Частта от южен крепостен зид с вход и кула западно до
го са градени от ломени и плочести камъни за лицева зидария
емплектон. Свръзката е бял хоросан примесен с парчета тухла
ито към основите са много малко или въобще липсват. Входът на
епостния зид по-късно е преправян и повдигнат с 1,2 реда пло-
сти камъни. Оригиналният културен пласт около тази част на ук-
пителното съоръжение съдържа материали от XI-XIV в.

В северозападния ъгъл на крепостта започна разкриване-
и проучването на кръгла ъглова кула и част от северния крепос-
н зид свързан с нея. Разкрита беше северната външна половина
кръглия обем и 5 м от северната външна стена на крепостния
д. На дълбочина 3,40 м културният пласт отвън беше изчерпан.
тановни се, че укрепителното съоръжение в тази си част е с видим

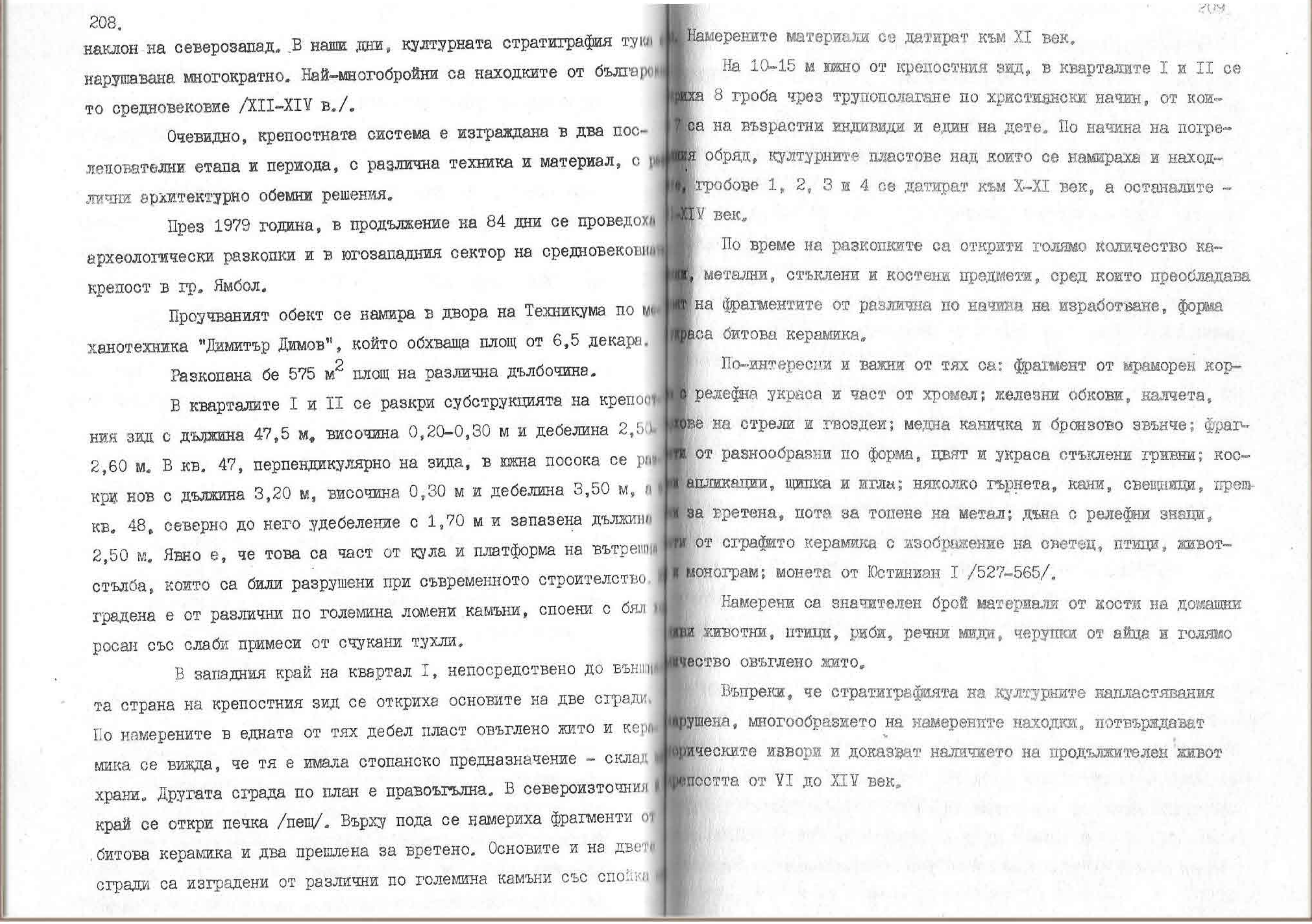

наклон на северозапад. В наши дни, културната стратиграфия тук нарушавана многократно. Най-многобройни са находките от българо то средновековие /XII-XIV в./.

Очевидно, крепостната система е изграждана в два последователни етапа и периода, с различна техника и материал, с р личнн архитектурно обемни решения.

През 1979 година, в продължение на 84 дни се проведоха археологически разкопки и в югозападния сектор на средновековна крепост в гр. Ямбол.

Проучваният обект се намира в двора на Техникума по ме ханотехника "Димитър Димов", който обхваща площ от 6,5 декара.

Разкопана бе 575 $м^2$ площ на различна дълбочина.

В кварталите I и II се разкри субструкцията на крепост ния зид с дължина 47,5 м, височина 0,20-0,30 м и дебелина 2,50-2,60 м. В кв. 47, перпендикулярно на зида, в южна посока се ра кри нов с дължина 3,20 м, височина 0,30 м и дебелина 3,50 м, а кв. 48, северно до него удебеление с 1,70 м и запазена дължин 2,50 м. Явно е, че това са част от кула и платформа на вътрешн стълба, които са били разрушени при съвременното строителство. градена е от различни по големина ломени камъни, споени с бял росан със слаби примеси от счукани тухли.

В западния край на квартал I, непосредствено до външн та страна на крепостния зид се откриха основите на две сгради. По намерените в едната от тях дебел пласт овъглено жито и кер мика се вижда, че тя е имала стопанско предназначение - склад храни. Другата сграда по план е правоъгълна. В североизточния край се откри печка /пещ/. Върху пода се намериха фрагменти от битова керамика и два прешлена за вретено. Основите и на двете сгради са изградени от различни по големина камъни със спойка

Намерените материали се датират към XI век.

На 10-15 м южно от крепостния зид, в кварталите I и II се риха 8 гроба чрез трупополагане по християнски начин, от които 7 са на възрастни индивиди и един на дете. По начина на погребния обряд, културните пластове над които се намираха и находе, гробове 1, 2, 3 и 4 се датират към X-XI век, а останалите --XIV век.

По време на разкопките са открити голямо количество кани, метални, стъклени и костени предмети, сред които преобладава ит на фрагментите от различна по начина на изработване, форма краса битова керамика.

По-интересни и важни от тях са: фрагмент от мраморен кор с релефна украса и част от хромел; железни обкови, налчета, хове на стрели и гвоздеи; медна каничка и бронзово звънче; фрагти от разнообразни по форма, цвят и украса стъклени гривни; кос и апликации, щипка и игла; няколко гърнета, кани, свещници, преш и за вретена, пота за топене на метал; дъна с релефни знаци, ти от сграфито керамика с изображение на светец, птици, живот и монограм; монета от Юстиниан I /527-565/.

Намерени са значителен брой материали от кости на домашни ни животни, птици, риби, речни миди, черупки от айца и голямо ичество овъглено жито.

Въпреки, че стратиграфията на културните напластявания арушена, многообразието на намерените находки, потвърждават орическите извори и доказват наличието на продължителен живот репостта от VI до XIV век.

Н. Танчева - Василева, д-р Сл. Чолаков

ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ НЕКРОПОЛ НАД АНТИЧНИЯ ГРАД КАБИЛЕ

По време на археологическата кампания 1979 г. в средновековния некропол над античния град Кабиле бяха открити нови 45 погребения, с които общия брой достига 253. Възрастовият анализ показва следната картина: Погребения на деца от 5-6 месечно до 6 години. Погребения на жени от 20-65 г., в родоспособна възраст - 6 погребения, над 60 години - 7 погребения. Погребения на мъже - от 30-50 години 7 погребения, над 60 години - 4 погребения. Юношески погребения - 2 броя. 13 от погребенията са маркирани, като 6 от тях /гроб 206, 208, 211, 217, 220, 235, 241/ са положени върху стари зидове. Самият некропол е разположен във и върху зидове от двете верижни сгради към улицата при Северозападната порта на античния град. В яма са положени 35 погребения. Някои от погребенията са маркирани с камъни и тухли. Християнският обряд е спазен при 15 погребения. При останалите се забелязват езически реминисценции - ръцете са покрай тялото, на гърдите, обърнати към раменния пояс. Мутация - ритуално обрязване на ходилата имаме само при гроб 219 - погребение на жена 35-40 годишна. Гробът бе затрупан отгоре с множество камъни. Инвентар бе открит само при 11 погребения.

Интерес буди инвентара на гроб 221 - костен амулет от човешка фаланга. За особеностите на бита и за социалното положение на проучваното население можем да се съди и по разпространението и тежестта на протичане на някои заболявания. С най-голяма честота при средновековното население на Кабиле са дегенеративните процеси засягащи костно-ставния апарат на гръбначния стълб. Расово-типологичния анализ показва наличие на различни варианти на европеидната раса. В серията се наблюдават расови типове, характерни за образуваната и консолидирана още X в българска народност.

Датировката на откритият до сега инвентар, антропологическите сведения и откриващите се под некропола материали от късната античност и ранното средновековие дават основание некропола да се датира XII-XIV в.

Д. Топтанов, Г. Абдулов

РАЗКОПКИ НА КРАСЕНСКО КАЛЕ КРАЙ ГР. ПАНАГЮРИЩЕ

През 1979 г. проучванията в крепостта бяха насочени към разкриване на източната крепостна стена и довършване на разкопките на църква № 1, разположена в южното подножие на върха.

Източната крепостна стена е запазена в суперструкция на височина до 3,5 м. Културният пласт в този сектор е с дълбочина около 4,5 - 5,00 м. Потвърдено бе отново изказаното от нас по-рано мнение, за начина на изграждане на крепостната стена. Издигната от ломени камъни със спойка от бял хоросан при нея за изравняване на градежа не е използувана сантрачна система. Нейната роля се изпълнява от хоризонтално разположени хоросанови пояси с деб. 0,08 - 0,10 м., разположени на разстояние 0,70 - 0,80 м. един от друг.

Завършено бе изцяло проучването на църква № 1. Тя е силно разрушена и е запазена в по-голямата си част в субструкция. Църквата е еднокорабна, с тристенна отвън и полукръгла отвътре апсида. Външните страни са разчленени с по два симетрично разположени един спрямо друг контрафорси. Олтарното пространство е отделено с два зида, които оформят вход с шир. 1,70 м. Църквата се отнася към XIII-XIV в. Някои по-късни преустройства и откритите материали показват, че тя е продължила да функционира и през XVI-XVII в.

Ат. Милчев, П. Димитров, Юл. Щулекова

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА "ПРЕЧИСТА" ПРИ С. ГРАДНИЦА, ГАБРОВСКИ ОКРЪГ

През 1979 г. продължиха разкопките на крепостта "Пречиста" при с. Градница, Габровски окръг.

Разкрити бяха югоизточната кула на късноантичната крепост и няколко помещения от късната античност и Втората българск държава.

При вътрешното лице на късноантичната крепостна стена б открито силно разрушено помещение с неправилна правоъгълна форм, дълго 9,15 м и широко 5,40 м. С двете си надлъжни стени помещени то е долепено на фуга до крепостната стена. В югоизточният му ъг е запазено огнище, оградено с камъни.

Помещението е градено от ломени добре обработени камъни, споени с калов разтвор. Строителните му особености и намерените материали, главно керамика, показват, че то може да бъде отнесе към късната античност, но е друг строителен период по отношение на късноантичната крепостна стена. В това помещение вероятно е живял персоналът, обслужващ представителните помещения в крепост В северната част на това помещение бе разкрито погребение на мъ в яма, вкопана в късноантичния слой. Погребението е по християнски обряд, без инвентар. Датира се по време на Втората българск държава.

През късната античност са градени и двете подпорни стени, открити на север от разгледаното помещение, както и едно силно разрушено помещение, разположено на югозапад от него, чието предназначение е трудно да се определи. Размерите на помещението са 6,70 х 3,70 м. В него бе намерена монета от късната античнос и керамика от същата епоха.

Чрез система от подпорни площадки към югоизточната кула на късноантичната крепост е водела каменна стълба. Разкритите добре запазени стъпала са изградени от много добре обработени плочести камъни. Ширината им е 35 см.

Средновековните помещения открити през 1979 г. са разположени на запад, югозапад и югоизток от късноантичното помещение. Помещенията са силно разрушени. На две от тях е запазен само по един ъгъл с размери 2,70 х 2,60 м и 2,20 х 1,00 м. Другите две са по-добре запазени. Първото е правоъгълно с размери 3,80 х 3,50 м., а второто е със силно удължена правоъгълна форма и размери 9,80 х 2 м.

Въз основа на строителните особености и материала, главно керамика, помещенията се датират през периода на Втората българска държава. По предназначение три от тях са били жилищни, а едно производствено.

Един от най-важните резултати от работата на тазгодишна кампания беше установяването на мястото на югоизточната кула на късноантичната крепостна стена от първия и втория й строителен период.

Кулата е разположена на най-високата част на хълма, там, където източната и южната крепостни стени правят чупка. Кулата е правоъгълна по форма, с размери 7,50 х 3,50 м. Градена е от добре обработени камъни на калов разтвор и лежи върху зидове, строени също от добре обработени камъни, но споени с бял хоросан. Тези зидове принадлежат също на югоизточната кула на късноантичната крепост, но от първия строителен период. Кулата от втория строителен период е изградена на калов разтвор.

По време на разкопките през 1979 г. бяха намерени и разнообразни находки, които показват културната общност на крепостта на хълма "Пречиста" със столицата Търновград.

разкопките през 1979 г. свидетелствуват за ролята на крепостта през късната античност и за значението й като страж в подстъпите на Търновград през средновековието.

В. Василев, А. Салкин, Г. Радичков, М. Чохаджиев, арх. Д. Василева, д-р П. Боев, д-р С. Чолаков, д-р Н. Кондова

РАЗКОПКИ НА НОС ЧИРАКМАН ПРИ ГР. КАВАРНА

През 1979 г. вниманието на работния колектив беше насочено върху секторите Крепостна стена – запад и късносредновековния некропол.

Източно от крепостната порта бяха разкопани две помещения с размери: 16,60 м дължина и 5 м широчина. Интерес представлява северната стена на сградата. Поради голямата денивелация на терена, основите на сградата образуват стъпка с широчина 0,70 м. Дебелината на стената е 2,50 м. Въпреки това тя е подсилена с полукръгли зидани пиластри, които стъпват върху правоъгълните уширения на стъпките. Пиластрите са с диаметър 1,30 м. Разстоянието между тях е от 3,70 м до 3,80 м. Тази фасадна част на сградата е разположена към сушата /към така наречената Долина на пастирите/. Пиластрите са изпълнявали не само конструктивна, но и определена декоративна функция. Стената и пиластрите са изградени прецизно от дялани каменни блокове на хоросанена спойка. Може да се допусне, че сградата е била двуетажна. В проучения сектор се откриха много фрагменти и от строителна керамика /тегули и имбрици/, които са от покривната конструкция на сградата. Освен с отбранително предназначение, тази монументална сграда вероятно е била и седалище на управителя на крепостта. В подкрепа на това предположение е и декоративното оформяне на фасадата на сградата.

На изток от голямата сграда се разкри бастион със същата форма и размери, както и разкритите до сега. Попадна се на следи от потерна, която както и другите съоръжения /бастиона, сградата и пр./ се датират от първия строителен период на крепостта /ранното средновековие/.

В помещенията при крепостната стена се откриха късносредновековни погребения, предимно детски.

В средновековния некропол бяха проучени 125 гроба на площ от 425 $м^2$. Общият брой на разкритите до сега гробове е 470. Гробните ями се откриват на дълбочина от 0,20 м до 1,50 м. Вкопани са в меката варовикова скална маса. Обикновено всички гробове са оградени с повече или по-малко плочести камъни. Ориентацията на гробовете е изток-запад със слабо отклонение /до 20^0 на север/. Погребаните са били поставяни в гроба, съобразно християнския погребален обичай. Забелязват се и някои езически отживелици, като харонов обол /в два случая/, мутилации /посмъртно отрязване на части от крайниците/, поставяне на кремъчета, черупки от яйца и пр. в гроба.

От гробния инвентар заслужават внимание накитите: обеци /сребърни и бронзови/, пръстени /сребърни и бронзови/, стъклени мониста, остатъци от дървени гребенчета за коса, остатъци от кожени колани с метални катарами, монети /най-често акчета от Мурад II/ и др.

Изследванията на антрополозите разкриха следната палеодемографска картина:

1. Детската смъртност е била твърде висока – 51%. Голям е бил процента и на починалите жени в млада възраст.

2. Средната продължителност на живота при мъжете е била 51 години, а при жените – 46 години.

В палеопатологичните данни се откриват различни страни от бита и социалното положение на населението през първите векове на османското иго. Дегенеративни процеси се забелязват най-често в костно-ставния апарат на гръбначния стълб при мъжете. Това се дължи както на физическо претоварване, така и при често повтарящи се микротравми при определен вид работа. Има няколко случая на пълно обездвижване на гръбначния стълб. Открити са и последици от остро или хронично протичащи възпалителни процеси /хроничен туберколозен спондилит и на остеомиелит/. Расово-типологичния анализ показва преобладаване на контактните расови типове между европидната и монголидната раси. От европидната раса най-често се срещат белезите на средиземноморския расов тип.

Ст. Михайлов, М. Сестримска

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "КИЛИЙНО УЧИЛИЩЕ" - КЮСТЕНДИЛ

В новоразкритата площ, която се намира северно и южно от изследваната през 1978 г., се разкри северо-западния ъгъл и западната стена на антична сграда, разположена източно от римска улица. Сградата се развива на изток, планът ѝ не е изяснен. Тук се разграничават зидарии, принадлежащи на два различни градежа, каквито бяха установени върху източния зид на сградата намираща се западно от улицата. Към третия строителен период, който е средновековен се отнася едно преустройство, при което не се съблюдава първичната строителна линия, а части от нова сграда стъпват върху бордюра. Продължи проучването на уличното платно. В северна посока бордюрът, нарушава правата линия и отстъпва 70 см. на запад, като образува необичайна чупка.

Открита е северната стена на античната сграда от II-III век. Този архитектурен паметник е разкрит и изследван цялостно. Проучен е в южна посока източния зид от средновековната сграда,

който следва посоката на античния и се долепя до него. Средновековната сграда е следвала античната планировка.

Археологическите разкопки на този обект предлагат интересни данни за икономическата характеристика на Велбъжд, за производствената дейност на неговото население през XII-XIV век. Вече на основата на конкретен археологически материал, можем да се говори за развити железодобив и желязообработка, за грънчарско производство и художествени занаяти. Отново е намерен металургичен шлак и железни предмети. От направения металографски и химически анализ на някои железни предмети се установи, че майсторите железари и във Велбъжд са владеели добре различните технологически способи за получаване на доброкачествено желязо. Продължават да се откриват съдове украсени с бяла ангоба, както и сграфито керамика представена с паници и купи. Повечето съдове са с цветни глазури, някои са покрити с безцветна глеч. Чести са геометричните мотиви. Има съдове украсени от външната страна.

Ст. Михайлов, М. Сестримска, С. Йорданов

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "ХУДОЖЕСТВЕНА ГАЛЕРИЯ" - КЮСТЕНДИЛ: НА СЕКТОР I И СЕКТОР II

Във връзка с честване стогодишнината на Владимир Димитров - Майстора, предстои разширение на Художествената галерия в Кюстендил. Първи сектор от проведените спасителни археологически разкопки обхваща 600 кв.м. разположени северно от сградата на галерията. В него се разкриха нови ценни архитектурни паметници от античността, ранно византийския период и българското средновековие.

Всъщност единственият античен строеж, който дава отражение върху облика на сградите от следващите периоди е крепостната стена. Останалите постройки, както и намиращата се тук обиколна улица са вече разрушени и затрупани от културен пласт.

През ранновизантийския период, към вътрешното лице на крепостната стена се долепват последователно редица сгради. В рамките на разкритата площ се разграничават три постройки. Първата, от която е открито само източното й лице, се развива на запад. Личат каменните страници на една вторично пробита врата. По-късно, между вторичната врата и крепостната стена се вмества малко продълговато помещение, навярно латрина /с врата към юг/, към която водят два последователно изградени водопровода. Втората сграда е засвидетелствувана с три напречни зида, облягащи се на крепостната стена. Те създават две долепени едно до друго помещения със силно издължени пропорции. Градежът на надстройката /запазена височина 1.70 м/ е от смесена зидария с три реда тухли в пояс, а основите – високи 1 м, са от различни по величина камъни, спойката – червен хоросан. След едно преустройство, големите напречни помещения се разделят на две. Това се постига чрез една нова стена с посока изток-запад, която по средата си се чупи под прав ъгъл, след това продължава в същата посока. Характерното в нейната структура са големите блокове, някои от които служат за премостване на преминаващ тук канал с посока север-юг. Каналът е покрит с едри неравномерни каменни плочи. При прокарването му, крепостната стена е разбита и поправяна с дребни речни камъни споени с белезникав разтвор. До вътрешното лице на източното помещение е долепена стена с необичайна структура, състояща се от облицовка с отвесно поставени тухли. Открита е и хоросанова настилка. От третата византийска ограда са запазени части от две помещения, разположени на юг. Структурата на стените им е еднаква с тази на византийска сграда № 2. Културният пласт е добре датиран с нумизматичен /монети от Анастасий, Юстин/ и керамичен материал /тънкостенни ранновизантийски съдове от V-VI век/.

В рамките на полуразрушените византийски сгради са вместени средновековни строежи.

Интерес представлява едно еднοделно жилище, изградено непосредствено върху основите на византийска сграда № 3, от рода на полуземлянките. То е отчасти вкопано в земята, с еднолицева каменна зидария на кал. В него са намерени фрагменти от глинени съдове изработени на ръка от грубо тесто с примеси от пясък. Обстоятелството, че жилището не е разкопано изцяло, не ни позволява да определим вътрешното му устройство.

Установи се, че през IX-X век ранновизантийските сгради са обитавани след известни преустройства. Между тях са вместени допълнително междинни стени, които създават нови по-малки помещения. По-сложно наслояване на средновековни постройки се забелязва на запад от византийската сграда № 2. В една от тях се откри огнище, градено от тухли споени с кал. Втората група български средновековни постройки от два строителни периода се откроява в източната част на византийска ограда № 2. В правоъгълните помещения, чийто успоредни стени се кръстосват се откриха три питоса. На западния зид на първото от тях има вход широк 1 м – по-късно запълнен с речни камъни и парчета тухли. Върху средновековния зид разположен при пиластр № 8 на крепостната стена личат останки от арка, съставена от тухли. В едно от големите помещения с размери 9,50 х 3,75 м., което се намира в западната част на византийска сграда № 2 се разкриха още 4 питоса върху основите на по-старата византийска сграда, както и огнище – долепено до северната надлъжна стена. По характера на керамиката помещенията се отнасят към IX-X век.

По-особено значение имат средновековните поправки и преустройства на крепостната стена. Това се отнася главно за новосъздадената порта с шир. 2 м, пробита между трети и четвърти пиластър на стената. Всъщност тук действително пробиване на отвор няма, тъй като стената е била разрушена почти до каменния си цокъл. Издигната е надстройка от камъни на слаб белезникав разтвор, която обгражда споменатите пиластри и образува масивните пилони на средновековната порта.

Средновековният културен пласт, който има дебелина 1,10 м е наситен с богат археологически материал. Керамиката е с характерните за ранното средновековие орнаменти. Наблюдава се голямо разнообразие в декорацията. Върху каменната настилка срещу средновековната порта се намери тежест за стан със знак, често срещащ се върху съдове и строителни материали от Плиска и Преслав. Сред находките се срещат също - бронзова обеца от IX в., сребърен пръстен - деветостранна халка, вместо плочка - равнораменен кръст с разширени краища, костени халки, прешлен за вретено - върху основата му е изобразен равнораменен кръст, усукани бронзови гривни, златна висулка от огърлица, железни предмети.

След разкритията на обект "Килийно училище" тук отново има материали и сгради от средновековния Велбъжд. Но докато при "Килийното училище", откритията се отнасят главно за XIII-XIV век, при "Художествена галерия" те засвидетелствуват за пръв път ранното българско средновековие от IX-X век.

Проучено бе пространството извън крепостната стена, непосредствено на север от нея. Тук се откриха останки на помещения от XV-XVI и XVII-XIX век. Запазени са само основите им в два или три реда камъни. Западно от помещението в квадрат $А_6$ /XVII - XIX в./ е запазена част от калдаръмена пътека. Подът на помещението в квадрати $Б_5$, $Б_6$ е застлан с каменни плочи. В североизточния му ъгъл още при строежа е направен отвор, през който минава канал водещ към правоъгълна тухлена шахта. По стените на помещението се

откри хоросанова замазка, а от външната страна на северната стена, по-късно е долепена допълнителна стена, която е затворила отвора. През тази допълнителна стена е прокарана керамична тръба, водеща до канал, граден от тухли и фрагменти керемиди. В това помещение е открита австрийска монета от XVII в., а има и материали от XIX в. Под пода на помещението минава керамичен водопровод, идващ от утаително съоръжение и водещ до друга шахта, градена от дребни камъни. В нея бяха намерени три керамични съда, с много малки отчупвания по устията.

От XV и XVI в. има запазени части от две помещения, като в едното бе разчистено огнището. На пода бяха намерени керамични фрагменти от съдове, монета от XVI в. и много опушени фрагменти от керемиди, вероятно от покрива.

През целия обект минават водопроводи от глинени тръби използувани през различно време, за снабдяване с вода. Добре личаха следите от няколкократно опожаряване на проучвания участък.

Събрани бяха фрагменти от средновековни керамични съдове - IX-X в., XI-XII в. и малко фрагменти сграфито керамика и монета от Теодор II Ласкарис.

Край крепостната стена се откри много голямо обрушение. В проучения участък излязоха много фрагменти антична керамика и шест римски монети от IV в.

П. Гатев, Д. Янков, М. Караниколова

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД КРЪН

На 2,5 - 3 км северозападно от с. Крън, Старозагорски окръг се намират останките от две крепости и подградията на средновековния град Крън. Проучени са чрез обхождания и малки сондажи,

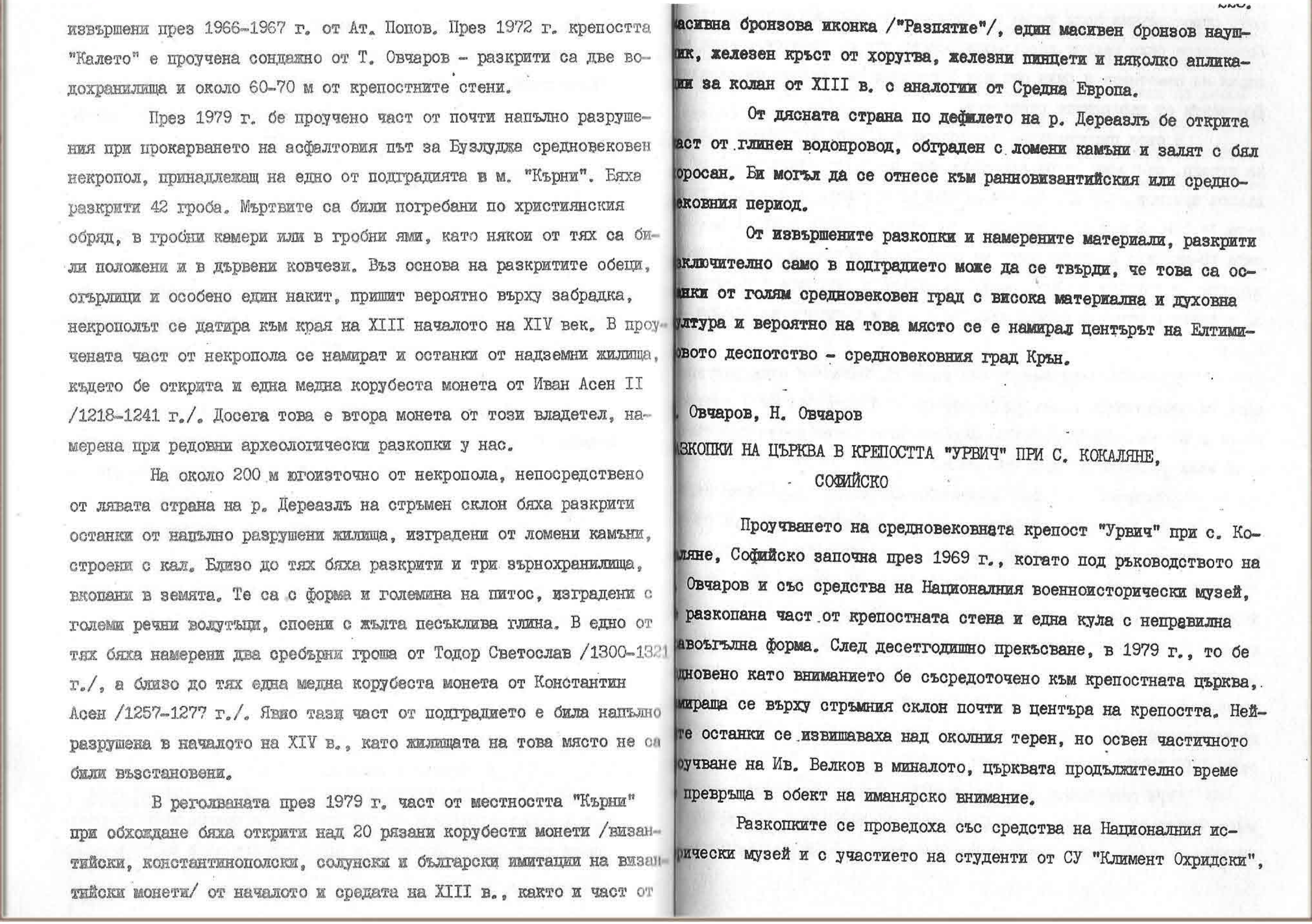

извършени през 1966-1967 г. от Ат. Попов. През 1972 г. крепостта "Калето" е проучена сондажно от Т. Овчаров - разкрити са две водохранилища и около 60-70 м от крепостните стени.

През 1979 г. бе проучено част от почти напълно разрушения при прокарването на асфалтовия път за Бузлуджа средновековен некропол, принадлежащ на едно от подградията в м. "Кърни". Бяха разкрити 42 гроба. Мъртвите са били погребани по християнския обряд, в гробни камери или в гробни ями, като някои от тях са били положени и в дървени ковчези. Въз основа на разкритите обеци, огърлици и особено един накит, пришит вероятно върху забрадка, некрополът се датира към края на XIII началото на XIV век. В проучената част от некропола се намират и останки от надземни жилища, където бе открита и една медна корубеста монета от Иван Асен II /1218-1241 г./. Досега това е втора монета от този владетел, намерена при редовни археологически разкопки у нас.

На около 200 м югоизточно от некропола, непосредствено от лявата страна на р. Дереазъ на стръмен склон бяха разкрити останки от напълно разрушени жилища, изградени от ломени камъни, строени с кал. Близо до тях бяха разкрити и три зърнохранилища, вкопани в земята. Те са с форма и големина на питос, изградени с големи речни волутъци, споени с жълта песъклива глина. В едно от тях бяха намерени два сребърни гроша от Тодор Светослав /1300-1321 г./, а близо до тях една медна корубеста монета от Константин Асен /1257-1277 г./. Явно тази част от подградието е била напълно разрушена в началото на XIV в., като жилищата на това място не са били възстановени.

В реголваната през 1979 г. част от местността "Кърни" при обхождане бяха открити над 20 рязани корубести монети /византийски, константинополски, солунски и български имитации на византийски монети/ от началото и средата на XIII в., както и част от

асивна бронзова иконка /"Разпятие"/, един масивен бронзов науш-
ик, железен кръст от хоругва, железни пинцети и няколко аплика-
ии за колан от XIII в. с аналогии от Средна Европа.

От дясната страна по дефилето на р. Дереазъ бе открита
аст от глинен водопровод, обграден с ломени камъни и залят с бял
оросан. Би могъл да се отнесе към ранновизантийския или средно-
ековния период.

От извършените разкопки и намерените материали, разкрити
зключително само в подградието може да се твърди, че това са ос-
анки от голям средновековен град с висока материална и духовна
ултура и вероятно на това място се е намирал центърът на Елтими-
ровото деспотство - средновековния град Крън.

Овчаров, Н. Овчаров

ЗКОПКИ НА ЦЪРКВА В КРЕПОСТТА "УРВИЧ" ПРИ С. КОКАЛЯНЕ, СОФИЙСКО

Проучването на средновековната крепост "Урвич" при с. Ко-
ляне, Софийско започна през 1969 г., когато под ръководството на
Овчаров и със средства на Националния военноисторически музей,
разкопана част от крепостната стена и една кула с неправилна
авоъгълна форма. След десетгодишно прекъсване, в 1979 г., то бе
дновено като вниманието бе съсредоточено към крепостната църква,
мираща се върху стръмния склон почти в центъра на крепостта. Ней-
те останки се извишаваха над околния терен, но освен частичното
оучване на Ив. Велков в миналото, църквата продължително време
превръща в обект на иманярско внимание.

Разкопките се проведоха със средства на Националния ис-
рически музей и с участието на студенти от СУ "Климент Охридски",

като освен научни цели имаха и учебно-образователна насоченост. Установени бяха редица характерни особености от архитектурната история на паметника и бяха открити и спасени за науката значителни фрагменти от църковните стенописи.

В своя първоначален вид църквата е представлявала надлъжна сграда, състояща се от еднопространствен наос /дълж. 7,35 м/ и дълбок притвор /4.9 м/. Общата ширина на сградата е 4.5 м, а дължината 14.5 м. В нея се е влизало през вход от запад /шир. 1 м/. Поради по-късните преустройства не може да се установи дали е имало входове от другите страни. На изток църквата завършва с полукръгла и отвън и отвътре апсида дълбока 1,4 м и с ширина на отвора - 2.4 м.

По-късно този план е бил изменен, вероятно след разрушаване на страничните стени на наоса. От юг и от север били построени нови зидове, долепени до по-ранните отвън, при което правоъгълната зала получила кръстовиден план.

Едновременно с това изменение или много скоро след него във вътрешността на наоса били изградени две двойки подпори от юг и север, които образували подкуполно пространство с квадратен план /дължина на страната 3.4 м/. Така от сграда с двускатен дървен покрив, църквата се превръща в добре изявен представител на кръстокуполните постройки. Най-общата датировка на паметника, заедно с преустройствата, може да се заключи в следните граници - края на XIII в. - края на XIV в. Преустроената сграда продължила да съществува като църква и през първите векове на турското робство - XV-XVI в.

При разкопките бяха открити значителни следи от стенописи, които се отнасят към два исторически периода - XIV в. и XV-XVI в. Останките от по-ранните стенописи, силно фрагментирани,

но твърде изразителни се намираха изключително в насипа от разрушените стени от юг и изток извън сградата, докато по-късните бяха запазени частично на място върху западната стена на наоса /около входа, водещ към притвора/. И двата стенописни слоя предизвикват несъмнен интерес. Тяхното окончателно датиране и интерпретиране ще бъде извършено след консервацията им в ателиетата на Националния исторически музей.

В. Вълов

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ БЪЛГАРСКИ ЗАМЪК "БАБА ВИДА" В ГР. ВИДИН

Разкопките са продължение на проучванията във вътрешността на комплекса, започнати през 1977 г. К. па се във вътрешните помещения на комплекса, разположени покрай северозападния крепостен зид. Тук се достигна на отделни места до 4,20 м от затвореното подово ниво, но в повечето от помещенията дълбочините варират между 1 80-2,60 м. По-важните резултати са следните:

а/ Разкритите останки от сгради лежат на 1,00-1,80 м под праговите нива на късните турски строежи и са в доста усложнена ситуация с тях. Поради това все още не сме се добрали до пълния им план. За сега се очертават останки от две постройки.

Първата от тях е градена на хоросанова спойка от полуобработени лицеви камъни и блокчета. Разкритото ще да е предверие на църква която има 4 х 4,75 м размери. Тя е разположена в североизточния ъгъл на комплекса на 3,00 м разстояние от известната с популярното име Срацимирова кула. Надлъжните зидове на предверието са опирали до вътрешното лице на крепостния зид, който е бил използуван като западна /северозападна/ стена на църквата,а напречните от изток /югоизток/ са залегнати от по-късните градежи. Предверието е имало два странични входа. Установени са и белези от преустройство на църквата – запушване входа откъм североизток; повишено прагово ниво на срещуположния вход и тухлена подова настилка свързана с него, а така също и удебеляване на страничните зидове. Върху запазените страници на югозападния вход и по вътрешното лице на зида има запазена на място стенна мазилка със стенописен слой.

От двете страни на зида са открити пет скелета /два от които разместени от късните градежи/. Те са без инвентар.

Стенописите и скелетите показват, че останките от тази църква са на болярската църква на замъка.

Втората сграда е била със слаба паянтова конструкция, а останките и бяха открити на около 7,5 м югозападно от църквата /пом. 21 и 23/. Това са само плитко вкопани и много обрушени основи на калова спойка от необработени камъни. Тя е била правоъгълна и като съдим по допълнителни данни, възможно е да е достигнала до вътрешния двор. Около зидовете имаше повсеместен горял пласт с дебелина до 0,08 м.

б/ Между 1,80 и 2,20 м бяха открити 19 ями. Повечето от тях са под нивата на турските строежи, но една част от 7 ями са по-късни. По-ранните са битово-септични, а останалите са с друго предназначение /вероятно – хладилни за продукти/. Пълнежът на септичните съдържа голямо количество керамични фрагменти, често и цели съдове, кости от домашни животни и птици, горяла пепел и въглени.

в/ Движимият археологически материал е представен найвече от керамичните находки. Сглобени са частите на повече от 65 съда, произхождащи предимно от ямите. Съдовете са от почти всички известни средновековни типове от IX- до XIV в., а така също и от

турска епоха. Предметите от метал кост и стъкло са предимно от битов характер – оръдия на труда, накити, части от медни съдове и др. под. Монетите също са малко – 8 бр., 6 от които са медни скифати от XIV в.

П. Балабанов

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ В КРЕПОСТТА "ГОЛЯМОТО КАЛЕ", ПРИ С. МЛАДЕЖКО, БУРГАСКИ ОКРЪГ

От 14 до 28.VIII.1979 г. бяха проведени сондажни разкопки във входа на пещерата "Калето" в крепостта "Голямото кале", на 1 км. западно от с. Младежко. Те бяха предприети с цел изясняване хронологията на живота в крепостта.

Входът на пещерата представлява кладенец с почти отвесни страни, дълбок 8 в., с диаметър 7.5 м. Намира се на около 12 м. южно от стената на каньона, точно над изворите на р. Младежка. На дъното на кладенеца са отложени напластявания от околната територия на крепостта.

Добитите по време на разкопките материали са много малко и много безлични. Най-общо могат да се отнесат към периода на късната античност и ранното средновековие. Огромна част от тях представляват фрагменти от строителна керамика.

Проучването на терена на крепостта показа, че тук е съществувало селище и по време на Османското владичество.

М. Станчева

РАЗКОПКИ И ПРОУЧВАНИЯ В РАЙОНА НА РЕЗЕРВАТА СЕРДИКА

През 1979 г. като основна задача за археологическа работа в резервата бе предвидено проучването на централната Метростанция западно от паметника на Ленин. Тази задача бе поставена по ис-

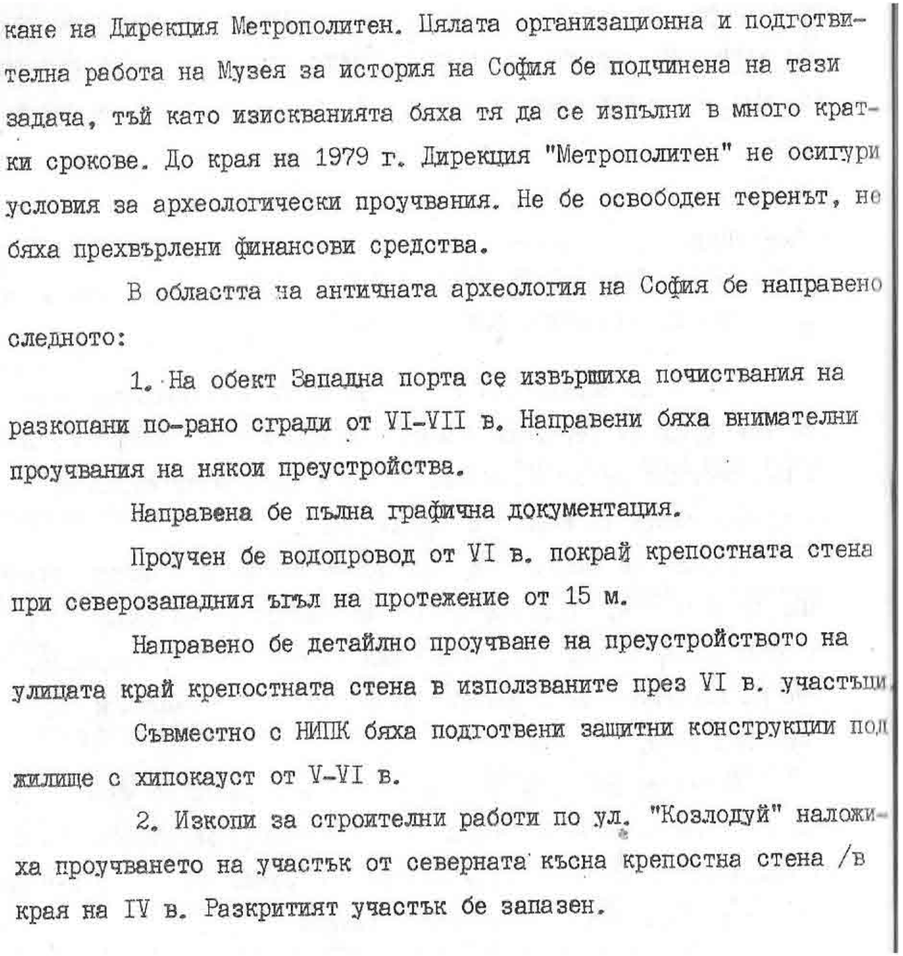

кане на Дирекция Метрополитен. Цялата организационна и подготвителна работа на Музея за история на София бе подчинена на тази задача, тъй като изискванията бяха тя да се изпълни в много кратки срокове. До края на 1979 г. Дирекция "Метрополитен" не осигури условия за археологически проучвания. Не бе освободен теренът, не бяха прехвърлени финансови средства.

В областта на античната археология на София бе направено следното:

1. На обект Западна порта се извършиха почиствания на разкопани по-рано сгради от VI-VII в. Направени бяха внимателни проучвания на някои преустройства.

Направена бе пълна графична документация.

Проучен бе водопровод от VI в. покрай крепостната стена при северозападния ъгъл на протежение от 15 м.

Направено бе детайлно проучване на преустройството на улицата край крепостната стена в използваните през VI в. участъци.

Съвместно с НИПК бяха подготвени защитни конструкции под жилище с хипокауст от V-VI в.

2. Изкопи за строителни работи по ул. "Козлодуй" наложиха проучването на участък от северната късна крепостна стена /в края на IV в. Разкритият участък бе запазен.

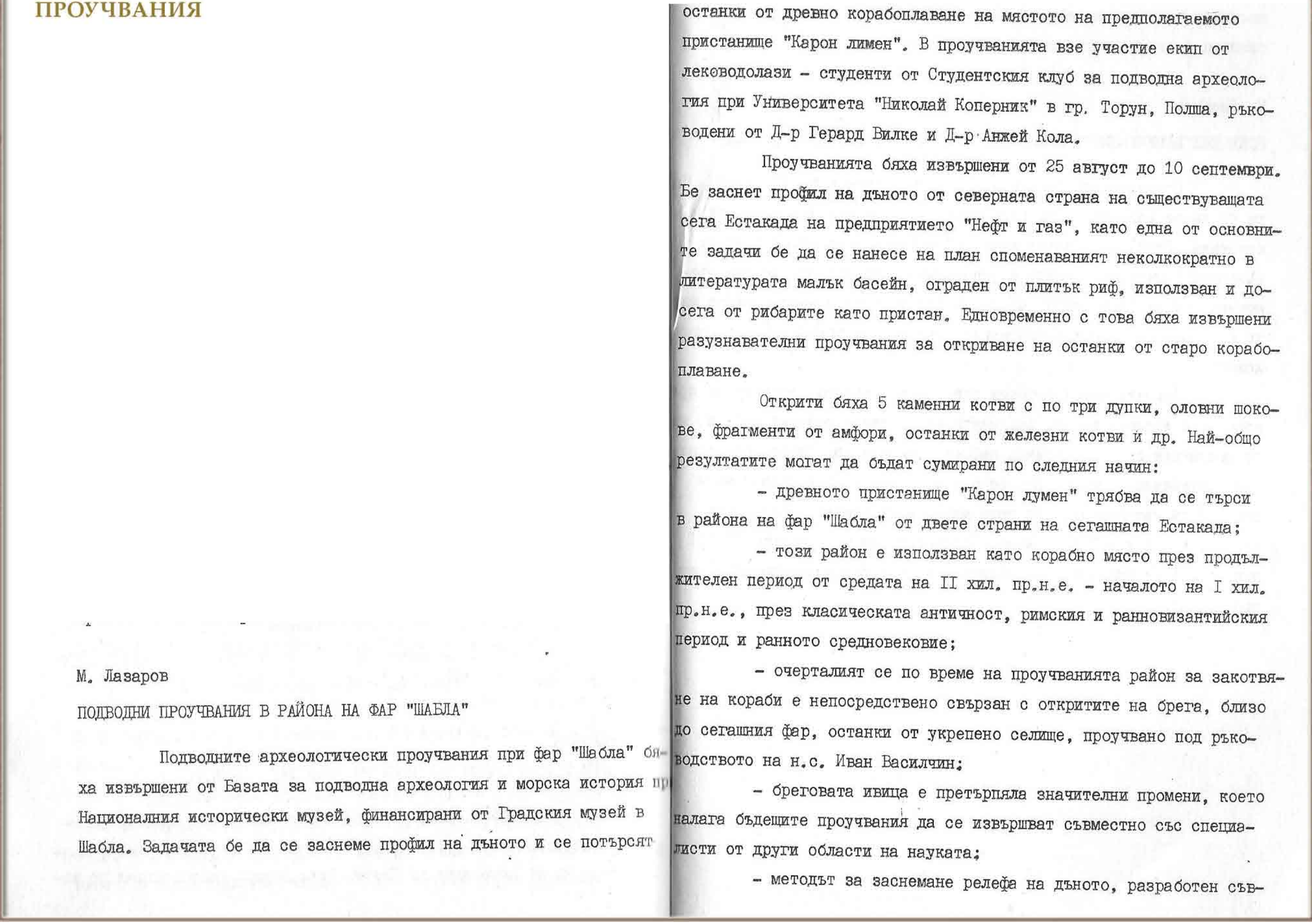

М. Лазаров

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ В РАЙОНА НА ФАР "ШАБЛА"

Подводните археологически проучвания при фар "Шабла" бя-ха извършени от Базата за подводна археология и морска история пр Националния исторически музей, финансирани от Градския музей в Шабла. Задачата бе да се заснеме профил на дъното и се потърсят останки от древно корабоплаване на мястото на предполагаемото пристанище "Карон лимен". В проучванията взе участие екип от леководолази – студенти от Студентския клуб за подводна археология при Университета "Николай Коперник" в гр. Торун, Полша, ръководени от Д-р Герард Вилке и Д-р Анжей Кола.

Проучванията бяха извършени от 25 август до 10 септември. Бе заснет профил на дъното от северната страна на съществуващата сега Естакада на предприятието "Нефт и газ", като една от основните задачи бе да се нанесе на план споменаваният неколкократно в литературата малък басейн, ограден от плитък риф, използван и досега от рибарите като пристан. Едновременно с това бяха извършени разузнавателни проучвания за откриване на останки от старо корабоплаване.

Открити бяха 5 каменни котви с по три дупки, оловни шокове, фрагменти от амфори, останки от железни котви и др. Най-общо резултатите могат да бъдат сумирани по следния начин:

- древното пристанище "Карон лумен" трябва да се търси в района на фар "Шабла" от двете страни на сегашната Естакада;
- този район е използван като корабно място през продължителен период от средата на II хил. пр.н.е. – началото на I хил. пр.н.е., през класическата античност, римския и ранновизантийския период и ранното средновековие;
- очерталият се по време на проучванията район за закотвяне на кораби е непосредствено свързан с откритите на брега, близо до сегашния фар, останки от укрепено селище, проучвано под ръководството на н.с. Иван Василчин;
- бреговата ивица е претърпяла значителни промени, което налага бъдещите проучвания да се извършват съвместно със специалисти от други области на науката;
- методът за заснемане релефа на дъното, разработен съв-

местно с полските колеги се оказа удачен и той трябва да бъде следван и при по-нататъшните проучвания.

М. Лазаров

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ В ЗАЛИВА НА НОС "СВ. АТАНАС" ДО С. БЯЛА

Проучванията бяха проведени от 2 август до 22 август. Целта бе да се изследва един залив, за който досега нямаше никакви сведения. Отличното разположение на залива, защитеността му от североизточните, северните и северозападните ветрове даваха възможност да се предполага, че той е бил използван като корабно място през вековете. Извършените изследвания потвърдиха това предположение.

Открити бяха: каменен щок, оловни щокове, останки от средновековни железни котви, фрагменти от хиоски и родоски амфори, много фрагменти от късноантични амфори, тухли и др. Датата на отделните материали, открити под водата ни дават и хронологическите граници на използването на това място - от ранната античност /VII-VI в. пр.н.е./ до ранното средновековие и по-късно /XI-XII век от н.е./. Очевидно проучванията в този район трябва да бъдат продължени.

ОБЕКТИ, на които са издадени открити листове, но не са представени резюмета

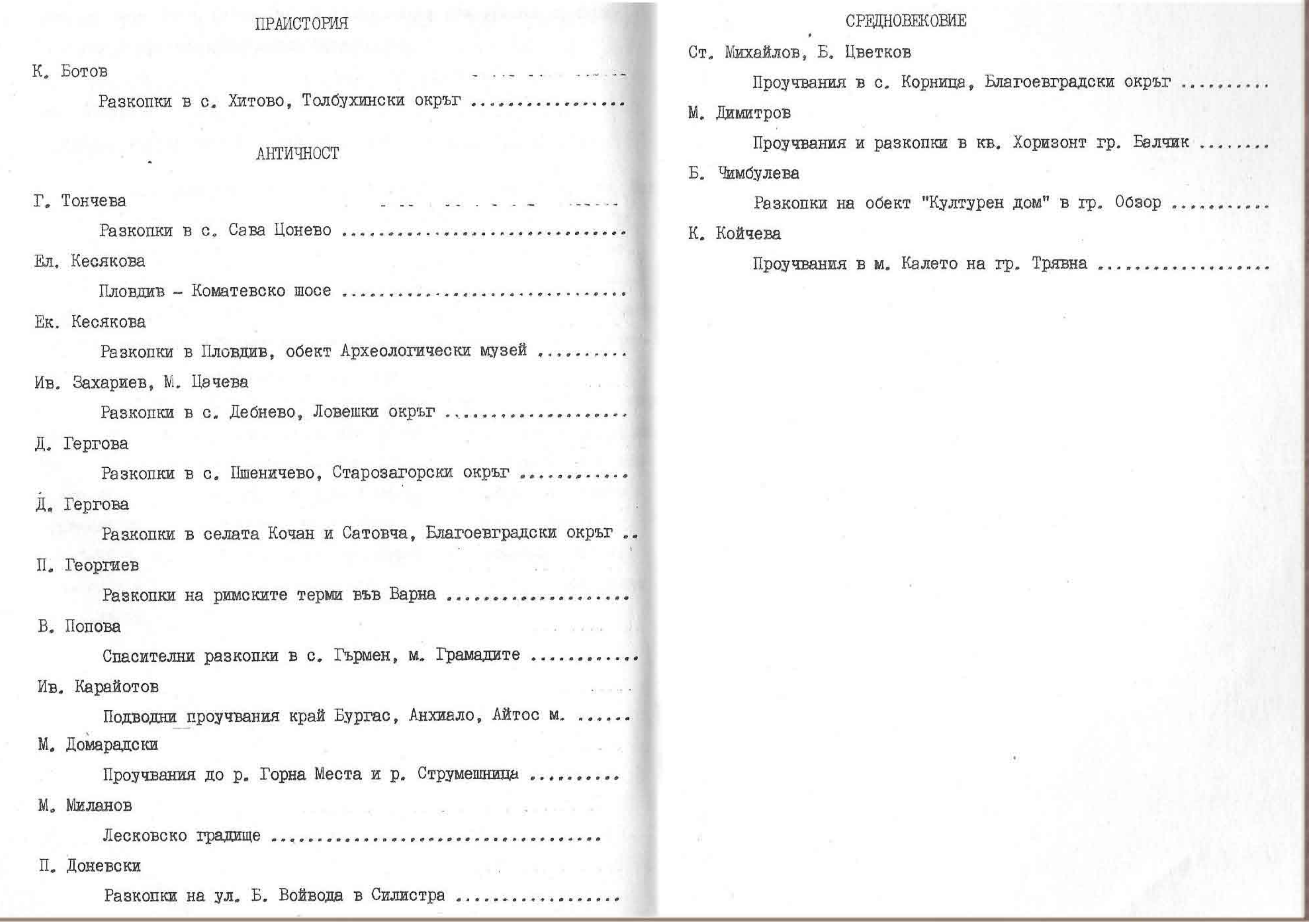

ПРАИСТОРИЯ

К. Ботов

Разкопки в с. Хитово, Толбухински окръг ....

АНТИЧНОСТ

Г. Тончева

Разкопки в с. Сава Цонево ....

Ел. Кесякова

Пловдив – Коматевско шосе ....

Ек. Кесякова

Разкопки в Пловдив, обект Археологически музей ....

Ив. Захариев, М. Цачева

Разкопки в с. Дебнево, Ловешки окръг ....

Д. Гергова

Разкопки в с. Пшеничево, Старозагорски окръг ....

Д. Гергова

Разкопки в селата Кочан и Сатовча, Благоевградски окръг ..

П. Георгиев

Разкопки на римските терми във Варна ....

В. Попова

Спасителни разкопки в с. Гърмен, м. Грамадите ....

Ив. Карайотов

Подводни проучвания край Бургас, Анхиало, Айтос м. ......

М. Домарадски

Проучвания до р. Горна Места и р. Струмешница ....

М. Миланов

Лесковско градище ....

П. Доневски

Разкопки на ул. Б. Войвода в Силистра ....

СРЕДНОВЕКОВИЕ

Ст. Михайлов, Б. Цветков

Проучвания в с. Корница, Благоевградски окръг ....

М. Димитров

Проучвания и разкопки в кв. Хоризонт гр. Балчик ....

Б. Чимбулева

Разкопки на обект "Културен дом" в гр. Обзор ....

К. Койчева

Проучвания в м. Калето на гр. Трявна ....